

in expeditione, in commanipulatione nemo focum faceret. *Manu.*] pro manu. declinatio vetus, & frequens. Hinc apud Varro-
nem, Concubitu indulgent: Tèque aspectu ne subtrahere nostro.
Est autem sensus: Se nolle superuivere, nec superstitem esse ma-
nui præ mortuæ, abscissæ que à reliquo corpore, sine qua mancus
est homo. Nam, vt Aristoteles & cæteri tradunt, manus est orga-
num organorum, instrumentum instrumentorum. Anaxagoras
dicere solebat, hominem prudentissimum omnium animalium
esse, quoniam vnus omnium manuatus esset. Contra Aristoteles
lib. 13. de animalibus: Recta, inquit, ratio exigit, vt quoniam pru-
dentissimus omnium est homo, idèd manus receperit. Quid di-
cam, inquit Lactantius, de manibus, rationis ac sapientiæ mini-
stris, quas solertissimus artifex planas ac modicè concauo sinu fi-
ctas, vt si quid tenendum sit, aptè possit insidere in digitos, termi-
nauit. Manus, vt auctor est Galenus libro primo de Iuuamentis
membrorum, datae sunt homini vice omnium instrumentorum
& armorum, quibus vtitur in omnibus artificiis. *Occumberet.*]
moreretur. *Spontale.*] vlroneum, & sponte nostra factum. A spon-
te enim spontale deducitur: cuius rectus casus est spons, vt docet
Auson. illo versu: Sponte ablatiui casus, quis rectus erit? spons. Et
apud Cor. Celsum scriptum est: Sanus homo, qui & bene valet,
& suæ spontis est, nullis se obligare legibus debet. Græcè spon-
talis mors dicitur *αὐτοματος θάνατος*. *Transadigit.*] transmisit, trans-
fodit, traiecit. Virg. Transadigit costas. *Magnanimi.*] Magnani-
mum appellat, quasi mortis contemptorem. Nam & Aristoteles
in 4. Ethicorum: Magnanimus, inquit, cùm in periculo versatur,
vitæ suæ non parceret, quasi non sit dignum omnino non viue-
re. *Vigore venerato.*] adorata virtute. sic Virgil. venerata sacerdos
passiuè dixit. *Toto elemento.*] scilicet maris. Diris. Dixit disertè
Mœcenas: Non tumulum curo, sepelit natura relictos. Dij boni,
quàm multorum sepulchrum est mare? quanti quotidie morta-
les in mari moriuntur, & in mari sepeliuntur? Propertius: pro tu-
mulo Carpathium omne mare est.

Alcimus.] No-
men proprium
est, à fortitudine
ductum. Alcimos
enim Græcè for-
tis est. *Abducere.*]
subbuere, subtra-
here, eripere, abdu-
cimur inuitos, du

*Enimvero Alcimus solertibus cœ-
ptis, tamen seuum Fortune nutum non
potuit abducere qui cùm dormientis a-
nus perfracto tuguriolo conscendisset cu-
biculum superius, iamque protinus o-
blisis faucibus interstinguere eam de-
buisset, prius maluit rerum singula per-
latiorem*

latiorem fenestram forinsecus nobis sty-
 lis rapienda dispergere. Cùmque iam
 cuncta rerum gnaviter emolitus, nec to-
 ro quidem amacula quiescentis parcere
 vellet, eaque lectulo suo denoluta, ve-
 stem stragulam subductam scilicet iacta
 re similiter destinaret, genibus eius pro-
 fusa sic nequissima illa deprecatur:
 Quid, oro, fili, paupertinas, pannosq;
 reculas miserrime anus donas vicinis
 diuitibus, quorum hæc fenestra domum
 prospicit? Quo sermone, callido dece-
 ptus astu, & vera quæ dicta sunt cre-
 dens Alcimus, verens scilicet ne & ea
 quæ prius miserat, quæque postea missu-
 rus foret, non socijs suis, sed in alienos
 Lares iam certus erroris abiceret, sus-
 pendit se fenestra, sagaciter perspectu-
 rus omnia: præsertim domus attinge,
 quam dixerat illa, fortunas arbitratu-
 rus. Quod eum strenuè quidem, & satis
 improvidè conantem, senile illud faci-
 nus, quanquam inualido, repentino ta-
 men, & inopinato pulsu nutantem ac
 quin attonitum, præceps inegit. Qui
 pendulum, & in prospectu alio-
 præter altitudinè nimiam, super quen-
 dam etiam vastissimum lapidem propè
 iacentem decidens, perfracta *diffusa
 que crate costarum, riuos sanguinis vo-
 mens, primitus narratis nobis quæ gesta
 sunt, non diu cruciatus, vitam euasit.
 Quæ prioris exemplo sepultura tradi-
 tum, bonum secutorem Lamatho de-
 dimus.

cimus volentes.
 Oblisis faucibus.] suffocatis: oblide-
 re enim & elide-
 re, est volentes
 præfocare; stran-
 gularéque. M. T.
 pro Scauro: Li-
 bertus patronum
 non occidit, sed
 duobus digitulis
 gulam obliquit. In-
 terstinguere.] pe-
 nitens extinguere.
 Forinsecus.] foris;
 extrinsecus: ea-
 dem enim for-
 ma intrinsecus,
 extrinsecus, fo-
 rinsecus, altrinse-
 cus, & alia hoc
 genus dicuntur.
 Gnaviter.] stre-
 nuè & velociter:
 contrarium est
 ignauiter. A na-
 tium velocitate
 natius dictus, &
 gnavus: cuius
 contrarium est i-
 gnauus. Aniculae.]
 vetulæ; & per
 simplex, n, scri-
 bitur, prima cor-
 repta: aliàs anni-
 cula geminato;
 n, dicitur vnus
 anni. Vestem stra-
 gulam.] qua scili-
 cet instratus e-
 rat torus. Gembus
 profusa.] ad genua

Alcimi procumbēs: ea enim sunt misericordiæ consecrata. Gehua supplices atringunt, ad hæc manus tendunt, hæc vt aras adorant. *Paupertinas.*] Penultima producta pronuntiandum esse docet Sidonius, qui ait: Angulus iste placet, paupertinusque recessus. *Reclusas.*] Legendum reculas, ex auctoritate Prisciani, qui scribit, nomina quintæ declinationis fœminina, abiectas, assumere cula, & facere diminutiua: vt dies, inquit, diecula: res, recula. Plautus in Cistellaria: Siquidem imperes pro copia, pro recula. Nomine recularum pannosarum expressit significanter tenuiculum patrimonium, & supellectilem oppidò quàm pusillam. Nam appellatione rei opes significantur. Horatius: Vt rem facias, rem Si possis rectè: si non, quocunque modo rem. & apud Aufonium: non auxi, non minui rem. Præterea nomine rei notatur imperium, lis, & coitus. Aufonius: Imperium, litem, Venerem, cur vna notet res, Refert M. Tul. nondum inter iurisconsultos esse constitutum, vtrum rem an litem dici oporteat. *Callido astu.*] astutia vafriçiaque anili. Græci vocant *εὖ* ciuitatem. vnde illud Terentianum: Iam in astu venit. Inde astus pro astutia, & astuti homines dicti, quoniam qui habitant in vrbibus, hi callidiores fermè sunt rusticis rupiconibus. Astu pro astutè aduerbio vsus est Terentius in Eunuchò, vt interpretatur Donatus. *Sociis suis.*] qui forinsecus excipiebant, quæ ab Alcimo deiiciebantur. *Suspendit.*] librauit, & veluti suspensum ac pendulum sese fecit, causa perspiciendi. *Attiguit.*] proximæ & coniuncte. *Fortunas arbitraturus.*] opulentias diuitiàsque inspecturus, contemplaturusque. Arbitrari enim est interdum speculari: vnde arbitri dicti spectatores. Plautus: Ne arbitri nostri dicta nostra arbitrari queant. *Senile illud facinus.*] Asperius significantiusque appellauit senile facinus, quàm si vetulam facinorosam dixisset. sic Lucilius: Carcer vix carcere dignus. sic & Epigrammatarius poeta: Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium. *Præceps inegit.*] legit in præceps atque præcepitium. Præpositionem addidit verbo, quæ nomini fuerat copulanda. *Diffusa.*] Corrige, *diffusa:* signat enim costas Alcimi decidentis fuisse disruptas, dissipatasque. *Crata costarum.*] Virgil. Et cratem pectoris ense Transadigit. Quid quoque in 12. Quæ laterum cratem perripit. Costæ homini tantum octonæ sunt, subibus denæ, cornigeris 12. serpentibus triginta. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, quod costarum quasi crates nominantur. *Vitam enasis.*] mortuus est. *Prioris exemplo sepultura.*] Denotat Alcimum quoque in mare deiectum fuisse, habuisseq; sepulturam Lamathi sepulturæ comparem. vt inquit Horatius: Exitio est auidum mare nautis.

Tunc orbitatis duplici plaga petiti, iamque Thebanis conatibus abnuentes, Plateas proximam conscendimus civitatem: *ubi fama celebrem quendam nomine Democharem munus editarum gladiatorum deprehendimus. nã & genere primarius vir, & opibus pluribus, & liberalitate præcipuus, digno fortuna sua splendore, publicas voluptates instruebat. Quis tantus ingenij, quis facundia, qui singulas species apparatus multiungi verbis idoneis possit explicare? Gladiatores isti famose manus, venatores illi probate pernicitatis, alibi noxy, perdita securitate, suis epulis bestiarum saginas instruentes. Confixilis machine sublice turres tabularum nexibus, instar circumforaneæ domus, florida pictura, decora futura venationis receptacula. Qui prætereà numerus? quæ facies ferarum? Nam præcipuo studio forensi, etiam aduexerat generosa illa damnatorum capitum funera.

Sunt enim Plateæ in Bœotia, sub Cithæronis monte, haud longè Thebis: quas *ἑνικὸς*, id est, singulari numero protulit Homerus. A latitudine remorum Plateas appellatas autumat Strabo, atque Plateenses remigationis quæstu vitare: cui subscribere videtur Plinius, qui ait Plateas inuenisse remi latitudinem: nam Græcè *πλάτη* remus, *πλάτος*: latitudo: inde *πλάτης* platea dicta, quia lata. Interdum media *plattæ* syllaba productè pronuntiatur, interdum corripitur: ut apud Horat. Puræ sunt plateæ, nihil ut properantibus obstet. Hinc Ausonius festiuiter ludens dixit, nomen plateas perdere: cùm significare vellet, plateas, quæ à latitudine nomen mutuantur, præ turba angustas fuisse & arctas, aded ut nomen suum, hoc est latitudinis, perdere videretur. *Munus editarum gladiatorum.*] Editio-

Duplici plaga.] Ob iacturam scilicet duorum, Lamathi, & Alcimi. *Petiti.]* percussis. vnde & cornupetæ boues dicti, qui cornu petunt, id est feriunt, appetuntque: & petitiones dicimus impetus, insultusque gladiatorum. M. Tull. Quas ego tuas petitiones ita coniectas, ut vitari nullo modo possent, leui declinatione defugi. *Abnuentes.]* Quasi dicat: iam damnantes conatus nostros apud Thebas, ut in prosperos, infausosque, profecti sumus ad civitatem prox-

res spectaculi gladiatorij scito vocabulo munerarij nominantur: quia & id munus vocatur, tanquam eo spectaculo perinde ac munere donòq; gratissimo populus capiatur, deliniaturque. Scribit Lactant. lib. 6. ciuinarū Institutionū, venationes Saturno attributas esse, quæ munera vocantur. Apud scriptores omnes hæc loquendi elegantia vsurpatur: vt munerum nomine spectacula ferarum, & ludi gladiatorij significantur: super quo apud Suetonium satis multa. Cyprianus perorans in ludū gladiatorum: Homo, inquit, occiditur in hominis voluptatem. Disciplina est, vt perimere quis possit: & gloria est, quòd peremit. Celebritatē hanc gladiatoriam omni solitudine ait esse tristiores. Tertull. quoque damnans ethicorum mores: De vestris, inquit, semper bestiarū signantur, de vestris semper munerati noxiorum greges pascuntur. Editurum autem pro exhibiturum, perditurumque dixit significanter. cum munerarij exhibentes ludos edere dicantur: vnde editores dicti, qui exhibent ludos. Sueton. in Cæsare: Edidit spectacula varij generis. Spartianus. Edita munera, in quib. Elefantos & corocætas exhibuit, item centum leones vna missione edidit. Quod autē ait corocætas exhibitas, corrige crocrutas. Est enim crocruta Plin. Solin. cæteris, fera nascens in Æthiopia, dentibus omnia frangens, protinūsque deuorata ventrali calore conficiens: ex cane & lupo concipi tradunt. *Formæ.*] Purior lectio & congruentior est, fortunę, quàm formæ. *Multiuigi.*] multiplicis & varij: multiuiga enim dicimus multa & numeroſa. Vbi annotandum, sicut in postliminio, meditullio & legitimo, illud liminium, & tullium, & timum, nihil omnino designant: sic in multiuigo, prima pars multum significat, reliqua vocabuli pars protractionem solam esse demonstrat. Eadem forma dixit Aufonius teriuga milia pedum, pro tria milia pedum metricorum. *Famose manus.*] Proprium gladiatorum est, vt famosi dicantur: quod magis ad infamiam, quàm ad famam refertur. tales enim (quod iurisperiti docent) notantur infamia. Sunt autem in gladiatoribus manus quæ secundæ vocantur, si prima ad euocandum aduersarij ictum prolata erit: sunt & tertiæ & quartæ, si geminata captatio est. Hinc apud Plinium secundanus & tertianus accipiuntur ab recentioribus, pro gladiatoribus secundarum & tertiarum manuum: ex eo videlicet, quòd fessis primis secundi, secundis tertij, in gladiatura succederent. Gladiatorum autem multa genera & varia nomina produntur. Namque alij mirmillones, alij Thraces dicti: qui inter se propriè opponuntur. Quod & Aufonius docet illo versu: Quis mirmilloni contenditur? æquimanus Thrax. A Thra

ce gladiatore, Threucidicus gladius, & arma Threucidica dicuntur. Obiter corrigendus est, explicandusque apud Ciceronem locus, qui in 7. Antoniarum ita scribit: Mirmillo in Asia depugnauit, cum ornasset Theciditis comitem, & familiarem suum: Proximo anno, cum publice profiterer illas orationes, commo-
 nuī auditores, ut meo quidem periculo pro Theciditis emendarent Threucidicis: ac dixi, à M. T. taxari L. Antonium, quem mirmillonem vocat, hoc est gladiatorem Asiaticum: quod Threucidicis, id est, gladiatoris armis & armatura gladiatorum, qui Thraces peculiari vocabulo nominantur, ornauerit comitem & familiarem suum. eumque mox in gladiatoria pugna iugulauerit. Astipulatur huic opinioni nostrae idem ipse Cicero, qui in superiote Philippica in eundem L. Antonium dixerat: O impudentiam incredibilem, tantumne sibi sumpsit, quia Mylassis mirmillo Thracem iugulauit, familiarem suum? interpretes Philippicarum per incuriam labuntur. Aufonius scribens de Commodo imperatore, qui fuit gladiator, inquit: Threucidico princeps bella mouens gladio. Præterea in ordine gladiatorum secutores, retiarij, arenarij, bestiarij, meridiani nominantur. *Bestiarum saginas.*] Damnos ad bestias designat, de quibus Paulus iuriconsultus sic scribit: Ad bestias damnatos fauore populi præfides dimittere non debent. Sunt & gladiatores quidam bestiarij nominati, ex eo quod aduersus bestias in spectaculis depugnant auctor est Vlpian. eos qui operas locauerunt ut cum bestiis depugnant, notari infamia. Bestias autem accipere debemus ex feritate magis, quam ex animalium genere. Tertullianus in Apologetico: Non publicè liberaliùs discumbit, quod bestiariis super me cœnantibus mos est. Ludus erat apud veteres, in quo bestiarij erudiebantur ad pugnam bestiarum. Scribit Seneca, quod dignum scitu est, in 10. Epistolarum: in ludo bestiariorum, vnum cum ad matutina spectacula pararetur, cecidisse ad exonerandum corpus: ibique lignum id quod ad emundanda obsecna adhærente spongia positum est, totum in gulam fuisse, & ita præclusis faucibus spiritum emisisse. Apud Appionem, qui Polyhistor appellatus est, historia luculentè graphicèq; explicatur, Androdi serui, qui ad pugnam bestiarum à domino datus est. Nati sub sidere caniculæ, erunt venatores, arenarij, parabolarij, & qui sub conspectu populi in caueis cum feris pugners auctor Iulius Firmicus in 8. Matheseos: apud quem verbum illud parabolarij existimo legendum esse pyrobolarij, vnius tantum literæ immutatione: ut significetur iaculatores pyrobolorum. Sunt

autem pyroboli tela ignita & ardentia, quæ cum flammâ mitantur: quorum meminit Plutarchus in Dione, scribens, pyrobolorum incendio complures extinctos. Qui ad bestias damnabantur, largiore cibo implebantur, ut pingues & saginati instruerent saginam ferarum. Hinc illud Cypriani: Impletur in succum cibus fortioribus corpus, & aruinæ toris membrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in pœna carnis parcat. Quintilianus quoque in gladiatore, in hanc sententiam: Alebar, inquit, deuotum corpus, prauior omni fame sagina. In quarto Propertij commentario scripsi, versum illum ad hunc intellectum esse referendum: Qui dabit immundæ vœnalia fata saginæ. Sagina autem pinguitudinem significat, & saginare, pinguefacere. saginarium apud Varronem accipitur pro auario, locoque saginæ, ubi aues inclusæ saginantur, & saturitate pergliscunt. Sagena verò genus est retis piscatorij cuius mentio fit in Euangelio. *Confixilis.*] Erat, inquit, machina sublicis siue longurijs compacta, confixaque, & ob id confixilis dicta. Sublicas autem perticas vocamus, & palos ligneos. vnde pons Romæ sublicius dictus, qui ex sublicijs structus, totus erat ligneus sine ferreo clauo: ita compactus, ut trabes sine fulturis eximerentur: quod factum esse videri vult Plin. posteaquàm Horatio Coclitæ defendente ægrè reuulsus est. Caesar in descriptione Rhevani pontis inquit: Non sublicæ modo directæ ad perpendicularum, sed pronæ ac fastigiatae, ut secundum naturam fluminis procumberent. *Circumforanea domus.*] Circumforanea domus à circumferendo dici videtur: accipiturque pro ea quæ mobilis & ambulatoria est, facilisque ad circumferendum, vel versatilis in circuitum. Circumforanei verò homines dicuntur, qui circa fora & conciliabula vagantur, fucis & strophis captantes quæstum: quales sunt pharmacopole. M. Tullius in oratione pro Cluentio: Tum repente Anconitanum quendam L. Clodium, pharmacopolam circumforaneum, qui casu tum in Latiū venisset, aggreditur Hieronymus quoque in epistola ad Domnionem scribens inquit: Nescio quem de triuto, de compitis, de plateis circumforaneum monachum rumigerulum concionari aduersum me. *Prætereà numerus.*] Pronunciatione adiuanandum est. Significatur enim quantus, & quàm copiosus. *Studio forensi.*] Sensus est: Demochares munerarius secum aduexerat reos, sententia iudicum damnatos in actione forensium causarum, ut eos mox exhiberet ad gladiatoriam pugnam. Vel, quod verius puto, intelligit generosos etiam dānatos aduectos esse à Demochare, dū ille renetur præcipuo studio forensi, hoc est gladiatorij spectaculi desiderio trahitur: quod studiū forensis

forense appellat, propterea quòd in foro talia munera dabantur, quod Victruuius & Pedianus Afconius docent.

Sed prater cateram speciosi muneris supellectilem, totis utcunque patrimonij viribus immanis vrse comparabat numerum copiosum. Nam prater domesticis venationibus captas, prater largis emptionibus partas, amicorum etiam donationibus varijs certatim oblatas, tutela sumptuosa sollicitè nutriebat. Nec ille tam clarus, tamque splendidus publicæ voluptatis apparatus, Inuidiæ noxios effugit oculos. Nam diutina captivitate fatigate simul, & æstiva flagrantia macerata, pigra etiam sessione languida, & repentina correpte pestilentia, penè ad nullum rediere numerum. Passim per plateas plurima cerneret iacere semiuuorum corporum ferina naufragia. Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies sine delectu ciborum, tenuato ventri cogit sordentia supplementa & dapes gratuitas conquirere, passim ad iacentes epulas accurrere.

Muneris supellectilem.] apparatus ludi gladiatorij. *Immanis vrse.]* pro immanium vrifarum, singularis pro pluratio; quod genus elocutionis est vsitatissimum. *Partas.]* paratas. *Publicæ voluptatibus.]* Talia enim spectacula ad voluptatem maxime publicam pertinent, & plebeculæ oculos pascunt. Vnde & Democharis nomen scitè fictum videtur, quo gratia populi significatur. *Inuidiæ oculos.]* Ouidius toruos oculos & aciem obliquam dat in-

uidiæ: quæ, vt ipsius verbis vtar, Nō fruitur somno, vigilantibus excita cutis: Sed videt ingratos, intabescitque videndo Successus hominū, carpitq; & carpitur vnà. Inuidiæ nomē dictū esse autumat M. T. à nimis intuēdo fortunā alterius. ex quo illud Actianū: Quisnā florē liberū inuidit meū: pro eo quod est, quisnā flori inuidit meorū filiorū. Veteres. n. vt videre, sic inuidere florē, rectius dici existimabant, quā flori: quod & Quint. annotat, & nos in tertio Quæst. Tusc. cōmentario explicauimus. Est. n. inuidia, siue inuidencia, ægritudo ex alterius rebus secūdis. Distat ab odio, quoniā odimus malos, inuidemus fortunatis: odisse nos palam profitemur, inuidiā dissimulamus: odiū ex alieno vitio, inuidia ex aliena virtute & bonis exoriūtur: odiū cadit in brutas animātes, inuidia in hominē tantū, vt subtiliter disparauit distinxitq; Plu-

tarchus in libro de inuidia & odio. *ἠδύων* Græci appellant. Olim
 Apelles imaginem inuidiæ graphicè & scienter pinxit in tabula:
 cuius rei Lucianus quoque commemorat, & nos mentionem fe-
 cimus in libello de Optimo statu. *Æstiuæ flagrantia.* } calore
 æstiuo & æstu flagrantissimo vexatæ. Flagrantia autem caloris
 corpora macerari, dissoluique testatur & Galenus in commenta-
 rio Aphorismorum; & nos quotannis experimur. Nam cum
 hyeme & in frigidis temporibus sim habitior, æstiuæ caloris im-
 patiens sio emaciatus: sentioque id esse verissimum, quod Gale-
 nus, & ante Galenum Cor. Celsus, prodiderunt: æstatem iuueni-
 bus esse inimiciorum, senibus amiciorum: sicut econtrariò
 hyems senibus inimica, iuuenes fouet & roborat. *Sessione languida.*
] dum sedendo & otando in cauea continentur, languorem
 contraxere. Ignauia enim (vt inquit verissimè Celsus) corpus he-
 betat: & vt auctor est Galenus, impossibile est corpora, sessione
 desidiæque torpentia, diu bene valere: adeò exercitatio necessa-
 ria est cunctis non solum hominibus, sed etiam brutis animalibus,
 quæ cuncta conualescunt. & (vt refert Vegetius) plus quoti-
 diana exercitia ad sanitatem creduntur prodesse, quam medici.
 & econtrariò otium & desidia languorem progenerant, iuxta
 illud: Cernis vt ignauum corrumpant otia corpus. Nil igitur mi-
 rum, si vrsæ, quarum natura alioqui agitabilis est, captiuitate &
 æstu, nec non ex sedentaria ignauia languentes, pestilentia ex-
 tinctæ sunt. Scribit Plinius noster, vrsos veterno pinguescere. In-
 ualidissimum vrsos caput, ideòque sæpe in arena colaphis exani-
 mantur. Annotauere annales, Domitium Ænobarbum in ædili-
 tate vrsos Numidicos centum in circo dedisse. *Corruptæ pestilentia.*
] Obseruatum est, pestilentiam magna ex parte incipere à
 brutis animalibus. Sic apud Virg. Ouidium, cæteros, prima strages
 bestias populatur. Ita apud Homerum primò canes, mox reliqua
 conficiuntur pestilentia. Causæ autem pestilentia plures
 traduntur. Namque aut ira Deum, aut intemperie cæli, aut cor-
 ruptis aquis, aut noxio terræ halitu exoritur pestilentia. Nimi-
 tatem frigoris aut caloris, vel humoris, vel siccitatis, pestilentias
 gignere, Philosophi & illustres medici prodiderunt. Pandemos
 appellatur species leuis siue pestilentia, quæ efficit in aridioribus
 locis agentes caloribus crebris interpellari: & Loimodes, quæ
 temporaria quidem est, sed volucris velocitate letabilis. Lucretio
 pestilitas dicitur pestilentia, in quam animalia, præter ho-
 mines, cætera proniora sunt: vt inquit Ammianus Marcellinus.
Ferina naufragia.] Decenti translatione ferina naufragia
 dixit stragem vrsarum, quæ pestilentia corruptæ animam age-
 bant

bant semiuiuis vixque spirantibus corporibus, sicut naufragi subinde periclitantur. *Inculsa pauperies.*] Egestas duris in rebus vrgens cogebat egestos, sordidamque plebeculam accurrere ad cadauera vrsarum iacentium, & inde dapes inemptas ventri esurienti latrantique ingerere. Talis enim pastus est mendicitatis, & eorum, quos Plautus appellat hominum mendicabula. Pauperies significat egestatē, mēdicatēq; paupertas verò honeste parsimonie nomen est, quā in apologia Apuleius noster preconio laudis extollit. Hora pauperiem immundam cognominat, eamque deprecatur illo versu: Pauperies immunda domus procul absit. Apud Græcos πείρος significat paupertatem, πτωχία verò mendicitatem pauperiemque. Hinc scitè Aristophanes in Pluto. πτωχία τίς γάρ βλος ἐστὶ μὴδὲν ἔχοντα, τῷ δὲ πένιτος ἐστὶ περιδιδόμενον. Mendici inquit, vita quidem est, nihil habentem viuere: pauperis verò, viuere ad parsimoniam. Aliàs pauperies damnum dicitur, vt apud iuriconsultos liquet, & iam dictum est. *Epulas accurrere.*] ad epulas currebant.

Tunc è re nata subtile consilium ego & iste Babulus tale comminiscimur. Vrsam, quæ ceteris sarcina corporis praualebat, quasi cibo parandam portamus ad nostrum receptaculum, eiusque probè nudatum carnibus corium, seruatis sollerter unguibus, ipso etiam bestie capite ad vsque confinium cervicis solido relicto, tergum omne rasura studiosa tenuamus: & minuto cinere perspersum, soli siccandum tradimus. Ac dum cœlestis vaporis flammis examurcatur, nos interdum pulpis eius valenter saginantes, sic instanti militiæ disponimus sacramentum: vt vnus è numero nostro, non qui corporis ad eò, sed animi robore ceteris antistaret, atque is in primis voluntarius, pelle illa contentus, vrsa subiret effigiem, domumque Democharis illatus, per opportuna no-

Tunc naeti.] id est excogitantes. Sed ego legere malim, Tunc è re nata: quæ locutio Apuleiana est, & sententiæ congruens, de qua superius scripsi. *Babulus.*] nomen proprium latronis. Quid si legas, Bardulus, ducto à tarditate nomine. Bardus enim stultus appellatur, dictione inflexa à Gæco. Illi enim βάρδος dicunt. Quid si barbulus, à barba, tanquam barbatus. Nā & Barbula Romani cōsulis nomē est, apud

Liuium. Quasi cibo parando.] vt ex ea cibum pararemus, & vrsino pastu saginaremur. Adusque confinium.] vsque ad confinium. Sic Virgil. Atrides Protei Menelaus ad vsque columnas. Ad vsque autem sic est dictum, quemadmodum abusque: nam cum præpositioni nunquam cohæreat, abusque & adusque licenter admissum est. Rasura.] vt tonsura, sic rasura dicta, pro ipsa (vt ita dicam) racione. Tergum.] pellem & corium.

Virg. dixit Tergora diripiunt costis: pro, coria & pelles detrahunt. Caper grammaticus tergum à terгоре sic distinguit: Terga, inquit, hominis sunt: tergum singulariter facit. Quadrupedum erit tergus: pluralis tergora, i. coria. Quod si vera est Capri obseruatio, tergum pro tergus ἀξυρως, i. improprie posuit: sed finitiones grammaticas vsq; quaq; ne spectaueris, quas non minus scite quam verè fecerit nas & prærancidas appellat candidissimus scriptor A. Gellius: auctoritas. n. summorum in eloquentia virorum, qui indiscriminatim talia vsurpant, pro ratione habenda est, & ad eam veluti ad anchoram confugiendum. Examurcatur.] repurgatur, siccescit, sanie ac madore saniosa quasi amurca exuitur, liberatur, Examurcare. n. verbum est comenticium, & perinde elegans, oleo conueniens, quod examurcari dicitur, quando ab amurca liquatur, defæcatumque fit. Amurca autem, quam super omnia celebrauit laudibus Cato, sanies olei est. Amurca fit ex aquis, ideò ficcitatibus minima, riguis copiosa. Plin. ait, oleum in amurca deterius fieri: & fracibus, quæ sunt

Etis silentia nobis ianua faciles præstaret aditus. Nec paucos fortissimi collegij solers species ad munus obeundum arregerat. Quorum præ cateris Thrasyleon factionis optione delectus, ancipitis machine subit aleam. Iamque habili corio, & mollitie tractabili, vultu sereno sese recondit. Tunc tenui acumine summas oras eius adæquauimus, & iunctura rimam, licet gracilem, setæ circumfluentis densitate sepimus: ad ipsum confinium gula, qua cernix fuerat excæta, Thrasyleonis caput subire cogimus: paruisque respiratui, circa nares & oculos datis foraminibus, fortissimum socium nostrum prorsus bestiam factum, immittimus caueæ, modico præstinate pretio, quam constanti vigore festinus irrepit ipse. Ad hunc modum prioribus inchoatis, sic reliqua fallaciæ peregrinamus.*

sunt oliuarum carnes: id eoque sepius in die decapulandū. Est autem decapulare Plinio, vt id in transcurso annotemus, deplere, dehairire, euacuare: à capulis ducto verbo, quæ sunt vasa ansata. Vnde & capulator Catoni & Columellæ, qui concha & capulis oleum deplet ac tollit in torculario ex labris plumbeis, quod vasis genus est, in labra fictilia diffundit. Apud Columellam verbum est Exaniatur, quale hoc examurcamur: neque intellectu ab simili. est enim exaniari, exudando siccari. sic enim ait in 13. Compositis supra tabulatum tergoribus aut frustis vasta pondera imponito, vt exanietur: hoc est, quasi sanie falsuræ expurgetur. Cor. quoque Celsus in quinto ait, Sanie exaniare vulnus pro eo quod est, sanie educta siccare. *Sacramentum.*] Sicut in legitima militia obstringebantur, ita sacramento latrocinali obstrictos disposuisse quid agendum foret. *Instanti.*] præsentī, imminenti. Grammatici instans tempus appellant, præsens. *Non qui corporis.*] Ad magna negotia obeunda non tam opus est corpore robusto, quàm animo firmo, intrepidòque iuxta illud Virgilianum: Nunc animis opus Ænea, nunc pectore firmo. Etenim animi robur omni telo præstantius est, omnibûsque viribus corporis anteponendum. *Antistaret.*] præstaret, antecelleret. Catullus: Antistas mihi militibus trecentis. Antistitium eleganti vocabulo dicitur excellentia quasi quædam, & fastigium dignitatis. Martian. Capella. Antistitio præmiserat. Athanasia. *Noctis silentia.*] Nox, vt inquit Papin. fœcunda operum est, & pulchræ accommoda fraudi. Disponunt latrones inter se, vt eo cœtu animosior sub vrsæ specie velut vrsa dono deferatur ad Democharem, cupitorem talium ferarum: vt mox noctu ianuam repandat fociis, vt ita impunè furari possint. *Collegij.*] scilicet latronum: est enim collegium *μίσθον*. Apud iurisconsultos titulus est de illicitis collegiis, vbi Martian. sic inquit: Collegia si qua fuerint illicita, mandatis & constitutionibus & Senatusconsultis dissoluantur. Inibi quoque sodalitia interduntur: quo verbo significantur, opinor, comestationes & conuiuia socialia, qualia erant apud Cretes Syssitia, quorum meminit Strabo in 10. nam Græcè *συσίτις*, Latine sodalis. Et hoc est quod dixit Caius iurisconsultus eodem titulo: Sodales sunt, qui eiusdem collegij sunt, quos Græci *συσίτις* vocant. In libris iurisconsultorum vocabulum pro Græco barbarū fuit substitutum, nullo intellectu. Quidam codices integrum spacium habent, inani loco & lacunoso. Attamen non semper sodalitia sunt inhonesta, illicitaque: nec enim dixisset Ouid. Iure sodalitij qui mihi iunctus erat. Notum est illud Catullianum: Fratrum verè dulce sodalitiū. Cato apud M. Tul. narrat,

se epulari solitum cum sodalibus, sodalitatésque se quæstore constitutas esse, in quibus mutitate: quod verbum Gellianum est, super quo aliubi annotamenta copiosè conscripsimus. *Thrasyleon.*] Nomen audacissimo latroni congruentissimum. Græci enim *Spáores* appellant temeritatem & ferociam: vnde Thrasylus, temerarius & audax. Super quo in commentariis Tusculanarum explicatus locus ille Ouid. Busta Thrasylli. Turpilius comicus fabulam condidit titulo Thrasyleonis, cuius testimonium aduocant grammatici. *Factionis optione.*] electione collegij latronum. Est enim factio malorum consensus, & conspiratio. Aliàs factiones opulentias fortunásque dicimus, vt apud Plautum frequenter leges. Optare verò interdum eligere, vnde optio dicta: in alia significatione, quæ remotior est, optio dicitur miles, quasi optatus, hoc est electus, ascitusque. Is adiutor dabatur centurioni à Trib. militum. Ex hoc intellectu dictum illud Plautinum in *Asinaria*: Optionem tibi sumito Leonidam. Autumant eruditi optionem dici quoque accensum. De optione milite dictum est illud à iuriconsulto, titulo de pœnis damnatorum: Ita neque speculatores vltro sibi vendicent, nec optiones ea sibi desiderent. *Subit aleam.*] Thrasyleon non recusans sub vrsæ specie & ferino habitu grandia moliri, subit periculum & discrimen machinæ, vt periculosa: vt pro homine transfiguratus in vrsam, in cauea ad Democharem munerarium perinde quasi bestia deportetur. Subire aleam, est periclitari, & obiectare sese fortunæ dubiæ & ancipiti: ex translatione aleatorum, qui in alea foróque aleatorio variè agitantur, & repenti victores, repenti victi dubio euentu exanimantur. Linius: In dubiam seruitij imperiisque aleam imus. & apud Lucanum: Placet alea fari Alterutrum mersura caput. Aleatores à veteribus aleones dicti. Catullus: Quis hoc potest videre, quis potest pari, Nisi impudicus & vorax & aleo? Ita apud Sallustium legendum est illud ex *Catilina*: Quicumque impudicus, adulter, ganeo, aleo, manu, ventre, pene, bona patria lacerauerat. Sincerior enim lectio est, & tersior, vt legatur aleo, quàm alea: sicut in peruulgatis codicibus scriptum inuenitur. *Recondit.*] induit vrsinam faciem, corio vrsæ tectus, vestitusque. *Acumine.*] Quidam codices habent sarcimine: quod graphice quadrat, signat enim, oras, hoc est extremas corij partes, futura quadam tenuissima fuisse connexas, compositásque, vt vix vestigium sectionis internosceretur. Sarcimine autem positum est pro futura, quasi à sarcinando. Vnde sarcinatores dicti, & sarcinatrices: quamuis non desint qui sarcinatricem non tam à sarcinando, quàm à *far*cinis dictam velint. Sartores quoque non so-

lùm à sarciendo, verùm etiam à sarriendo dici autumant scriptores idonei. quo intellectu illud Plauti ex Captiuis est accipien dum: Sartor sarròrque scelerum & messor maximè. Sarrire autem est fodere, & aperire: quod in agricolatione vtilissimum esse docet Columella, & reliqui rusticationis conditores. *Respiratui.*] Scribit Hippocrates in libro de flatibus, adedò necessarium esse corpori spiritum, vt sine respiratione ad breuissimum tempus vix viuere possit: intercepto enim spiritu animantes illicò pereunt. Idem autumat causam ægritudinum esse spiritum. Cuius illud celeberrimũ est, spiritum parentè esse & anũ morborũ omnium. Meritò ergo foramina parua ait esse data respiratui, hoc est, respirationi, ne obturato meatu & intercepto spiritu strangularetur. *Bestiam factum.*] in vrsam reformatũ. *Cauea.*] receptacula ferarum. *Prædestinata.*] Lege præstinata, hoc est, emptæ, super quo verbo suprâ satis multa. Signat autem, latrones emisse paruo pretio caueam, qua inclusus Thrasyleon, tanquam vrsa, ad Democharem deferretur. *Reliqua fallacia.*] reliquam fallaciam. Elocutio veteribus vsitatissima. Plin. Exequamur reliqua propositi.

Sciscitati nomen cuiusdam Nicanoris, qui genere Thracio proditus, ius amicitie summum cum illo Demochare colebat, literas affingimus, vt venationis sue primitias bonus amicus videretur ornando muneri dedicasse. Iamque prouecta vespere, abusi præsidio tenebrarum, Thrasyleonis caueam Demochari cum literis illis adulterinis offerimus. Qui demiratus bestie magnitudinem, sui que contubernalis opportuna liberalitate letatus, iubet nobis protinus gaudij sui gerulis, decem aureos, vt ipse habebat, è suis oculis adnumerari. Tunc, vt nouitas consuevit ad repentinas visiones animos hominum, pellere, multi numero mirabundi ad bestiam, confluebant: quorum satis callenter cu-

Nicanoris.] Nicator, & Nicanor, nomen est à victoria ductum Seleucum celebrant historici, qui à victoria rum felicitate Nicator cognominatus est, quasi dicas victoriosus: à quo & Nicephorion & Nicopolis ciuitates condite sunt, vocabulo à victoria ducto. Demochares quoque nomen ex re & causa fictitium est, quo significatur popularis & gratosus:

Divos enim Græcè populus, & χάρεισ gratia: tanquam is qui spectacula exhibet populo nominandus meritò sit Demochares. *Proditus erat.*] inquit: hic Nicanor oriundus ex Thracia, stemmate generis proditus, vel traditus, vel propagatus. Prodere enim interdum protendere, propagare, prolatare est. Virgil. Genus alto à sanguine Teucro Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem. Dixit Terent. in Andria, Ut nuptiis aliquot prodat dies: pro differat, prolatet, proferrat. *Affigimus.*] adulterinas fictitiasque comminiscimur, perinde quasi à Nicanore ad Democharem scriptas. *Muneri.*] spectaculo ferarum. *Proiecta vespera.*] cum iam magis ac magis incipit noctescere, & vespertinum tempus in noctem obscuriorem verti. *Abusi.*] Quasi in malam partem. De usu & abusu quid propriè significant & quantum inter se distent, alibi copiose di-

riosos aspectus Thrasyleon noster, impetu minaci frequenter inhibebat. Consonaque civium voce satis scelix ac beatus Demochares ille saepe celebratus, quòd post tantam cladem ferarum, nonno proventu quoquo modo fortuna resisteret, iubet non alibus suis confestim bestiam ire, iubet summa cum diligentia reportari. Sed suscipiens ego: *Caueas, inquam, domine, flagrantia solis & itineris spatium fatigata, coetui multarum, & (ut audio) non rectè valentium committere ferarum. Quin potius domus tua patulum ac perflatilem locum, immò & lacu aliquo conterminum refrigerantemque prospicis? An ignoras, hoc genus bestiae lucos consitos, & specus roridos, & colles frigidos, & fontes amœnos semper incubare? Talibus monitis Demochares perterritus, numerumque perditorum secum recensens, non difficulter ad sensum, ut ex arbitrio nostro caueam locaremus facile permisit. Sed & nos, inquam, parati sumus hic ibidem pro cauea ista excubare noctes, ut aestus & vexationis incommodo bestiae fatigatae & cibum tepestium, & potum solitum accuratius offeramus. Nihil indigemus labore isto vestro, respondit ille. Iam penè tota familia per diutinam consuetudinem mittiendis vrsis exercitata est.*

se di-

se diligentérque annotauimus: cùm Vfus sit earum rerum, quæ nobis vtentibus permanent; Abusus earum, quæ nobis vtentibus pereunt. Cui legatus est honorum vsus, illi non est legatus abusus: sunt enim hæc inter se contraria. *Adulterinis.*] falsi, fictitiis, & alieno nomine compositis. Hinc & adulterinus denarius dictus, falsus & reprobus. Interdum, vt inquit Plin. denarius adulterinus emitur pluribus veris denariis. Etenim facta est ars probandi denarios, dum falsi denarij spectatur exemplar. Adulterare Plinio frequentissimum est, pro corrumpere & vitare: quod Lucia. Græcè dixit *δολιζεται*, hoc est adulteratur. Lege Cornelia cauetur, cum qui nummos argenteos falsos conflauerit, falsi crimine teneri. *Demiratus.*] valdè miratus. De, enim valdè significat: vt deamo, & defessus, apud Terentium, pro valde fessus, vt Donatus exponit. *Contubernalis.*] Nicanoris, tanquam inter Democharem & Nicanorem contubernalitas esset, iusque sodalitatis. *Opportuna.*] pro opportunè. liberalitas omnis grata: illa gratior, quæ opportuna & tempestiua est. ex quo fit, vt numus vel vnus tempesti uiter datus, pro beneficio sit. Hinc parasitus Plautinus gloriatur, quòd commoditatis omnes articulos probè nouerit. Seneca in libris de Beneficiis: Panis, inquit, vnus esurienti datus, beneficium est. *Ex suis oculis.*] Ita Suetonius Galbã refert, choraulæ mirè placenti denarios quinque donasse, prolatos manu sua, & ex pecuniaribus loculis suis. Sunt enim loculi, quod notissimum est, receptacula pecuniarum: de quibus apud omnes mentio. Soter, hoc est Seruator noster, Iudæ loculos pecuniarum, quas pauperibus erogaret, cõmisit, ne videretur aut quasi inhonorus, aut quasi egenus dominum prodidisse. Loculameta Columellæ & Viétruuio sunt receptacula, & quasi thecæ. M. Varro loculatas piscinas eleganter nuncupat, quasi loculis siue loculamentis distinctas, vbi dispares disclusi haberi pisces possint. De loculis & locellis, pro repositoriis pecuniarum, extant disticha Epigrammatistæ. *Pellere.*] Lego pellicere, pro pelliciebat. vt sit sensus: Animos hominum pellectos esse, tractosque ad visendam vrsam enormem: id quod in rebus nouis accidere solet. Ad noua enim conueniunt homines, ad noua concurrunt, vt inquit Seneca in Declamationibus. Idem in Quæstionibus ait: Naturale est magis noua quàm magna mirari. Hinc illud notissimum: Est quoque cunctarum nouitas gratissima rerum. Pellicere autem est, illicere: quod & perlicere dicitur, vsitatissimum Liiuo. Pellicationem Cato dixit à pellicendo, quasi inuitamentum, & (vt inquit M. Varro) illicitum, ab illiciendo. *Mirabundi bestiam.*] valde mirantes magnitudinem vrsæ adulterinæ.

Callenter. Jasturè, solerter, callidè. aduerbium est: sic rarenter, pro raro: & valenter, pro validè. veteres quoque iracunditer, inimiciter, temeriter, munditer, duriter, & id genus sexcenta similiter desinentia dixerunt. *Curiosos inhiibat.*] impetu minaci Thrasyleon cauebat, ne quispiam nimis curiose aspectans, dignosceret se hominem esse, non vrsam, quam crentiebatur. *Noualibus suis.*] Iussit Demochares Thrasyleonem, sub bestiae corio delitescentem, deportari in noualia rusticæque prædia, ut illic diligenter aleretur. Nouale est, ut Plinii verbis utar, quod alternis annis feritur. Seruius noualia interpretatur, noua rura, quæ per singulos annos renouantur per semina: quod totum Plinianæ diffinitioni, hoc est ipsi veritati contrarium est. & errore foedissimo labitur Virgilianus interpres. Agrum enim, qui per singulos annos renouatur, feriturque sine intermissione, restibilem vocant rei Rusticæ scriptores: noualem verò, qui intermittitur, & alternatim feritur. M. Varronis verba hæc sunt ex libro primo Latinæ linguæ: Ager restibilis, qui restituitur ac feritur quotannis: contra, qui intermittitur, à nouando noualis ager. *Cæui multarum.*] In pestilentia nihil aequè salutare est, quàm loci mutatio, & gregis separatio, cum contagione pecus maximè vexetur. Hinc Columella præcipit, gregem pecoris ouilli in lacinias separatim particulatimque distribuendum esse. Sic enim facilius conualescit: quia ipsius morbi halitus minor est ex exiguo numero. Idem censet, in omnibus morbis ac pestibus mutandas esse regiones: maximèque salutare præsensque remedium esse asseuerat, si pabula mutemus, & aquationes totius regionis: si alium atque aliud quæramus statum cæli. Hic ergo dehortari volens Democharem, ne in noualia mitteret bestiam, cauendum esse ait, ne cæui multarum ferarum languidarumque committatur, propterea quòd ex contagione morbus vulgari poterit, atque infestare recentem bestiam. *Patulum ac perflatilem locum.*] Loco perflatili ac patente aër agitabilis versabilisque purior hauritur, & sincerior. Ideoque talis cæli status maximè salutaris est, & aduersus pestilentiam efficax medela. Auicenna docet, quomodo obuiam eundem sit pestilentiae ex corrupto cæli tractu prouenienti: odora-menta cum primis probat, tanquam plurimum conducentia ad aëris contagionem propulsandam. Sic & olim Commodus Imperator, auctore Herodiano, pestilentia intra ciuitatem Romanam saeuente, Laurentum secessit: quòd frigidior ea regio syluisque laurorum opaca sit. Valere enim plurimum aiebant medicum ad aëris euitandam contagionem, tum odores laurorum, tum amœnitatem umbrarum. In ipsa quoque vrbe, de Medi-

torum sententia, plerique vnguentis suavissimis nares atque aures opplebant: qui fuffitu & odorem assidue utebantur: quòd meatus sensuum odoribus illis occupati, haudquaquam admittant aëra tabificum. *Lucos consitos.*] Opacitas umbrarum recreat vrsas, & id genus bestiarum. Recreat, maximè iuvat. Precipit Columella, si ex calore & æstu concepta pestis inuasit, ut opaca rura: si inuasit ex frigore, ut eligantur aprica: *Fontes incubare.*] Aqua fontana aliis melior, salubriorque est, ut docet Auicenna. Puteanam aquam improbat, tanquam noxiam, comparatione fontium. Contra Plin. maximè probabilem esse censet aquam puteanam, ex his potissimum puteis quibus exercitationis ratio crebro haustu contingit, & illa tenuitas colante terra: Vitruvius aquam, quæ ex imbribus colligitur, salubriores habere virtutes autumat: eò quòd collecta ex fontibus, per aëris exercitationem percolata, tempestatibus liquefendo peruenit ad terram. Sunt nonnulli fontes calidi, ex quibus profluit aqua sapore optimo, in portione suavissima. Philosophi non pauci, & sacerdotes Ægyptiorum, ex potestate aquæ omnes res constare crediderunt: & profectò aqua non solum potus, sed infinitas alias vsui animantium præstat utilitates. Est enim maximè necessaria & ad vitam & ad delectationes, & vsum quotidianum. Aquarum salubrium sapor siue odor nullus esse debet. Ex glacie, niuibus, grandine, pestilentissimum potum esse conuenit: & ex vitio aquarum morbi plurimi proueniunt, & in primis guttura intumescunt, vnde gutturosos Alpinos. Apenninicolæque frequentissimos, quotidie visitamus. Ex quo illud Satyricum: Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? Refert Vlpianus: Si quis natura gutturosus sit, non videri morbosum, vel vitiosum. *Assensus.*] Tota vna dictio. Significatur enim, Democharem facile assensisse, iussitque procliuiter in sententiam latronum. Dicimus assensio & assentior, indifferenter. *Caueam.*] Qua Thrasyleon sub vrsa specie continebatur. *Locaremus.*] collocaremus, ponere usque. M. Varro: Locus est, vbi quid locatum esse potest, ut nunc dicunt. Collocatum veteres id dicere solitos, apparet apud Plautum: Filiam habeo grandem, cassam dote, atque illocabilem, neque eam queo locare cuiquam. Locarium dicitur, pretium quod datur in stabulo & taberna: videlicet à loco, vbi locare, hoc est, te collocare possis. *Pro cauea.*] Vel pro defensione caueæ, in qua est vrsa: vel ante caueam. Pro, enim interdum significat ante, vè grammatici annotant, & innuit Virgilius scribens: Soli pro portis Messapus & acer Atinas sustentant acies. Vnde & proscenium, locus dictus ante scenam. Aliàs significat in: vè cum dicimus, pro

rostris, pro tribunali. *Excubare.*] excubias agere atque euigilare: inde excubitores dicti. Autumat Seruius, excubias esse diurnas, vigiliis nocturnas: quod an rectè dictum sit, ipse viderit: cum excubias non minùs nocturnas, quàm diurnas, apud eruditos inuenias. *Cibum tempestiuum.*] opportunum medicamentum est, vt inquit Cornelius Celsus, opportunè cibus datus. *Potum solitum.*] Aristoteles in Problematis, cibi & aquæ mutationem grauem esse & noxiam tradit, propterea quòd aqua corporibus alimento est. Hinc peregrinatoribus ægritudo metuenda est, cum in aquis variis versari contingat: præterea mutatio aquarum pediculos gignit, efficitque vt qui nullos pediculos habebat, multos iam habere incipiat. *Respondit ille.*] Demochares.

Post hęc.] Post hæc, vsitatissima Apuleij locutio. *Valefacto.*] Verbum est discedentiũ. Aufonius: Dicto aue dic vale, & actutum redi. *Monumentum.*] Hic significatur non tam sepulchrum, quàm sepulchretum: hoc est, septum conceptaculumque pluriũ sepulchrorum. Monumentum generaliter res est, vt iuriconsulti verbis vtar, memorię causa in posterum prodita: in qua si reliquię vel corpus inferatur, fieret sepulchrum: si verò nihil horum inferatur, erit monumentum memorię causa factum:

Post hic vale facto, discessimus: & portam ciuitatis egressi, monumentum quoddam conspicamur procul à via, remoto & abdito loco positum. Ibi capulos carie & vetustate semitectos, quis inhabitabant pulueri & iam cinerosi mortui, passim ad futura præda receptacula referamus: & ex disciplina sectæ, seruatò noctis illumino tempore, quo somnus obuius impetu primo corda mortaliũ validiũs inuadit ac premit, cohortem nostram, gladijs armatam ante ipsas fores Democharis, velut expilationis vadimonium, sistimus. Nec secius Thrasyleon examusim capto noctis latrociniali momento, prorepat cauea: statimque custodes, qui propè sopiti quiescebant, mox ad vnum omnes, etiam ianitorẽ ipsum, gladio conficit: clauique subtracta, fores ianua repandit, nobisque promptè conuolantibus, & domus alueo receptis, demonstrat horreum, ubi vespere sagaciter argentum copiosum recondi viderat. Quo protinus perfracta,

Et, conferta manus violentia, iubeo singulos commilitonum asportare quantum quisque poterat auri vel argenti, & in illis adibus fidelissimorum mortuorum occultare propter, rursum concito gradu recurrentes sarcinas iterare: quod enim ex usu foret omnium, me solum resistentem pro domus limine, cunctarum exploraturum sollicitè, dum redirent. Nam & facies versa, medijs adibus discurrentis, ad proterrendos si qui de familia fortè vigilassent, videbatur opportuna. Quis enim, quamvis fortis & intrepidus, immani forma tanta bestie, noctu praesertim, visitata, non se ad fugam statim concitar? non, obdito cella pessulo, paues & trepidus, sese cella cohiberet?

quod Græci cenotaphiū appellāt. Est autē cenotaphiū Græca dictione, sepulchrū vacuum: Cenotaphium signat poeta, cum ait, Hæctoreū ad tumulum, viridique cespite inanē. Munimentum vero sepulchri id esse diuus Hadrianus scripsit, quod muniendi eius loci causa factum sit, in quo corpus impositū sit. Monumentum, si purum est, non videtur esse religiosū:

poteritque is hoc vendere & donare: sicut & cenotaphium venire, hoc est vendi posse dicendam est. *Partam egressi.* } Ex ritu priscorum, & præscripto legū, extra vrbes cadauera sepeliebātur. Lex 12. tabularū. In vrbe, inquit, ne sepelito, ne ve vrito. Iuriscōsulti pluribus in locis ostēdunt, sepulchra in agris fuisse: & Plato iubet, in ea parte agri sepulchrū fieri, vbi sit sterilior. *Ibi capulos referamus.* } Sepulchra repādimus. aperimúsque; Capulū sepulchrū dicit veteres voluerūt, ab eo quod corpora capiat. Dicitur & capulus feretrū, quo cadauera efferūtur, sicut grāmatici annotauerūt: inde capularis senex dictus, quasi capulo vicinus. Reos quoque capulares dixerūt, quod capulo digni essent. Aliās capulū accipi pro manubrio gladij, nullus ignorat. *Carie semitectos.* } Ausonius: Miremur periisse homines monumēta fatiscūt: Mors etiā saxi nominibúsque; venit. Caries est vetustas, vel putrilago: vnde cariosus dictus, vetustate corrosus, & carie putridus. Aphranus: Nemo viuit illa carie cariosior. Carie vetustatēque; non sentiūt, ut Plin. refert, cupressus, cedius, buxus, iuniperus, olea. Idē remedia tradit ad cariosos dentes. *Cinerosi mortui.* } Vulgatissima ecclesiasticę monitionis illa sentētia, qua monētur homines, meminisse sese esse cinerē & puluisculū, & in cinerē reuersuros. Cui subscribit illud Persianū: Cinis & manes & fabula fies. & illud Horat. Puluis & umbra sumus. Quid est homo? inquit

Seneca: quassum vas & fragile, nudum, & sua natura inerme, alienae opis indigens, ad omnem fortunae contumeliam proiectum: frigoris, æstus & laboris impatiens. Vis noscere hominis fragilitatem? exitum specta: quem modò vidisti florentissimum, mox fato consumptum, eundem videbis pulverem ac cinerosum: & tamen cum nec miserius nec fragilius homine sit quicquam, eodem nihil est superbius. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunae munera amplexaris, tu qui te Deum credis, aliquo successu tumens: tu, cui animus carnifex est, & mens tyrannica, cinerosus fies, & velis nolis in pulvisculum redigèris. Nam, ut inquit ille, Mors sola fatetur Quantula sunt hominum corpuscula. Inquit Phocylides apud Græcos *νοῦλος κόνις ἕσπερ*: id est, soluti sumus pulvis. Prisci cine factum elegantissimè dixerunt, in cinerem dissolutum. Lucilius: Cine factum te propè cubet. *Ex disciplina sectæ.* Scilicet latrocinialis. Sicut enim sectæ philosophorum sua habent dogmata, peculiarè que quampiam disciplinam, sic in secta collegiò que latronum est quædam veluti vernacula ac peculiaris disciplina, sine dogmate. Nam sunt sectæ, quas à secundo, id est, tenendo diætas Grammatici tradunt: eo quòd propositum teneant. Alij à sectando, hoc est sequendo. Vnde & sectari Philosophos dicuntur discipuli, & consecranei eiusdem secte sectatores. Est autem disciplina *τὸ μίσον*, & tam malæ artis quam bonæ. Vnde disciplinosus gladiator dictus à Catone, videlicet ab arte disciplinæ que gladiatoria. *Illumino tempore.* } obscuro, & sine lumine: quod tempus maleficiis occultandis accommodum est. A Plin. in epistolis illunis nox dicta, pro obscura ac tenebrosa, quasi sine luna, & omni lunari splendore viduata. *Somnus obuius.* } Illam noctis horam significat, qua primo somno mortalium corda validissimè premuntur: de quo Virgilius: Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris Incipit, & dono Divum gratissima serpit. *Velut expilationis vadimonium sistimus.* } Nos, inquit, cohortem nostram latrocinalem præsentem exhibemus, sistimusque ante fores Democharis, ad domum eius expilandam: sicut in iudicio præsentem sisti solemus ad vadimonium. Et hoc locutionis honestissimæ genus ex foro & iure medio totum decenter translatum est. Vadimonia enim sponsiones sūt sistendi se in iudicio, id est, cõparendi, ut citati sistant se aduersario ad præstitutam diem: de quo mentio frequens apud auctores. Vadimonium promissũ deserere, neque id obire, scelus est maximũ. Hinc illud Plinianum. Inscriptiones, propter quas vadimoniũ deserere possit. Significanter autem & scitè dicimus, sisto vadimonium, & sistitur vadimoniũ. M. Tul. Venit Romã Quintius, vadimoniũ sistit. M.

Cato: Quòd si vadimonium capite obuoluto stitiffes. Vbi annotandum, verbum Stitiffes dictum à Catone, tanquam ductum à sistendo, non à stando: quoniam sisteretur vadimonium, non staretur. Plaut. quoque per consimilem translationem decenter dixit in Curgulione: Vbi tu es, qui me conuadatus Veneris vadimoniis? Vbi tu es, qui me libello Venerio citasti? Ecce, me sisto: ades contrà: Sisto ego tibi me, & mihi contrà itidem vt sistas sua deo. Sicut ergo vadimonia sistuntur variorum criminum, variarumque causarum: ita, hic inquit, vadimonium sistimus expilationis, perinde quasi citati præstò esse velint ad expilationem direptionemque domus opulentæ peragendam. Apud iurisperitos mentio est expilatæ hæreditatis, & expilatorum. Sunt autem expilatores, docente Vlpiano, atrociores fures. Nam complere, suppilare, ab eodem significato haud longè dissident. Significat enim diripere, deprædari, furari: quasi ne pilum quidem in corpore relinquere. Scribit Maternus, si luna à Mercurio defluens feratur ad Martem in diurna genitura, faciet effraçtores, fures, & qui templa semper sacrilego furore expilent. Præterea illud quoque adde, quòd sistere fana dicebant veteres, pro eo quod est constituere loca in oppido fanorum futurorum. Antisthus Labeo ait, fana sistere, esse lectisternia certis locis & Diis habere. *Nec secius.* nec minùs, nec tardiùs. Videtur enim à seco ductum secius, vt Actius in Amphitryone: Si fortè paulò quàm veniã secius. Secùs verò, aliter significat. *Ex amussim.* regulariter, examinatè, diligèter, Aduerbiù est vñtatiissimũ, ab amussi derivaũ. Amussis, n. regula fabrorũ est, quã architecti, cùm opus probant, rubrica illinunt: vel, vt alij volunt, ferramentum, quo in poliendo vtuntur. hinc amussatus quoque deducitur, quasi examinatus, probatùsque. Plautus in Milite: Inest hoc amussata sua sibi ingenua indoles. A. Gellius, iudicium esse factũ ad amussim dixit, significare volens perfectum rectũque, & quasi ad regulam exploratum. Græcè amussis dici potest *σαβμν*. Vnde apud Græcos parcemia est siue adagium, *ἐλαδμν δὲ δμν σαβμν*, in albo alba linea: de his qui nihil intelligunt, discernunt. ve. Namque in lapidibus albis albæ lineæ siue fila nihil queunt demonstrare, sicut facit filum rubrica illitum. Ex hoc prouerbio fluxit illud Gellianum ex nouissimo volumine: Græci multa & varia lectitãtes, in quas res cunque inciderant, alba (vt dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant. Malè literati in curiosique, si rogentur, quid sit alba (vt dicitur) linea, sicut similes hallucinantibus. Huiusce prouerbij meminit Plato quo-

que in Charmide his verbis: Profectò perinde sum erga honesta indole claros, ac album filum in lapide albo. In Platonicis codicibus, pro, filum, perperam legitur, filium. *Ad unum omnes.*] id est, omnes, ne vno quidem excepto: historica loquutio. *Conficit.*] trucidat. *Repandit.*] aperit. *Domus alueo.*] Sicut navis & fluminis alueus dicitur, ita domus alueum eleganter vsurpat pro receptaculo, & parte interiore, penitiorèque. *Horreum.*] Suprà docui copiosè, horreum non tam frugum dici repositorium, quàm omnis gazæ. *Conferta manus.*] densæ frequentisque multitudinis. Sic & Liviùs confertissimam aciem dicit, pro densissima, frequentissimaque. *A Edibus mortuorum.*] Capulos intelligit, & sepulchra, quibus mortui cinerosi (vt dudum diximus) inhabitabant. *Iterare.*] iterum repetere. Horat. Cras ingens iterabimus æquor. *Pro domus limine.*] ante limen domus, vel in limine. Vtraque enim significatio quadrat. Ego, inquit, dixi me pro vestibulo consistentem, singula diligenter exploraturum: & quod ex vsu, hoc est còmodo & vtilitate foret, curiosè perfecturum. *De familia.* } scilicet Democharis. *Visitata.* } inspecta, visaque. *Obdito pessulo.* } immisso oppositòque claustro & repagulis. Obdere enim, opponere est: quod & Festus Pompeius indicat. Apud Horat. obdit positum est pro obicit atque offert, illo versu: Nulli latus obdit apertum. De pessulo suprà copiosius.

Suspensus. } sollicitus & anxius. Virg. Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi Mittimus. *Opperior.*] expecto. *Streptus inquietus.*] id est, qui ob strepitum excitatus quiescere non poterat. Casu genituo dictio hæc strepitus enuntiatur: figura Archaismos. *Proserpit.*] more reptilium, & eorum quæ sine pedibus serpunt.

*His omnibus salubri consilio rectè dispositis, occurrit * senus euentus. Namque dum reduces socios nostros suspensus opperior, quidam seruilus, strepitus scilicet diuinitus inquietus, proserpit leniter, visaque bestia, qua liberè discurrens totis edibus commebat, premens obnixum silentium, vestigium suum replicat, & utcunque cunctis in domo visa pronuntiat. Nec mora, cum numerosa familia frequentia domus tota completur. Tadis, lucernis, cereis, * sepacis, nocturni luminis instrumentis clarescunt tenebræ. Nec inermis quisquam de tanta copia processit, sed singuli fustibus, lanceis, distri-*
ctis de-

Etis denique gladijs armati, muniunt a-
ditus. Nec secus canes etiam venati-
cos, auritos illos & horricomes, ad com-
primendam bestiam cohortantur. Tunc
ego sensim, gliscente adhuc illo tumultu,
retrogradi fuga domo faceſſo: sed planè
Thrasyleonem mirè canibus repugnan-
tem, latens ponè ianuam ipse prospicio.
Quaquam enim vite metas ultimas
obiret, non tamen sui, nostrique, vel
pristinæ virtutis oblitus, iam faucibus
ipsis hiantis Cerberi reluctabat. Sce-
nam denique, quam sponte sumpserat,
cum anima retinens, nunc fugiens, nunc
resistens, varijs corporis sui * scenis ac
motibus, tandem domo prolapsus est.
Nec tamen quamvis publica potitus li-
bertate, salutem fuga querere potuit.
Quippe cuncti canes de proximo angu-
portu satis feri, satisque copiosi, vena-
ticis illis, qui commodum domo similiter
insequentes processerant, sese commis-
cent agminatim. Miserum funestum-
que spectatum aspexi, Thrasyleonem
nostrum cateruis canum seuientium
cinctum atque obsessum, multisque nu-
mero moribus laniatum.

Commeabat.] vi-
tro citroque ibat.
Obnixum silen-
tium.] Expressit
morem eorum,
qui aliquid clan-
culum furtim que
molientes silen-
tium premunt, &
anhelitum cohi-
bent omni nixu
conatūque, vt nec
eos quidem ex
respiratione quis-
piam persentiscat.
Replicat.] id est,
per eadem vesti-
gia retrò cedit,
recalcans easdem
pedum notas, re-
petensque vesti-
gia. Tædæ. } Do-
mum Democharis
signat, euestigiò
completam
fuisse numerosa
multitudine, quæ
accensus variis lu-
minum generi-
bus, nocturnas te-
nebras illumina-
bat. Tædæ sunt
lumina pagano-
rum, vt docet

Ausonius illo versu, Fumantes olidum paganica lumina tædas.
Apud Plin. in 16. tæda sextum genus est arborum, quæ picem gi-
gnunt: abundantior succo quàm reliqua, flammis ac lumini etiã
factorū grata: inde faces factę nominantur tædæ: & tædiferi, qui
ferūt faces, quos Græci daduchos vocāt. Tædæ decoctæ in aceto,
dentiū dolores efficaciter tollunt, vt docet idē Plin. in 14. Cereis.]
discretim separatimq; singula enuntiāda. Cereos aut quis nescit
nocturni luminis vicē representare? Vnde & illud epigramatarij;

Hic tibi nocturnos præstabit cereus ignes. Aras Saturnias præsci
 excolebant accensis luminibus : inde mos per Saturnalia missi-
 tandis cereis cœpit. Quidam cereos non ob aliud inter Saturna-
 litia munera mitti putant, quàm quòd Saturno principe ab inco-
 mi & tenebrosa vita, quasi ad lucem & bonarum artium scien-
 tiam editi sumus. Solis autem ditioribus cereos missirabant in
 Saturnalibus tenuiores : quod instituit Publicius Tribunus ple-
 bis. In vsu pauperum candelæ, locupletum verò cerci. In decretis
 canonicis, dist. 21, acolythi dicuntur, quos ceroferarios vulgò ap-
 pellant, à deportandis videlicet cereis, quando Euangelium le-
 gendum est. item 23. Acolythus, inquit, accipiat ceroferarium cū
 cereo, vt sciat se ad accendenda lumina mancipari. Vbi cerofe-
 rarium accipitur pro eo instrumento, quo cereus fixus contine-
 tur. Corsi, teste Liviò, à Romanis subacti, obsides dederunt, & ce-
 ræ centum milia pondo. Quo modo fiat cera, Plinius & Colu-
 mella demonstrant. Optima est Punica: proximæ bonitatis ful-
 ua, odorisque mellei. Candida fit cera insolata, & post insolatio-
 nem recocta. Græcè dicitur κηρος, & κηριον fauus: quo nomine
 quidam libros suos inscribere, à dulcedine videlicet mellea rerū
 suauissimarum. Est & cerion vlcetis genus, à faui similitudine
 nominatum. *Sepaceis instrumentis.*] A sepo, quod & seuum dicunt,
 sepæceus deriuatur, sepum autem, siue seuum fit ex adipe rumi-
 nantium, vt inquit Nonius Marcellus: quod verum est, & Plinij
 auctoritate fulcitur, qui in 28. sic refert: Quæ ratio adipis, eadem
 in his quæ ruminant seui est. Perficitur omne exemptis venis, a-
 qua marina, vel salsa lotum, mox in pila tusum, aspersum vrina:
 crebro postea coctum, donec omnis aboleatur odor. Mox assiduo
 sole ad candorem reducitur. A renibus omne laudatissimum est:
 auctor est idem Plinius in 11. Seuo pinguescere cornigera, & quæ
 in pedibus talos habent: bisulca scis siue in digitos pedibus, & nō
 cornigera adipe. A seuo fit seuosum, quasi seuo plenum, seuosa
 est cornigeris medulla. Inde quoque fit verbum seuare, quod si-
 gnificat seuo concinnare. Columella in secundo: Ferijs ritus ma-
 iorum etiam illa permittit, far pinsere, faces incidere, candelas
 seuare. Aufonius mercis sepæcæ meminit, illo versu: Albentis
 seui globulos & pinguis ceræ Pondera: *Muniunt aditus.*] Sepiūt,
 claudunt exitus omnis & introitus, ne quis ingredi, ne quis egre-
 di possit. *Canes venaticos.*] Autumat Columella, venaticum canē
 nihil pertinere ad villaticam professionem, tanquam agricolam
 auocer, desidē inque ab opere suo reddat, separātque eum à vil-
 latico cane, & pastorali. *Auritos.*] Modò auribus magnis præ-
 ditos: vt Virgilius, Auritōsque sequi lepores. Aliàs sensu audiendi
 præ-

præcellentes, vt Horatius: Et auritas fidibus canoris Ducere quercus. M. Varro: Canes inquit, debent esse capitibus & auriculis magnis ac flaccis. Vbi flaccæ aures, significantur languentes ac pendulæ. Ab his, vt inquit Plinius, Flaccotum sunt cognomina. Flaccere, est languere ac deficere Apuleius in Apologia: Cur vestra oratio rebus flaccet, strepitu viget. Hinc & flaccidū, languidum, molle, ac sine viribus. *Horricomes.*] villis quasi comarum inhorrentes ac formidolosos. *Gliscente.*] crescente. Gliscere, crescere est. Plautus in Asinaria: Pulchrè hoc gliscit prælium? Virgilius: Gliscit violentia Turno. Silius: Gliscit Elysæo violentior ira tyranno. Autumant grammatici, glires à gliscendo dici, eò quòd somno gliscant, & pingues efficiantur. Columella quoque de gallinis faciendis scribens: Quæ, inquit, prima luna saginari cœpta est, vigesima pergliscit: hoc est, vt ego interpretor, ad summam pinguitudinem excrescit, & quasi extuberatur. Idem ait, quòd turtur per hyemem difficulter gliscit, pro pinguescit: quæ enim præpinguia fiunt, adolescunt, crassescuntque. Hinc prisco vocabulo gliscere dictæ mensæ lautæ, & pluribus ferculis opulentæ, quasi gliscentes, id est, crescentes, per instructionem scilicet epularum. *Retrogradi fuga.*] Nomen est, quasi dicas retrogradienti, & cessum eunti. Cessum enim ire significat regredi, & retrò cedere, retrò redire. Iustinus in secundo Epitomes: Commisso prælio ite cessum, inhibete remos, & à bello discedite. Impressi codices habent, ite cessum. Ego veriorem lectionem puto, ite cessum. Sicut & apud iurisconsultos, tit. ad legem Aquiliam, illud legitur: In cliuo Capitolino duo plaustra onusta mulæ ducebant. prioris plaustræ muliones conuersum plaustrum subleuabāt, quo faciliè mulæ ducerēt. interim superius plaustrū cessum ire cœpit. Accursius sciens exponit cessum, id est, retrò: quod equidem demiror, cum interpretatione vocabulorum ferè semper soleat non accurrere, sed tardigradus recurrere, & stupens hallucinari. *Faceffo.*] discedo. *Pone ianuam.*] post hostium. *Obiret.*] adiret, accederet. *Vitæ metas.*] id est, ad extremum vitæ finem, curriculūque iam aduentaret, & morti proximus esset. De metis copiosè disserui in commentariis Tranquilli & Propertij. Metam ex translatione spectaculi curculis decenter vsurpamus pro fine & termino. Silius: Tormentis finem, metamque laboribus orat. Meta viuendi, inquit Macrobius, creditur, cum decas heptadi iungitur, id est, aut decies septem, aut septies deni anni computantur. A poëta dictum est, Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum. *Hiantis Cerberi.*] Ex figmen-

to poetico, tanquam Cerberus triceps trifauci latratu & ore patulo excipiat animas morientum: cui reluctatur is qui morti resistit, nec fato succumbit. *Reluctabat.*] Archaismos est. nos reluctor dicimus. Non dissimiliter à Plauto dictum est contemples, pro contempseris: à Virg. populat, pro populatur: à Varrone fortitent, pro sottitentur: & pollicetes, pro polliceris. Id enim habitum est, vt inquit Gellius, in oratione facienda elegantiae genus, vt verba mutuo inuenterentur. *Scenam retinens.*] Effigiem, & scenicam quasi personam ac habitum vsinum. Sic histrio in scena & actione fabulae, quam personam induit, eam retinet ad extremum. Scena pro apparatu, vt supra: & apud Ausonium, Scenarum timoris. *Scenis.*] mutationibus, & quasi adumbrationibus ac fraudibus. namque apud Graecos *οκλιον* dicitur scena, tentorium, inumbratio, fraus. *Angiportu.*] Secundum quartam declinationem inflexit, sicut Horatius: Flebis in solo leuis angiportu. Alias angiportum neutro genere, secundique ordinis vsurpatur. De angiportu supra satis ac super. *Feri.*] truculentis, & ferino impetu truces. In quocunque genere animalium est vllum placidum, in eodem inuenitur & ferum. Aristotele & Plin. auctoribus. *Commodum.*] tunc tunc, iam iam. *Spectaculum.*] Nitidior lectio est, spectaculum. tandem Thrasyleon morfu canum lanxatus praebuerit spectaculum miserum profus ac funestum.

Turbulis.] A turba diminutiuum fit turbula, & tertio gradu turbella. *Celatum.*] occultum, ne scilicet in manifesta noxa reus deprenderet. *Indaginis.*] inquisitionis. Tralatio sumpta à venatoribus, qui feras inquirentes, vestigantesque salutus indagine cingunt. Indaganter, aduerbium apud Columellam. *Dehortabar.*] dissuadebam, reuoca-

Denique tanti doloris impatiens, populi circumfluentis turbulis immisceor: & in quo solo poteram celatum auxilium bono ferre commilitoni, sic indaginis principes dehortabar: O grande, inquam, & extremum flagitium, magnam & vere pretiosam perdimus bestiam. Nec tamen nostri sermonis artes infelicissimo profuere iuueni. Quippe quidam procurrens è domo, procerus & validus, incontanter lanceam medys iniecit vrsa praecordys: nec secus alius. & ecce plurimi iam timore discusso, certatim gladios & iam de proximo congerunt. Enimvero Thrasyleon, egregium decus nostra factionis, tandem immortalitate digno*

digno illo spiritu expugnato magis, quã patientia, neque clamore, ac nec ululatu quidem, fidem sacramenti prodidit. sed iam morsibus laceratus, ferroque laniatus, obnixo mugitu & serino fremitu, presentem casum generoso vigore tolerans, gloriam sibi reseruavit, vitam factam reddidit. Tanto tamen errore, tantaque formidine coetum illum turbauerat, ut usque diluculum, immo, & in multum diem, nemo quisquam fuerit ausus, quamuis iacentem, bestiam vel digito contingere: nisi tandem pigre actimide quidam lanius* Patilo fidentior, vtero bestie resecto vrsæ magnificum despoliauit latronem. Sic etiam Thrasyleon nobis perimitur: sed à gloria non perimit. Confestim itaque constrictis sarcinis illis, quas nobis seruauerant fideles illi mortui, Platea terminos cito gradu deferentes, istud apud nostros animos identidem reputabamus, merito nullam fidem in vita reperiri, quod ad manes iam & mortuos odio perfidie nostræ demigravit. Sic onere vecturæ, simul & asperæ viæ toti fatigati, tribus comitum desideratis, * ita quas videtis prædas adueximus.

bámque: hortari enim & dehortari cōtraria sunt. M. Cato: Multa, inquit, me dehortata sunt huc prodire: anni, ætas, vox, vires, senectus. Ennius in 13. Annalium: Hannibal audacium pectore dehortatur, Ne bellum faciam. Hæc enim particula De, interdum intensionem significat, vt damnare, quod est vehementer amare, & demagis, valde magis: interdum minutionem, vt dediscere, depudescere, & dehortari. Artes.] doli & astutiæ. Incontanter.] sine contentatione & mora. Lanceam.] M. Varro & Gellius lanceam dixere, non Latinum, sed Hispanum verbū esse. Lanceati à Iu-

lio Firmico dicuntur, ictu lanceæ vulnerati. *Λακκοπέριον* est læceola. Libro quarto Regū proditum est, Prophetas lucorum lanceolis semet indicisse, donec sanguine perfunderentur. Apud scriptores idoneos læcearij vsurpantur p stipatoribus, læceaq; in bello pugnantibus. *Vrsæ præcordijs.*] Thrasyleon significatur, qui sub specie vrsæ

per præcordia confossus occubuit. Præcordia alio nomine extra dicuntur, Græci phrenas vocant. Cornelius Celsus: Quæ græcè ab Hippocrate hypochondria nominantur, ea præcordia interpretantur. In præcordiis vitalitas maximè consistit. *Nec secus alius.*] Exemplo vnus prouocati sunt alij, qui & ipsi vrsam telis impetere cœperunt. *Nostræ facti nis.*] Iatrocinalis scilicet. Significanter autem & scitè locutus est, cum factio consensus malorum & conspiratio proprie dicatur. *Neque clamore.*] Laudat Thrasyleonis patientiam, atque animi fortitudinem, qui laniatus ferro, laceratus canum morfu, constanter silentèrque necem pertulit, fidemque iatrocinalis sacramenti nullo clamore, nulla vlabili voce prodidit. *Obnixo.*] Obluctanti, & quasi nixu quodam cohibito atque coërcito. *Obniti* est, contra aduersa oblectari; vnde a luerbium obnixè, apud Terentium. *Gloriam reseruaui.*] Tanquam post mortem futurus gloriosior, nominatiórque, cum viuentium gloria obscurior sit. Generosa mors homini gloriæ ianuam repandit: & vt inquit Plautus, Qui per virtutem peritat, non interit. *Multum diem*] in multam diei partem. *Quamuis iacentem.*] Ita Virgilius: Vt quamuis auido parèrent arua colono. *Lanius.*] Laniones & lanij dicuntur, qui exercent lanienam, à laniatu scilicet animalium *Patilo.*] *Leges paulò fidentior.*] *A gloria non periuu.*] sic Plautus in Captiuis: Qui per virtutem peritat, non interit. *Fideles mortui.*] Capulos signat, quibus pro receptaculo prædæ vsi sunt: quos fideles optimo ex re epitheto dixit, cum quantum acceperant, tantum reddiderint. *Platea.*] Suprà pluraliter declinauit Plateas, quod nomen est ciuitatis, vt iam diximus. *Quod ad manes demigravit.*] Sensus est, cum animis nostris recogitabamus, ac ruminabamur, quod nulla fides apud viuentes reperiretur: utpotè quæ iam à superis migrauerit, descenderitque ad inferos. odio scilicet perfidiæ mortalium: tanquam fides relictis nobis habitet apud manes. Quod totum ex eo scitè introductum est, quia prædixit, sarcinas à fidelibus mortuis fuisse fideliter seruatas, custoditâsque, cum fides inter viuentes sublesta sit & fluxa. Apud Silium in secundo Punicorum ait Fides, liquisse sese terras ob fraudes hominum, & innumera flagitia mortalium. *Tribus desideratis.*] scilicet Lamatho, Alcimo, & Thrasyleone. Desiderantur enim amissi. Verbum historicum est. *Quas videtis.*] Dicticòs est.

Vino mero.] si-
ne aquæ mixtura:
quoniam in sa-
cris, vinum inera-

*Post istum sermonis terminum, poculis aureis memoria defunctorum commilitonum vino mero *libantes, dehinc*

canticis quibusdam Marti Deo blanditi, paululum conquiescunt. Etenim nobis annis illa recens ordeum affatim, & sine ulla mensura largita est: ut equis quidem mens tanta copia, & quidem solus potitus, saliares cœnas crederet. Ego verò quanquam aliàs ordeum tunsum minutatim, & diutina* cogitatione virulentum semper eserim, rimatus angulum, quò panis reliquæ totius multitudinis congestæ fuerant, fauces diutina fame saucias, & araneantes vehementer exerceo. Et ecce nocte promotæ, latrones expergiti castra commouent: instructique variè, partim gladijs armati, in lemures reformant, concito se gradu proripiunt. Nec me tamen instanter ac fortiter manducantem, vel somnus imminens impedire potuit. Et quanquam prius, cum essem Lucius, unico vel secundo pane contentus, mensa decederem, tunc ventri tam profundo seruiens, iam fermè tertium, qualium rumigabam. Huic me operi attonitum clara lux oppressit. Tandem denique asinali verecundia dæctus, ægerrimè tamen digrediens, riuulo proximo sitim leuo.*

cum adhiberi solet, & debet. Prælibare Dijs nefastum habetur ex vino imputatæ vitis, & fulmine tactæ: item nefas est libare vino Græcæ vux, quoniam aquam habeat. Plinius auctor est, Romulum lacte, non vino libasse. Lucius Papyrius imperator, aduersus Samnites dimicaturus votum fecit, si vicisset, Ioui pocillum vini. Quod Plinius ait, pocillum vini vouisse Papyrium, Lilius in 10. pauillum mulsi dixit: quare aut hic legendum erit Pocillum mulsi, aut illic Pauxillum vini, ut in dictione conueniât. Marti Deo.] Significat latrones hymnum cecinisse ad Martem, quem veluti præsidem

ac tutelarem Deum venerabantur. In hymnis Homericis est hymnus Marti dicatus. *Affatim.*] largè, copiosè. *Saliares cœnas.*] lautas & opulentas. A Saliis sacerdotibus saliares cœnæ appellantur amplæ & esculentæ, amplissimique apparatus: quia per dies festos Salij luxuriosas cœnas facere dicebantur. vnde in prouerbio est, saliares cœnas dicere opiparas & copiosas: quarum mentio apud omnes. Ex eodem genere sunt cœnæ adiciæ-

les, pontificales, dubiæ nominatæ: de quibus plura aliubi. Cyprianus epulares cœnas pro affluentibus dixit, & saliaribus. In proverbio Græcorum est *συβαριτικὴ τραπέζα*, id est, Sybaritica mensa, pro lauta & saliarum, ex eo quod Sybaritæ ἐι πολυτελεία, id est, in luxu nutriti sunt deliciisque notabiles. Illud quoque alterum confimile est adagium, *συρακυσία τραπέζα*, id est, Syracusana mensa, quoniam Syracusani delicatiores in victu, lautioresque alijs omnibus fuisse traduntur. Honestæ autem locutio est, cœnæ cœnam, prandii prandium, sicut viuo vitam, serui seruitutem, pugno pugnam. *Cogitatione.*] Emenda, *agitatione* vel *refectione*. *Virulentum.*] Significare volēs ordeis cibatum sibi asino parum gratum fuisse, dixit virulentum, quasi ingratum, iniucundique saporis, imò quasi venenatum. Virus enim venenum est, unde virulentum ductum nomen, quod proprium est serpentium, ut virulenti dicantur, quasi venenati. A. Gellius tradit, Martis hominibus ingentium esse, ut serpentum virulentorum domitores sint. Idem orationem Æschinis virulentam appellat, criminofam, & quasi veneni plenam, ac maledicentiæ. Atra enim hominum maledicorum ceu serpentium lingua vibrat, ut inquit Plin. Non placet ut hoc in loco legas, *virulentum*, tanquam iure madens. Virus Plinio ponitur modò pro aspero odore, modò pro acerbo sapore, modò pro virginitate. *Fauces araneantes.*] Non potuit famelicus, inanis, esuriēs, significantiùs denotari. Nā fauces araneæ res ex esuritione cōsumunt, ut videlicet quædam quasi araneæ tela intra oscitantis hiatus & esurientis os patulum extendi videatur. Plin. vomitus araneosus vocat, quos intelligi vult quasi pleuros tela araneorum, quales subinde conuisuntur excrementis vomitionum. Parasitus Plautinus ad esuritionem parasiticam significantissimè exprimendam sic inquit: Petij, prospicio parum, os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame. *Expergiti.*] somno exciti atque euigilantes. *Castra commouent.*] Ex translatione rei militaris dictum, in qua imperatores castra mouent identidem. Virg. Nos castra mouemus. Præcipiunt doctores bellicæ disciplinæ, castra sapissime loco mouenda, eo quòd ex frequenti mutatione castrorum morbus prohibetur, quem multitudo militum, in eisdem locis diutius consistens, ex contagione & odore sceditatis facillè contrahit. Laudat Liuius Fabium & Decium Consules Romanos, qui spatio quinque mensium totum Samnium euastarunt, cum quadraginta & quinque locis Decij castra fuerint, Fabij sex & octoginta. *Lemures reformant.*] transfigurant se in simulachra manium, & terribilissima laruarum ad maiorem terrorem mortalibus incutiendum. Lemures enim

vmbre

vmbra defunctorum vagantes dicuntur. Lemures dici putant
 quasi remures, à Remo, cuius occisi vmbrae frater Romulus
 cum placare vellet, Lemuria instituit, id est, parentalia, quae men-
 se Maio per triduum celebrari solebant. auctores Quidius, Por-
 phyrus, ceteri. De Lemuribus in daemónio Socratis sic refert:
 Animus humanus exutus & liber stipendiis vitae, corpore suo ab-
 iuratis. hunc veteri Latina lingua reperio Lemurem dictitatum.
 Martianus Lemures appellari dicit Manes, qui post vitam iisdem
 corporibus delectantur, & cum his manent. qui si vitae prioris
 adiuti fuerint honestate, in Lares urbium domorumque reuertun-
 tur: si autem deprauantur ex corpore larum perhibentur, ac Ma-
 niae. Augustinus in nono, animas hominum lares vocari tradit,
 si meriti boni sunt: lemures, si mali. *Manducantem.*] A man-
 dendo deriuatur manducare, ut docet M. Varro: à quo in
 Attellanis fabulis vocant manducum obsonium. unde man-
 ducones dicti, comedones, helluones, gulones. *Ter-
 tium qualem rubigabam.*] Verba non pauca sunt vernacula ac
 plebeia, atque in opificum sermonibus usitata, quae cum
 dehonestata deculparaque videantur, tamen Latina sunt, &
 in usu quoque eruditorum frequentantur, quo ex genere
 est istud rumigare, quod & rustici & foeminae usurpant, quod
 ferme idem significat quod ruminare, & quod Quintilianus
 ait remandere. quod & Plin. noster usurpat, sic scribens in 10.
 Pontici mures simili modo remandunt. Eidem Plinio com-
 manducatus cibus dicitur, multa iteratione mollitus, ac
 propè liquefactus: quem mansum Quintilianus vocat. Et com-
 manducare honesto verbo est idem ferme, quod rumigare, &
 ut vulgari verbo utar, mastigare. Proprium autem asinorum
 est, ut lentissime mandant: ideoque, auctore Columella, ster-
 cus asinum optimum existimatur in agrorum stercoratione:
 quia asinus lentè mandendo facilius concoquit, & bene
 confectum atque idoneum protinus agro simum reddit. Qua-
 lum autem dicunt vas, & per diminutionem quasillum, qui
 & alio nomine calathus appellatur: vas utique lanificiis a-
 prum, ut grammatici tradunt. Unde qualum metonymicè
 pro lanificio dixit Horatius, mulieres, ut inquit Porphy-
 rus, *καλαθῶν* vasculum hoc usurpant, quasillum dicentes: hoc
 autem est, in quo pensa vel trama voluuntur. Hic qualum
 accipimus pro canistro & panario, hoc est, vase quo panis ser-
 uatur: ut enim granarium dicunt, ubi granum frumenti condit: sic
 panarium, ubi panem seruatur, ut docet M. Varro. Cana dicunt Grae-

ci vasa, quæ nos canistra, & per diminutionem canistella. Unde canepthori in sacris dicitur sacerdotes, quasi cistiphora: de quibus suo loco plura. *Asinali verecundia.*]oculariter dictum, cum in asino nullus sit pudor. *Lenitio.*] Purior lectio est, leuo, vel lenio, pro eo quod est mulceo & sedo. A sinis, auctore Plin. aquarum tædium maximè est, ideòque asinæ fœtæ per ignes ad fœtus tendunt: ac si riuus minimus interfit, horrent, ita vt pedes omnino caueant tingere, nec nisi assuetos potant fontes: & quamuis fiant, tamen si mutantur aquæ, vt bibant cogendæ sunt, exonerandæ ve.

Factionis.] gladiatoris scilicet & latrocinialis. *Filo liberali.*] A. Gellius forma atque filo virginali dixit imaginem Iusticiæ fieri solitam. Idem tradit, Pythagoram explorare solitum discipulos, ex totius corporis filo atq; habitu. Traslatio est à textoribus, qui telam tenuissimo filo candidissimoque teuentes, probatissimam laudatissimamque conficiunt. Hæc locutio, quæ & ad descriptionem quoque transferitur. Idem Gellius: A maui, inquit, in vtriusque epistola breuitatis elegantissimæ filum tenuissimum. Idem ait, vocum filo te-

*Nec mora, cum latrones vltro anxii, atque solliciti remeant, nullam quidem prorsus sarcinam, vel omnino licet vtilem laciniam ferentes, sed tantum gladijs, totis manibus, immò factionis suæ cunctis viribus, unicam virginem filo liberali, & vt matronatus eius indicabat, summatem eius regionis, puellam mehercules & asino tali concupiscendam, moerentem, & crines cum veste sua lacerantem, aduehebant. Eam simul intra speluncam, *verbisque qua dolebat minora facientes, sic alloquuntur: Tu quidem salutis & pudicitie securæ, breuem patientiam nostro compendio tribue, quos ad istam sectam paupertatis necessitas adigit. Parentes autem tui de tanto suarum diuitiarum cumulo, quanquam satis cupidi, tamen sine mora parabunt scilicet idoneam sui sanguinis redemptionem. His & similibus blatteratis, nequicquam dolor sedatur puella. Quid ni? quæ, inter genua sua deposito capite, sine modo flebat. At illi intrò vocatæ anni precipiunt, assidens eam blando, quantum posset, solaretur*

vetur alloquio. Sæque ad sectæ sueta con-
ferre. Nec tamen puella quivuit ullis a-
nucula sermonibus, ab incæptis fletibus
avocari. Sed altius eiulans sese, & assi-
duis singultibus ilia quatiens, mihi e-
tiam lacrymas excussit. * At sic, An e-
go (inquit) misera, tali domo, tanta fa-
milia, tam charis vernulis, tam sanctis
parentibus desolata, & infœlicis rapi-
na præda, & mancipium effecta, inque
isto saxeo carcere serviliter clausa, &
omnibus delicijs, quis innata atque in-
nutrita sim, priuata, sub incerta salutis
& carnificina laniena, inter tot ac tales
latrones, & horrendum gladiatorum po-
pulum, vel fletum desinere, vel omnino
vivere potero? Lamentata sic, & animi
dolore, & faucium tendore, & corporis
lassitudine iam fatigata, marcentes ocu-
los dimisit ad soporem. Iam commodum
* conquierat: nec diu, cum repente lym-
phatico ritu somno recussa, longæque ve-
hementius afflictere sese, & pectus etiã
palmis infestis tundere, & faciem illam
luculentam verberare incepit: & ani-
cula, quanquam instantissimè causas
noui & instaurati mœroris requirenti,
sic adsuspirans altius, insit.

reti & candido fa-
bulam Arionis
scriptam esse ab
Herodoto. Ac-
cipimus hoc lo-
co filum proli-
neamentis facieꝝ
& venustate pul-
chritudinis: quæ
liberam decet, &
ingenuam. Lu-
cianus de eadem
loquens, sic ait:
μῆλιν δὲ περιδύον
ἀραγῶν, σφοδρὰ κα-
λῶ. καλοῦσθαι, καὶ κα-
τασάρα, καὶ τὴν
ἐδῆτα, καὶ τὴν κό-
μην: id est, ducē-
bant unicam vir-
ginem luculentā
& valde honestā
facie, flentem, la-
cerantemque ve-
stem & capillos.
Matronatus.] di-
gnitas matrona-
lis, & gravitas. No-
men est quarti or-
dinis: diciturque
matronatus, vt pa-
tronatus, concu-
binatus. *Asino ta-*
li. } Sub cuius effi-
gie latebat ho-

mo, qui fuerat elegans spectator formæ
appetentissimus. *Mærentem.*] flentem. *Pudicitia secura.*] Conso-
lacio latronum, quæ puellæ pudicitiam illibatam impollutam
que futuram pollicentur, cuius fœmina cum primis debet esse
obscurantissima: sine qua, vt inquit Hieron. Omnis virtus in
fœmina ruit. Nec mirum latrones vim nullam inferre puellari
castitati, vt potè quos libido prædæ quàm pudicitia magis la-

cessat, proritetque: qui nō tam Venerem quàm lucrum inhiant. *Compendio.* } luero:feras, inquit,patienter hanc captiuitatem, ad breue saltem tempus.quoniam ita futura esnobis quæstiuosa, & diuitiarum conciliatricula, quas scilicet parentes tui afferent nobis pro filia redemptione. *Sui sanguinis.* } filia, qui parentū sanguis dicitur. Virg. Projice tela manu sanguis meus. *Blateratis.* } iactatis, & cum clamore dictis. Blaterare est, stulte & percipide loqui. Camelos quoque cūm vocem edunt, blaterare dicimus. Horat. sine c, prima correpta profert, cūm ait in Sermonibus: Magnō blateras clamore, fugisque: exponit Porphyr. latras, vel furiosē clamas. Hinc blaterones insigniter dixerunt homines in verba pronectos, quos & locutuleios & loquaces appellant. *Quid nō?* } Cōmicum est, significans certē, videlicet, quare non. *Ad secta sueta.* } Hoc est, præ das grassaturasque faciendas. Hæc enim sueta sunt & vsitata secta latronum atque grassatorum. *Euocari.* } abduci, remoueri. *Alius eiulans.* } ritu fœmineo ex intimis præcordiis eiulationem ciens. Est autem eiulatus propriè fœminarum, & dicitur gemitus flentis. M. Tul. ait in secunda Tusculana: eiulatum nec mulieri quidem esse concessum, tanquam erubescendum. Interpretaturque esse fletum, quem 12. Tabulæ in funeribus adhiberibus. veterunt: quod lessum nominabatur, de quo sæpe diximus. *Ilia quatiens*] in modicus fletus concitat singultum, cuius agitata ilia quatiuntur. Singultus, vt inquit Celsus, sternutamento finitur: Ideoque docet Plato in Symposio, nates esse extimulandas, vt sternutatio irriteretur: ita enim singultum sedat. Idē refert, singultum desitutum, si quis spiritum cohibeat, vel si aqua multa fauces intus foueat. *An ego misera.*] Querimonia est & lamentatio puella, qua suam infœlicitatem conqueritur. Ex bonorum priuatione, & malorum copia, vt inquit Seneca, tristiores videbis quos fortuna destituit, quàm quos nunquam aspexit. Heu quàm miserum est discere seruire, vbi sis doctus dominari. *Saxeo car.*] Domitium latronum, saxeam carcerem appellat emphaticōs, ad conditionem, in qua erat, detestandam. Ita Virg. Clauso ventorum carcere regnet. *Sub incerta salutis.*] Legere malim, *sub incerto:* quasi in dubio salutis, in incerto. *Sub carnificinae laniena.*] Ex apparatu latrocinali gladiatorioque coniectat, quibus in malis sit posita. Nam cū ante oculos habeat horrendū quasi carnificis & carnificinae instrumentum, de vita desperat: ne laniena & excarnificatio ipsi miserae impendeant. Nam, vt inquit Cyprianus, nemo satis tutus, periculo proximus. *Vinere potero.*] Percunctatiuè pronūciandum: quasi dicat, inter gladiatoriam turbam, neque lacryma

rum pausam facere potero, nec diutius vivere. Malè enim convenit virgo ingenua latronum contubernio. *Faucium tendere.* } Fauces ex lamentatione & eiulatu tenduntur ac diuexantur. Tendor autem nomen est novè dictum, pro extensione: vt caldor, mador, leuor. Est enim Apuleius noster verborum opifex elegantissimus, & in verbis oppidò quàm audaculus, Talis fuit apud priscos Laberius, qui mœchimonium dixit pro adulterio, & depudicari pro stuprauit, & manuarium pro fure, & gubernium pro gubernatore, & planum pro sycophanta: quo M. Tul. vsus est: & Horat. in epistolis, cùm ait: Fracto crure planum. vbi Planum scurram significat, siue sycophantam. qui locus à recentioribus interpretibus magis contaminari solet, quàm enarrari. Et quoniam incidimus in Laberiana vocabula, obiter illud annotandum est, quòd pro inferno Catonium vsurpat illo versu: Tollet bona fide vos Orcus nudaş in Catonium. Fuit tempus cùm existimarem legendum esse, In canonium, quasi malorum domicilium: sed verius Catonium. Nam verbum ductum est, vt opinor, ab aduerbio Græco *κατω*, quod significat infra: vt catonium quasi infernum interpreteris, sicut catogæon subterraneum domicilium. Pensitemus & illud in præsentia apud Spartianum in Adriano: Doctores bonorum suorum, si suæ auctoritatis essent, catomidiari in amphitheatro & dimitti iussit. Quid sit catomidiari, quidve significet, ingenuè nescire me fateor: verbum inauditum, illectum, inusitatum. Ego opinor legendum esse Catonudari, & pro doctores bonorum; corrigo decoctores: vt sit sensus: Hadrianū iussisse decoctores patrimonij catonudari, id est inferiori parte corporum nudata ostentari, vel in ima amphitheatrali sede nudari: quod siue hoc, siue illo modo, probrosum sanè erat, & ignominiosum. Decoctores autem dici eos qui bona ac patrimonia comminuunt, vt soluendo non sint, quis ignorat? Decoctoribus (vt ait M. Tul. in Antoniana) certus in theatro locus erat lege Roscia constitutus: qui scilicet fortunæ vitio, non suo decoxissent. Ad hunc intellectum referendus Ciceronis in Epistolis locus mendosus, tenebrosusque qui me duce ita emendari & illustrari potest. In epistola ad Fabiū Gallū sic scriptum legitur: Vereor ne in Catocatoninos mi Galle. Tu meo periculo emenda: Vereor ne in catonium Cato nos mi Galle, hoc intellectu: Timeo ne nos Cato tradat in catonium, & quasi præcipitet ad orcum, sitque causa calamitatis. Aspergitur aut sal factosus ex nominis similitudine, tanquã à Catone sit catoniū.

Dij boni quæ portenta, quas nugas blaterant commentatores, & effutiant grammaticæ triuiales super hoc loco: quem in lucem (absit inuidia verbo) vt sexcenta alia, primus protuli, & in posterum proferam, si modò Deus vitam suppeditauerit: quam tantisper mihi opto prorogari, dum ero utilis huic negociationi literariæ, poteròque studiosis eloquentiæ, & candidatis doctrinarum in commune consulere. *Marcentes oculos.*] languentes. *Somno recussa.*] pro excussa. Virg. vteròq; recusso, dixit, pro còcusso: vt sit præpositio p præpositione, sicut exponit Serui. Excutitur autè, siue recutitur quis somno cū terrifica somniat, aut strepitu obstrepero tumultuariòque excitatur. Sic Virg. Excutior somno, quod, vt inquit Se. terroris est, non satietatis. *Lymphatico ritu.*] more furentium insanientiumque. Namque lymphati dicuntur, furore percussi, & insanientes. Memoriae proditum est, quicumque effigiem nymphæ, quæ & lympa dicitur, viderit, furendi finem non facere. Vnde apud poëtas identidem lymphati pro furentibus, & commotæ mentis hominibus accipiuntur. Græci *λυπη* appellat. Inde fit lymphare verbum, quod significat lymphatico furore corripere, vt apud Flac. Deus ancipitem lymphauerat urbem: & apud Statium, It lymphantè Deo. Tales quoque sunt ferè hi qui ceriti & laruati dicuntur, quasi Cereris ira aut laruarum occurfatione vexati. Apud Plaut. certè, laruatus es, aut ceritus: & alibi, Iube hanc pro cerita circumferri. De lymphaticis ait Plin. in 25. scribens helleborum mederi melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantia & tetano. Est autem tetanos, vt verbum Plinianum obiter explicemus, ceruicis morbus, qui rectam & immobilem ceruicem rigore neruorum intendit, ex quo genere quoq; sunt opisthotonos & emprosthotonos. Opisthotonon Plin. dolorem ceruicis inflexibilem vocari tradit: qui propriè fit, quando caput scapulis annectitur. sicut e contrariò emprosthotonos dicitur, vbi mentum pectori ex neruorū rigore annexū est. *ὀπίσθιον*, Græcè retrò dicitur, *ἔμπροσθεν* autè, *ἔμπροσθεν* contentio: vnde opisthotonos & emprosthotonos. Quidā nō tam subtiliter quàm platice indiscretis his nominibus vtuntur. Elephantia verò morbus est diu in Italia ignotus, quo summa pars corporis crebrismaculis, crebrisque tumoribus deformatur: de quo Celsus & Auicēna. Elephas à Q. Sereno nominatur. sic referente. Est elephas morbus tristi quoque munere ditus, Plin. elephantiasim appellat: aitque, ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia: à facie sæpius incipientem, Ægypti peculiare malum, & cū in reges incidisset populis funebre: quippe in balneis

balneis folia temperabantur, humano sanguine, ad medicinam
 eam. Penſitatis curioſè interſpectiſque ſolertiter Plinij & Cor.
 Celfi verbis, facile adducor vt credam, videri elephantiam eſſe
 morbum illum, qui haud pridem totam fermè inuaſit Italiam:
 quod malum vulgò Gallicum appellant. Nam à facie ſæpius in-
 cipit tanta ſœditate, vt quæcunq; mors præferenda ſit: quo mira-
 bilius quid poteſt reperiri? aliqua gigni repente vitia, & ea qui-
 dem ignota medicis. Vix enim huic morbo medelæ ſalutares in-
 ueniuntur: vt verum illud à Plinio, perinde quaſi ab oraculo di-
 ctum ſit, medicinas morborum nouitatibus ſubinde victas eſſe.
 Non fuit hæc lues apud maiores patrèſque noſtros: ſicut men-
 tagra etiam morbus fuit incognitus euo priſcorum, quem & li-
 chenas appellauere: qui primùm Tiberij Claudiſque Caſaris princi-
 patu irrepſit in Italiam, quodam Peruſino equite Romano ex
 Aſia contagionem eius importante: nec ſenſere id malum foemi-
 næ, aut ſeruitia, plebeiique humiles: ſed proceres, veloci tranſitu
 oſculi, quoniam autem à mento ferè oriebat, mentagram ap-
 pellauere, occupantem multis & intuitus totòſque vultus, oculis
 tantum immunibus: deſcendentem verò & in colla, pectùſque
 ac manus, ſœdo cutis furſure. Hic verò Gallicus morbus maculis
 iuridis & enormibus ſœdat faciem, & corporis cutem puſtulis
 deformat, interdum citra dolorem vllum: ſed ſæpius cum crucia-
 tu, qui articulos torquet, & vitalia populatur: idque potiſſimum
 noctu, adeò vt nulla quies detur, nocteſque inſomnes agantur, &
 cum eiulatione. Lentus eſt, & lenta habitudine corpora confi-
 ciens, vixque vlllo tempore aut medicamento ſaneſcit. Quidam
 hunc morbum non elephantiaſim aſſerunt appellandum, ſed ſpe-
 ciem pſoræ & lepræ, & inter epidimix & puſtularum genera nu-
 merandum eſſe contendunt. Ego nihil nec reſello nec aſſerimus,
 vt dogmatites: ſed coniectatoriè, vt opinator, iſta ſubtexui. Cæ-
 terùm quocunq; nomine morbum hunc peſtiferum, ſædum,
 diuturnũ appellari libeat, libet exclamare, Dij prohibete minas,
 Dij talem auerite peſtem. Valeat abeatque dira hæc lues omni
 peſtilentia peſtilentior, in barathrum & caronium. Nos Deo iu-
 uante vegeti & incolumes, & à teterimo hoc malo immunes, in-
 ſtitutos Commentarios peragamus. *Pectus tundere.*] Dolètis & ſe
 afflièntis ſpecimè. Virg. Vnguibus ora ſoror ſœdàs, & pectora
 pugnis. *Palmis.*] à palma ſit ſpecioſũ verbũ, depalmare, quod eſt
 manu verberare. A. Gellius: Neratiũ ſeruus ſequebatur, crumenã
 aſſiũ portitans: & quæcunq; depalmauerat, numerari ſtatim ſe-
 cundum 12. tabulas quinque & viginti aſſes iubebat. A palma, pal-
 mipedes dictæ aues: vti ſunt anſeres, & aquaticæ ferè omnes.

Luculentam.] Pulchram, splendidam, formositate conspicuam. A luce dictum luculentum, sicut à luto lutulentum, quod pro cœnoſo & sordido accipitur: luculentitatē dixerunt veteres pulchritudinē & splendorē. Laberius Dominus tua luculentitate captus.

Hem nunc certè.] Fœminæ, ut docet Aristot. lib. de historia animalium 9. desperationes sunt quàm mares, ac pavidiores. Et hæc quasi desperantis puellæ lamentatio est, qua de semetipsa actum esse prædicat. Verba sunt desperantibus accommodatissima.

Laqueus.] Ausonius: Hæc laqueum tenet, hæc speciem mucronis inanem ingerit, illa cauos amnes, rupemque fragosam. Phædra laqueo se peremit, Dido necem sibi gladio conscivit, Hero se præcipitem dedit ex turre Sestiacæ, Sappho ex petra Leucate desiliit. Apud Horatium puella Europe, de mortis genere eligendo desperanter agens, sic ait: Quid mori cessas? potest hac ab orno

*Hem nunc certè nunc maxime funditis perij: nunc spei salutiferæ renuntiani. Laqueus, aut gladius, aut certè præcipitium proculdubio capeſſendum est. Ad hæc anus subratior, dicere eam seniore iam vultu iubebat, * quod malum fletet? vel quid repente postliminio presse quietis lamentationes licentiosas refricaret? Nimirum, inquit, tanto compendiotua redemptionis defraudare iuvenes meos destinās? * Quod si peragis ulterius, iam * faxo lacrymis istis, quas parvipendere latrones consueverunt, insuper habitis, vina exurere. T ali puella sermone deterrita, manūque eius exoscilata: Parce, inquit mi parens, & durissimo casui meo, pietatis humanae memor, subsiste paululum. Nec enim, ut reor, euo longiore maturæ tibi in ista sancta canicie miseratio prorsus exaruit. Specta denique scenam meæ calamitatis. Speciosus adolescens inter suos principalis, quem filium publicum omnis sibi civitas cooptavit, meus alioquin consobrinus, tantulo triennio maior * ætate, qui mecum primis ab annis nutritus & adultus, individuo contubernio domicula, immò verò cubiculi thorique, sanctæ charitatis affectione mutuo mihi pignoratus, votisque nuptialibus pacto uigali pridem destinatus, consensu parentum*

tum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias, officio frequenti cognatorum & affinium stipatus, templis & adibus publicis victimas immolabat. Domus tota lauris obsita, tædis lucida, constrepebat Hymeneum. Tunc me gremio suo mater infœlix tolerans, mundo nuptiali decenter ornabat: mellis & sauijs crebriter ingestis, iam spe futura liberorum* voti anxius propagabat: cum inruptionis subite gladiatorum impetus ad belli faciem seniens, nudis & incertis mucronibus coruscans, non cædi, non rapine manus asserunt: sed denso conglobatoque cuneo, cubiculum nostrum inuadunt protinus. Nec ullo de familiaribus nostris repugnante, ac ne tantillum quidem resistente, miseram, ex animem seuo pauore, trepido de medio matris gremio rapuere. Sic instar Athracis, vel Pirihoi, vel Protefilai, despectæ, disturbatæque nuptiæ.

Post, id significat, quod retrò relinquitur. De postliminio in superioribus copiosè disserui. *Refricaret.*] translatio ab obducta cicatrice, quam refricando recrudescit vulnus. M. Tul. in Philippicis: Cum autem illam pulcherrimam facti memoriã refricat. *Compendio.*] lucro, quod ex redemptione tua conficeretur. *Iuuenes.*] Ex modestia & officio ministerij maluit iuuenes dicere, quàm dehonesto veròque vocabulo latrones. *Insuper habitis.*] posthabitis, spretis, neglectis. *Exurère.*] exurèris cremaberisque. *Mi parens.*] mea mater. nomen reuerentiæ est, & blandimenti. ita Hieronymus: Mi domina, mi Eustochium. *Subsiste.*] Inusitatè dictum, pro succurre, & opem fer. Alibi quoque dixit: Tu meis iam nunc extremis ærumnis subsiste. Nec temerè inuenies id verbum in hoc significatu. *Pietatis memor.*] Iuxta illud comicum, Homo sum, nihil à me humani alienum puto. *Mature tibi.*] senescenti &

Pendulam zona bene te sequuta Lædere collum. Siue te rupes & acuta letho Saxa delectant, age te procellæ Crede veloci. *Quod malum.*] Interiectio est indignantis, vt docet Donatus. Apud M. Tullium: Quæ, malum, est ista ratio. Apud Plautum in Menæchmis: Quæ hæc, malum, impudentia est? Honesta locutio, & frequens apud scriptores idoneos. *Postliminio quietis.*] Id est, post quietem. *Postliminij* vocabulo quædam reuersio significatur: quia semper,

vetulæ: nomē est: ita enim maturitas quædam ætatis est, vt fructuum: & maturus dicitur homo magno natu, vt poma in arborib. matura. *Sancta canicie.*] venerabili senectæ: tanquam canicies afferat senescenti ætati nescio quid venerationis. Tamen dixit apud M. Tullium Cato, quod non cani, non rugæ repenti auctoritatem afferre possunt. Callistratus iureconsultus tit. de iure immunitatis: Semper, inquit, in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit, namque maiores nostri penè eundem honorem senibus quæ magistratibus tribuebant. Canicies, quæ Græcè *παιότης*, ex inopia & exilitate caloris trahitur, Senectus autem cum frigida sit & sicca, merito canescit, Canicies homini tantum & equis. Ruffi homines celerius quam nigri canescunt: auctores Aristoteles, Plinius, Albertus Magnus, cæteri. Tempora primò canescunt, ideoque Homerus *παιότης* vocat, quasi temporibus canescentes. quod & Maro noster scienter signat, cum ait: *Æmula nec dum Temporibus geminis canebat sparsa senectus. Scenam.*] spectaculum, imaginem, apparatus, vt supra diximus. *Filium publici.*] Laus adolescentis, qui ob speciem & pulchritudinem adeo fuerit amabilis, vt esset publicus amor, & ab omnib. perinde ac filius diligeretur. Gordianus à senatu filius est dictus: eundem milites filium appellauerunt, quem omnis populus delicias suas nominabat. Non absimile illud Persianum: Hunc optent generum rex & regina, puellæ Hunc rapiant. Plato præcipit, matrimonia non priuam maritalia esse, sed fieri communia: curantibus magistratibus, ne disparet inter se copuletur. Ex hac confusione promiscua utilitatem illam prouenturam autumat, vt patres, dum suos liberos nesciunt, omnes quot viderint eius ætatis, suos credant, & veluti, communium liberorum omnes omnium sint parentes. Hoc totum transulisse videtur Plato ex institutis Lycurgi legum conditoris, qui sanxit, vxores compluribus communicandas esse, filiosque non proprios patrum, sed communes ciuitatis habendos. *Cooptatio.*] quasi adoptione quadam asciuit, delegitque. Verbum est, ad electionem magistratum proprie pertinet M. Tullius in 13. Antoniana: In paternum auguratus malo cum cooptatione cooptabo. Idem in Bruto, cooptatum se ab Hortensio in collegium augurum refert. *Consobrini.*] Consobrini ex duabus edifi fororibus dicuntur, vt tradit Nonius, & Caius iuriconsultus probat tit. de gradibus: qui consobrinos dici tradit quasi consororipos, qui ex duabus fororibus nascuntur: amitinos verò, qui ex fratre & sorore propagantur: sicut patruales, qui duob. ex fratrib. progenerantur. sed vulgus ferè omnes istos communi appellatione consobrinos

sobrinos vocat. Sobrini verò vocantur consobrinorum filij. Verum, ut alij putant, & memorat Donatus, de sororibus hi sunt sobrini quasi sororini dicti. *Tantulo.*] paruo, trienni spatio. Tantulum enim & quātulum minutionem paruitatēque significant. M. Tul. Ex fici tantulo grano. Plautus in Penulo: *Quantæ ex quantulis iam sunt factæ.* Plinius noster de apibus scribens: *Quantulum tam en esse in tantulis potest? Individuo contubernio.*] Inseparabili sodalitate, & indiuisa cōtubernalitate. De cōtubernio castrensi, & contubernalibus apud Suetonium satis multa. *Domuscula.*] pusillæ domus. *Thori.*] signat se cum illo adolescente in eodem lectulo cubitare consueuisse. Sanctæ charitatis, ad amouendam adulterij suspicionem dixit hoc. *Pignoratus.*] mancipatus, & quodam quasi pignore coniugali deuinctus: sicut annuli pronubi arrabone obligantur, oppignoranturque maritus & vxor. Tertullianus: *Cum aurum nulla norat præter vnico digito, quem sponsus oppignorasset pronubo annulo.* *Pactio iugalis.*] quo coniuges copulantur. De hoc Iuuenal. *Conuentum tamen & pactum & sponsalia nostra Tempestate paras: quæ omnia sunt verba legitima.* Titulus est apud iurisconsultos, de pactis dotalibus: vbi dicitur, quòd pacto conuento stari oportebit. Alludere videtur ad vinculum iugale, de quo Virg. *Ne cui me vinclo vellem sociare iugali.* Adumant grammatici, vinculum iugale idèd dici, quia iugum imponebatur matrimonio coniungendis: vnde etiam Iuno Iugadici creditur, de qua mox plura. *Destinatus.*] verbum conueniens nuptiis. Ita Ulpianus: proinde si patronus sibi desponderit aliam, vel destinauit. *Consensu parentum.*] Ex præscripto legum nuptiæ legitimæ non sunt, nisi ex consensu parentum fiant, in quorum potestate sunt liberi: præterea, ut inquit Ulpianus tit. de regulis iuris, nuptias non cubitus, sed consensus facit. *Tabulis.*] dotalibus. *Nuncupatus.*] nominatus, pronunciat, siue promissus: nam pecunia nuncupata, ut ait Cincius, dicitur nominata, certa, nominibus propriis pronunciat. Santhra libro secundo de verborum antiquitate, vota nuncupata significare ait, non tam nominata quam promissa, & quasi testificata. *Officio frequenti.*] Officium generali vocabulo appellatur omnis honesta actio, ad vnūquēque conueniens pro cōditione personæ: quasi efficiū dictum. Peculiariter officium dicimus, id quod nuptiali festiuitati impenditur. Iuuen. *Officiū cras Primo sole mihi peragendum in valle Quirini.* Quæ causa officij? quid quaris? nubis amicus. Suetonius Caligula: *Liuis Orestillam C. Pisoni nubentē, cum ad officium & ipse venisset. Olim Atherius orator, ut apud Tranquillum annotauimus,*

cùm defenderet reum libertinum, cui obiiciebatur, quòd patromi concubinus fuisset, dixisse fertur: Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in liberto officium. Ex eo impudici & obscœni aliquandiu officiosi vocati sunt. Perfectum officium, quod cadit in solum sapientem, Græco vocabulo catorthoma nominatur. De mediis officiis philosophi, & maximè M. Tulliarque Ambros. copiosissimè disseruerunt. Vbi annotandum, quòd cùm Panætius *de re rectoris*, id est, de Officio libros luculentos, inscripserit, visa est M. Tullio inscriptio plenior de Officiis pluraliter inscribere, quàm de Officio singulariter. *Laurus obsita.*] Hac quoque tempestate domus nuptiales aulae exornantur: lauro, hedera, aliisque frondibus vestiuntur fores, & vestibula coronantur. Iuuenal. Necte coronam Postibus, & densos per limina necte corymbos. Item lauros adhiberi solitas causa gaudiorum & festiuitatis, indicat, cùm ait: Pone domi lauros, due in Capitolia magnum Cretatumque bouem. Tertul. quoque sic inquit: Cur die læto non laurei postes obumbramus? Plin. lib. 15. Laurus, inquit, propriè triumphis dicatur: vel gratissima domib. Ianitrix Casarum pontificumque, quæ & sola domos exornat, & ante limina excubat. Romanis præcipuè lætitiæ victoriarumque nuncia fuit laurus. Addebatur militum lanceis pilisque: addebatur & literis, quæ ob id laureatæ nominantur apud historicos: super qua re diligenter opinor & scitè scripsimus in Tranquilli commentariis. Fasces quoque Imperatorum lauro decorabantur: quinetiam in gremio Iouis optimi maximi deponebatur, quotiens victoriam nouam attulisset. Laureati milites triumphantem sequebantur, & ipsum laureum ramum tenentem, coronamque lauream capite gestatem. Græci daphnen vocant, & daphnona lauretum: vnde chamæ daphne à Plinio dicta, humilis laurus. *Obsita.*] inuoluta, coronatæque. Apud Teren. Pannis annisque obsitum. apud Virgil. Ibat rex obsitus æuo. Metaphora est ab agro, vt inquit Donatus: exponitur Seruio obsitus æuo, pro inuolutus ætate. *Tædis.*] facibus: qui nocturna lumina adhibentur, & in nuptiis peculiariter vsurpantur. Scribit Plut. in Problematis, quinque faces in nuptiis accendi solitas, proptereà quòd pentas, id est, quinarius numerus, ex omnibus vnus potissimùm nuptialis sit, tanquam ex mare & fœmina constans: vel quia mulier non plures quàm quinque geminos vno partu gignere potest. Cui sententiæ astipulatur Aristot. qui finem multiugæ partitionis, quinque esse dixit: neque plures vnquam simul genitos. Tradit Plin. noster in 16. faces nuptiarum ex pinu alba fieri

fieri solitas, tanquam auspiciatissima: quoniam inde fecerint pastores, qui rapuerunt Sabinas. Hinc illud Catullianum, Spineam quate rædam: quæ lectio apud Catullum purior & verior videtur, quàm si legas pineam, sicut vulgò legitur. Pueri tres patrimi & matrimi (ita enim vocantur, qui patrem habent, & matrem) adhibebantur ab antiquis: vnus qui faciem præferret ex spina alba, quia noctu nubebant, quo qui nubentem tenebant, fax autem illi rapi mox solebat ab amicis sponsi & sponsæ, ne aut vxor eâ sub lecto viri ea nocte poneret, aut vir in sepulchro comburendam curaret: quo vtroque mors propinqua alterutrius putabatur. *Hymenæum.*] nuptialem Deum & nuptiale carmen. *Gremio mater.*] Rapi simulabatur virgo ex gremio matris, cum ad virum ducebatur: quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit, Sabinas in spectaculis rapienti. *Mundo nuptiali.*] ornatu, quo noua nupta ornari solet. Mundus muliebris est, quo mulier mundior fit. Eo continentur (vt inquit Vlpianus) specula, vnguenta, vasa vnguentaria, & siqua similia dici possunt. Separatque ornamenta muliebria à mundo muliebri, tanquam mulier possit esse munda, nec tamen ornata: vt solet contingere in his quæ se mundauerint lotæ in balneo, neque se exornauerint. & contrà est aliqua ornata, nec tamen mundata. Sed (quod cum honore multo Vlpiani dictum sit) argutius hoc videtur esse quàm verius: appellatione enim mundi muliebris apud oratores, historicos, poëtas, non solùm illa quibus mundior fit mulier, sed ea quoque quibus ornator, significantur: quod & nomen indicat. Nam quem cosmon Graeci nomine ornamentum appellauerunt, cum nos à perfecta absolutaque elegantia mundum. Liius: Non aurum modò his, sed & postremò vestem mundumque omnem muliebrem ademit. Lucilius neutro genere appellauit his versibus: Legauit quidam vxori mundum omne, penumque. Quod mundum atque penum? nam quis diiudicet istuc? *Sauis.*] basijs. Diminutiuum est sauiolum, quo vtitur Catullus: Sauiolum dulci dulcius ambrosia. Tria sunt, vt inquit Donatus, osculandi genera, osculum, basium, & suauium: oscula officiorum sunt, basia pudicorum affectuum, suauia libidinum vel amorum. *Incertis.*] Lego, *infertis.* Mucrones enim stricti inferuntur, ingerunturque à machærophoris. *Cuneo.*] Multa sunt vocabula militaria à rebus ipsis translata, quarum in acie instruenda imagines ostenduntur: vt globus, forfices, ferra, cuneus. Nam cum cunei (quod instrumentum est ad ligna scindenda excogitatum) figura sit in summo acutior, in imo latior: inde multitudo

peditum cuneus dicitur, quæ prima parte angustior, deinde la-
 tior procedit, & aduersariorum ordines rumpit. Simplicitas mi-
 litaris porcinum caput appellat: auctores Marcellinus & Vege-
 tius: Contra cuneum opponitur ordinatio, quam forficem vo-
 cant: globus autem, qui à sua acie separatur, vago superuentu in-
 curfat inimicos: contra quem alter populosior vel fortior in-
 mittitur. Item ferra nominatur, quæ à strenuissimis directæ, an-
 te frontem opponitur hostibus, vt turbata acies repararetur: hinc
 ferra præliari dicitur, cum assidue acceditur & receditur, neque
 vilo tempore constititur. Cato de re militari: Siue fortè opus sit
 cuneo, aut globo, aut forfice, aut ferra, vti adoriare. Cuneus quo-
 que in theatro gradus & ordines significantur, de quibus Ioue-
 nalis, Martialis, Tranquil. cæteri. Hinc theatrum cuneatum à
 poeta dictum. Docet V. Aruuius in quinto, quemadmodum cun-
 nei in theatro diuiduntur. *Tantillum.*] minimum. *Sic instar Athra-
 cis, vel Protefilai.*] Historia siue fabula obscurior signatur, quæ
 (vt ingenuè fatear) nondum mihi liquet, nec de ea satis constat.
 Ideoque amplius quærendum est. Sed video dictionibus soler-
 ter pensitatis, locum hunc conducenter & congruenter, sic corri-
 gi posse: Instar Athracidis vel Pirithoi. Vt sit sensus, disturbatas
 esse puellæ captivæ nuptias, sicut olim Hippodamiæ & Pirithoi
 disturbatæ fuerunt. Pirithous enim cum vxorem duceret Hippo-
 damen, Centaurósque ad nuptias inuissset, illi vinolentia libi-
 dinéque simul extimulari, nuptias disturbarunt: ex quibus Eury-
 thus Hippodamen rapuit, alij alias. Hinc inter mensas nuptiales
 atrox pugna pugnata, qua Centauri sunt partim cæsi, partim in
 fugam pulsi. Rem canit Ouidius luculentè in 12. Hippodame di-
 cta est Athracis figura patronymica, à patre Athrace, qui pri-
 mus artem magicam apud Thessaliam constituit. Hinc ars Ath-
 racia pro magia dicitur Papinio, cum ait, Athracia rubet arte
 labor. Ouid. quoque Athracida hanc appellat scribens: Athracis
 Æmonios traxit in arma viros. Instar ergo Athracidis exponés,
 instar Hippodames, siue Hippodamiæ Athracis filie. Est & Ath-
 rax oppidum in Thessalia Plinio, Ptolemæo, cæteris. Hanc no-
 stram emendationem plausibiliter probat Codrus, collega meus
 in professione literaria, homo impensè doctus, & vtriusque lin-
 guæ callens: qui plus habet in recessu quàm ostèret in fronte, qui
 in pensitandis tam priscorū quàm recentiorum libris iudicio est
 præcellenti præditus: cui hæc mea, qualiacunque sunt, probari
 vehementer gaudeo. Pluris enim facio iudicium vnus eruditi,
 quàm sexcentorum male literatorum: contentus doctis præco-
 nibus, imperitorum rumusculos & viruperonum linguas liuoris

cote acuminatas flocci non facio. Sed vt domum repetamus, quo modo Protefilai nuptiæ disturbatæ sint, non dispicio: nec vsquam (quod equidem meminere) scriptum legi. De Protefilai quidem obitu, & Laodamiæ eius coniugis amore exuperantissimo, non pauca traduntur, & ea quidem cognitissima: sed de disturbatis nuptiis nihil adhuc compertum. Erit ergo hic locus ita castigandus, vt castigandum docuimus, Diis hominibusque plaudentibus: aut fabula remotior quærenda, sicut A. Gellio historia oraculi arietini ob Plautinos versus fuit vestiganda, inquirendaque.

Sed ecce fœuissimum omnium, nunc etiam redintegratur, immò verò cumulatatur infortunium meum. Nam visa sum mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipso violenter extracta, per solitudines auias infortunistissimi mariti nomen inuocare: eumque, vt primum meis amplexibus viduatus est, adhuc unguentis madidum, coronis floridum, consequi vestigio me, pedibus fugientem alienis. Vtque clamore percito formosæ raptum uxoris conquirens, populi testatur auxilium, quidam de latronibus importuna persecutionis indignatione permotus, saxo grandi pro pedibus abrepto, misellum iuuenem maritum meum percussum interemit. Talis aspectus atrocitate perterrita, somno funesto pauens excussa sum. Tunc fletibus eius adsuspirans auis, sic incipit: Bono animo esto mehercules, nec vanis somniorum figmentis terreat. Nam præter quod diurna quietis imagines falsæ perhibentur, tum etiam nocturnæ visiones contrarios euentus nonnunquam pronuntiant. Deni-*

Visa sum.] infomnis scilicet, & per quietem. Inter genera infomniorum, vnum est quod Cicero visum vocat, Græci phantasma. Est & visio, cum id quis videt, quod eodem modo, quo apparuerat, eueniet. Græci *ὄρανα* vocant. *Auias.]* inaccessas, & penitus remotas. Homo quoque dicitur auis, à via recta denius. Lucretius: *Auius à vera longè ratione vagaris.* Hinc illa annominatio apud Quintilianum, & in Rhetoricis ad Herennium, *Auium dulcedo ducit auium.* *Viduatus.]* priuatus, spoliatusque. *Pedibus alienis.]* Hoc som-

nium propriè visio est: videt enim quod euenturum est. nam pedibus asini Apuleiani mox fugiet. *Raptum.*] rapinam. *Interemit.*] interemisse visus est. Somnij exitus erit hic, vt puellæ sponsus ab amico perfidiosissimo lancea confossus interimatur. *Pro pedibus.*] ante pedes. Annotauimus iam sæpe, particulam, Pro, modò, In, modò, Ante, significare. *Aspetus.*] visionis. *Mehercules.*] Annotanda est impropria, nec fœminæ congruens adiuratio: namque si credimus A. Gellio, sicut viri non deierant per Castorem, ita mulieres per Herculem non deierabant. Causa minimè obscura: Herculano enim sacrificio abstinent: quod apud Propertium in quarto commentario copiosissimè explicatur. Nusquam enim, vt Gellianis verbis vtar, scriptum inuenire est apud auctores idoneos, aut mehercules mulierem dicere, aut mecastor virum. Tamen Apuleius inter scriptores non proletarius, sed classicus, morosa illa diligentia haudquaquam obseruata, non tam inscitè quàm eleganter fœminam per Herculem adiuratam inducit. *Somniorum figmentis.*] Philosophi tradunt, somniis non esse credendum. Quod idem asserit Hieronymus, ostendens illud vulgatissimum, quod indocti pro oraculo quotidie aduocant, somnium fuisse, quo iuravit in cœli cõsistorio, se libros seculares nunquã deinceps lecturum: cã illi obiiceretur, quòd Ciceronianus foret magis quàm Christianus. Namq; in Apologia cõtra Ruffinũ aptè indicat, id fuisse somniũ: docensq; inibi ex prophetarũ auctoritate, somnijs minimè esse credendũ, subaccusat Ruffinũ, quod à se somni exigat sponsonẽ. Quidam olim somniauit, siue is Alexander Magnus fuerit, siue alius, ne somnis crederet. Ex quo scholastica controuersia proponi solet in genere asystato, quod inconsistēs nostri dicunt. Si enim crediderit, tamen sequitur vt nõ sit credendũ: si autẽ nõ crediderit, tamen sequitur vt credendũ sit. Sic inducitur declamatio sibi repugnãs, sèq; dissoluens. Versiculo Græco somniorũ fides eleuatur. cui cõcinit illud Tibulli: Somnia fallaci ludunt temeraria nocte: & apud maximũ Poëtarũ scriptũ est, Sed falsa ad superos mittit insomnia manes. Sõniatores dicti sunt interpretes somniorũ. In Deuteronomio scriptum est, Non audies verba

que, flere, & vapulare, & nonnunquã ingulari, lucrosum prosperũque prouentum nuntiant: contra ridere, & mel litus dulcioli ventrem saginare, vel in voluptatem veneriam conuenire, * tristitia animi, langori corporis, damnisque cæteris vel anxiatum iri prædicant.

UNED
somnia

somniatoris. Infomniosus dicitur Catoni, qui multum somniat. Omnis, inquit, qui infomniosus est, hac eadē curatione sanū facies. M. T. li. 2. de Diuin. somnia somniorūmq; significationes il ludit. Fateturque, nihil ad eō somnijs significari. Homerus tamē dixit in primo Il. τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἔσται, id est, ex Ioue sunt somnia. Græci n. ὄναρ somniū vocant. Hic locus, vt Plinij verbis vtar, diuersis est refertus documentis: vtrū ne sint aliqua præscita animi quiescētis, qua fiāt ratione: an fortuita res sit, vt pleraq; & si exēplis agatur, profectō paria fiant à vino, & à cibis proxima: atq; in re-dormitione vana esse visa, propè esse cōuenit. *Imagines falsæ.*] Ex Academica disciplina hoc dictū est, quæ nihil affirmat: ideōque Academici philosophi *ἀπορητικοὶ* nominati, quasi ambigentes, dubitantēsq;: nihil enim cōprehendi putant: & imaginibus, quas phantasias vocant, mortales falli asserunt. Super qua re apud philosophos & Augustinum de Academicis, & Ciceronem in Hortensio subtilissimè argutissimèque differitur. Si igitur diurnæ imagines fallunt, quantò nocturnæ visiones fallaciores vaniorēsq; videri debent? Galenus improbat incomprehensibilitatem Academicorum, asserens credi oportere oculis & palato, & vt ipse inquit: an hoc pomum, hanc ficum esse non credis? *Contrarios euentus.* } Plin. in epistolis: Refert, inquit, euentura soleas, an contraria somniare. interdum enim diræ visiones portendunt felices euentus. Ex hac sententia anus puellam solatur, tanquam triste somnium ex contrario euentu denuntiet meliora, sitque futurū auspiciatius. Sicut interdum homo somniat se ingulari, verberari que: quod mox portendit lucrū & felicitatem. Sicut e contrario, dū somniamus nos vesci dulcioribus cibarijs, vel rei Veneræ operam dare, ex somnio optabili afficimur vigilantes anxietate, sumūsq; in calamitatibus. Plerique libros de obseruatione somniorum composuerunt, tanquam leges somniorum statui possent: quos irridet Synesius Platonius, iudicans prodesse perparū: qui in lib. de somnijs neque insubtiliter, neque indiligenter docet, leges infomniorum statui haudquaquàm posse, cunctis æquè communes: quas Phemonoë & Melampus definire se posse & ordinare professi sunt. Sed debet potius vnusquisque seipsum quasi artis habere materiam, & in memoria scribere potest, qualia visa in quales euentus inciderint, & ita quisque penes se ipsum multas huiusmodi artis regulas cumulabit. Nam sicut qui frequenter nauigant, si quando scopulum aliquem obuium habent, in quem ascendentes urbem aliquā inde prospiciant: quotiens eundē scopulum viderint, eandē agnoscunt demonstrantque ciuitatē: eadē ratione homo som-

nians, inque eandem visionem sapius inuidens, sibi designate potest quem potissimum euentum portenderit. Præter hominẽ somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palam est. Creditur & somniare omnia viuipara, id est, quæ animal pariunt. De ouiparis, id est, his quæ oua gignunt, incertum est, quamuis dormire ea certum sit. *Circa videre.* } Corrigere, *Contra videre*: vt exponas, è contrario risum in somnis significare mœrorem. *Mellitus dulcioli.* Lege, *mellitius dulciolis*: vt referatur ad cibaria, quæ mellita nominantur, à mellis conditura: de quibus apud Suetonium in Nerone, item apud Varronem, Macrobi. Gel. Est illud memoratissimum: bellaria ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt: dulcibus enim cum pepsi societas infida. quo dicto significatur, cibaria melle concinnata non facere ad stomachum, neque satis conducere concoctioni, quam Græci vocant $\pi\epsilon\psi\iota$: vnde dispepsi in Catoni, pro mala digestionem. *Predicant.*] portendunt, denuntiantque animi tristitiam, corporis languorem, & cætera, fortunæ detrimenta. *Velaxatum iri.*] Legendum puto, *Anxiatum*, quasi ab anxietate, siue ab angore ducto vocabulo. Quod si legas, *vetatum*, Latinum id quoque verbum est, & quadrat.

Anilibus fabulis.] Mos est animalium, vt fabellas alumnis communiter denarent, quibus illorum mentes mulcentur, & puerilis tristitia discutitur. Quint. fabulis nutricularum proximo loco succedere debere Æsopi fabellas præcipit. Cum autem senectus sit natura loquacior, & senilis sit propriè macrologia, seruat scitissimè το $\alpha\sigma\iota\tau\omega\upsilon$ & decorum Lucius noster: vt macrologiam, id est,

*Sed ego te narrationibus lepidis, animalibusque fabulis protinus euocabo. & incipit. Erant in quadam ciuitate rex & regina. hi tres numero filias, forma conspicuas, habuere. Sed maiores quidem natu, quamuis gratissima specie, idoneæ tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur. At verò puella iunioris tam præcipua, tam præclara pulchritudo nec exprimi, ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique ciuium, & aduena copiosis, quos eximij spectaculi rumor studiosa celeritate congregabat inaccessæ formosissimæ admiratione stupidi & admouentes oribus suis dexteram, * priore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus Deam Venerem religiosi adorationi-*

rationibus venerabantur.

multiloquium det
aniculæ linguaci

& loquaci; eamque inducat fabula longiore & lepida mulcentem puellæ lamentatis mœstitudinem. *Euocabo.*] delectabo; mulcebo: vel lege *Ano. abo;* pro eo quod est, abducam amovebôq; à tristitia quam conceperat visione somniorum. *Erant in quadam civitate.*] Fabula est, oratio ficta, visibili dispositione imaginem exhibens veritatis: quæ vti sunt vetustissimi auctores, vt Hesiodus, Archilochus, Horat. Hesiodus quidem Iusciniæ, Archilochus vulpis, Horat. muris. Nominantur autem ab inventoribus; omnes tamen communiter Æsopiæ nuncupatæ: quoniam in conuentibus frequenter solebat Æsopus his vti. Fabula quæ moralis est, & ad vitæ utilitatem maximè pertinens, dicitur Apologus, à quo ex præcepto M. Tul. ad Herennium exordietur orator, si erunt iudices audiendo defessi. Festiuos delectabilésque apologos commentus est Æsopus fabulator: quibus (vt inquit A. Gel.) res salubriter ac prospicienter animaduersas in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. Plaut. in Stich: Perge obsecro: præsens hic quidem est apologus. Quidam non tanè recepto iam vsu nomine Apologationem vocant, quod docet Quintil. in 5. Fabula Græcè *μῦθος* dicitur, & fabulator *μυθολογός* & *μυθικός*. Macrobius mythicos vocat rerum fabulorum scriptores, qui fictionibus historias obvoluunt. Quidam scripserunt mythistorias, hoc est fabulares historias. Spartianus citat testimonium ex mythistoriis. Epimythion nominatur in fabulis Æsopiis particula nouissima, qua utilitas ipsius fabulæ retegitur: quod nostri Affabulationem interpretantur. Apud oratores fabula est, in qua nec vera nec verisimilis res continetur. Argumentum verò est ficta res, quæ tamen fieri potuit: quales sunt Plautinæ Terentianæque comœdiæ. Et hoc est quod ait Quintil. Nam & fabulæ ad actum scenarum compositæ argumenta dicuntur. *Egò igitur.*] Inducitur anus consolatrix, referens puellæ captivæ fabulam lepidissimam, non minùs scienter quàm eleganter concinnatam, de Psyche & Cupidine, cuius interpretamenta extant Fulgentio, viro apprimè docto, composita, qui ex physica subtilitate & sensu allegorico illam commentatus est: à quo hæc tota res ad animam refertur, quæ Græcè dicitur *ψυχή*. Scribit enim in Mythologiis, civitatem poni pro mundo, regem & reginã pro Deo & materia qui tres filias habebant: id est, carnem, libertatem arbitrij, & animam. Quam ideo iuniorem voluerunt, quòd corpori iam facto post inditam esse dicebant: eandem ideo pulchriorem, quòd & à carne nobilior, & li

berrate superior. Huic inuidet Venus, quasi libido: quæ, ad illam perdendam, Cupidinem mittit. Sed quia cupiditas est boni & mali, cupiditas animam diligit, & ei velut coniunctione miscetur: quam persuadet, ne suam faciem videat: id est, ne cupiditatis delectamenta discat, neve suis sororibus, id est, carni & libertati: de suæ formæ curiositate perdiscenda consentiat. Sed illarum impulsu percita, lucernam de sub modio eiecit, id est, desiderij flammam in pectore absconditam depalat & inuulgat: visam taliter dulcè amat. Quam idè lucernæ ebullitione dicitur incendisse, quia omnis cupiditas, quantum diligitur, tantum ardescit, & peccatricem suæ carni configit maculam. Ergo quasi cupiditate nudata Psyche, ex potenti fortuna eruitur, & periculis iactatur: & regia domo expellitur. Mox post ærumnolos labores exanclatos, Cupidini cōnubio copulatur: & (vt inquit Martianus Capella) Psyche opima muneribus Deorum adamantinis nexibus à Cupidine detinetur. Idem auctor est, Psychen à Philologia expolitam fuisse: quinetiam Aristophanes Athenæus fabulam hanc Psyche enormi verborum circuitu discere cupientibus prodidit. Et sanè ecclesiastici conditores in canonicæ scripturæ interpretatione arcana mytheria allegorico inuoluero inuoluta repandunt, ac renascent: qui tradunt, multiplicem esse intellectum scripturam: historicum siue literalem, tropologicum siue allegoricum, & spirituale siue anagogicum. In historia, eorum quæ scripta sunt ordo seruatur: in tropologia, de litera ad maiora cōsurgimus, & quicquid carnaliter factum est iuxta mortalem interpretamur locum: in spirituali *Stropeia*, qui & anagogicus dicitur sensus, ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine & cœlestibus dispuramus. Et, vt res ex plo magis colliquescat, Hierusalem historicè significat ciuitatem Iudææ metropolim, allegoricè ecclesiam, moraliter animam, spiritualiter cœlestem ciuitatem, ad quam cunctorum vota suspirant, & illius coloni effici concupiscunt. Sed nos non iam allegorias in explicatione huiusce fabulæ sectabimur, quàm historicum sensum: & rerum reconditarum verborumque interpretatione explicabimus, ne philosophaster magis videar quàm commentator. *Inaccessa formositas.*] Sicut locus inaccessus dicitur, ad quem nullus accedit, quique inaccessibleis est, sic formositas in accessa eleganter nominatur, ad quam propter exuperantiam nullus accedit, quæ propter reuerentiam & quandam quasi maiestatem mortalibus inadibilis est: qualia sūt numina Deorum, Deorumque, *Oribus dextram admonentes.*] Designat tāta formositate fuisse præditam

præditam puellam, ut ab omnibus perinde ac Dea Venus adoraretur. Mos enim adorantium est, & is quidem est vſitatiffimus, ut manum dexteram ori admoucant, in veneratione Deorum & cultu. In Apologia in hunc ſenſum ſic ſcribit: Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum libris admouere. Plin. in 28. In adorando, inquit, dexteram ad oſculum referimus, totumque corpus circumagimus. Idem in 11. refert, religionem quandam eſſe in dextra, quæ in fide porrigitur, quæ oſculis auerſa appetitur: & nunc quoque ſolent principes, & antiſtitio ſacerdotali præcellentes, dextram auerſam ad euntibus religioſè oſculandam porrigere. Hieronymus callens linguæ Hebraicæ veritatem, in Pſalterio quod dicitur, Deoſculamini, interpretatus eſt, adore: quia (ut eius verbis utar) qui adorant, ſolent deoſculari manum, & capita ſummittere. Quod ſe beatus Iob elemētis & idolis feciſſe negat, dicens: Si vidi ſolem cum ſurgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meū, & oſculatus ſum manum meam ore meo: quæ iniquitas maxima eſt, & negatio contra Deum altiffimum. Et Hebræi, iuxta linguæ ſuæ proprietatem, deoſculationem ponunt pro veneratione. Priore digito.] Quint. in 11. diuerſos eſſe geſtus referens, ait, adorantes attollere manus. Pacificator quoque habitus in ſtatuſis eſt, manum in feſto pollice protendens: quinetiam vouentium manus leuiter pandata eſt. Hic geſtus ille ſignificatur, quo in adoratione digitus index ſuper pollicem reſidens, crucem quaſi figurat, cumque exoſculari ſolemus.

lámque proximas ciuitates & attiguas regiones fama peruaſerat, Deam, quam cœrulum profundum pelagi peperit, & ros ſpumantium fluctuum educauit, iam numinis ſui paſſim tributa venia, in medijs cōuerſari populi cœtibus: vel certè rurſum nouo cœleſtium ſtellarum germine, non maria, ſed terras, Venerem aliam virginali flore præditam pullulaſſe. Sic immenſum procedit in dies opinio: ſic in ſulas iam proximas, & terra pluſculum, prouinciãſque plurimas fama porrecta peruagatur. Iam multi mortalium longis itineribus,

Attiguas.] finitimas, proximas: ab attingendo ductum nomen: ſicut à contingendo, contiguum. Quam cœrulum profundum.] Venerem periphraſtically deſcribit, quã fabulæ tradunt ortam eſſe maris ſpuma, & pudendis Cœlij in mare deiectis, quæ ob id apud Græcos Aphro-

dite nomen accepit. aphron enim spumam dicunt. Quod idè fictū à mythicis, id est fabulatoribus, autumat Arist. in 2. de Generatione animalium, quia scilicet genitura spumosa est. *Tribu ravenia.*] Sèfusest: fama inuulgauerat Venerem è cœlo descendisse in terras, & sui numinis cūctis mortalibus sub specie puellæ iam facere potestatem, vel potiùs alteram Venerem terrenam vi siderali esse procreatam. *Germine stellarum.*] Ex opinio-

ne philosophorum hoc dictum est, qui opinantur cuncta in terris progenerari vi stellarum, & siderali positura, ac radiatione. Nā, ut inquit Plin. noster, decidua sunt ex cœlo rerū omniū semina & inferiora superioribus ancillatur. *Pullulasse.*] progenerasse. Pullulare dicuntur arbores, quando pullulos emittunt & germina: vnde & repullulare. Tradunt auctores, arbores quasdam casas nunquam repullulare. Plinius pullulos appellat in arboribus, solem pullulantem. *In dies.*] quotidie magis. *Specimen gloriosum.*] Omnes, inquit, confluebant ex diuersis orbis partibus, ad visendam hanc, quæ propter pulchritudinem Venus haud dubiè credebatur. *Paphos.*] Nullus ampliùs ea petebat loca, in quibus Venus colitur: sed ad hanc cuncti adibant, perinde ac viuentem Venerem. Est enim Paphos oppidum Cypri, cuius numen & regina est Venus. Vnde Paphia à poëtis dicta. Gnidos quoque insula est veneri dicata. Horat. Ô Venus regina Gnidi Paphique. Praxiteles statuarius Venerem fecit ex marmore, quam Gnidi, vtpote

atque altissimis maris meatibus, ad seculi specimen gloriosum confluebant. *Paphos nemo, Cnidum nemo, ac ne ipsa quidem Cythera, ad conspectum, Dea Veneris nauigabant. Sacra Dea* proferuntur, templa deformantur, puluicaria proferuntur, ceremonie negliguntur, incoronata simulacra. & ara vidua frigido cinere fœdata. Puella supplicatur, & in humanis vultibus Dea tante numina placantur: & in matutino progressu virginis, victimis & epulis Veneris absentis * nomen propitiatur. Iamque per plateas commeantem populi frequenter floribus fertis & solutis adprecantur: Hæc honorum cœlestium ad puella mortalis cultum immodica translatio, vera Veneris vehementes incendit animos: & impatiens indignationis, capite quassanti fremens altius, sic secum differit.*

Veneris cultores, emerunt: quo signo Gnidus nobilitata est, ut inquit Plin. Ferunt amore captum quendam, noctu simulachro cohæsisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam. *Cythera.* } insula est Veneri consecrata: vnde Venus Cytherea poetis dicta, nomine notissimo. Dicimus autem hæc Cythera in plurali, sicut hæc Solyma & Artaxata. Virg. Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera. Inde Cytheriacum nectar, pro suavitate Veneria. *Sacra Deæ proferuntur.*] Adeo, inquit, pulchritudo Psyche erat venerabilis, adeo species adoranda, ut Venus præ Psyche maiestate contemneretur, ut sacra Veneris negligerentur. Nam sacra Deæ proferuntur duplici intellectu: vel quod procrastinantur, differunturque per contemptionem: vel quod publicantur, & in propatulum educuntur. Quod fieri nefas est, cum in arcano-clusa conditaque sacra sint habenda. Proferre enim ambifariam dicitur, pro educere & ostentare, & pro differre ac procrastinare. Hinc iocus ille Plautinus in Captiuis: Vbi res prolatae sunt, cum rus homines eunt, similiter prolatae res sunt nostris detibus. *Puluinaria proferuntur*] Lectuli, inquit, simulachris Veneris dicari habentur neglectui, nec cum sanctitudinis reverentia in secretarijs custodiuntur, sed palam & contempti depromuntur. De puluinarijs aliubi plura. *Incoronata.*] sine coronis: & intrinsicè subintelligendum est verbum Sunt. Simulacra autem Deorum coronari solent cultoribus religiosis, quæ irreligiosi sine coronis per irreligiositatem neglecta & inculta destituunt. Plin. in 21. coronas refert Deorum honorem fuisse, & Larium publicorum priuatorumque, & sepulchrorum & manium. Plauti senex testatur, se coronas floreas emisse ad coronandos lares. *Ara vidua.*] orbatae, desertae, derelictae: translatio sumpta à foemina vidua, quæ solitaria est. Per abusum dixit Horat. Viduus pharetra Risit Apollo. *In humanis vultibus.*] Venus, inquit, colitur & nomen Deæ placatur in vultibus Psyche, perinde ac Psyche Venus ipsa sit, quæ in terras descenderit, & mortales conspectu suo dignata sit, atque sub humana effigie coli velit. *Veneris absentis.*] Venus quidem est absens: sed tamen veluti praesens propitiatur, Psyche progrediente quam veluti Venerem adorationibus prosequuntur. *Commeantem.*] gradientem, incedentem, inambulatem. *Floribus certis.*] Lege, fertis flores enim ferti dicuntur, in coronamentis contexti. Lucan. Accipiunt fertas nardo florente coronas: & ut auctor est Plinius, cum ex floribus fierent, ferta à serendo seruiæ appellabantur. Apud priscos coronae fuerunt partim pastiles, partim sutiles dictae: summa auctoritas pastili coronae habita est, sutiles in coenis solennes extiterunt. Serti

flores dicuntur quasi iuncti, contextique. Nam serere apud antiquos iungere est: unde fruges seri dicuntur, quia terræ iunguntur: & sectorem pro assertore dixerunt, quod serendo, id est, competendo aliquem serat in libertatem, id est, iungat. Hinc serilla quoque nauigia appellari autumat Verrius Flaccus, quæ sparto ac lino condensantur, à conferendo & contexendo dicta. *Immodica translatio.*] Prælatio alterius, ut inquit verissime Tertul. procedere non potest sine alterius contumelia: tantò magis translatio cœlestis honoris ad cultum alterius bilè mouet, & animum incendit. Itaque meritò vera Venus indignatione succensa est, & stimulo excandescentiæ incitata, cùm honores sibi debitos immodicè nimis transferri videret ad cultum Psyche, & adorationem. Nam (ut ait Sulmonensis poëta) Vnicus est, de quo sollicitamur, honos. *Capite quassanti.*] Indignationis signum. Sic Virg. in 12. Ille caput quassans, non me tua feruida terrent Dicta ferox. *Fremens alius.*] concepto dolore medio intus intra præcordia indignatur secum Venus, quòd cùm sit ipsa maxima Dearum, & origo rerum primigenia, tantum honorem participet cum puella.

En rerum nature prisca parens.]
 Ex secretariis philosophiæ de præpta locutio, qua rerum natura parès meritò dicitur, cùm ex officio Veneris cuncta progenerentur. Hinc Lucretius librorum suorum initium fecit: *Eneadū genitrix, hominum diuūque voluptas, Alma Venus: per te quoniā genus omne animarum Concipitur, visitque exortum lumina solis.* Plin. in 2. Sideris, inquit, Veneris vi

*En rerum nature prisca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quæ cū mortali puella partiaro maiestatis honore tractor, & nomen meum cœlo conditum terrenis sordibus prophanatur. Nimirum communi numinis piamento vicarie venerationis incertum sustinebo, & imaginem meam circumferet puella mortura. Frustra me pastor ille cuius iusticiam fidemque magnus comprobavit Iupiter. ob eximiam speciem tantis pretulit Deabus. Sed non adeò gaudens ista, quæcunque est, meos honores usurpabit. Jam saxo, huius etiam ipsius illicitæ fornicationis pœniteat. Et vocat confestim puerum suum, *pennatum illum, & satis temerarium: qui malis suis moribus*

contempta disciplina publica, flammis
& sagittis armatus, per alienas domos
nocte discurrens, & omnium matrimo-
nia corrumpens, impunè committit tan-
ta flagitia, & nihil prorsus boni facit.
Hunc quanquam genuina licentia pro-
cacem, verbis quoque insuper stimu-
lat, Perducit ad illam civitatem, &
Psyche (hoc enim nomine puella
nuncupabatur) cor àm ostendit. Et
tota illa perlata de formositatis emu-
latione fabula, gemens, ac fremens
indignatione: Per ego te, inquit, ma-
terne charitatis fœdera deprecor, per
tue sagittæ dulcia vulnera, per flam-
mæ istius mellitas vredines, vindi-
ctam tue parenti, sed plenam tri-
bue, & pulchritudinem contuma-
cæm reuerenter vindica. Idque v-
num & præ omnibus unicum volens
effice, virgo ista amore flagrantissi-
mo teneatur hominis extremi, quem
& dignitatis & patrimonij simul, &
incolumitatis ipsius fortuna damna-
uit: tamque infirmi, ut per totum
orbem non inueniat miseriæ suæ com-
parem. Sic effata, & osculis hian-
tibus filium diu ac pressule saui-
ata, proximas oras reflui littoris
petit, plantisque roseis vibrantium
fluctuum summum rorem cal-
cauit.

cta prognerent. *Alma Venus.*] Optimo epitheto al-
ma dicitur, ab alendo: videlicet, perinde ac Veneris potentia ge-

cuncta generan-
tur in terris:
namque in alte-
ruto exortu ge-
nitali rore con-
spersgens, non
terræ modò con-
ceptus implet,
verùm animan-
tium quoque om-
nium stimu-
lat. Venus, vt
interpretatur M.
Tullius lib. 3. de
Natura Deorum,
ex eo dicta est,
quia venit ad o-
mnia. Meritò
Venus naturæ re-
rum antiquissi-
ma mater nomi-
natur, & elemen-
torum origo pri-
mordialis: tan-
quam à Venere
generatio rerum
omnium sit, &
initium, tanquam
sine Venere ste-
rilia cuncta flac-
cescant: tanquam
elementa sine co-
pulatione, hoc
est Venere nihil
separata partu-
riant, quæ iuga-
bili quadam com-
perentia & inter
se deuincta cun-

pitabili alantur omnia. Almam lucem, alnum diem, pro tranquillo accepit Donat. apud Virg. *Partiario honore.*] Partiarius honor dicitur, qui ex parte dimidia cum altero communicatur. Partiario agimus, cum ex dimidia parte diuidimus. Pars enim dimidium apud doctos significat. iuriconsulti tit. de usufructu, partem pro dimidio accipi euidenter ostendunt, sic scribentes: Etiam partis usufructus legari potest. si specialiter non sit facta partis mentio, dimidia pars bonorum continetur. Cato ait libro de re Rustica, Calcem partiario coquendam qui dant, ita dant. Vbi partiario accipitur pro dimidiata portione, ut scilicet calcarius, id est, qui calcem coquit, dimidiam partem calcis coctæ ipsè habeat, reliquum domino præbeat. Veteres appellauerunt particulones, cohæredes, ex eo quòd partes patrimonij sumant.

Prophanatur.] polluitur. *Vicariæ venationis.*] Vicaria venatio eleganter appellatur, quæ vicem alienam implet. Sic vicariæ epistolæ apud Cyprianum, quæ pro nobis vicem supplet: sic vicariæ manus apud Quintilian. in gladiatore, quæ in pugnam pro altero dantur: & vicaria mors, quæ pro altero subitur. Vicarius vulgo dicitur, qui vice & loco alterius substituitur. Apud iuriconsultos, oratores, poëtas, vicarius vsurpatur pro seruo, seu maiori in familia, de quo Horat. in sermonibus: Sive vicarius est qui seruo parat, uti mos Vester, ait, seu conseruus. Hinc illud Epigrammatistæ: Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse. Docet iuriconsultus, titul. de peculio legato esse & dici vicarios vicariorum, in hoc seruorum significatu. *Incertum.*] incerti, inquit, mortales erunt, vtrum ego, an Psyche pro Venere colenda sit. Vbi annotandum, dici incertum pro dubio, dubitationeque nomine scilicet substantiuo. *Pastor ille.*] Paris significatur, cuius iudicio prælata est Venus Iunoni & Palladi. De quo poëta: Manet alta mente repositum Iudicium Paridis. Luciani libellus extat de hoc Paridis iudicio, festiuiter concinnatus: de quo & in decimo huius operis volumine vberior mentio. *Comprobanit iupiter.*] Canunt poëte, & narrat Lucianus, Mercurium Ioue missum ad Paridem, ut iudex esset & disceptator litis Dearum. *Dignitatis & patrimonij.*] Omnib. bonis viduatam esse cupit. Sunt enim bona triplicia apud philosophos: prima animi, ut virtutes: secunda corporis, ut incolumitas: tertia fortuna, ut dignitas & opes. *Faxo.*] faciam. *Pinnatum.*] alatum Cupidinem. Pinna acutum securis dicitur, inde vtrinque habens aciem bipennis. Pinnas auium quoque dici volunt: vnde pinnatus Cupido, pro aligero & pennas habente dictus. Ideo autem alatum Cupidinem finxit antiquitas, quia nihil amanti-

bus leuius, nihil mobilius, nihil volaticum magis. Namque (vt auctor est Alexander Aphrodiseus in Problematis) cupido amatoris non diuturna est, nec omnino stabilis, sed euagatur ac mutabilis est: & vt scitè canit Propertius, non frustra ventosas alias addunt Cupidini: Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda. *Flammis & sagittis armatus.*] Cupidinem faces tenentem, & sagittis armatum figurant, propterea quòd exurit cor amatoris. Sagittas autem idè gestat, quòd radios emittit, tàquã sagittas, amator in amantem. Ipsa porro iaculo similis est, quòd in amantem corpus iaculetur. Quæritur in controuersis, auctore Quintil. cur Cupido puer, cur volucer, cur sagittis & face armatus sit. *Genuina.* Inatiua, insita, ingenua. *Et tota illa perlata.*] Cùm Venus ad filium Cupidinem fabulam illam totam pertulisset, quæ de æmulatione pulchritudinis inter ipsam & Psychem diulgabatur, filium precata est, vt hanc iniuriam vindicaret, & Psychem infortunio amoris malè mulceteret. *Per ego te, inquit.*] Deprecatio est matris ad filium, qua exorabilia omnia & ad impetrandum potentissima continentur. Rogat enim per maternos affectus, per sagittas Cupidineas vulnere amabili fodicantes, per mellita ardentis facis incendia. *Vredines.*] ardores & vstrinas mellea dulcedine medicatas. Vrit quidem amor, sed cum dulcedine: vulnerat, sed cum suauitudine. Plant. de amore inquit: Amor inelle & felle est foecundissimus, gustu dat dulce, amarum ad satietatem vsque aggerit. Plin. in 12. refert, succum trifolij infusum corpori, facere vredinem. Ambros. vstriginem appellat, quas Lucian. noster vredines. *Tua parenti.*] mihi Veneri. *Contumacem.*] rebellem, & mihi reluctantem. *Virgo.*] Psyche. *Extremi.*] despiciatissimi, postremissimi que. *Hiantibus.*] patulis ac plenioribus. Hiantem orationem intelligi vult M. Tul. lapsabundam & fluctuantem, nec vllis vinculis astrictam. *Oras.*] loca litoralia & extremas regiones. Soluere oram est, ex ora & litore nauigium in mare deducere, & enauigare sublati anchoris, & funib. nauticis resolutis. Sunt qui oram, funem nauticum interpretantur.

Udo resedit vertice.] Sicut fastigium & summæ & infimæ partis dici potest, sicut altum & mare & cœlum dicimus, ita vertex pro altitudine

Ecce iam profundi maris udo resedit vertice: & ipsum, quod incipit velle, statim, quasi pridem præcepit, non moratur marinum obsequium. Adsunt Nerei filia, chorum canentes: & Portunus caeruleis barbibus hispidus, & granis piscoso

summa & infima
 vsurpatur : sicut
 hic ponitur ver-
 tex pro profundo
 & imo maris. Pro-
 priè vertex est cõ-
 torta in se aqua,
 quò etiam intel-
 lectu hic locus ac-
 cipi posset. Pars
 summa capitis
 vertex nomina-
 tur: auctor Quintil. Vertices homini bini tantum sunt, vt docet
 Plinius. Vortices & vorlus dicebat antiquitas. Scipio etiam A-
 fricanus per literam e vertices, & versus, primus dicitur protu-
 lisse. *Et ipsam quod incipit velle.*] Sensus est: Numina marina statim
 præsto sunt, & id obedienter exequuntur, quòd Venerem
 velle intelligunt, perinde ac si iam pridem præcepisset. *Nerei fi-
 lio.*] Nereides Hesiodus, Homer. Maro noster, poëtæ omnes no-
 minatim Nereides innumeras percensent. *Chorum canentes.*] *Chorum*
 Multorum vocibus constat chorus, ita vt ex plurimis vnus red-
 datur, fiatque concentus ex dissonis: auctores Seneca & Macro-
 b. *Chorum* à chara, id est læticia dici, autumat Plato lib. 2. de Legi-
 bus. *Chorea* verò tripudium simul & concentus significatur. *Por-
 tunus.*] Deus est marinus, qui portubus præest. Fabula nouissima.
 Athamas enim post furorem à Iunone immissum, cum occiso
 Learcho, Melicertam quoque alterum filium vnà cum vxore
 nomine Ino persequeretur, illi se in mare præcipitarunt, & vo-
 luntate numinum in Deos versi sunt: Ino in matrem Matutam,
 quæ Græcè dicitur Leucothea: Melicerta in Portunum, qui Græ-
 cè Palæmon appellatur. A Portuno Portunalia dicta. Sunt au-
 tem feriæ & dies Portuno dicatus, cui eo die ædes in portu Ty-
 berino facta est. *Ceruleis barbis.*] Colore cæruleo Dij marini figu-
 rantur, vt mari sint concolores. *Sola.*] Corrige, *Salacia*. Error lite-
 ræ minutulus quidè, verum sententiæ disparilitas maxima. *Salacia*
 autè finxit antiquitas esse Neptuni vxorè, quã inferiorè aqua
 maris esse dixerat. Venilia quoq; Neptuno adiuncta est, & vt in-
 terpretatio fabulosè theologiæ demõstrat, Venilia nuda est ex eo
 dicta, quod ad litus veniat: sicut Salacia quòd in salum redeat. au-
 ctor diuus Aug. in 7. de Ciuitate Dei. qui in quarto quoq; sic scri-
 bit: Quid est quod mare Neptuno tribuitur, terra Plutoni? & ne
 ipsi quoq; sine cõiugib. remanerèt, additur Neptuno Salacia, Plu-
 toni

toni Proserpina. inferiorē maris partē Salacia tenet, terrā inferiorē Proserpina. M. Varro Salaciæ Veniliæque breviter commemorat his verbis: Salacia Neptuni à solo, Venilia à veniendo. *Palæmon.*] Portunus, Melicerta, de quo iam dictum est: in cuius honorem Isthmia celebrari tradunt Græci auctores, quibus victor corona pinea coronabatur. Palæmonem delphino vehi scitè dicit, cū constet delphinos puerorum per mare vectores exitisse, cū Arion fidicen nobilis delphino insidens in Tænarum perlatus, res sit clara multorum monumentis. *Persultantes.*] Quid si legas, *persulcantes*, quasi sulco quodam atque vestigio inter natandum signantes. Potest tamen, *persultantes*, legi: vtraque enim lectio proba est, vtraque recipitur. *Tritonium.*] Tritonis effigies sic à poëta describitur: Frons hominem præfert in piscem definit aluus. Tiberio principi nunciauit Olyssipponēsum legatio, visum auditūque in quodam specu conchæ canentem Tritonem, qua nascitur forma. Sunt autem Tritones, vt poëtæ docent, tubicines Neptuni. Sunt auctores, Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis suppositos: quoniam ab eius commentatione historia clara, & quasi vocalis facta est, cū antè muta fuisset & obscura. *Conchæ sonaci.*] Inter genera concharum, quæ multifaria sunt, conchæ quædam memorantur ad buccinam recurvæ, vt docet Plin. his tritones buccinant. De hoc concharum genere sic scribit Ouid. Caua buccina sumitur illi Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo. Nos quoque tales curiosè sumus contemplati, figura videlicet turbinatiore. Videtur autem imitatus esse ingeniosissimum poëtam, sic scribentem in primo *Metamorph.* Cœruleum Tritona vocat, conchæque sonaci Inspirare iubet. Quidam codices Nasoniani non sonaci habent, sed sonanti: verum hoc elegantius, tersius, nitidius est. *Buccinat.*] Buccinare est, tuba canere. Buccina, vt scribit Caper grammaticus, tuba est, qua signum dat buccinator. Buccinus verò ipse cantor significatur. Hieronym. in epistola ad Dardanum, buccam vocari apud Hebræos asserit organi genus, quæ per diminutionem buccina dicatur. Apud Vegetium lego buccinam dici tubam, quæ in semetipsam æreo circulo flectitur. A buccina, buccinatores dicti, qui (vt idem refert) ornamentum erat totius legionis ingressu conflictus, & eius reditu. Hinc per metaphoram decentem buccinator vsurpatur pro laudatore, ac præcone. M. Cicero filius in epistola ad Tyronem: Quòd polliceris te buccinatorem fore existimationis meæ, firmo id constantique animo facias licet. Apud Plin. buccinum est tuba & concha. Sic enim scribit in 9. Buccinum minor concha, ad similitudi-

nem eius buccini quo sonus editur. *Solis inimici.*] Sol inimicus est Diis aquaticis, cuius flagrantia infestantur. Ideoque Tritonū vnus serico tegmine ardorem solis defendebat: sicut in vsu priscorum fuerunt umbellæ, quibus soli obfistebant. *Domina.*] Veneris. *Prægerit.*] antegerit & præfert. *Biges.*] Bigas significat: sic enim appellantur equi duo iuncti. Quidam codices habent, *currus biyuges*: quæ lectio purior est, & vsitatior, eodem tamen intellectu.

Cupiens nuptiarum.] Quædam nomina, vt inquit Diomed. forma participiorum genitiuo casu iunguntur: vt fugitans litium, & fictiens gloriæ, appetens pecuniæ, & alia id genus sexcenta. *Fabrè politum.*] simulachra absolute effigiata mirantur quidem mortales, sed nulla cupiditate veneria: nisi fortè quispiam similis sit Alcidae Rhodio, qui amore raptus Cupidinis Praxitelici, simulachro cohesit: atque in eo cupiditatis indicem genituræ maculâ reliquit. Alter quoque sic adamauit Venerem à Praxitele fabrefactam, vt in ea simile amoris vestigium extaret. *Diffama-*

Interea Psyche, cum sua sibi perspicua pulchritudine nullum decoris sui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus: nec quisquã, non rex, non regius, nec de plebe saltem, cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem diuinam speciem, sed vt simulachrum fabrè politum mirantur omnes. Olim duæ maiores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarant populi, procis regibus desponsæ, iam beatas nuptias adeptæ: sed Psyche virgo vidua domi residens, deflet desertam suam solitudinem, ægra corporis, animi saucia: & quamuis gentibus totis complacitam, odit in se suam formositatem. Sed infortunatissimæ filie miserrimus pater, suspectatis cœlestibus odijs, & ira superum metuens, Dei Milesij vetustissimum percontatur oraculum: & tanto numine precibus & victimis ingrata virgini petit nuptias & maritum. Sed Apollo, quanquam Græcus & Ionicus, propter Milesiæ conditorem, sic Latina sorte respondit:

Montis in excelsi scopulo desiste
puellam,

Ornatam mundo funerei thalami.

Nec speres generum mortali stirpe creatum,

Sed sævum atque ferum, viperæumque malum:

Qui * pinnis volitans super æthera, cuncta fatigat,

Flammæque & ferro singula debilitat:

Quem tremit ipse Iouis, quo numina terrificantur,

Fluminæque horrescunt, & Stygiæ tenebræ.

Rex olim beatus, affatu sanctæ vaticinationis accepto, piger, tristisque retrò domum pergit, suæque coniugi præcepta sortis enodat infausta. Mœretur, fletur, lamentatur diebus plurculis: sed diræ sortis iam urgent tetri effectus. Iam feralium nuptiarum miserrimæ virgini choragium struitur: iam redæ lumen astræ fuliginis cinerem arcessit: & sonus tibiæ Zygæ mutatur in querulum Lydi modum: cantusque lætus Hymenæi lugubri finitur ululatu: & puella nuptura deterget lacrymas ipso suo flammeo. Sic affectæ domus triste fatum, cuncta etiam ciuitas congemebat, luctuque publico confestim congruens edicitur iustitium.

rum, sponsus. Spondere, vt docet. M. Varro, est dicere: à sponte, id est voluntate. Vnde respondet, despondet, desponsor, & desponsa inclinantur. Hinc consponsus quoque dictus, qui idem faciat, similiter obligatur. Qui sponponderat filiam, despondisse diceba-

rant.] diuulgant, rumoremque dissipauerant.

Procos regibus.]

Græci *μυστῆρας* procos vocant: est enim procare, poscere. Vnde proci, vxorum petitores: & meretricis procares dictæ. Hinc antiqui reciprocare dixerunt, pro vltro citroque poscere.

Desponsæ.] desponsata ex ritu formiæque sponsaliorum. Nam vt scribit Ser. Sulpitius in lib. de dotibus, qui vxorem ducturus erat, ab eo, vnde ducenda erat, stipulabatur, eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebatur datum. Is contractus stipulationum sponsionum que dicebantur sponsalia. Tum quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui sponponderat ducturum,

tur : quòd de sponte eius, id est voluntate exierat. Sic despondisse animum quoque dicitur, vt despondisse filiam pro eo quod est mori velle, & suæ spontis ac vitæ statuere finem. Livi in 3. Nec ipsi solùm desponderant animos, sed contemni cœpti erant à finitimis populis. Plaut. M. Varro, Seneca, aliique ex prisca scriptoribus, hoc verbum in hoc significatu decenter vsurpant: & à Columella dictum est, Desponderis sapientiam, pro desperaueris. *Vidua.*] non quæ olim virum habuerit, sed quæ virum inuenire non poterat, & ita sola sine coniuge in viduo thoro solitudinèq; degebat. *Ægra corporis.*] Honesta locutio, & apud veteres vsitatissima: æger animi, æger corporis, saucius animi, pro animo & corpore archaismos est. *Suspectatis odiis.*] cum suspecta haberet odia Deorum, & ex ira superum id filia suæ infortunium accidere suspicaretur. *Dei Milesii.*] Id est, Apollinis. Miletos Ioniæ Asiaticæ caput est, Lelegeis antea & Anactoria nominata, vbi fuit oraculum Apollini Didymæo sacrum, quod Branchidarum appellant. Id à Xerxe incensum est: quemadmodum cætera templa omnia, excepto Ephesæ Dianæ delubro. Postea Milesii templum construxerunt omnium maximum, quod propter magnitudinem remansit sine recto. Apollo autem in oraculo Milesio colebatur, cognomine Didymeus: quod copiosè, nec diligenter explicatum leges in Suetonij commentariis. Mileto nomen indidit conditor Miletus. Apollinis filius, de quo Ouidius: Mœnia constituit positore habentia nomen. *Ingrata.*] inamabili, & nulli gratæ potè quæ à nemine expeteretur. *Quamquam Græcus & Ionicus.*] Athenienses ex responso Apollinis Delphici, consilio totius Hellados, id est, Græciæ, colonias duodecim vno tempore in Asiam deduxerunt, summam imperij potestatem dantes Iono, quem Apollo Delphicus suum filium in responsis est professus. Is colonias eas in Asia deduxit, à cuius nomine Ionia regio est appellata. auctor Vitruuius in quarto. Hinc meritò Apollo Milesius dicitur Græcus & Ionicus. Lingua Ionica inter quinque Græcorum linguas vna est notissima. *Conditor.*] Paulò ante diximus, Miletum Apollinis filium conditorem fuisse & nuncupatorem Milesiæ ciuitatis. Strabo verò à Neleo, qui Pylus fuit, Miletum conditum esse tradit. Vitruuius refert, ab Iono Ephesum Miletum, & reliquas Ioniæ ciuitates constitutas fuisse. Id planè constat, Miletum conditorem Græcum extitisse. *Latina sorte.*] Latino oraculo, responsòque. Ita M. Tullius lib. 2. De diuinatione: Sors ipsa referenda sit ad sortes. Item, Sors edita est opulentissimo regi Asiæ. Idem, eleuans fidem oraculorum: Latine, inquit, Apollo nunquam locutus est: negatque credendum, Apollinis oraculo

Pyrrho esse responsum, Aio te Æacida Romanos vincere posse. *Mundo.*] mundum ornatum muliebrem vocant, de quo supra. Sensus est oraculi: Ornetur, inquit, Psyche non ornatu felicium nuptiarum, sed mundo connubij funebris & infortunati, tanquam virum habitura sit ferum, sævumque ac funereum. Hic autem Cupido significatur, qui stirpe non mortali, sed diuina procreatus, furit bacchabundus per pectora medullasque mortalium, qui veneno vipereo & dulci melle conditus, gustus dulcedinem propinat, amarum autem venenatumque virus ad satietatem usque aggerit. *Cuncta fatigat.*] in hanc sententiam ait Proper. Hic Deus & terras & maria alta domat. & ab Ouid. de Cupidine decenter dictum est: Tu superos, ipsumque Iouem, tu numina ponti Vieta domas, ipsumque regit qui numina terrarum: Tartara quid cessant? *Flamma.*] ob facem. *Ferro.*] ob sagittas. *Iouis.*] Qui nunc Iupiter dicitur, apud priscos Iouis recto casu dicebantur. namque à iuuando Iouem appellauerunt: & quod est in elisis aut immutatis quibusdam literis Iupiter, id plenum atque integrum est Iouis pater. Simili quoque nomine Diiouis dictus est, & Veiovis: verum Diiouis à iuuando nominatus, quasi nos die ac vita ipsa afficeret & iuaret: contra Veiovis dictus, qui non iuuandi potestatem haberet, sed vim nocendi. In versu illo Enniano, Iouis pro Iupiter recto casu dicitur: Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. *Et Stygia tenebra.*] Tanquam Dij quoque inferni amore possessi ac capti sint, sicut Pluto Proserpinam deam auit. *Rex.*] pater Psyche. *Affatu accepto.*] cum sortem responsumque vaticinij Apollinis accepisset. *Enodat.*] Bene enodat: sunt enim nodosa & flexiloqua Apollinis oracula: vnde & Loxias cognominatus, id est obliquus cum vera obscuris inuoluat. Diuus Hieronymus meminit Apollinis Loxie. Quidam Loxiam cognominari solem tradunt, quod obliquum circum ab occasu ad orientem peragit. *Mæretur.*] fletur. Verba impersonalia ad omnes generaliter pertinent: ideòque plus quam passiva verba significant: vt apud Virg. Vndique totis vsque adeò turbatur agris. & illud, Itur in antiquam sylvam. Nonne, vt inquit Quintil. propria cuiusdã rationis est, cui simile fletur accipimus. *Tetri effectus.*] Lego teter effectus, ne solœcismo & imparitate dehonestetur oratio. Teter autem effectus accipitur pro impio, crudeli & euitabili. Lucretius ab sinthia tetra dixit, amara intelligi volens. *Choragium instruitur.*] instrumentum apparatus. Choragium enim generali vocabulo dici potest instrumentum cuiuslibet rei, & apparatus, à verbo Græco *χορηγία* quod significat suppedito expen-

fas, subministróque. Vnde & choragus pro exhibitore, cuius apud Plautum & Tranquillum mentio est: & id nos in commentarijs latissimè explicauimus. Festus Pompeius choragium esse dicit, instrumentum scenarum: quod itidem funeris dici commodissimè potest. Libro quarto Rhetoricorum ad Herennium, choragium gloriæ, pro apparatu *ἀνύπτου* gloriæ & duriter vsurpatur. *Tædè lumen.*] Fax, inquit, nuptialis in facem funerariam demutatur. *Sonus tibiæ zygiæ.*] Tibiam nuptialem, qua in solennitate nuptiarum vti solemus, zygiam scitè ac eleganter appellat, quasi coniugalem: sicut & Iuno zygia nominatur, quæ Iuga & Iugalis à nostris dicitur: Cui vincla iugalia curæ. Oratori licet per synecdochen ponere nuptiales tibiae, pro totis nuptijs, in quarto Rhetoricorum ad Herennium. De parte totum sic intelligitur: Non illæ te nuptiales tibiæ eius matrimonij commonebant? Nam hic omnis sanctimonia nuptiarum vno sono tibiærũ intelligitur. Apud veteres & in nuptijs & in funeribus tibiæ, tibicinæque adhibebantur. Hinc illud apud Ouidium in 9. Fastorum: Cantabat phanis, cantabat tibia ludis, Cantabat mœstis tibia funeribus. Annotant grammatici, tibiae canere solitas in funere puerorum, sicut in funere virorum canebant tubæ. Siccines appellatos accepimus, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos, & finitos, & sepultos, quos siccinnistas quoque dixerunt. Siccinnium enim genus veteris saltationis fuit. saltabundi autem canebant in funere defuneti. Lucius Actius appellari siccinnistas ait, nebuloso nomine. Ideò autem nebuloso dixit, quòd siccinnium cur diceretur obscurum esset. Quidam non legunt Zygiæ tibiæ, sed Gingrinæ, ex Festo & Solino: qui tradunt, gingrinas tibiae esse breuiores, quæ subtilioribus modulibus insonant. Dicitur autem hoc nomine à verbo ginguere, quod est anserũ vocis proprium. ginguator quoque tibicen à priscis dictus. Sed verior lectio est, & congruentior, *tibiæ zygiæ*, quàm, *gingrine*. Infra suo loco de Iunone Zygia dicitur. *In querulum Lydiũ modum.*] Musica quæ appellatur Lydia, luctui & flebili querimonie accommodata est. Dorica verò constans ac bellicosa, & virilitate quasi quadam prædita: contra Phrygia mollis est, atque animũ distrahit, religionique potissimũ conueniens. auctor Aristot. in 7. Politicorum. Quod & Apuleius noster in Floridis significanter ostendit, cum ait: Seu tu velles *Æolium simplex*, seu *Asium varium*, seu *Lydium querulum*, seu *Phrygium religiosum*, seu *Dorium bellicosum*. Lydios modulos primus inuenit Amphion, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Mæstias Phryx. Plin. auctor. Plato lib. 3. de republica, harmonias Lydias querulas esse tradit: cæque

et alque vna cum Ionicis improbat, tanquam molles & eterues. Est etiam sensus: Sonus, inquit, tibiae nuptialis demutatur in modulos Lydios, querulos scilicet & lamentis accommodatos, tanquam nuptiae Psyche's ferales sint futurae, & lugubres. *Suo flammeo.*] Flammeum velamentum nuptiale est, quo amicitur noua nupta, flammearii à Plauto dicti, infectores flammei coloris: sicut crocotarij, infectores coloris crocei. Plin. in 21. Lutei, inquit, coloris video honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum foemini concessum. Apud poetas omnes crebra mentio est flammeorum nuptialium. In decretis quoque canonicis 30. quaestione 1. traditum est, foeminas, dum maritantur, idem flammeo velari, vt se noterint semper suis maritis subditas esse. Quir etiam vitta nubentes inuicem copulantur, quae candido purpureoque colore contexta est: quippe candor est ad mundiciem vitae, purpura ad sanguinis posteritatem significandam. Psyche vero detergens lacrymas suo flammeo, praesagium facit connubij infortunati. Illud obiter annotatu dignum, vittam, siue tegumentum capitis muliebre, dici Latine calanticam, Graece *καλιαντικόν*. Homerus in 5. Odyssae canit, Inonem, siue Leucotheam Deam *καλιαντικόν* Vlyssi naufrago accommodasse, ad euadendum maris periculum. Aufon. in petiocha Homericæ, quod ille *καλιαντικόν* dixit, calanticam interpretatur. Verba Aufonij apposui, quae sunt haec: Ino calanticam, capiti suo demptam, natanti accommodat: cuius ille sustentatu, ad Phæacum litus euadit: Calanticæ meminit & M. Tul. in Clodium. *Edicitur iustitium.*] Iustitium publicum dicitur iustitium, vt docet Fulgentius Placiades: Apud Liuium frequenter leges, in rebus aduersis indictum esse iustitium: quod mox ex rebus prosperioribus remittebatur.

Sed monitis caelestibus parendi necessitas misellam Psychom ad destinatam poenam efflagitabat. Perfectis igitur feralis thalami cum summo mœrore solennibus, toto prosequente populo, vitam producit funus: & lacrymosa Psyche comitatur non nuptias, sed exequias suas. Ac dum mœsti parentes, & tanto malo perciti, nepharium facinus perficere contantur, ipsa illa filia talibus eos

Milesiam.] Legendum videtur, misellam, quod epitheton Psychæ cum primis conuenit: vel lege, necessitas Milesia, vt ad sortem oraculi Milesij referatur. Necessitati autem, quam nec Deus quidem superat, parendum.

esse, præcipiunt Plato & Plotinus. *Parcas αἰώνες*, id est, Necessitatis filias dixere. Proverbum Græcum est, dignum scitu memoratūque *ἀνάγκη οὐδέ θῆσι μήχαναι*: id est, aduersus necessitatem nec Dij quidem pugnant. *Feralis thalami.*] feralium nuptiarum, lugubrisque connubij. *Viuum funus.*] Attende elocutionis elegantiam. Nam cum funus nisi defuncti non sit, tamen viuum funus eleganter appellat, cum ipsa Psyche viuens, perinde tamen ac mortua, efferri, nec tam in nuptias ire, quam in exequias videba-

tur. *Perciti.*] commoti. *Prosequente populo.*] Respexit ad veram pompam funebrē, in qua more prisco procedit funus, homines sequuntur, quasi post ipsum defunctum morituri, subsequunturque: à quibus dicebatur, Vale, nos te sequemur. Hinc exequias dici autumat Donatus, enarrans illud Terentianum: Funus interim procedit, nos sequimur. Verum enim uerò hoc tempore ordine præpostero præcedunt homines in pompa funebri, subsequente cadauere: isque mos apud municipes meos solennis ferè est, qui tamen auctoritate defenditur. Namque diuus Hieronymus, scribens ad Paulam super dormitione Blefillæ, indicat, ordinem pompæ funeræ præire solum ante cadauer & sandapilam.

adhortatur vocibus: Quid infelicem senectam fletu diutino cruciatis? quid spiritum vestrum, qui magis meus est, crebris eiulibus fatigatis? quid lacrymis inefficacibus ora mihi veneranda fœdatis? quid laceratis in vestris oculis mea lumina? quid caniciem scinditis? quid pectora, quid ubera sancta tunditis? Hic erunt vobis egregie meæ formositatis præclara præmia. Inuidiæ nephariæ lethali plaga percussi, serò sentitis. Cum gens & populi celebrarent nos diuinis honoribus, cum nouam me Venerem ore consono nuncuparent, tunc dolere, tunc flere, tunc me iam quasi preemptam lugere debuistis. Iam sentio, iam video, solo me nomine Veneris perisse. Ducite me, & cui sors addixit, scopulo sistite. Festino fœlices istas nuptias obire: festino generosum illum maritum meum videre. Quid differo? quid detrecto venientem, qui totius orbis exitio natus est? Sic profata virgo, contuit: ingressuque iam valido pompæ populi prosequenti sese miscuit.

pilam. Sic enim inquit: Ex more parantur exequiæ, & nobilium ordine præeunte, aureum feretro velamen obtenditur. *Mea lumina.*] Laceratio oculorum in parentibus, quasi redundat ad oculos filia: & ex pietatis affectu, quicquid parentes torquet, id peræquè discruciat natas. *Quid caniciem scinditis.*] Moris est in luctu, comam diuellere, & capillos discindere. Ut apud Homerum in 10. Iliados, inducitur Agamemnon Homericus, & idem Actianus, scindens dolore identidem intonsam comam. *Tunditis.*] plausu scilicet, & manuum percussione. *Hic.*] Pro hæc, locutio Apuleij peculiaris. *Premia.*] pœnæ, angores, nam τὸ μέτρον præmia sunt, ut in bonam & in malam partem accipiantur. Premiatores apud antiquos dicti, nocturni prædones. *Letali plaga.*] nimium plagæ & vulnera invidiæ lethalia sunt & mortifera. de quâ apud Silium Hannibal hæc: O dirum exitium mortalibus, ô nihil unquam Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes. Inuidia. *Tunc dolere.*] Sic apud Livium Hannibal: Risus hic nequaquam aded est intempelius, quàm vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lacrymæ sunt. Tunc fesse decuit, cum adempta nobis arma, incensæ naues, interdictum extremis bellis est: illo enim vulnere concidimus. *Nomine Veneris.*] Dum Psychem nomine Veneris appellabant, & prorsus ut Deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur. *Sors addi.*] Oraculum Apollinis Milesij adiudicavit, assignavitque. *Festino.*] Exornatio est, quæ in Rhetoricis repetitio nominatur, Græcè Anaphora dicta. ut illud: Scipio Numantiam sustulit, Scipio Carthaginem deleuit, Scipio pacem peperit. *Profata vir*] Sic locuta Psyche.

Itur ad constitutum scopulum montis ardui: cuius in summo cacumine statutam puellam cuncti deserunt: tedasque nuptiales, quibus præluxerant, ibidem lacrymis suis extinctas relinquentes, deiectis capitibus domuitionem parant. Et miseri quidem parentes eius tanta clade defessi, clausæ domus abstrusi tenebris, perpetuæ nocti sese dedere. Psychem autem pauentem ac trepidam, & in ipso scopuli vertice

Itur.] Sic Virgil. Itur in antiquam sylvam. *Constitutum.*] præscripto sortis & oraculi. *Desete.*] Lego, deserunt, hoc est, relinquunt, & solitariam quasi dimittunt. *Præluxerant ante tēpus.*] scilicet illuxerant, cum priusquam nuberet, faces conjugales in-

flammaissent. Dicitur feruus domi no prælucere, qui antedominum noctu gestat cereum accensum. Apud Plautum est, Laces cereum: pro eo quod est, lucere facis, & baiulas

lucentem cereum. *Domuitionem*] domum regrediuntur. domuitio enim dicta, quasi itio domum. De hoc antè dictum est. *Perpetuæ no.*] In luctu ac squalore tenebrisque nocturnis ex mœrore parentes Psyche fuisse significat. Sinon apud Virg. Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam. Mos est dolentium, vt fugiant lucem, & in tenebris degant. M. Tul. in exilio mœrens & lugens, sic scribit ad Atticum: Odi, inquit celebritatem, fugio homines, lucem aspicere vix possum. Syfigambis Darij mater, audita Alexandri morte, sese perpetuæ nocti dedit, & cibo pariter abstinuit & luce. *Mitis aura Zephyri.*] Zephyro, qui Fauonius à Latinis nominatur, maritatur viuiscencia è terra. Hic est genialis spiritus mundi, à fouendo dictus. vt proditur, & vt refert Plin. ver inchoat, aperitque terras, tenui frigore saluber. Aristot. in Problematis, Fauonium esse autumat illustrem, serenum, gratissimum ventorum omnium, eundemque lenissimum: qui duobus potissimum temporibus spirat, vère & autumno. Igitur meritò dixit Apuleius, vectabulo Zephyri leuatam Psyche, & in gremio cespitis illius aura leniter reclinatam esse. Flat autem Zephyrus ab occasu æquinoctiali. *Quidam chelidonium vocant, ac hirundinis visu, quæ Græcè dicitur chelidon.* Nonnulli ornithiam, ob aduentum auium quas Græcè *ὀρνιθία* appellant. Flat enim ad 8. calendas Martij, quo tempore hirundo visitur, & aues aduentant. Apud Plin. mendose leges, orithiem, pro ornithiam, in 2. Natur. hist. *Vibratis lacinijs.*] Expressit id quod venti vi fieri videmus: vt scilicet vestis, & potissimum muliebris, reflato sinu expandatur, & in orbem quasi osculatur. *Subdita.*] scopulo illi subiecta, in quo Psyche constiterat.

A R G V M E N T V M L I B R I

Q V I N T I.

Hic quintus liber continet Psyche's domicilium, Cupidinis amorem, sororum Psyche's visitationem. Earundem subsequitur invidia: cuius impulsu Psyche credula, maritum Cupidinem vulnusculo percutit: ex quo deuoluta è culmine beatitatis, fit ærumnosa. Quam Venus infesta atrociter exagitat. Tandem post multiplices exhaustas ærumnas, fit coniunx sui Cupidinis. Nuptia celebrantur in cælo, inter cœlicolas.

Toro roscidi graminis.] Psyche animo saucia, & æstu mentis perturbata, tandem dulciter quiescit in toro herboso, & somni illice ac suo fabulo.

Psyche teneris & herbosis locis, in ipso toro roscidi graminis, suauè recubans, tanta mentis perturbatione sedata, dulcè conqueiuit. Iamque sufficienti recreato somno, placidiore surgit animo. Videt lucum proceris & vatis arboribus confitum: videt fontem vitreo latice placidum, medio luci meditullio. Propè fontis adlapsum domus regia est, adificata non *humanis, sed diuinis manibus ac artibus. Iam scies ab introitu primo, Dei cuiuspiam luculentum & amœnum videre te diuersorium. Nam summa laquearia citro & ebore curiosè cauata, subeunt aureæ columnæ: parietes omnes argenteo calamine conteguntur, bestijs & id genus pecudibus occurrentibus ob os introeuntium.

Dulcè.] dulciter: vt suauè pro suauiter, no-

ni illice ac suo fabulo. Alludere videtur ad tori etymologiam, qui, vt autumant, à tortis herbis dictus est: vnde & stibadia, tori siue cubilia ex herbis facta nominantur, quas Græci stibadas vocant. Stibadi mentio est apud Sidonium, Martial. Seruium. Graminis.] Gramen inter herbas est vulgatissimum. Iumentis herba non alia gravior, Græcè agrostis dicitur: vnde agrostinum oleum, quod ex gramine factitium est.

men pro aduetbio, locutione vſitatiffima. *Proceris arboribus.*] Quædam arbores proceritate maximè commendantur & veltitate: vt in Hercynia ſylua vaſtitas roborum celebratur. Proceriffimæ arborum abietes eſſe ſuntur. Refert Plin. abierem admirationis præcipuæ viſam eſſe in navigio Caij principis, cuius quoque craſſitudo quatuor hominum vlnas complectentiū implebat, & trabs è larice longa pedes centum viginti bipedali craſſitudine, æqualis quoque intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo, ſalutium ad cacumen æſtimantibus. *Meditullio.*] Antè dictum eſt, meditullium dici loci medium. quod & medianum dici poteſt: namque Viſtruuſius medianas columnas, medianam teſtudinem, mediana epiffylia, quæ in medio ſunt domus, appellat. *Nam ſumma laquearia.*] Descriptio eſt graphica luculenti domicilij, quo Psyche diuinitus accipitur. Caterum cum egreſſiones tempeſtiuæ maiorem in modum reficiant, recreentque lectores, tempeſtium videtur & opportunum, hoc potiſſimum loco Roſcij mei Mini Põriculanum ſummatim explicare: cuius topotheſia haud ſanè multum diſtat ab hac Cupidinis diuerſorij deſcriptione. Villa eſt pulcherrima, magnificentiffimæque villarum in Bononiënſi territorio, ſeceſſu ab vrbe plus minus ſeptem millibus paſſuum: quod iter vel homini ignauro commodum eſt, ſeſquihoræ que curriculo peragitur: potèſque peractis quæ agenda in vrbe fuerint, matutinis negociis, illuc tranſcurrere ad horam prandij. Extructa eſt in valle, quam Rhenanam vocant. Aditur via non vna. Prætereuntibus viatoribus præbet forinſecus effigiem non tam prætorij, quàm caſtelli, pinnis curculiſque conſpicui. Statim ab ipſo introitu haud dubiè aſſeuerabis, principis id cuiuſpiam & ſummatiſ viri luculentum eſſe diuerſorium. Introëuntibus à veſtibulo ſtatim occurrit cauū ædium ampliffimum, quod à lateribus vtrinque habet ambulacra fornicata, à frontibus ſcalas binas, quæ laterculo ſtructæ, latiffimè exſpaciâtes in areolam quaſi coëunt. Vbi in ſummmum perueneris, quod mirum eſt, in plano conſiſtis: & cum altè aſcendere te putèſ, ſentis te nihil aſcendiſſe: eſt enim in cliuo clementer & leniffim ſurgente conſtructa. Multa in hac villa, vt potèſ capaciffima, ſunt membra, ex architecturæ ſymmetria ſubtiliter & magnificentè extructa: non minus ad hoſpites communiter & lautè accipiendos, quàm ad vſum patris familiâs. Magnam capit voluptatem, nec minorem admirationem, quiſquis hanc villam angulatim luſtrat. Nec parùm multi, tam alienigenæ, quàm indigenæ, viſendi ſtudio petunt Ponticulanum, idque mira-

mirabundi contemplantur: vbi cœnationes, cubicula, ambulationes, gynæcea, andronites, pergulae, oculos reficiunt ac oblectant. Quæ sigillatim describere non est operis instituti, quæ volumine priuatim dicato forent explicanda. Illud in præsentia minime prætereundum, nec minori admiratione dignum, quam inspectione, quod ex omnibus villæ membris supernè infernèque iuxtà scaturiunt aquæ salientes, erumpuntque: vbique lymphæ præstò sunt, tam vsibus villaticis, quam voluptariis seruiens. In areæ viridarij meditullio fons est marmore exculptus, exstructusque, vnde aqua perennis continenter emicat, & fistulati excussa sese in autas per tubos ducta eiaculatur. Prope fontem subest piscina pisculenta, in qua pisces de manu hominis cibum capiunt. Intra villæ septum canalis structilis ex Rheno derivatus, intra sepimenta lapidea conclusus fluit, vbi molæ molendinariæ frumenta conficiunt & ferræ aquariæ materiam sectilem mechanico artificio assulatim dissecant. Cùmque sit nauicularum patiens, in eo ambulant cymbæ, & ludibundos vectores vehunt. Inter cætera illud spectatissimum, quod maceria atque adedò murus crassitudine tanta, vt bini iuncti euntes otiosè inambulare possint, altitudine ferè decempedali, longitudine stadiorum circiter quaternum, instar aggeris & munimenti obiectus est violentiæ furentis Rheni coercendæ: qui hâc obire coercitus suffrenatusque intra alueum labi cogitur, nec vineam latissimam prætorio annexam potest populari, quæ illo sepimento vallata vberimos vineaticos fructus quotannis fundit. Nemo non talia spectans censet, impendia regum talibus substructionibus vix sufficere potuisse. Sepissimè ego inambulâs supra hoc sepimentum, vna tantùm ambulatione ac redambulatione nauisam discutere consueui, & stomachum cœnatoriæ fami præparare. Antequàm villam regrediaris, est area laxissima: intra cuius maceriam est, equile, centum ferè equorum capax, quo commodissimè stabulat equitum principale. Etenim cùm magnificus sit & hospitalis Roscius meus, quotannis illustrem principem nostrum Iohannem Bentiuolium cum conitatu principali, nec non & principis filios hospitaliter, lautè, eleganter accipit. In angulo eiusdem areæ est peristerotrophium (vulgò columbarium vocant) luculentitati villæ respondens, quod pipiones affatim suggerit. Adde cœli temperiem, qua omnis æstatis flagrantia mitigatur, inclementia canicularis elementissima aura lenitur: vnde fit, vt diuersorium sit maximè æstiuum, quia minimè est æstuosum. Si libet piscari, præstò sūt omnia instrumenta piscatoria, & Rhenus piscosus subest. Si libet aucu-

pari, planicies læta aucupantium votis respondet. Vis religioſe
 Deum matutinis orationibus ſalutare, adnexum penè eſt lateri
 villæ delubrum religioſum, vbi ſacerdos ad nutum Domini-
 cum myſteria obit, cui minuscula villa cum horto olitorio ancil-
 latur. Cùm verò diſcreta lux & certa obſeruatio vitam homi-
 num quaſi ordinatam reddat, & negotia digerat atque diſponat,
 in faſtigio Ponticulani prætorij horologium longè conſpicabile
 poſitū eſt, quod horas diurnas nocturnaq; æqua lance deſcribēs,
 iſtinabulōq; denunciāns, non patitur obrepere errore ſatagenti-
 bus: mirèque conducit ocio diſponendo, & excitandis in opera
 mortalibus. Hæc obiter dicta ſint de Ponticulano. Quod vt car-
 p̄im ſummatimque deſcriberem, ſubinuit occaſio, & Roſcij
 mei mutuus amor aurem vellicans, quo nihil elegantius, abſo-
 lutius, quo mihi nemo eſt amicior, nec iucundior, nec charior.
 Id quod M. Tul. de Attico ſuo ſcribit: etenim Roſcius mihi alter
 eſt Atticus. Et ſicut ille Ciceronem ſuſtentauit, ita hic mihi vni-
 guum eſt præſidium, amicūſque auxiliarius, conſiliarius, & peculia-
 ris patronus. Hic eſt ille Minus Roſcius, vbiq; librorum meo-
 rum celebratus, nec pro merito vnquam ſatis laudatus: qui om-
 nib. naturæ ac fortunæ bonis cumulatus, qui prudentia, conſilio
 præſentiffimo, facundia exemplari, doctrina hac elegantiore
 perpolitus, nulli noſtrorum ciuium eſt ſecundus, quem illuſtres
 principes mei Bentiuoli cum maximo patre clariffimi filij tanti
 faciunt, quanti prætereà neminem: de quo, vt olim hendecaſyl-
 labo veriſſimè luſi, dici meritiffimè poteſt, Orator bonus & bo-
 nus ſenator. Qui, vt eſt in parœmiis Græcorum, cùm ſit ἀγαθὸν
 ἀλάσῃσιν ἀρετῆς ἀγαθόν, id eſt, bonorum mare, & bonorum cumu-
 lus, haud dubiè dominus eſt Ponticulano digniſſimus: dicerèq;
 verè & meritò poſſumus, Q villa magna quam pari domino
 dominaris. Cæterùm cùm lex ruſticationis ſit, ne villa fundum
 quærat, nè liceat minùs arare quàm verrere vilæ ponticulane
 ſubſeruiunt laxiſſima latifundia, quibus fruges vberimæ & vi-
 na gene. oſa progignuntur: & cùm quatuor ſint vini colores, al-
 bus, fuluus, ſanguineus, niger, vinum illic ſanguinei coloris haud
 dubiè ad principatum peruenit, eſtque inter vina dulcia primæ
 notæ, hominūque paucorum. Hoc quotannis peculiariter
 Roſcius meus, vt eſt munificus, condonat regulis Bentiuolis pa-
 tri filiſque ſeiuictim. Me quoque principibus æquiparans,
 eadem vinaria liberalitate proſequitur. Huic ego vino, ſicut
 Livia Auguſta Pucino, acceptos refero annos vitæ pluſculos.
 Idem me quotannis propè ſolenniter in illum amœniſſimum
 feceſſum, quo nihil amœnius noxi, euocat, poſt indictas ferias
litera-

literarias: vbi & genialia colimus, & voluptati meracissima indulgemus, tum corpus, tum animum vicissatim refouentes: non tamen sine suavissimo librorum comitatu, & pastu, sine quibus nulla est solida voluptas. Libuit in hoc diuersorium de industria diuertere, vt tu, qui libellos meos omnis studiose lectitas, & per te ceteri lectores norint, qui sit Roscius in meis voluminibus: cuius prætorium Ponticulanum non absurdè domicilium voluptatis, atque hospitium Psyche videri potest: quod graphicè & luculenter hoc in loco Asinus noster, non a finali, sed philosophica curiositate perscribit. Sed nos institutas iam commentationes exequamur: cum non ab te sit, in transcurso amicis satisfacere, varietatibus commentarios distinguere, & legentibus velut amœna diuerticula quærere. Ceterum quæ hoc in loco à Lucio nostro dicuntur, ex auro & argento celata in hac imaginaria domo, ea magis luxuriantis ingenij fertilitate quadam dicta sunt, quam ex historica veritate: quamuis Homerus Menelai regiam auro, electro, argëto, ebore, fulgere prodiderit. Laquearia autem, vt ad commentatoris officium reuertamur, sunt cameræ cubiculorum, tricliniorumque: alio nomine lacus & laquearia nuncupata. *Citro.*] Theophrastus, & post Theophrastum Plinius, prodiderunt, templorum contignationes ex citro arbore apud veteres factas fuisse, ob immortalitatem materiæ in tectis, contra vitia omnia incorruptæ. Mensis citreis nihil apud eruditos celebratius. Inter pauca nitidioris vitæ instrumenta arbor citri est. *Subeunt.*] fulciunt ac sustentant. *Argëteo celamine.*] celatura argentea. Lectos totos operiri argento, luxuria commenta est. Miratur Plin. in auro celando inclaruisse neminem, argento verò multos. *Ob os.*] ad os, ad faciem.

Mirus proorsum magnæ artis homo, imò semideus, vel certe Deus, qui magnæ artis subtilitate tantum effigiauit argentum. Enim verò pauimenta ipsa lapide præcioso casum diminuto, in varia picturæ genera* discriminantur vehementer. Iterum ac sæpius beatos illos, qui super gemmas & monilia calcant. Jam cetera partes longè latèque dispositæ domus, sine pretio pretiosæ, totique* parietes solidati massis aureis, splendore proprio co*

Efferauit.] Lego, effigiauit, hæc enim purior mundi orque lectio est: vt effigiauit ex pomis, variis figuris simulachrisque effinxit argentum, ad ornamentum diuersorij. Quod si legas efferauit, expone, in feras & ferarum imagines effinxit.

Quod verò ait, homo, immò semideus, vel certè Deus, amplificatio est, qua per incrementum decenter crescit oratio. *Cesim diminuto.*] pavimenta, nominata lithostrota, signare videtur, quæ ex parvulis crustis testulisque fieri solent. Celebrissimus fuit in pavimentis conficiendis Xenodorus, qui pavimentum fecit parvis è testulis, tinctisque in varios colores, in quo purgamenta cœnæ, quæ converti solent, veluti relicta fabrefecerat: ob id asaroton vocatur, quasi verri non possit. Et hoc intellectu accipienda sunt verba Pliniana ex libro 36. quæ aliquam multi perueisè legunt, & perperam interpretantur. *Discriminantur.*] distin-

guuntur, variantur. *Iterùm ac sæpius.*] Sensus est, non solum semel, sed bis, ter, ac sæpius dicas, illos esse beatissimos, qui pedibus gemmas conculcant: tanquam aurum & gemmæ sint summum humani generis bonum, sicut vulgus opinatur. Ille autem calcare

ruscant, ut diem suum sibi domus faciat, licet sole nolente: sic cubicula, sic porticus, sic ipsæ valvæ fulgurant. Nec secius opes cetera maiestati domus respondent: ut equidem illud rectè videatur, ad conversationem humanam magno Iovi fabricatum cœleste palatium. Inuitata Psyche talium locorum oblectatione, propius accessit: & paulo fidentior, intra limen sese facit. Mox, perlectante studio pulcherrimæ visionis, miratur singula: & altrinsecus adium horrea sublimi fabrica perfecta, magnisque congesta gazis conspicit, nec est quicquam, quod ibi non est. Sed præter ceteram tantarum divitiarum admirationem, hoc erat præcipuè mirificum, quod nullo vinculo, nullo clastro, nullo custode, totius orbis thesaurus ille muniebatur. Hic ei summa cum voluptate visenti offert sese vox quædam corporis sui nuda: Et quid, inquit, domina tantis obstupescis opibus? tua sunt hic omnia. Prohinc cubiculo te refer, & lectulo lassitudinem refone, & ex arbitrio lauacrum pete. Nos, quarum voces accipis, tuæ famula, sedulè tibi præministrabimus: nec * corpus curate tibi regales epula morabuntur.

calcare dicitur gemmas & monilia, qui graditur super pavimen-
 ta preciosa. Sic Statius in Syluis: Calcabam nec opinus opes. Illi
 quoque gemmas calcare dicuntur, qui calciamenti addunt mar-
 garitas. Plinius taxans luxum fœminarum, sic scribit in nono:
 Neque enim iam gestare margaritas, nisi calcent, ac per vniones
 ambulent, satis est. *Dispositæ.*] Digestæ & per membra ordinata.
 Omnium ædificiorum probationes tripartitò considerantur: id
 est, fabrili subtilitate, magnificentia, & dispositione. Cùm magni-
 ficenter opus perfectum aspicitur, dominus impensæ laudabitur:
 cùm subtiliter, officinatoris probabitur exactio: cùm verò
 dispositè & secundum symmetrias, tunc erit gloria architecti. *Si-
 ne pretio pretiosæ.*] pretiosam domum sine pretio fuisse dicit, quo-
 niam satis nullo pretio taxari poterat: vel quia ficticia erat, vt
 pretiosa non tam esset quàm videretur. *Diem suum.*] Domus no-
 stræ diem habent & lucem beneficio solis. Hæc verò domus
 suo proprio splendore luminosa, peculiarem sibi diem, & quasi
 suum faciebat, vt etiam citra solis lumen lucida foret. Consi-
 mile est illud Ambrosij ex quarto Hexameri: habet enim & dies
 suam lucem, quæ præcessor est solis. Sidon. Diuerforium, inquit,
 in Aquilonem patescit. Habet diem, non habet solem. *Opes cate-
 ræ.*] qualis erat domus, talem fuisse suppellectilè, instrumentum
 que domesticum significat. Domus enim pro dignitate instruen-
 da est. *Prolectante.*] alliciente. *Altrinfecus.*] in altiori domus par-
 te. Horrea autem suspendi, & in editiore domus parte extrui, præ-
 cipiunt. Suprà diximus, horrea non tam frugum, quàm gazæ &
 opum esse repositoria. Quod & Iurisconsultus euidenter osten-
 dit, Tit. de officio præfecti vigilum, his verbis: In hor-
 reis homines pretiosissimam partem fortunarum suarum repo-
 nunt. *Corporis sui nuda.*] hoc est sine corpore, & (vt Græcè dici-
 tur) *asomatos*, id est incorporea. Hunc autem *ἀσώματος* intelli-
 gi volo, impalpabile, pro vt vulgus intelligit. Namque *asomaton*,
 id est incorporeum, auctore Origene, dicitur id, quod solidum
 & palpabile non fuerit. *Prohinc.*] ideò que. Vide an. *proin*, potius
 sit legendum, quod vsitatus est. *Nec corporis curata.*] Quid si le-
 gas, *corpus curata*, hoc intellectu: vbi curaueris corpus lauacro
 & balneis, præstò tibi erunt regales epulæ paratæ. Annotandum
 est, quòd corpus curare hîc accipitur, pro lauacro & balneis
 refouere: aliàs, curare corpus, est cibo reficere. Seruius,
 enarrans illud Virgilianum ex 4. Georgicorum, Tum tecta pe-
 tunt, tum corpora curât, sic exponit: Sanè curare corpus, si de ho-
 minib. dicimus, & cibo & lauacro intelligimus, aut alterutro: si de

apibus, tantum cibos accipimus. Apud Lium & historicos ferè semper curare corpus ad cibum refertur. Sidonius: Archimagirus, inquit, aduentans, qui tempus instare curandi corpora moneret. Hinc illud quoque memoratissimum: Quid est quod tu habitior sis, quam equus tuus? quoniam, inquit, ego me curo, Statius feruus equum meum curat. Cato boues curatiores dixit, propinguiore, habitiorisque.

Informes.] sine forma, inuisibiles, & incorporeas. *Diluit.*] resoluit, tollit. Diluere crimina dicitur orator in actione forensi, refutans refellensque obiecta. Dilutum vinum, aquatum dicunt, quasi aqua mixtura resolutum, debilitatumque. Diluis helleborum, dixit Persius: dilutum absinthium Lucretius, in potionem resolutum. *Semirotondo.*] Hemicyclon signare videtur, de quo M. Tul. in Laelio: Cum saepe multa narraret, tum meministi domi in hemicyclo sedentem. Verbum de verbo expressum est: nam Latino vocabulo semirotondum idem est, quod Graeco hemicyclon vocant: est autem coenatio

*Sensit Psyche diuina prouidentia beatitudinem: monitisque voces informes audies, & prius somno, & mox lanacro fatigationem diluit. Visoque statim proximo semirotondo, sug gestum propter instrumentum coenatorum rata refectui suo commodum, libens accumbit. Et illico vini nectarei, eduliorumque variorum fercula copiosa, nullo seruiante, sed tantum spiritu quodam impulsu subministrantur. Nec quenuquam tamen illa videre poterat, sed verba tantum audiebat excidentia, & solas voces famulas habebat. Post opimas dapes, quidam introcessit, & cantauit inuisus: & alius cithara pulsauit, quae videbantur nec ipsa. Tunc modulata multitudinis conferta vox aures eius affertur: ut, quamuis hominum nemo pareret, chorus tamen esse pateret. Finitis voluptatibus, vespere suadente, concedit Psyche cubitum. Iamque prouecta nocte, & clemens quidam sonus aures eius *accedit. Tunc virginitati suae, pro tanta solitudine metuens, & pauet, & horrescit: & quouis malo plus timet, quod ignorat. Iamque aderat ignobilis maritus: & thorum inscenderat, & uxorem sibi*

sibi *Psychem* fecerat, & ante lucis exortum properè discesserat: statim voces subiculo prestolata, nonam nuptam interfecta virginittatis curant. Hic diutino tempore sic * agebant: atque (vt est natura redditum) nouitas per assiduam consuetudinem delectationem eius commendarat: & sonus vocis incerta, solitudinis erat solatium.

effigie circuli dimidiati, vnde & nomen. Consimiliter sigma mensa, vel potiùs cœnaculum est, instar semitondi & lunaris testudinis, à similitudine literæ Græcæ ducto vocabulo. de

quo Epigrammatarius: Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum. item expressiùs: Aspice lunata scriptum testudine sigma, etsi perperam multi legunt signum. Lampridius in Heliogabalo: Sigma, inquit, de croco strauit, cum summos viros vocaret ad prandium. Eadem dictione idem sæpe vitur. Quidam hemicyclon accipiunt pro sella, quæ dimidiati circuli formam habet, sed malè. Sidonius, Solij capacis hemicyclon ponit: intelligi volens vas balneare fuisse semitotundum instar sphaeræ mediæ, & figura orbis dimidiati. Propter.] propè, iuxta. sic Virg. Lucret. cæteri, hanc particulam vsurpant. Cœnatorum.] Lego, cœnatorium. Nam instrumentum cœnatorium dicimus, quod ad cœnam instruendam est accommodatum: & ita instrumenti cœnatorij appellatione cõtinèbitur omnis cœnaticus apparatus, sicut de instrumẽto rustico, & instrumẽto histrionico, pro apparatu, crebra mentio est. Inuisus.] non visus, nec spectabilis vlli. M. Tul. in oratione de Aruspicum responsis: Occulta, & maioribus non inuisa solùm, etiam inaudita sacra, inexpressibili scelere peruertit. Alias inuisus, odiosus significatur. Fulgentius inuisè dixit, per aduerbium, pro eo quod vulgò dicitur inuisibiliter. Verba Fulgentij sunt hæc ex Mythologiis: Nocte adueniens maritus Veneris, præliis obscure peractis, vt inuisè vespertinus aduenerat, ita crepusculo etiam incognitus discedebat. Quæ videbatur.] Iunctim lege, vt sit vnum colon: Quæ videbatur nec ipsa. Est enim sensus, alium cithara pulsasse, quæ & ipsa, sicut citharædus, erat inuisa, minimèque videbatur. Conferta vox.] Chorum intelligit, de quo Seneca & Macrob. sic referunt: Non vides quàm multorum vocibus chorus confert: vnus tamen ex omnibus sonus redditur. Aliqua illic acuta est, aliqua grauis, aliqua media. Accedunt viris fœminæ, interponuntur tibiæ: singulorù illic latent voces, omniù apparèt, fit concentus ex dissonis. Chorum à chara, id est, læticia nominatù esse,

auctoritate Platonica iam docuimus. *Pareret.*] apparet, videretur. Signare autem videtur dæmonas minifteriales, qui cum sint corpore aërio, minimè conſpiciuntur. Ex quo est illud Homericum de Minerua: Soli conſpicua eſt aliorum nemo tuetur. Omnis ſpiritus, teſte Tertulliano, ales eſt, atque volaticus: idèque momento ubique ſunt: quorum operatio eſt, hominis eueſſio. *Quod ignorat.*] Ex naturali affectu hoc dictum eſt: quo fit, vt ignota plus timeamus, etiam ſi minùs metuenda ſint. *Ignobilis maritus*] ignotus, incognitiſque. Aliàs humilis ac ſordidus. Nobilem antiqui pro noto ponebant. & quidem per G literam pronunciantes. Actius in Diomede: Ego me Argos referam: nam hîc ſum ignobilis. Sicut econtrariò ignobilis pro ignoto accipitur. Plautus in Pſeudolo: Peregriſta facies videtur hominis, atque ignobilis. Liu. poëta: Ornatu incedunt gnobili ignobiles. *Inenderat.*] Corrige *inſcenderat.* ſignificat enim, maritum aſcendiſſe in thorum genialem: ſic enim dicitur lectus nuptialis. *Vxor. inſcenderat.*] honeſto velamento indicat, Cupidinem cum Psyche concubuiſſe, tanquam non ſolus conſenſus faciat nuptias, ſed & concubitus. *Voces.*] quæ famularum miniſterio fungebantur: quod totum, vt diximus, ad operationem dæmonum videtur referendum. *Præſtolata.*] præſtò aſtantes, apparentes, obſequibiles. Præſtolari enim modò ſignificat præſtò eſſe, iungiturque cum datiuo: aliàs expectare, & tunc exigit accuſatiuum. *Redditum.*] comparatum, inſtitutumque naturali affectione. *Solitudinis ſolatum.*] quia ſcilicet voces illæ ſupplebant vocem contubernalium.

Indeſſo.] in ex-
 hauſto, nec unquam deſinente. *Conſeneſcebant.*] Idem Plautus: ma-
 ceſco, conſeneſco, tabeſco miſer. Senium quoque antiqui pro triftitia & mœrore & luctu ponebant. M. Tullius: Ciuitas ſenio conſecta eſt. *Aſſaſum.*] colloquium atque cõgreſſum. *Inſis.*] loquitur.

Interea parentes eius indeſſo luctu atque mœrore conſeneſcebant. Latiusque porrecta fama, ſorores illa maiores cuncta cognorant: properèque mœſta atque lugubres, deſerto Lare, certatim ad parentum ſuorum conſpectum aſſatumque perrexerant. Ea nocte ad ſuam Psyche ſic inſit maritus (namque præter oculos, & manibus & auribus ſentiebatur:) Psyche dulciſſima & chara uxor, exitiabile tibi periculum minatur Fortuna ſenior: quod obſeruandum præſtore cautela cenſeo.
 Soro-

Sorores iam tuæ mortis opinione turbata, tuumque vestigium requirentes, scopulum istum protinus adiere. Quarum si quas sortè lamentationes acceperis, neque respondeas, immò nec prospicias omnino. Cæterum mihi quidem gravissimum dolorem, tibi verò summum creabis exitium. Annuuit, & ex arbitrio marito se facturam spondit. Sed eo simul cum nocte dilapso, diè totū lacrymis ac plangoribus misella consumit: se nunc maximè prorsus perisse iterans, quæ beati carceris custodia septa, & humane conuersationis colloquio viduata, ne sororibus quidem suis de se mœrentibus opem salutarem ferre, ac ne videre eas quidē omnino posset. Nec lauacro, nec cibo, nec ulla denique refectiōe recreata, stens ubertim, decessit ad somnum. Nec mora, cum paulo maturius lectum maritus accubans, eamque etiam nunc lacrymantem cōplexus, sic exposulat: Hiccine mihi pollicebare Psyche mea? Quid iam de te tuus maritus expecto? quid spero? Et perdia, & pernox, nec inter amplexus coniugales desinis cruciatus. Age iā nunc ut voles, & animo tuo damnosa poscenti pareto: tamē meminervis me a serie monitionis, cum cœperis serò pœnitere. Tunc illa precibus, & dum se morituram comminatur, extorquet à marito, cupitis annuat: ut sorores videat, luctus mulceat, ora conferat. Sic ille nouæ nuptæ precibus veniam tri-

Præter oculos.] Sentiebatur enim tactu corporali, sed oculis minimè poterat videri. Adiere.] Legendum est, aderunt. Cum nocte dilapso.] Euolauit Cupido, cum nox iam finiretur. Dicimus eleganter, surgo cum sole, id est hora matutina: dilabor cum nocte, id est, abscedente nocte & ipse abscedo. Beati carceris.] Beatum carcerem appellat domicilium illud luculentum & amœnum, sed quo tamen perinde ut carcere inclusa contineretur. Iidem Statius de psittaci cauea loquens inquit: Vacat ille beatus Carcer, & angustis nusquam conuicia tecti. Ego carcerem beatum & honoratum appellare soleo, mansionem magistratum bimestrium in palatio: vnde de die egredi non da-

tur, nisi pompabiliter egrediantur. *Vbertim.* } abundè & largè. Catullus: *Vbertim thalami* quas intra limina fundunt. *Refectio- ne.* } Inter refectio- nes corporis optima est cibus & balneum. *Expostulat.* } accusat, & queritur. Nam expostulare, vt docet Donatus, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriã: postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. Terent. Vt cum eo hanc iniuriam expostulem. *Hicine.* } hæccine, taliãne. *Et perfida.* } Corrige, *perdia.* Perdius enim, *perdia,* *perdium,* dicitur

per totum diem pertinax & permanens, sicut pernox, per totam noctem perseverans: vnde & luna pernox in plenilunio dicta est, tota nocte collucens. A. Gellius in secundo: Socrates, inquit, *perdius* & *pernox* hisdem in vestigiis stabat. Nunc Psyche accusatur à marito, quòd dies totos noctesque lacrymis cruciatibusque consumat. *Damnosa poscenti.*] Permissio est, cum occulta inhibitione. Nam poscit Psyche congressum sororum & præsentiam: quæ res illi damnosa futura est. *Serò pœnitere.*] Seræ pœnitentiæ comes est dolor & lacrymæ, cum nulla præstò est medela. Qui Occasionem pingunt, illi comitem iungunt Metæcæam: hoc est, pœnitentiam, quæ Dea est, facti & non facti pœnas exigens.

*buit: & insuper, quibuscunque vellet, eas auri vel monilium donare concessit. Sed identidem monuit, ac saepe ter- ruit, ne quando sororum pernicioso con- silio suasa, de forma mariti querat: ne- ve se sacrilega curiositate, de tanto for- tunarum sug gestu pessum deiciat, nec suum postea contingat amplexum. Gra- tias egit marito. Iamque lætior animo: Sed prius, inquit, centies moriar, quam tuo isto dulcissimo connubio caream. A- mo enim, & efflictim te, quicumque es, diligo, atque, vt meum spiritum, nec ipsi Cupidini comparo. Sed illud etiam pre- cibus meis oro largire, & illi tuo famulo præcipe Zephyro, simili vectura soro- res huc mihi sistat. Et imprimens oscula suatoria, & ingerens verba mulcentia, & iungens membra cohibentia, hic e- tiã *blanditus astruit: Mellite mi ma- rite, tue Psyche dulcis * anima, vi æ- potestate Veneris usurus. Inuitus suc- cumbit maritus, & cuncta se facturum spondit. Atque etiam, luce proximam te, de manibus uxoris evanuit.*

Cupitis annuat. Impetrat à marito, ut desiderijs suis & petitionibus assentiatur. Cupita enim, quæ cupimus, dicuntur. *Nouæ nuptiæ.* Psyche. *Identidem.* frequenter. *Fortunarum suggesta.* diuitiarum bonorumque fastigio & culmine. *Efflictum.* Legendum est, *efflictim*: quod aduerbium est, significans vehementer & enixè. *Simili vectura.* Facito, inquit, ut Zephyrus, quemadmodum huc me vexit molliter lenitèque, sic & sorores quoque meas parili vectatione huc deportet. *Sistat.* exhibeat, collocetque. *Oscula suaviora.* Exornatio est, quæ Latinè Compar dicitur, Græcè Ifocolon. Inibi quoque est homœoteleutō, id est, similiter desinens: qua exornatione similes exitus sunt, similisque structura. *Cohibentia.* quasi vinculo nexitque alligantia. *Hic etiam blanditus.* Aliàs, hinc etiam blanditiis. *Tuæ Psyche dulcis anima.* Allusio est ad Psyche nomen, quo anima significatur: quasi anima amicæ maritus sit. Plautinus amator inquit: Anima est amica amanti.

At illæ sorores percontatæ, scopulum locumque illum, quo fuerat Psyche deserta, festinantes adueniunt: ibique desolebant oculos, & plangebant ubera: quoad crebris earum eiularibus saxa cautè que parilem sonum resultarent. Iamque nomine proprio sororem miseram ciebant: quoad sono penetrabili vocis ululabilis per prona delapsæ, amens & trepida Psyche procurrit è domo. Quid (inquit) vos miseris lamentationibus nequicquam affligitis? Quam lugeris, adsum. Lugubres voces desinite, & diutinis lacrymis madentes genas siccate tandem: quippe, cum iam possitis, quam plangebatis, amplecti. Tunc vocatum Zephyrum, præcepti maritalis admonet. Nec mora, cum ille parens imperio, statim clementissimis flatibus innoxia vectura deportat illas. Iam mutuis amplexibus, & festinanti-

Desolebant oculos. longo largoque fletu & vbertate lacrymarum oculos fœdabant, & quasi perdebant. *Plangebant.* palmis tundebant, plangere enim, percutere est: & planctus, ipsa percussio. Silius; *Liuentia planctu Brachia.* Quid. *Plangebant corpore terram. Eiularibus.* lamentationibus & fœmineo ululatu, quod lessum veteres dixerunt. Hinc lex illa 12. *Tabularum, Mulieres ne lessum funeris ergo habento.* Quæ vox significat; ne

mulieres lugubrem eiulationem lamentationemque in funere habeant. Super qua re iam satis ac super. *Parilem sonum resultarent.*]

Echo, quam Ausonius scitissime dixit aëris & linguæ filiam, resultat, reddítque voces reciprocas inter cautes & montium flexus, in concavis vallium sinibus, ubi aër scinditur, inæqualiter resultat. Olympiæ arte mi-

rabili fuit porticus quædam, heptaphonon appellant, quia septies eadem vox redditur. Cyzici quoque sunt turres septem, quæ acceptas voces numerosiore repercussu multiplicabant: noménque huic miraculo Echo est à Græcis datum. *ἠχὴ* enim Græcè resono dicitur, & *ἦχος* sonus. Fabulantur, Echo amorem & delicias rurestris Panos esse: quod mystico intellectu significat, harmoniam cœli, quæ soli amica est, quasi omnium sphaerarum de quibus nascitur moderatori. Pana autem solem esse, prudentiores intelligunt. Alexander Aphrodiseus ideò Echo à Pane adamatam fingi interpretatur, quoniam Pan pastor quidem fuit, qui primus Echûs rationem causamque vestigavit, sicut Endymion lunæ. Vnde eius amore captus, fama traditur. *Ciebant.* Inuocabant, clamabantque. Cit, Plinio verbum est, pro mouet, euocatque. *Penetrabilis.*] Autumat Seruius, penetrabile dici, quòd penetratur, penetrabile verò, id quòd penetrat: quæ differentia an satis proba sit, non discutio. Eruditi ferè omnes penetrabile id dicunt, quod penetrat, vt penetrabile telum, & penetrabilis sonus. Virg. Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum. Horat. quoque profaica (quæ necessitate metrica soluta est, & libera) penetrabile mauult dicere, quàm penetrabile: cùm penetralia disantur loca interiora, penitioraque in ædibus. *Genas.*] Significanter

canter locutus est : nam genæ lacrymis propriè madent , quæ sunt oculorum tegumenta. Insecta non habent genas , de quibus aliubi suo loco satis multa. *Innoxia vestura.*] Zephyrus citra noxam illam & periculum vexit sorores ad Psychem. *Festinantibus fauiis.*] ἀνύπωε & impropriè. nam fauia sunt libidinum , vel amorum : sicut oscula officiorum , basia pudicorum affectuum. Suaviari est , impudico basio & venerio exosculari. Diminutivum fauij est , fauiolum. Catullus , Sauiolum tristi tristius hel leboro. *Sedatæ.*] cohibetæ , retentæque. *Postliminio.*] postea , & ex interuallo posteriore quadam reuersione. De postliminio supra copiosissimè. *Prolectante gaudio.*] Iuxta illud , Lacrymo præ gaudio : & , vt inquit Seneca , an habet lacrymas magna voluptas. *Tectum succedite.*] per datiuum à Virg. dictum est : Quare agite ô tectis iuuenes succedite nostris. *Animas cum Psyche.*] Tanquam animæ ab anima foueantur , & recreentur. *Locumque.*] Subscribe verbum , Ostendit , ne trunca & defectu verbi claudicans orationis structura sit. *Auribus.*] Hoc idè dicit , quia voces famulabantur , quæ oculis minimè visibiles , auribus tantùm sentiebantur. *Inhumana.*] non humanæ , ac per hoc diuinæ cœlestisque mensæ. Aliàs inhumanaus , crudelis dicitur , & inamabilis. *Lauticijs.*] Lauticiam dicunt epularum magnificentiam & apparatus , vt sæpe diximus. *Nutrient inuidiam.*] Inuidia nutrir dicitur præcordiis hominum , quando in dies , immò in horas , vel potiùs in momèta gliscit atque exuberat , & quasi ex alimonia incrementum capit. *Curiosè percunctari.*] Ex sententia catholica est illud : Nemo curiosus , qui non sit maleuolus.

*Nec tamen Psyche coniugale illud preceptum villo pacto temerat , vel peccato arcanis exigit : sed è re nata confingit , esse iuuenem quendam , & speciosum , commodùm *lanostim barbitio genas inumbrantem , plerumque rurestribus & montanis venatibus occupatum. Et , ne qua sermonis præcedentis labe consilium tacitum proderetur , auro facto , gemmosisque monilibus onustas eas , statim vocato Zephyro tradit reportandas. Quo protinus perpetrato , sorores*

Coniugale præceptum.] Mandatum mariti erat , ne de forma coniugis quærere vellet. *Exigit.*] expellit , eiicitque. *È re nata.*] ex occasione , & rei oblata consilio. *Commodùm.*] iam iam , tunc tunc pubescentem. *Lanostim.*] Emendo , lanoso : vt iunctim

¶ c ij

legas, lanoso barbitio: hoc intellectu, quod erat iuuenis prima barbæ lanugine & flore genas vestiens: id enim lanosum barbitium significat. Alibi barbitium quoque pro barba decenter usurpat: Hircino, inquit, barbitio philosophum mentiebatur. *Rurestribus.*] rusticis & agrestibus. *Auro factio.*] Aurum & argentum factum id dicimus, quod non in massa, non in lamina, non in signato, non in suppellectili, non in mundo, neque in ornamentis sit. Si factum aurum legatum est, omne ad eum pertinet cui legatum est, ex quo auro aliquid est effectum, siue id sua, siue alterius visionis causa paratum esset, veluti vasa aurea, emblemata, signa, aurum muliebri, & cætera, quæ his rebus sunt similia. Sed si infectum aurum legatum est, quod eius ita factum est, ut eo ad rem ad quam comparatum est, non possit

egregia domum redeuntes, iamque gliscentis inuidiæ felle flagrantes, multa secum sermonibus mutuis perstrepebant. Sic denique infit altera: En orba & seua & iniqua Fortuna, hiccine tibi complacuit, ut utroque parente prognata, diuersam sortem sustineremus? & nos quidem, quæ natu maiores sumus, maritis aduenis ancillæ dedita, extorres & Lare & ipsa patria degamus, longè parentum velut exulantes: hæc autem nouissima, quam foetu satiante postremus partus effudit, tantis opibus & Deo marito potita, quæ nec uti rectè tanta bonorum copia nouit? Vidisti, soror, quanta in domo iacent, & qualia monilia, quæ prænitent vestes, quæ splendicant gemma, quantum prætereà passim calcatur aurum. Quod si maritum etiam tam formosum tenet ut affirmat, nulla nunc in orbe toto foelicior uiuit. Fortassis tamen procedente consuetudine, & adfectione roborata, Deam quoque illam Deus maritus efficiet. Sic est hercules: sic se gerebat, ferebatque. Iam iam sursum respicit, & Deam spirat mulier, quæ voces ancillas habet, & ventis ipsis imperat. At ego misera, primùm patre meo seniore[m] maritum sortita sum: dein cucurbita caluiorem, & quouis puero pumiliorē, cunctā domum seris & catenis obditam custodientem.*

vi sine refectione, quòdque ab eo patre familiàs infecti numero fuerat, id videtur legatum esse: auctor Vlpian. De auro facto infectòque meminit poëta illo versu: Sunt auri pondera facti Infectique. Ser. ita existimat, aurum vel argentum factum id videri, quo commodè uti possumus. *Gemmosis.*] plenis, ex gemmisque contextis. Gemmosum monile, quasi totum è gemmis dici videtur: gemmatum verò, gemmis distinctum, ornatumque. *Egre gie.*] Ironicòs. *Gliscentis.*] crescentis. gliscere enim, increescere est. Silius: Gliscit Eliseo violentior ira tyranno. Hinc glires dicti sunt, qui somno gliscunt, & pingues efficiuntur. Glisceras antiqui nominauerunt mentas lautas & opiparas, quasi gliscentes, id est crescentes per iustructionem epularum. *Felle.*] Ouid. in descriptione Inuidiæ sic inquit: Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno. *Orba.*] Fortunam cæcam exoculatamque fingi nullus ignorat. Aristot. in Problematis, diuitias refert ab hominibus prauis potiusquam bonis haberi, ob fortunam cæcam, quæ discernere quod melius est non potest. Pacuuius: Cæcā, inquit, fortunam ob eam rem esse volunt, quia nil cernat quòd sese applicet. Græcè dicitur *τύχη τυφλή κ̄ κωφά*, tanquam non solùm cæca, sed etiam surda sit: quæ (vt scriptum legimus in tabula Cebetis) in lapide quodam rotundo consistit, proptereà quòd incerta atque instabilis sunt illi munerera. Qui à fortuna subleuantur, hi *ἀγαθὴν τύχην*, id est bonam fortunam nuncupant: ab illis verò qui pessum deiciuntur, *τύχην κακὴν*, id est mala fortuna nominatur. *Hoccine.*] *Hoccine.* *Vtroque parente.*] hisdem parentibus & natalibus pares, sorte dispares sumus. *Natu maiores.*} Priuilegium quasi quoddam & prærogatiua primogenituræ est, vt vtar verbo Ecclesiasticorum, vt maior natu & primogenitus minorib. natu honoratior sit. Hinc in Canonicis scripturis scriptum legimus, quemadmodum Esau vendidit fratri Iacob primogenita, & primatum. Apud vniuersos homines, teste Herodoto, institutum est, vt maximus natu liberorum obtineat principatum: sed interdum plus potest pollétque vis, quàm ius. *Ancillæ dedita.*] Indignatio est mulieribus, quod non vxorum loco, sed quasi ancillarum sint apud maritos: cùm in maritali coniugio iucundissima vitæ societas iniri debeat: &, vt Xenophon, & mox Cicer. non inutiliter differuerunt, & à Columella repetitum est, nihil in domo coniugali apud priscos diuiduum conspicebatur, nihil quod aut maritus aut fœmina propriè iuris sui esse diceret: sed in commune conspirabatur ab vtroque. & ferè domesticus labor fuit matronalis, cùm forensibus exercitationibus, vt extraneis ma-

ritus destinaretur. Auctor est Plutarch. in Problemaris, ex veteri Romanorum instituto vxores maritis nec molere, nec coquinariam facere oportere: quæ ministeria ancillaria prorsus sunt, & seruilia Non parum multi sunt, qui vxores habent non vt vxores, sed vt ancilla: qui imperiosissimos dominos agunt, non maritos. Vnde fit sæpe, vt omnis amor coniugalis in odium exitiale vertatur. Societas viri & vxoris, vt auctor est Aristot. in 8. Ethicorum, similis est aristocratico imperio: vir enim imperat vxori pro dignitate, Apud Barbaros, vt idem refert in primo Politicorum, fœmina & seruus eodem gradu habentur. Caput mulieris est vir: & existimare debet vxor, mores mariti esse legem vitæ suæ, impositam à Deo per coniunctionem matrimonij. Præterea, vt in Oeconomicis traditum est, oportet matrem familiâs dominari omnibus, quæ intra domum sunt: nec viro decorum videtur esse, ea scire quæ intra ædes fiant. *Extorres.*] extra genitale solum amandata, & quasi exules. *Longè parentum.*] procul à parentibus. *Postremus partus*] Conquestio est, quod Psyche cum sit nouissima, & postremo fœtu progenita, beatior sit sororibus primigeniis. Eruditi autumant, deteriores esse fœtus, qui nascuntur nouissimi. Ad quod Virgiliatum illud grammatici referunt: Extremam, vt perhibent, Ceo Enceladôque sororem Progeniuit. Vbi extremam exposuit Seruius, pro pessimam: tanquam pessimi sint ultimo loco geniti. *Quanta.*] ob magnitudinem, & pondus. *Qualia.*] ob materiæ precium. *Splendicant.*] splendent, & radiant. *Affectiōne roborata.*] Consuetudo, vt inquit Lucret. concinnat amorem: ex consuetudine affectio coniugalis roboratur: amor præsentia gliscit, absentia fit euanidus. Lælius apud Ciceronem: Auxit, inquit, benevolentiam consuetudo. & à Propertio decenter dictum est: Crescit enim assidue spectando cura puellæ: Quantum oculis, animo tam procul ibit amor. *Sursum re.*] diuina meditatur, & ad celestia mentem vertit. *Deam spirat.*] diuinos spiritus, & ferociam Deæ congruentem præ se fert. sic Silius: Et fratrem spirat in armis. *Seniorem maritum.* } Et nupta & vidua est quæ nubit seni, vt inquit scitissimè Plautus. *Cucurbita caluiorem.*] Fulgentius Placiades hunc ex Apuleio locum citans, legit, cucurbita glabriorem, & quouis puero pumiliorem: quæ sane lectio nitidior est, vt exponas glabriorem, pro depilatiorem, cutisque nitidioris: glabrum enim depilatum dicimus, & leuem. Tales sunt senes, calui scilicet, & omni capillitio depopulati Instar eucurbitarum, quæ (vt nemo non videt) glabræ sunt, & leuore polituræque lubricæ. Plautus in *Aulularia*: Tu gallum, si lapis,

si sapis, glabriorem reddes, quàm vultus ludius est. Glabreta Columellæ dicuntur loca denudata arboribus, & herbis viduata. Glabrescere est glabrum fieri. idem Columella. Herbarum etiam vitulis atteruntur, atque ita glabrescit & fit idonea frumentis area. Quadrupedum, ut inquit Plin. dorso pilosa sunt, ventres glabri. *Pumilio*.] molliorem atque enervatorem: pumilos enim dicunt, auctore Placiade, molles atque enerves. Alias pumilos, qui & pumiliones, dici parvulos, coactaque brevitatis, nullus ignorat: quos vulgò, Græco tamen vocabulo, nanos vocant. Memorat Plin. pumilionum genus in omnibus animalibus esse atque etiam inter volucres. Idem auctor est, pumilionum infelicitatem in arborum quoque genere dici. Quicumque horoscopus habuerint in 3. parte scorpionis, erunt natura gibbosi, ridiculi. *Seris & catenis*.] In hanc sententiam est illud Satyrographi: Pone seram, cohibe. Nam zelotyporum & seniorum ferè hic mos est, ut seris obdant fores, & pessulis, catenisque cuncta diligenter occludant: cum tamen impudica seruari non possit, pudica non debeat. Ignorant videlicet miseri mariti, Iovem per impluvium descendisse ad Danaem, quam pater incluserat intra turrim æneam, vallaueratque sepimento inexpugnabili. *Obditam*.] occlusam, obseptamque. Obdere, opponere est, operire, occludere. Apud Horat. Latus obdit apertum, dictum est pro obiicit, & offert.

*Suscipit alia: Ego verò maritum articulari etiam morbo complicatum, curvatumque ac per hoc rarissimè venerè meam recolentem sustineo, plerunque detortos & duratos in lapidem digitos eius perfricans, fomentis olidis, & pannis sordidis, & foetidis cataplasmatibus manus tam delicatas istas adurens, nec uxoris officiosam faciem, sed * modicè laboriosam personam sustinens. Et tu quidem soror * vides quàm patienti, vel potius servili (dicam enim liberè quod sentio) hic perferas animo: enimvero ego neque sustinere ulterius, tam beatam fortunam collapsam indignè. Recor-*

Articulari morbo.] Senes imbelles, aegroti, sunt inamabiles vxoribus, iniucundi: ut potè qui parùm diligenter fundum vxorium colere possint. Quo in numero in primis sunt podagrici, & articulari morbo complicati: quibus ex præscripto medicorum Venere interdicitur. Scribit Cornel. Cels. quosdam

articulorum morbo laborantes, cum toto anno à vino, mulso, Venere sibi temperassent, securitatem totius vitæ consequutos. Vicia autem articularum in manibus pedibusque frequentiora largioraque sunt, quam in podagris, chiragrisque esse consueverunt. Ennius poëta articulari morbo periit, ut Eusebius chronographus docet: de quo Quintus Sereus sic memorat; Ennius ipse pater dum pocula ficit iniqua, Hoc vitio tales fertur meruisse dolores. Plin. rerum omnium, & peculiariter medicinæ curiosus, condidit opusculum de Medicina: in quo docet, betam ex melle & ficu impositam morbis articularibus mederi: item folia vitium trita, admixtaque farinae hordeaceæ. Curva-

dare enim quam superbè, quam arroganter nobiscum egerit, & ipsa iactatione immodica ostentationis, tumentem suum prodiderit animum: deque tantis divitijs exigua nobis in vita proiecerit: confestimque præsentia nostra gravata, propelli, & efflari, exhibilarique nos iusserit. Nec sum mulier, nec omnino spiro, nisi eam pessum de tantis opibus deicero. Ac si tibi etiam, ut par est, inacuit nostra contumelia, consilium validum amba requiramus. Iamque ista quæ fecimus, non parentibus nostris, ac nec ulli demonstremus alij: imò nec omnino quicquam de eius salute norimus. Sat est, quod ipse vidimus, quæ vidisse poenituit, nedum ut genitoribus & omnibus populis tam beatum eius differamus præconiū. Nec sunt enim beati, quorum divitias nemo novit. * Sciat se non ancillas, sed sorores habere maiores. Et nunc quidem concedamus ad maritos: & Lares pauperes nostros sed planè sobrios, remissamus: denique cogitationibus pressioribus instructa, ad superbiam puniendam firmiores redeamus. Placet pro bono duabus malis malum consilium: totisque illis tam pretiosis muneribus absconditis, commā trahentes, & perinde ut merebantur, ora lacerantes, simulatos redintegrat fletus. Ac sic parentes quoque, redulcerato prorsus dolore, raptim deterrètes, vesania turgida, domus suas cõtendunt: dolū scelestū, imò verò parricidium

struen-

struentes contra sororem insontem.

sum.] distortum
& vi morbi in cut

uum factum. *Duratos in lapidem digitos.*] ob id chiragra lapidosa non minùs verè, quàm decenter nuncupatur. Persius: Sed cum lapidosa chiragra Fregerit articulos. *Fomentis olidis.*] Inter fomenta podagræ foetida est simus pavonum, qui (vt refert Hier. in 2. contra Iovinianum) podagræ feruorem mitigat. Podagræ quoque medetur lapago herba asperi fucci, grauis odoris: quæ & mollugo vocatur. Præcipuè verò phycos thalassion, id est, fucus marinus, non podagræ modò, sed omnibus articulorum morbis imponitur, priusquàm arefiat. Tradit Plin. in libr. medicinæ, bubulum simum cum aceti fœce, & simi caprini cinerem cum axungia vetere, podagris auxiliari. auctor est Celsus. Formentis calidis opus esse, vbi podagræ dolor vehemens vrget, citra tumorem. Scribit Galenus, se curasse podagricos sanguinis missione, hoc est phebortomia. Plin. noster podagræ morbum peregrinum esse tradit, qui insanabilis non est credendus: quippe quoniam in multis & sponte desinit, & in pluribus curatæ sunt podagræ frigida, quæ fomentis calidis curantur. sunt rubentes, id est calida, quas refrigeratoria medicamenta demittant. In hanc sententiam consimiliter ait Sidonius Apollinaris: Taceo, inquit, chiragricas manus vinctas cataplasmatum pannis, tanquam cestibus involutas. Vigesima octaua Aquarij parte quicumque habuerit horoscopum, auctore Materno, podagricus erit. Fœminas neque caluescere, neque podagricas fieri, scribit Hippoc. in Aphorismis. Quod tamen in quibusdam secùs contingere solet, ex luxu & intemperantia. idque Seneca castigatione censoria taxat in fœminis. *Fœtidis cataplasmatibus.*] Cataplasma dicitur emplastrum. Hoc enim genere malagmata, pastilli, quos trochiscos Græci vocant, continentur: de quorum doctrina subtiliter differit Cor. Celsus in 5. qui in quarto, imponendum cataplasma præcipit articularibus morbis, quod refrigeret. Hæc autem cataplasmata bono epitheto foetida dicuntur, cum sint omnia ferè talia, foetutina & grauolentia. Meritòque dixit Hippoc. in lib. de flatibus, medicinam autem esse sordidam, cum rædicus res foedas foetidâque tractare cogatur. Refert Plinius pluribus malagmatibus eos vti, qui podagræ malo laborant. *Vxoris faciem.*] Quæ nupta est, vt inquit Apostolus in epistola ad Corinthios, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro. *Videris.*] Accentu acuto prima syllaba pronuntiatur, vt videris exponas pro videbis: quæ locutio apud eruditiores est frequētissima. Sicut in Euâgelio quoque legi debet: quid ad nos, tu videris. Quod male literati sacerdotes,

Latinitatis prorsus ignari, in quorum labris solœcisimi barbaris-
 mique scaturiunt, perperam enunciant media producta, in proptulo
 in ecclesia recitantes. Quos ego dum tam putide, tamque barbarè frin-
 gutientes in audio, mecum dicere soleo, Tu vidèris, scilicet bestia
 & insensatus. Verùm sicut in Decretis canonicis commonemur,
 & ab Augustino præcipitur, in sacerdote malle debemus verio-
 res, quam disertiores audire sermones: nec antistites irridere, si
 aliquos fortè animaduertimus vel cum barbarissimis vel solœ-
 cisimis Deum inuocare, vel eadem verba quæ pronunciant non
 intelligere, perturbatæque distinguere. *Hic*] Hæc, locutione Apu-
 leio propè peculiari. *Collapsam indignè.*] Tanquam ad Psychem
 tanta sclicitas accesserit immerentem, indignamque fortunæ
 bonis. *Afflari, exhibitarique.*] Quia à Zephyro vento reportata
 sunt, amandataque, idè ait decenter & nitidè sese afflari, exi-
 bitarique iussas, quasi flatu venti & sibilo asportari. Sine flatu
 enim & sonore, quod Græci *ψιθυρισμα* vocant, venti non spirant.
 Aliàs afflare est, animam instar flatus exhalare: & sibilare, sibi-
 lis explodere, & insectari: nam sicut boni plausu excipiebantur,
 ita mali exhibebantur. Hinc illud Horatianum, *Populus me exhibilat, at mihi plaudo Ipse domi.* Quod nos dicimus sibi-
 lare, veteres sifilare dicebant: cuius verbi maledica significatio
 est, & contumeliosa. inde sifilatores dicti, qui sibilis explodunt.
Nec sum mulierum.] Mulierum est proprium inuidere, irasci, fure
 re, vltionem parare: iuxta illud, *Vindicta nemo magis gaudet*
quàm fœmina. Pessum deiecerò.] pessum dederò, deieceròque in
 præcipitium. Lucan. *Sidentia pessum Corpora. Inacuit.* pupugit, ex-
 citauit indignationem. *Quæ vidisse pœnituit.*] Mos est inuido-
 rum, vt alienis bonis tabescant, & ex alienæ sclicitatis inspectio-
 ne macerentur, iuxta illud Horatianum, *Inuidus alterius ma-*
crefcit rebus opimis. Quid. de inuidia, *Intabescitque videndo*
Succellus hominum. Differamus præconium.] inuulgemus, publi-
 cem usque: differre enim diuulgare est, diffamare. Plaut. *Ego hic*
te pipulo differam. Vbi pipulum accipitur pro conuicio, declina-
 tum à pipatu pullorum. *Non sunt bea.*] Sententia ex opinione vul-
 gi ducta est, existimantis diuitiarum fructum esse splendorem
 & noticiam. Sic Seneca: *Diuitiæ neque ostentandæ sunt, neque*
diffimulandæ: quoniam iactare diuitias infruniti animi est, abs-
côdere timidi. Diuitiæ apud sapientè virum in seruitute sunt, apud
 stultum in imperio. *Sclicitas illorum bracteata, personata, sup-*
parata decentissimè dicitur, qui vulgò & forinsecus diuites vi-
dentur, cum sibi & intrinsecus pauperes sint. *Beatitas hominis*
non in opinione vulgi sita est, sed in ipso: multi tamen ad
opi-

opinionem vulgi viuentes, ostentant iactantq; diuitias, vt ex illis vulgo notis beati videantur. Hinc est, quod preciosam vestem nemo fermè induit domi, quam nullus sit inspecturus. *Non ancillas.*] Inuidiose dictum, tanquam ancillarum loco, non fororum habitæ essent apud Psychem. *Lares pauperes.* } domicilia nostra: quæ si ædibus Psyches comparentur, sint oppidò pauperima. *Duadus malus malum consilium.* } Sicut duo boni vno meliores sunt, quod & Aristot. refert in tertio Politicorum, ita duo mali, & potissimum fœminæ, peiores vno sunt, efficaciorésque ad malum consilium obeundum. Non caret effectu, quod voluere duæ. Hercules ille robustissimus, non valuit pugnare similiter aduersus duos, hydram scilicet & cancrum: à quibus cum angerentur, Iolai nepotis sui implorauit auxilium: cuius rei meminit Plato in Euthydemo. Prouerbiū quoque apud Græcos est frequens *ἂν ἡεὶ κλις τοὐδὲς δ' ὄσ*: id est, Neque Hercules contra duos. super quo ita fabulantur: Herculem, cum Olympicum agonem instituisset, fidem propriis viribus, aduersus duos depugnasse, victumque esse: fuerunt autem illis nomina Laius & Pherandrus, quos quidam Creatum & Eurytum vocant. Duæ ergo malæ fœminæ, malis consiliis instructæ, accinguntur ad sororem Psychem pessum deiciendam, & ex tantis fortunis eliminandam. *Et merebantur ora.*] vt viderentur ex affectu sororio pietatem colere. Sed ex improbitate genuina merebantur esse ore lacerato, & facie discerpta. *Redulcerato dolore.*] renouato, metaphorâ ab vlcere quod obductum rescinditur, & nouo quasi vlcere recrudescit.

Interea Psychem maritus ille, quem nescit, rursus suis illis nocturnis sermonibus sic commonet: Vidēsne quantum tibi periculum velitatur Fortuna eminens? Ac nisi longè firmiter precauēs, mox cominus congregietur. Perfida lupula magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant: quarum summa est, vt te suadeant meos explorare vultus: quos, vt tibi sepe prædixi, non videbis, si videris. Ergo igitur, si posthac pessima ille Lamia noxijs animis armata venerint, (veniet autem scio) neque

Quem nescit.] Idè Psyche maritum nescire dicitur, quia formam eius oculis non v-surpat, sed tactu tantum sentit. *Velitatur.*] obiectat, & in te iaculatur: ab exemplo velitatis pugnæ translatum verbum. Vnde & velitatio dicta, contentio, & vitrò citròque probro-rum obiectatio.

Plaut. Nescio quid velitati estis inter vos. Turpilius: Comparece verbis velitate, ad rem redi. De velitibus, qui sunt milites levis armaturæ: unde velitari & velitatio inclinatur. Veget. Liu. Sabellic. cæteri. Ab Ouid. dictum est: Nondum calefactu velitis hasta solum. Velitares hastas primus Tyrhenus inuenit. *Eminus.*] procul. *Cominus.*] propè. *Perfidę lupulæ.*] Alupa per diminutionem dicitur. Nomen est probrosum, in foro-

*omnino sermonem conferas: & si id tolerare pro genuina simplicitate, proque animi tui teneritudine non potueris, certe de marito nil quicquam vel audias, vel respondeas. Nam & familiam nostram iam propagabimus, & hic adhuc infantulus uterus gestat nobis infantem alium, si texeris nostra secreta silentio, diuinum, si prophanaueris, *mortalem nuntio. Psyche florebat, & diuina sobolis solatio plaudebat, & futuri pignoris gloria gestiebat, & materni nominis dignitate gaudebat. Crescentes dies, & menses exeuntes anxia numerat: & sarcina nescia rudimenta miratur, de breui punctulo tantum incrementulum locupletis uteri. Sed iam pestes illę, terribilęque furie anhelantes viperęum virus, & festinantes, impia celeritate nauigabant.*

ibus Psyche. *Non videbis si videris.*] Psyche si maritum vidisset, illum amplius visura non erat: & quod mirum est, illo tantisper frui poterat, donec non videret: cum videre cœpisset, usu priuabatur. *Lamie.*] infames probrosęque sorores. De significato Lamiarum, in primo commentario fusius vberiusque perscripsi. *Genuina.*] insita & ingenita. Ouid. Tantęque simplicitas puerilibus affuit annis. A. Gel. fabulam Plauti genuinam vocat, quam intelligi vult maxime Plautinam, & ab ipso Plauto quasi generatam. *Infantulus uterus.*] Vterum Psyche appellat infantulum, ob annos puellares, & ætatem penè infantilem. *Sed texeris.*] Lege, *si texeris. Diuinum.*] Hic distinguendum est, vt sit sensus: Psyche concepisse in vtero infatę, qui diuinus futurus est, si secreta Cupidinis silētio religioso cōdiderit: mortalis verò, si arcana inuulgauerit, detexerit. Hoc enim significat prophanare, quasi polluere cerimoniali secreta, & inter prophanos enarrare. *Diuina sobolis.*] Tāquam paritura esset immortalem, & Deū. *Gestiebat.*] lætabatur: aliàs cupiebat. Gestire enim modò cupere, modò lætum esse.

Exornatio rhetorica est, quæ Latinè Compar dicitur, Græcè Iso-
colon. *Sarcina*. } prægnationis, & concepti foetus. *Punctulo*. } Rem
obscœnam operculo decenti conuelavit. Nam sicut ictu serpen-
tis extuberatum fit corpus, sic vulnuscule & punctione genita-
lium vterus fœminæ intumescit, & locuples fit, ac fœcundus ex
conceptu. *Pestes illæ*. } Sorores Psyche: quas condignè & pestes &
viperas vocat: cum nihil pestilentius, nihil venenatius esse possit,
fœminis in sororem furentibus, & exitium sorori meditantibus.
Teterrimæ } crudelissimæ, impiissimæque.

Tunc sic iterum momentarius mari-
tus suam Psyche admonet: Dies vlti-
mus, & casus extremus, & sexus infe-
stus, & sanguis inimicus iam sumpsit ar-
ma, & castra commouit, & aciem dire-
xit, & classicum personauit: iam mucro
ne districto ingulum tuum nefariæ tuæ
sorores petunt. Heu quantis urgemur
cladibus, Psyche dulcissima! Tui nostri-
que miserere: religiosæque continentia,
domum, maritum, teque, & istum par-
vulum nostrum imminentis ruina infor-
tunio libera: nec illas scelestas fœminas,
quas tibi, post inter necinum odium, &
calcata sanguinis fœdera, sorores appel-
lare non licet, vel videas, vel audias,
cum, more Sirenum scopulo prominen-
tes, funestis vocibus saxa personabunt.
Suscipit Psyche, singultu lacrymoso ser-
mone incertans: Iam dudum, quod sciam,
fidei atque pariloquii mei perpendisti
documenta: nec eo secius approbabitur
tibi nunc etiam firmitas animi mei. Tu
modò Zephyro nostro rursus præcipe,
fungatur obsequio: & in vicem denega-
te Jocræ sanctæ imaginis tuæ, redde sal-
tem conspectum sororum, per istos cin-

Momentarius. }
Eleganter mo-
mentarium mari-
tum vocat Cupi-
dinem, qui mo-
mento aderat, mo-
mento sentieba-
tur. Momentum
dicimus à tem-
pusculum. Hinc
Quintil. momen-
tolâ apis rapina di-
cta. Pli. momen-
tum thuris, mo-
mentum resinæ,
aliarumque re-
rum, frequenter
vsurpat pro modi-
co & pauxillo: in-
terdum momen-
tum accipitur pro
pondere & effica-
cia in rebus obe-
undis, Lucan. Non
pondera rerum,
Non momenta su-
mus. *Sexus infestus*.]
fœmineus: & ad
sorores Psyche
referendum. *Ca-
stra commouit*.]
Translatio omnis
est à re militari,

in qua arma sumuntur, castra mouentur, acies dirigitur, & classicum canitur. Dicimus autem classicum, & tubam bellicam, & sonum bellicum. Virgil. Classica iamque sonant, it bello tessera signum. Classici vero homines dicti sunt primæ classis, & qui amplissimo censu celebrantur: unde per translationem classici scriptores, pro clarissimis primariisque accipiuntur. *Continentia.*] Ut te ipsum contineas à prodendis arcanis, & mariti facie reuelanda. *Istum paruulum.*] quem scilicet in utero gestas. *Prius.*] Cor-

rige post. Internecinum.] exitiale, pestiferumque. Plin. scribit, aspidas habere internecinum bellum cum ichneumone. Internecionem dicimus extinctionem, occisionemque. A. Gel. in 3. Is cum omni domo, familia, fortunisque omnibus suis ad internecionem usque deberet. *Sanguinis.*] sororiæ necessitudinis. *More Sirenum.*] De Sirenibus fabula notissima, quas poetæ tradunt suauitate cantus pellexisse nauigantes in perniciem. Hinc Epigrammatista Sirenes vocat hilarem nauigantium pœnam, & crudele gaudium. Apud Homerum, Sirenes Vlysses inuitant hoc carmine, quod

nameos & undique pendulos crines tuos, per teneras & teretis & mei similes genas, per pectus nescio quo calore feruidum. Sic in hoc saltem paruulo cognoscam faciem tuam, supplicis anxie pijs precibus erogatus germani complexus indulge fructum, & tibi deuota dicataque Psyche animam gaudio recrea: nec quicquam amplius in tuo vultu requiro. Iam nil officium mihi nec ipsa nocturna tenebra. Teneo te meum lumen. His verbis & amplexibus molibus decantatus maritus, lacrymasque eius * crinibus detergens, facturum spondit: & præuertit statim lumen nascentis diei. Iugum sororium consponsæ factionis, nec parentibus quidem visis, recta de nauibus scopulum petunt illum, præcipiti cum velocitate: nec venti ferentis operte præsentiam, licentiosa cum temeritate profiliunt in altum. Nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamuis inuitus susceptas eas gremio spirantis auræ, solo reddidit.

M. Tul. Latinitate donavit: O decus Argolicum, quin puppim fle-
ctis Vlyffes, Auribus vt nostros possis agnoscere cantus. Idem
Mar. Tul. lib. 5. de Finibus autumat, non vocum suauitate Sire-
nas, aut nouitate quadam cantiancularum reuocare solitas eos
esse, qui præteruehebantur: sed quia multa se scire profitebantur,
vt homines ad earum saxa discendi cupiditate adhærescerent.
Commemorant cosmographi, in insulas Sirenuſſas, in quibus Sire-
nes habitauerint, quas alij in tractu Pelorio consedisſe ferunt:
non enim satis constat, in Sicilia, an in Italia fuerit Sirenum do-
micilium. Statius opinatur in Sicilia constitisse, à quo Siculae vir-
gines nominantur, cum ait in 2. Sylvarum: Nec si tergeminum
Sicula de virgine carmen. Tres autem Sirenes fuisse creduntur:
quarum vna voce, altera tibiis, tertia lyra concineret. Secun-
dum veritatem meretrices fuisse creduntur, quæ transeuntes
quoniam ad egestatem deducebant, fictæ sunt illis inferre nau-
fragia. Has Vlyffes obturata ceræ crassamento aure transisse
dictus, quia meretricias blandicias contempsit. Hinc illud Saty-
rographi: Qui Siculos cantus effugit remige surdo. Fulgentius
Mythologus Sirenas Græcè, tractorias Latine dici autumat. Tres
autem idè fingit, quia amoris illecebra tribus modis trahitur,
aut cantu, aut visu, aut consuetudine. *Scopulo promi.*] Sic Sirenes
in scopulis mansisse produntur. Virg. Iamque adè scopulos Si-
renum aduecta subibat. A Hieronymo proverbialiter dictum,
Sireneos scopulos obturata aure transito. *Incertans.*] infringens,
nec explicans, neque absoluens verba præ singultu & lacrymis.
Fideri.] Legendum, *fidei. Pariloqui*] Scio, inquit, te iam experi-
mento didicisse, me neque largiloquam, nec multiloquam esse,
sed sermonis deparcam, & nihil effutientem, quod rebus tuis ob-
sit. fœminæ enim natura sunt loquutuleiæ & lingulae: & vt à
poëta antiquo dictum est, Nulla inuenta est muta in omni secu-
lo. Hinc præceptum illud saluberrimum *γυναιμι μὴτ' αἰ ποτε πῶδ'
σῆς δασύρρητα*, id est, fœminæ nunquam arcana credideris. *κουρόν
ἔστι φθλον*, leue est genus fœminarum. *Pariloquium*, à parcitate
loquelæ dictum, sicut pauciloquium, & econtrario multilo-
quium: quæ vitia in amatoribus esse asserit Plaut. *Inuicem
ma.*] in locum imaginis tuæ, quam mihi denegatur contem-
plari, vicatia succedat fororum conspectio. *Cinnameos.*] odo-
ratissimos, suaueolentiam cinnami spirantes. *Mei similis.*] Sicut in Psyche erant genæ læuore decentes & inuestes, sic & in
Cupidine tales sentiebantur, cuius flosculus est perennis, &
genæ sine barba. *In hoc par.*] Optat filium nasciturum patri
consimilem fore. Sic Dido Virgiliana: Siquis mihi paruulus aula

Luderet Æneas, qui te tantum ore referret. *Errogatus.*] rogando exoratus. *Germani com.*] sororij. *Psyche anima.*] Allusio ad nomen Psyche, quo anima significatur. *Decantatus.*] quasi cantamine quodam præuinus, pressusque. *Præuertit.*] lumen discessu suo anticipavit, præuenitque exortum diei, ne in die luminoso conspicuus foret, & spectabilior. *Iugum so.*] Eleganter nomine iugij sororij sorores duæ significantur, animis corporibusque sociatæ: sicuti iugum bouum dicimus. Allusio videtur esse ad iugum Horatiæ, sub quo capite adoperto missus est Horatius sororici-da, quod Sororium tigillum vocant: de quo Liuius, Dionysius, cæteri. *Consponsæ.*] colligatæ, connexæque mutua pactione, consponso antiqui dicebant, fide mutua colligatos. *Recta.*] scilicet via: absoluta locutio. In obsceno carmine, Modo assis faciunt euntque recta. *Operte.*] expectantes præstolatæ. *In altum.*] in altitudinem infimam, & præcipitium. altum enim dicimus de imo & summo.

Incontata.] non moratæ, sine con-tatione vlla & mo-ra. *Prædam.*] Psychem, quam veluti prædam in-uadebant. *Thesaurumfran.*] sicut in thesauro diuitiæ abditæ reponuntur, sic in pectoribus istarum veluti in thesauro abditæ latebant fraudes & doli. *Adulantur.*] blandiuntur. Veteres adulat dicebāt, quod nunc dicimus adulatur. Luc. Longè alio pacto gannitu vocis adulant. M. Tul. in 2. Tusculana in carmine Æschyli: Sublime aduolans pinnata

*At ille incontata, statim * conferto vestigio domum penetrant: complexæque suam prædam, sorores nomine mentientes, thesaurumque penitus abditæ fraudis vultu lato tegentes, sic adulant: Psyche, non ita ut pridem paruula, & ipsa iam mater es. Quantum putas boni nobis geris in ista perula? quantis gaudijs totam domum nostram hilarabis? O nos beatas, quas * in tantis aureis nutrimenta latabunt: qui si parentum, ut oportet, pulchritudini responderit, prorsus Cupido nascetur. Sic affectione simulata, paulatim sororis inuadunt animū. Statimque eas lassitudine via sedilibus refotas, & balnearum vaporesis fontibus curatas, * pulcherrimè triclinio, mirisque illis & beatissimis edulibus atque tucis oblectat. Iubet citharam loqui, psallitur: tibias agere, sonatur: choros canere, cantatur: quæ nullo presente,*

presente, cuncta dulcissimis modulis animos audientium remulcebant. Nec tam scelestarum foeminarum nequitia, vel ipsa mellita cantus dulcedine mollita conquieuit: sed ad destinatam fraudum pedicam sermones conferentes, dissimulanter occipiunt sciscitari, qualis ei maritus, & unde natalium sectacula proueniret. Tunc illa simplicitate nimia, pristini sermonis oblita, nouum commentum instruit. Atque, maritum suum de provincia proxima, magnis pecunijs negotiantem, iam medium cursum etatis agere, interspersum rara canicie. Nec in sermone isto tantillum morata, rursus opiparis muneribus eas onustas, ventoso vehiculo reddidit. Sed dum Zephyri tranquillo spiritu sublimate domum redeunt, sic secum altercantes: *Quid, soror, dicimus de tam monstruosa fatua illius mendacio? Tunc adolescens, modo florenti lanugine barbam instruens: nunc etate media, candenti canicie lucidus. Quis ille, quem temporis modici spacium repentina senecta reformauit? Nil aliud reperies, mi soror, quam vel mendacium istam pessimam foeminam confingere, vel formam mariti sui nescire. Quorum utrum verum est, opibus istis quamprimum exterminanda est. Quod si viri sui faciem ignorat, Deo profecto denupsit, & Deum nobis pragnatione ista gerit. Certè si diuini puelli, quod absit, hæc mater erit, sta-*

cauda nostrum adulat sanguinem. Verbum compositum est ex accedendo & ludendo. *In ista perula.*] in utero & ventre, qui vicem peræ præbet, receptaculumque est foetus concepti. Pera, cuius diminutiuum est petula, gestamentum est Cynicæ familiaræ: id enim Diogeni & Antistheni Cynicis philosophis pera est & baculus, quod regibus diadema, quod imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerus. Crates villas ornatissimas vna perula mutauit, & supellectilem Cynicam, hoc est baculum & peram vtrò diuitiis abiectis appetiuit. *Hilarabis.*] gaudio & hilaritate perfundes. Hilaritudinem pro hilaritate veteres dixerunt. Plautus: *Onera te hilaritudine. Hilarescere quoque*

pro hilarari, & læ-
tum fieri usurpant.
Hilaria apud an-
tiquos dictus est
dies festus in æqui-
noctio verno, quo
tempore iam om-
nia exhilarescunt.
Hinc Vopiscus in
Aureliano: Hilari-
bus, inquit, omnia
festa & fieri scire
debemus, & di-
ci. *Lætarent, &*
lætarent, &
lætarent. Li-
uius in Ægitho:
Iam ne oculos
specie lætasti op-
tabili? *Affectio-*
ne. dilectione so-
roria, & germani-
tatis affectu. *Va-*
porosis. calidis, &
vapore mulcen-
tibus, quales in
balneis expeti-
mus. Auctor est
Vitruius, medi-
camentosas esse
aguas vi calidas.
Miris edulibus,
Ideò mira edulia
vocat, quia præ-
stò parata erant,
nec tamen appare-
bat quibus mini-
strantibus impor-
tarentur. Olim
Numa Pompilius,
vocatis conuiuis,

tim me laqueo nexili suspendam. Ergo
interim ad parentes nostros redeamus,
*& exordio sermonis huius * concolores*
fallacias adiecamus. Sic inflammata,
parentibus fastidienter appellatis, &
nocte turbatis vigiliis perdita, matu-
rino scopulum peruolant: & inde so-
liti venti presidio vehementer deuo-
lant, lacrymisque pressura palpebrarum
coactis, hoc astu puellam appellant: Tu
quidem scilicet, & ipsa tanti mali igno-
rantia beata, sedes incuriosa periculi
tui: nos autem, que peruigili cura rebus
tuis excubamus, cladibus tuis miserè
cruciamur. Pro vero namque comperi-
mus, nec te, socia scilicet doloris, casus-
que tui, celare possumus, immanè colu-
*brum, * multimodis voluminibus serpen-*
tè, veneno noxio colla sanguinantè, hian-
tè ingluvie profunda, tecum noctibus late-
ter acquiescere. Nunc recordare sortis
Pythicæ, que te trucis bestie nuptis de-
stinatam esse clamauit. Et multi coloni-
quique circumsecus venantur, & accola
plurimi videre eum vesperare redeuntem è
pastu, proximique fluminis vadis inna-
tantè. Nec diu blandis alimoniarum obse-
quijs te saginari omnes affirmant: sed, cum
primò pregnationè tuam plenus matura-
uerit uterus, opimiorè fructu præditam de-
uoraturum. At hic iam tua est existimatio,
utrum sororibus pro tua chara salute sa-
licitis adsentiri velis, & declinata mor-

te nobiscum *secura periculi vivere, an
sanctissima bestia sepeliri visceribus.
Quod si te ruris huius vocalis solitudo,
vel claudesina Veneris foetidi periculo
sique concubitus, & venenati serpentis
amplexus delectant, certè pia sorores
nostrum fecerimus.*

vi magica effecit,
vt repentè fercula
omnifaria præstò
essent, & mensæ
omni apparatu
coniuiali instru-
ctissimæ specta-
rentur: quod sanè
mirum miran-
dumque apparuit.

Tucetis.] regalibus cibus & escis, de quibus antè diximus. *Citharam loqui.*] Sic Virgil. Obloquitur numeris septem discrimina vo-
cum. *Psallitur.*] canitur: psallicitharistæ apud Suet. dicuntur, citha-
ra canentes. *Choros canere.* } qui ex multorum vocibus dissonis
symphoniam faciunt, atque concertum. *Pedicam.*] laqueum, &
tendiculam: sunt enim pedicæ, laquei quibus pedes illaque-
antur. Virg. Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis. *Nota-
lium.*] Legè, *natalium*: quæ rebant enim, quib. natalib. ortus esset
maritus Psyche, & qua secta propagatus. Namque à secta secta
cula derivatur, quasi sequela quædam & propagatio natalium.
Commentium.] excogitatum fictumque mendacium. *Pristini sermo-
nis oblita.*] Vetus verbum est, mendacem memorem esse oportere.
Intersparsum ra.ca.] Domitianus: Comam, inquit, in adoles-
centia senescentem forti animo fero. Idem caput cuiusdam va-
rietate capilli subrutilum, & canicie interspersum, profusam
niuem mulso dixit. Canicies, teste Plin. homini tantum est, &
equis, sed homini semper à priori parte capitis Tempora, vt Ale-
xander Aphrodiseus & Aristot. tradunt, primò canescunt. Hinc
illud Maronianum: Temporibus geminis canebat sparsa sene-
ctus. Contrahitur autem canities inopia & exilitate calor. Ruffi
homines celerius quàm nigri canescunt. *Tantillum.*] minimum
Tunc adolescens. } Secum malæ sorores bonam sororem crimi-
nantur, tanquam mendacem & vanidicam: quæ cum prius
dixisset maritum suum iuuenem esse speciosum, nunc repentè
eundem dicat senescentem canescere. *Ætate med.* } Ætatem
mediam vocat, quæ media est inter iuventam & senectam, quam
Aucenna nominat ætatem pulchritudinis, quæ ferè est à 30. vsq;
ad 40. annum. Eadem ætas consistendi nominatur Hippocrati
in aphorismo secundo. Consistentes faciliè in ediam ferre au-
tumat, quos Græcè appellat *δὲ τὴν κατὰ τὴν ἡλικίαν*. Media ætas, vt tra-
dit Celsus, tutissima est, quæ neque iuventæ calore, neque sene-

Stutis frigore infestatur. Plaur. in Aulularia: post mediam etatem
 qui mediam uxorem ducit domum, nomen est libero posthu-
 mus. *Candenti.* } albicante. *Et Deum gerit.* } ex Deo enim & im-
 mortali Deum & immortalem geri confectarium est. Silius:
 Tunc. ô nate Deum, diuósque dature beatos. *Hic mater an.* }
 Hæc Dei mater appellabitur, & se matrem diuini filij nomina-
 ri audiet. *Nexili.* } à nectendo nexilis laqueus dictus: sic & vestis
 nexilis, cuius vsus fuit ante vestimenta textilia. Lucret. Nexilis
 antè fuit vestis, quàm textile tegmè. *Quàm colores.* } prior lectio
 est, & planior, si legas, *concolores*, quasi consimiles, congruentés-
 que. *Fastidienter.* } cum fastidio. Fastidiosè aduerbium est: an-
 tiqui tædulum interdum pro fastidioso, interdum quod om-
 nibus odio esset, ponere soliti sunt. *Coactis.* } sic Terentius: Hæc
 verba vna mehercle falsa lacrymula, quam oculos terendo mi-
 serè vix vi expresserit, restinguet. *Pressura.* } expressione. *Appel-
 lant.*] alloquuntur. Aliàs appellare dicitur creditor debitorem,
 quando creditam pecuniam reposcit. Alphius scænerator, dice-
 re solebat, bona nomina fieri mala, si nunquam appelles. Quint.
 in 5. Et pauper eras, & tu maxime à creditoribus appellabaris.
 Hoc intellecta est illud positum à Satyrographo: Sed pensio cla-
 mat, Posce, sed appellat puer vnicus. Aliàs appellare est idem
 quod prouocare: vt appello Cæsarem, prouoco ad populum.
 Notissimus est apud iuriconsultos titulus de appellationibus.
Tanti mali ignorantia. } Sorores aiunt Psyche beatam sibi videri
 ex eo, quòd mala sua ignoret, nesciátque quibus periculis obno-
 xia sit. Apud Senecam ait Oedipus: Inets malorum reme-
 dium ignorantia. *Incuriosa.* } secura & negligens. *Immanem
 col.* } Hoc commento mendaciòque flagitioso subuertere conan-
 tur simplicem Psyche, fingentes se habere pro comperto, mari-
 tum Psyche serpentem esse enormitate terribilem, ingluvie &
 veneno formidandum. De Olympiade Alexandri Magni matre
 traditum est, eam cum serpente concubuisse, ex eòque concubitu
 Alexandrum Magnum esse conceptum. Consimilis fabula pro-
 didit, Scipionem, diuinæ stirpis virum, progenitum esse ex
 immanis anguis concubitu, qui cum Pomponia matre creditus
 est concubuisse. *Multinodis.*] Iunctim legendum: vt volumi-
 na multinoda accipias, pro nodosa, & nodis multis implicata.
Voluminibus.] spiritus sinuosus. Virg. sinuatque immanis volumi-
 ne terga. *Colla sang.*] habentem collum sanguineum. Figura
 poëtica. *Hiantem.*] ore patulo, &, vt veteres dicebant, hie-
 tanti. *Ingluue.*] ingluuiem ventris capacitatem esse inter-
 pretatur Seruius, enarrans illud Virgilianum: Improbis in-
 gluuiem

gluuiem rarisque loquacibus explet. Ego opinor ingluuiem propriè dici sinum gutturis, & capacitatem, in aibus potissimum, quò merguntur recentia cibaria: vt gallinæ, palumbes, columbe, perdices habent. Cætera ferè carent eo sinu, sed gula patientiore vtuntur: vt gracculi, corui, cornices. Albertus Magnus, recentiorisque scriptores, pappam id in aibus appellant. Plin. sinum, & in onocrotalis vterum. Ingluuiem pro voratrina & gulositate vsurpatur. *Sortis p[ri].*] oraculi Apollinei. *Bestia nuptijs.*] Verba oraculi sunt hæc: Nec speres generum mortali stirpe creatum, Sed sæuum atque ferum, vipercumque malum. *Circumsecus*] in circuitu, à lateribus huiusce loci & regionis. *Accola.*] vicini, contermini, accolæ propriè dicimus fluuiorum & montium, vt accola Padi: & accipitur pro eo, qui habitat prope locum descriptum. *Maturauerit.*] maturam fecerit, exactis mensibus legitimæ partitionis, & maturi fœtus. *Hic.*] hæc. *Vocalis solitudo.*] propter voces, quas Psyche famulas habebat sine corpore, & ita callidissimè eleuant bona, quibus illa beata viscebarur. *Clandestina Veneris.*] quia furtim Cupido, nec vlli conspicuus, coibat cum Psyche. *Nostram fecerimus.*] existimabimur functæ officio nostro, quod piæ sorores decet.

Tunc Psyche misella, utpotè simplex, & animi tenella, rapitur verborum tam tristium formidine: & extra terminum mentis suæ posita, prorsus omnium mariti monitionum, suarumque promissionum memoriam effudit, & in profundum calamitatis sese precipitavit: tremensque, & exanguis colore lurida, tertiatâ verba semianimi voce sub strepens, sic ad illas ait, Vos quidem charissimæ sorores, ut par erat, in officio vestrae pietatis permanetis: verum & illi, qui talia vobis affirmant, non videtur mihi mendacium fingere. Nec enim unquam viri mei vidi faciem, vel omnino cuiatis sit noui: sed tantum nocturnis subaudiens vocibus, maritum incerni status, & prorsus lucis suam tolero,

Animi tenella.] animo puellari, tenero, molli: archaismos est. *Memoriam effudit.*] Consimiliter Plautino Sofie exciderunt præ formidine mandata dominica. *Lurida.*] pallida & lurore deformata. *Exanguis colore.*] Ex metu sanguis & calor in immum perfluunt, deserentes loca exteriora, vt docet Aristoteles in Problematis: Unde fit, vt metuentes palleant,

& quasi exanguis conspiciantur. Ex eodem timoris affectu veter soluitur, & libido urinae lacescit: quia videlicet calor ex superis in ima defluens, & ex summis ad intima penetrans aluum mouet, & vesicam. *Tertiata verba.*] Eleganter verba tertiata appellat imperfecta, lapsantia, & ex pa-

bestiamque aliquam recte dicentibus vobis marito consentio. Meque magno pere semper à suis terret aspectibus, malumque grande de vultus curiositate preminatur. Nunc, si quam salutarem opem periclitanti sorori vestra potestis asserre, iam nunc subsistite. Caterum incuria sequens, prioris prouidentia beneficia corrumpit. Hunc nacta, iam portis patentibus, nudatum sororis animum facinorosa mulieres, omisis tecta machinalitibus, descriptis gladiis fraudum, simplicis puella pauentes cogitationes innadunt.*

uore nutabunda: quando scilicet homo exanimatus, non integra verba enunciat, sed vix tertia quæque profert, mediis ex perturbatione quasi deuoratis suppressisque: est enim affectus hic naturalis. *Semianimi voce.*] attenuata, & quasi inter mortua ex formidine. *Par.*] æquum & iustum. *Cuiatis.*] cuius gentis & patriæ. nomen gentile est. Cuias dicitur, & cuiatis. Priscianus in 12. Non solum cuias, sed etiam cuiatis proferebant, communi genere. Plaut in Penulo: *Quid sit, cuiatis, vnde sit, ne parseris. Lucifugam.*] Lucifugos & lucifugas dicimus, fugitantes lucem, alumnos tenebrarum, & tenebricosa vita gaudentes. M. Tul. lib. 2. de Finibus: Lucifugi, maledici, monstrosi etiam, alij amatoris leuitatibus dediti. Sen. lucifugas homines appellat, qui contra naturam viuunt, hoc est, de die dormiunt, nocte vigilant, & ad cereos ac lumina viuunt: quos eleganti vocabulo lychnobios quoque appellat, quasi lucernarios, & ad lucernam viuentes. Fulgentius: *Quamuis coniux lucifuga sororios ei comminando veraret aspectus. Marito.*] *Lege maritum. Consentio,* inquit, maritum meum esse bestiam aliquam, prout vos recte asseritis. *Neque.*] *Corrige, meque.* Est enim sensus: absterret me, quo minus eum aspicere possim. *Periclitanti.*] in periculo constituta, aliàs, periculum, hoc est experimentum facienti. *Subsistite.*] succurrite, subuenite. *Incuria.*] negligentia & ignauia. Scitum Catonis Tusculani illud est: *Cultus,* inquit, magna cura, magna virtutis incuria. Apud priscos, si quis passus esset agrum suum sterile scere, cumque haberat derelictum, is notabatur incuria, hoc est impolitia.

Gladius fr.] Tota locutio est ex translatione ducta, ut & latibula machinarum, & gladij fraudium, & portæ animi patentes, per metaphoram decentem dicta intelligantur.

Sic denique altera: Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate periculum quidem vllum ante oculos habere cõpellit, viam, quæ sola deducit iter ad salutem, diu diuq; cogitatã, monstrabimus tibi. Non aculam præacutam, ad pulsus etiam palmulæ lenientis exasperatam, tori qua parte cubare consuevisti, latenter absconde: lucernamque concinnem, completam oleo, claro lumine præmicantem, subde aliquo claudentis aulæ tegmine. Omnique isto apparatu tenacissimè dissimulato, postquam sulcatos intrahens gressus cubile solutum conscenderit, iamque porrectus, & exordio somni prementis implicitus altum soporem flare cõperit, toro delapsa, nudòq; vestigio pensilem gradum paulatim minuens, cæca tenebræ custodia liberata lucerna, præclari tui facinoris opportunitatem de luminis consilio mutare: & ancipiti telo illo, audaciter prius dextera sursum elata, * nixu quàm valido noxij serpentis nodum cervicis & capitis* absconde. Nec nostrum tibi deerit subsidium: sed cum primum illius morte salutem tibi feceris, anxie præstolabimur: cunctisque* istis socijs tecum relatis, votivis nuptijs hominẽ te iungemus homini. Tali verborum incendio flãmata viscera sororis iã prorsus ardentis deserventes* ipse, proinus tanti mali confi-*

Originis nexus.]
vinculum, coniunctioque necessitudinis sororiæ. Nexum remotiori quadam significatione, & vulgò parum nota dixerunt veteres obligationem, quæcunq; per æs & librã fit, idq; necti dicebatur: auctores, Helius Gallus, M. Varro, & Festus. Hoc intellectu illud M. Tul. ex 1. de Oratore accipiendum est: Nexorum iura versantur in causis centumviralibus. Commentator incuriosè in scitèrque locum Ciceronis exponit: Nexum æs vocatur pecunia, quæ per nexum obligatur: & nexus homo, qui cum liber esset, pro pecunia quam debebat, operas suas in servitute locabat, donec solveret. De nexis ob æs alienum, longa mentio apud

Livium. Nouacula. } ferramentum
tonforium est, vulgo notissimum,
de quo Epigrammatarius: Hoc sa-

lamandra notet, vel scena nouacula nuder. *Ad pulsum.* } vt vel

minima manus impulsione faceret vitalia, vtpotè acie acutissima

acerrimæque exasperata. *Exasperatam.*] cote exacutam, sic Silius:

Saxo que exasperat ensem. Sic & Tacitus: Saxo exasperatur fer-

rum. Auctor est Plin. cotes ferro acuendo laudatas fuisse Cretic-

as, secundo loco Laconicas, quæ utræque oleo indigebant. In-

ter aquarias Naxiæ laus maxima fuit. Ex oleo & aqua Ciliciæ

cotes pollent. Repertæ sunt & in Italia aqua trahentes aciem a-

cerrimo effectu. *Concinna.* } concinna breuitate complectilem.

Premicantem. } splendentem ac lucentem. *Oleo.* } Oleum è nu-

cibus iuglandibus, quod visibus lucernarum hoc maximè tempo-

re accommodum est, carynon vocant. *Aulula.* } Lego *aulæ*, vt

fit sensus: lucernæ lumen occultandum esse, contegendumque

tegmento *aulæ* vndique septentis. *Aulæ* am enim fœminino

genere sic dicimus, vt *aulæm* neutro. Quintus Curtius: Nec

quicquam eorum quæ inuicem iactata erant rex ignorabat,

cùm post *aulæam*, quæ lectos obduxerat, staret. Sunt autem *au-*

læa panni & vela picturata, & versicolore textura spectabilia,

quæ Græcis quidem vocabulis, sed apud Latinos vstratissimis,

peripetasmata & peristromata nominantur. *Aulæa* autem dicta

esse tradunt ab aula Artali regis, in qua primùm inuenta fuit,

postquàm is populum Romanum scripsit heredem. Hinc Ar-

talica à Propertio cognominata, illo versu: Nobilis *aulæis* por-

ticus Artalicis. Plin. auctor est, Attalum regem primùm inue-

nisse auram vestibibus intextere: vnde, inquit, est nomen Artalicis,

Aulæa purpureo colore distincta, & simulachris hominum in-

texta fuisse, testis est Poëta, cùm ait: Purpurea intexti tollant au-

læa Britanni. Belluata tapetia dixit Plaut. à textura belluarum,

quæ in *aulæis* hoc genus decenter, graphicèque intextantur. *Sul-*

zeatos.] perinde ac maritus Psyche sit coluber sinuosis volumi-

nibus serpens, & incessu sulcum faciens. Quoniam de sulco fit

mentio, nodus Ausonij enodandus est, qui inter griphos indisso-

lubiles meritò habetur, quæ nos olim plausibiliter dissoluimus,

empaculamimúsque. Versus Ausonij est hic in epigrammate ad Pau-

lum: Etsi Pierias patitur litare sorores, Nunquàm ipse torquet auli-

ca. In duabus dictionibus singularum literarum corruptela, tor-

sum corrumpit indecoratque sensum poëticum, & maximas tenebras lectoribus offundit. Ego verò verbum illud litare emendo lirare, cum alioquin litare eliminat claudicans metrica compago: & illud aulica corrigo aulaca, hoc intellectu & sensu. Phœbus, inquit, iubet verum loqui, qui quamvis interdum Musas de lirare permittat, & à recto sulco discedere, ipse nunquam flectit sulcum, nec aberrat. Lirare (quod & lerare) dicuntur rustici, cum arant tertia aratione iacto semine: id est, vt Varronis verbis vtat, cum tabellis ad vomerem similiter & satum frumentum operiunt in porcis, & sulcant in fossas, quo pluuialis aqua dilabitur. Liras vocari à rusticis tradit Columella, cum sic aratum est, vt inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat. Dicamus planius & explicatiùs, lirare & sulcare, quod dum fit ab agricola, sæpe sulcus parùm rectus ducitur, sæpèque colonus à recto tramite deuius aberrat. Vnde, vt docet Plin. noster, appellata deliratio est, quæ senilis est stultitia: & delirare dicimus, insanire senes, quasi à recto recedentes: & delirium, ipsam insaniam. Musæ ergo lirant à recto sulco deerrantes, cum ipse Phœbus nunquam torqueat aulaca: id est, nunquam flectat sulcum, nec fiat erraticus sulcus: Græco vocabulo dicitur *αὐλαξ αὐλακος*, aulax aulacos. Ex hac nostra interpretatione elucescit iam, opinor, locus Aufonij tenebricosissimus, & squalore deterso splendet. *Intrahens.*]trahens. *Somni prementis*] Altior quies & vehementior somnus est primus, quam nouissimus, implicatque pressius grauiusque corpora mortalium. De quo Poëta: Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris Incipit, & dono diuùm gratissima serpit. *Soporem flare.*] Sic Virg. Extructus toto proflabat pectore somnum. M. Tul. in epistolis ad Atticum: Marcellus, inquit, candidatus ita stertebat, vt ego vicinus audirem. M. Tull. in Antonium est illa luculenta descriptio. Namque ipsum offenderunt temulento sopore profligatum, tonis præcordiis stertentem, ructuosos spiritus geminare. Obiter satyrici poëta versus est discutendus, quem grammatici per incuriam transmittunt, nihil occultioris intellectus subesse suspicantes. Versus ex I. satyra Iuuenalis notissimus est ille: Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso. Quis non exponit, doctus stertere vigilanti naso, quod simulet maritus se dormire, cum vigilet, vt impunitius mœchetur vxor? Verùm attende quid ego in eum sensum excogitauerim. Homo quantò altiore somno dormit, tantò sonantiùs stertit. Sonus autem ille stertentis & ronchus fit naso: vnde festiuiter, nec minùs eleganter & scitè dicitur

hominis dormientis & stertentis nasus vigilare, cum clamorosus sit & obstreperus. Hoc ex Plautina lectione obseruauimus. Sic enim in Milite scriptum est: An dormit Sceledrus intus? non naso quidem, nam in eo magno magnam clamat, tetigit calicem. Euidenter docet Plaut. nasum vigilantem dici, & esse in homine dormiente: nam cum dormiens quietus taceat, nasus ipse non tacet, sed clamat: & qui clamat, vigilare dicitur, non dormire. Ex hac Plautina elegantia & sensu nimirum transtulit id satyrographus, Vigilanti stertere naso: quod totum urbanissime dictum est, quanto enim magis maritus vxoris mœchæ stertebat, vel stertere se simulabat, tanto magis naso clamabat, ut ita fidem faceret somni. Talis autem nasus scitissime dicitur. Qui aure est neque surda, nec hispida, elegantiam poëticam percipit, & inuentis nostris plausibiliter assurgit. *Pensilem gradum.*] suspensum, libratumque, ne scilicet strepitu pedum & sonitu excitari possit. *Pensilia* appellat M. Varro poma, quæ suspensa sunt ex lacunari, quæ mox ad edendum descendere cogimus. Plin. uas pensiles probat, quæ decerpæ diu pependere, qua uentilatione etiam viles sunt stomacho, ægrisque: nam & refrigerant leuiter, & fastidium auferunt. Idem balneas Sergij Oratæ pensiles fuisse dicit. Idem hortos pensiles tradit Thebis Ægyptiis fuisse extractos. Curtius, Strabo, cæteri, celebrant hortos pensiles Babylonicos, memorantque inter mundi miracula, qui in edito supra murum arcis positi visebantur. Softratus architectus, primus omnium pensilem ambulationem Gnidi fecisse traditur. *Paululatim.*] à paululo, aduerbium fit paululatim, idem significans quod paulatim, minutatim, pedetentim. *Mutmare.*] cape, sume. *Ancipiti telo.*] nouaculam præacutam intelligit, cuius ictus anceps est, & mortiferus. Dicitur etiam potest telum anceps, duplicem habens aciem, & utrinque acutum, ut est bipennis. *Audaciter.*] quod nos audaciter dicimus, dixit audaciter, quod ex regula grammatices elegantius est. de quo Caper grammaticus: Sic audaciter Latinum est, sed audaciter melius est, quia nomina in x literam terminata, in aduerbiis, iter, assumunt, ut atrox atrociter, ferox ferociter, velox velociter, & sic audax audaciter: verum consuetudo, domina rerum, & maxime verborum, obtinuit, ut audaciter passim dicatur. *Nexu quam va.*] conatu valentissimo. *Nodum cervicis.*] quo scilicet caput cervici connectitur. *Istis sociis.*] Famulitium intelligit, neque tactile neque visibile, quod Psyche ancillabatur, præstoque erat. *Hominem te.*] appellatione hominis mas & fœmina continetur.

Ser. Sulpitius epistola ad Ciceronem : Paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Illud Satyrographi quis ignorat? Clames licet, & mare coelo Confundas, homo sum. *Conspnium.*] proximitatem. *Flatus alius.*] Zephyrus significatur, cuius flatum alitem vocat, ob celeritatem & quia venti finguntur à poetis alati & volatici. *Pernici.*] veloci & rapida: aliàs pernix dicitur perseverans.

At Psyche relicta sola, nisi quod infestis Furys agitata, sola non est astu pelagi similiter mœerendo fluctuat: & quamvis statuto consilio, & obstinato animo, iam tum facinorosas manus admouens, adhuc incerta consilij titubat, multisq; calamitatis suæ distrahitur affectibus. Festinat, differt, audet, trepidat, diffidit, irascitur: & quod est ultimum, in eodem corpore odit bestiam, diligit maritum. Vespera tamen iam noctem trahente, præcipiti festinatione nefarij sceleris instruit apparatus. Nox aderat, & maritus aderat, primisque Veneris prælijs velitatis altum soporem descenderat. Tunc Psyche, & corporis & animi alioquin infirma, fati tamen seuitia subministrante, viribus roboratur: & prolata lucerna, & arrepta nouacula, sexum audacia mutauit. Sed, cum primum luminis oblatione tori secreta clauerunt, videt omnium ferarum mitissimam dulcissimamq; bestiam ipsum illum Cupidinem formosum. Deum formosè cubantem: cuius aspectu lucernæ quoque lumine hilaratum increbuit, & acuminis sacrilegi nouacula prænitebat. At verò Psyche tanto aspectu deterrita, & impos*

Sola non est.] Psyche sola erat, & non sola. nam ex habitu sororum sola relicta videbatur: sed cum à furiis intrinsecus vexaretur, sola dici non poterat. Fluctuat.] sic Virgil. Magno curarum fluctuat astu. Plautius amator eleganter ait, se maritimis motibus agitari à Cupidine. Sic enim curæ huc & illuc rapiunt mentem, ut astus fluctuant & agitantur. Differt, audet.] varij affectus, & inter se contrarij, miseram Psychen dissipabant: qui decenti verborum varietate explicantur in femina. Sic apud Plautum Alcesimus affectibus multinguis distrahitur, in Cistellaria.

Bestia.] sic enim credebatur, persuasiva inductaque varframentis fororibus, *Veneris praelijs velutatus.*] Decenter & satis aptè significat, Cupidinem cum Psyche primos concubitus exercuisse. Nam ut velites milites hastis velitaribus præliantur pugna mortua, sic bellatores Veneris prælio Venerio congreduuntur. Namque & Veneri sua sunt bella, videlicet nocturna, & conflictus amatorij, de quibus poeta: At non in Venerem segnes nocturnaque bella. & à Martiale dictum est: O qua prælia, quas utrinque pugnas, Felix lectulus & lucerna vidit. De hac re sic Fulgentius: Nocte adueniens maritus, Veneris præliis obscure peractis. *Sexum audacia mutavit.*] quæ ob sexum femineum in-

animi, marcido pallore defecta, tremensque decedit in imos poplites; & ferum querit abscondere, sed in suo petore. Quod profecto fecisset, nisi ferrum t. more tanti flagitij, manibus temeraria delapsum euolasset. Iamque lassæ, salute defecta, dum sapius diuini vultus intuetur pulchritudinè, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem casariam ambrosia temulentam, ceruices lacteas, genasque purpureas, pererrantes crinû globos decoriter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos: quorum splendore nimio fulgurante, & ipsum lumen lucernæ vacillabat. Per humeros volatilis Dei pinne roscidæ, micanti flore candicant: & quamuis* alijs quiescentibus, extima plumula tenella ac delicata, *tremule resultantes, *inquieta lasciuunt: ceterum corpus glabellum, atque luculentum, & quale peperisse Venerem non poenitet. Ante lectuli pedes iacebat arcus, & pharetra, & sagitta, magni Dei propitia vela. Quæ dum insatiabili animo Psyche satis curiosa rimatur atque pertractat, & mariti sui miratur arma, depromit unam de pharetra sagittam, & puncto pollicis extremam aciem periclitabunda, trementis etiam nunc articuli nixu fortiore pupugit altius, ut per summam cutem rora uerint paruule sanguinis rosei gutta. Sic ignara Psyche, sponte in Amoris incidit amorem.

firma & meticulosa esse debebat, hæc ex audacia in virum reformata esse videbatur, & quasi virago facta, dum facinus virile capessit. Fœminæ enim naturaliter pauidiores sunt, viri animo fortes: vnde mulier, vt Varro interpretatur, & memorat Lactantius, immutata litera velut mollior: sicut vir à vi nominatus est, quod maior in eo vis est, quàm in fœmina. *Dulcissimam bestiam.* } Nulla inter animantes omnis dulcior, nulla mitior est Cupidine, cuius mellitæ blanditiæ & illicia dulcissima illaqueant animos mortalium, & possessos in mancipatu tenent. *Lumen increbuit.*] Ex hoc intelligi vult miram pulchritudinis exuberantiam in Cupidine, cuius aspectu & splendore splendor lucernæ fieret hilarior, fulgentiorque, & novacula magis ac magis splendesceret, & nitore nimio radiaret. *Prænitobat.*] valde nitebat, splendebatque. *Pallorē desecta.*] exanimata, & præ formidine viribus destituta: & quasi lipothymia, hoc est animo linquente deficiens. Marcidum autem pallorem appellat ab effectu, cum ex metu marcesceret, & languidior facta esset, nec sui compos. *In imos poplites.*] In hanc sententiam est illud Ovidianum: Poplite succiduo genua intremuere, fugitque Et color & sanguis, animusque reliquit euntem. *Recreatur animi.*] refouetur animo, ac refocillatur. Archaismus est. Sic enim veteres loquebantur, & talium locutionum referti sunt eruditorum libri. *Genalem casariam.*] Descriptio graphica luculentæque est formæ Cupidinis, à quo velut canone & lege quadam lineamenta omnis pulchritudinis petenda sunt: sicut olim à statua Polycleti, artifices lineamenta artis petebant, velut à lege quadam, quàm ob id Canona vocant. Huiusce canonis Polycletei mentio quoque fit à Galeno: sed vulgus medicorum id parùm rectè percipit. *Ambrosia temulentam.* } vt significaret copioso vnguento perfusam fuisse Cupidinis comam, & quasi ingurgitatam, emphaticòs temulentam dixit. Sicut enim temulentus, hoc est ebrius homo fit vini largitate, sic cæsaries larga vnguenti copia madens & saturata, dici potest temulenta. Temulentum autem, ebrium, dici quis ignorat? & temulentiam, ebrietatem, à vino quod antiqui temetum appellauerunt: auctores Plinius, Gellius, cæteri. Scripsit Cato, idèò propinquos fœminis osculum dare, vt scirent an temetum olerent, id est, vinum. *Ambrosia.* } ἀμβροσία dicitur immortalis. vnde ambrosiam pro Deorum vnguento vsurpant poëtæ, & pabulo diuino. Martialis: Iuppiter ambrosia satur est, & nectare viuit. Ouid. de equis Solis scribens ait: Ambrosiam pro gramine habent. Apud Ciceronem in secundo de Oratore: locabatur, inquit, Catulus, præsertim cum ita dicat ipse,

vt ambrosia alendus esse videatur. Plin. lib. 25. ambrosiam herbam esse refert, quam quidam botryn vocant, simplici caule, odore non iniucundo. Ambrosius choraules, ambrosiæ comæ, ambrosius liquor, à poëta: vsurpantur, omnia scilicet ab eodem fonte deducta: ex quo Ambrosius deriuatur, id est, immortalis & diuinus. *Impeditos.* } decenter implicatos, nodatosque. *Antependulos.* } Hos capillos antiqui antias appellauerunt, qui in frontem demissi sunt, alio nomine capronei nominantur, quasi à capite proni. Apulcius in Floridis: Iam primum, inquit, crines eius præ mulsis antiis, præ mulsis caproneis anteuentuli & propenduli. *Volatici Dei.*] Cupidinis, quem aligerum & volaticum poëtae fingunt. Causam refert Alexander Aphrodisæus in Problematis: quoniam scilicet cupiditas amantium non diurna est, nec omnino stabilis, sed volatica & mutabilis euagarur: præterea quasi alis animi amantium attolluntur. *Rosida.*] quasi rore conspersa, vel potius colore roseo splendentibus. *Alis.*] Corrige, *alis.* alas enim quiescentes & immotas in Cupidine sopito fuisse significat: cum tantum plumulæ illæ teneriores mollioresque tremore quodam agitentur. *Extima.*] exteriores. sicut intus dicitur interior, ita extimus exterior, & pro extremo ponitur, vt in Apologia: Extimo mundi tergo degit. A. Gel. Circulos minimos qui axem extimum tangunt. *Inquieta.*] mobiles. *Glabellum.*] sine pilis, ac læuote tersissimum. *Lectuli pedes.*] ingens copia est rerum sine nomine, quas non propriis appellationibus notamus, sed alienis: vt canem, & venaticum, & marinum, & cœlestem dicimus, sic pedem & nostrum, & lecti, & carminis. Mutuamur enim aliena, quotiens singulis singula assignare non possumus: auctor Seneca lib. 3. de Beneficiis. *Magni Dei.*] Cupidinis. Plato in Symposio: Magnus Deus est amor, & apud homines Deosque mirandus. Idem post paulò, Amorem magorum dæmonem esse autumat. *Rimatur.*] explorat. *Periclitabunda.*] pertentans, ac periculum faciens, an sagittæ cuspis foret penetrabilis. *Nisu.*] conatu. *Rorauerint.*] instar roris manuerint, fluxerintque. Rorarij apud antiquos appellantur milites, qui primi prælium committebant: à rore dicti, quòd antè rorat, quam pluit. *In Amoris amorem.*] alterum Deum Cupidinem, alterum dilectionem significat. Ex eadem elegancia, cupidine Cupidinis flagrans, id est, cupiditate Dei Amoris exæstuans.

Efflictum inhi-
ans.] vehementer
ac immodicè desi-
deras. Quod enim

Tunc magis magisque cupidine fla-
grans Cupidinis, prona in eum efflictum
inhians, patulis ac petulantibus suauis

festināter ingestis, de somni m̄ sura me-
nebat. Sed dum, bono tanto percita, san-
cia mēte fluctuat, lucerna illa, siue per-
fidia pessima, siue invidia noxia, siue
quod tale corpus contingere, & quasi ba-
sare & ipsa gestiebat, euomuit de sum-
ma luminis sui stillam feruentis olei su-
per humerum Dei dextrum. Hem au-
dax & temeraria lucerna, & amoris vi-
le ministeriū! ipsum ignis totius Deū a-
duris: cū te scilicet amator aliquis, ut
diutius cupitis etiā nocte potiretur, pri-
mus inuenerit. Sic iniustus exiit Deus,
visq; detecta fidei colluue, prorsus ex
oculis & manibus infœlicissima cōingis
tacitus auolauit. At Psyche statim re-
surgens eius crure dextro manib. am-
babus arrepto, sublimis euectionis ap-
pēdix miseranda, & per nubilas plagas
penduli comitatus, extrema consequia,
tandem fessa delabitur solo. Nec Deus
amator humi iacentē deserens, inuolauit
proximā cupressum, de que eius alto ca-
cumine sic eam grauitus commotus affa-
tur: Ego quidē, simplicissima Psyche, pa-
rentis meae Veneris praeceptorum imme-
mor, quae te miseri extremique hominis
* deuictā cupidine, infimo matrimonio
addici iusserat, ipse potius amator aduo-
lani tibi. Sed hic feci leuiter scio: & pra-
clarus ille sagittarius, ipse me telo meo
percussit: tēq; coniūgē meā feci, ut bestia
scilicet tibi viderer, & ferro caput ex-
cideres meum, quod istos amatores tuos

desideranter ni-
mis appetimus, id
ore hianti & patu-
lo inuadere so-
lemus. De som-
ni mensura.] ne
somnia, quo so-
poratus erat Cu-
pido, fieret bre-
uior. Euomuit.]
stillam olei. Ful-
gentius: Scintil-
lantis olei despu-
tamento mari-
tum succendit.
Ex nimio autem
olei alimento no-
tamus accidere
lucernis accensis,
ut stilla liquoris
decidat: sicut fi-
dera, ut inquit Plin.
igneam vim red-
dunt, abundantia
alimento tracti
humoris, cum de-
ciduae visuntur.
Praesagium est fu-
turae hyemis, scin-
tilla lucernae. vn-
de ait poeta: Testa
cū ardente vi-
derent. Scintil-
lare oleum, & pu-
tres concrecere
fungos. Plin. quo-
que ait, pluuiae
nuncios esse in
lucernis fungos.
Ignis Deum adu.]
Quod incredi-
bile videri po-

test, id à lucertia
factitatum est, vt
scilicet vreret Cu-
pidinem, qui Deus
est vredinum, & i-
gnis numen, qui
carco igni carpit
vitalia amatorū,
& occulta inflam-
matione præcor-

*oculos gerit? Hic tibi identidem semper
cauenda censebam, hic beneuole remo-
nebam. Sed ille quidem conciliatrices
egregie tuae, tam perniciosi magisterij
dabunt aditum mihi pœnas: te vero
tantum fuga mea puniuero. Cum ter-
mino sermonis, pinnis in altum pro-
ripuit.*

dia populatur in tantum, vt homo verè amans totus ignis fiat
iuxta illud: Quæritis ignem? ite huc. quæritis, ignis homo est.
Meritò autem lucerna fingitur interuenire rebus Cupidineis, si-
quidem amor (vt inquit Fulgentius mythologus) quid aliud nisi
flamma fertur? extinguitur lucerna amatoria, quando vapore
ætatis extincto, libido commoritur, & omnis calor ratè iuuentū-
tis igniculus tepidæ veterinositatis algefeit ingenio. *Amator in-
uenerit.*] Lucernam festiuiter ait ab amatore. iuentam, vt ad il-
lius lumen voluptate veneria per noctem potiretur: iuuat enim
lux & lumen amatores, in colluctatione veneria. De hac lucerna
ait Propertius: Quàm multa opposita narramus verba lucerna.
De hac Martialis, quam cubicularem vocat: Dulcis conscia le-
ctuli lucerna, Quicquid vis facias licet, tacebo. Inuentum ama-
toris idoneum lucerna est, cum totus ardescit, totus sit flammis
nomus. Celebratur scriptoribus lucerna appellata poly myxos, à
multitudine narium, siue angulorum, quibus ellychnia complu-
scula (sic enim funiculi dicuntur in lucernis) accensa illustant
triclinia. Tales sunt lychni pensiles, laquearibus dependentes,
quorum flammis noctis tenebræ illuminantur. De lucerna po-
lymyxo est illud Epigrammatarij distichon: Illustrem cum tota
meis conuiuia flammis, Tòtque geram myxos, vna lucerna vo-
cor. Ab hac lucerna lychnidem puellam Psychem appellat Ful-
gentius, quasi lucernariam. *Inustus.* Jexustus, vltulari que. *Collu-
mie.*] sceditate, flagitiòque. *Euectionis appendix.*] Appendix dici-
tur, quod est adiunctum, quasi ex alio pendeat. M. Tullius in
Hortensio corpus esse tradit appendicem animi. *uonno est uia:* ap-
pendicula nominatur. Psychem ait fuisse appendicem Cupidinis,
dum euehitur, sustolliturque volatu, quando eius inhaerens pedi-
bus pendula viscebatur. *Consequia.*] A consequendo dicta, quasi
sequela quædam, & consecratrix. *Cupressum.*] arborem scilicet
feralem, & Diæ sacram, & ideo funebri signo ad domos posi-
tam. *Simplicissima.*] Castigatio, qua Cupido Psychem incestit, quæ
ob sim-

ob simplicitatem fallacibus sororibus nimium credidisset: à quibus inducta, circumscripta, decepta est, dum simpliciter nimis & procliuiter credulitatem suam illis addidisset, oblita mariti mandatorum. Est autem credulitas deceptionum mater, ut inquit Fulgentius. *Parentis.]* matris. *Addici.]* mancipati, & additam obnoxiamque tradi, ut non tam libero quam feruili matrimonio iungereris. *Percussi.]* Cupido, qui alios percutere solet sagittis vrentibus, seipsum eodem telo percussit, dum in amorem Psyche exardescit. *Telo meo.]* Proverbum Græcum est, *πυραύστου μύθου*, de his qui se telo suo percipiunt, sibi que ipsi exitium parant. Est enim pyrausta, bestiola volucris, quæ lucernis vltro aduolat, ignique crematur: vnde Æschylus scitè dixit, *μυθου πυραύστου μύθου*, id est, stultam pyraustæ mortem, quæ scilicet vltronea se cremat. *Caput excideres.]* Sic enim suaserant sorores, ut Psyche caput abscinderet nouacula serpenti. *Amatores oculos.]* Oculi in capite Cupidinis siti, amatores merito Psyche dicuntur, quoniam amor per oculos delabitur. Nam, ut inquit Propertius, Si nescis, oculi sunt in amore duces. & ab Ecclesiasticis scriptoribus oculi mœchationum pleni esse traduntur. Quintilianus quoque in ea declamatione, cui titulus est, *Cæcus in limine*: Sunt, inquit, oculi tota nostra luxuria. Hi nos in omnia quotidie vitia præcipitant: mirantur, adamant, concupiscunt. Apud philosophos amoris definitio est, pulchritudinis fruendæ desiderium: hac autem per oculos fruimur. *Hic.]* hæc. *Idem idem.]* frequenter. *Conciliarioces egregie.]* cum ironia dictum. *Actutum.]* confestim, sine dilatione. aduerbium temporis est. Virgilius: Tum cætera reddet Actutum pius Æneas. Ouid. Quos equidem actutum: sed quid prædicere pœnam Attrinet?

Psyche verò humi prostrata, & quantum visu poterat, volatus mariti prospiciens, extremis affligebat lamentationibus animam. Sed ubi remigio plumæ, captu maritum proceritas spaty fecerat alienum, per proximi fluminis marginem precipitem sese dedit. Sed mitis fluminis in honorem Dei, scilicet qui & ipsas aquas vrere consuevit, metuens sibi, confestim eam innoxio volmine super ripam florentem herbis ex-*

Capit.] remigium, inquit, alarum cum in altum Cupidinem sustulisset, alienum fecerat à captione, ne iterum manibus Psyche prehendi posset. Dixit autem remigio plumæ, ex Virgiliana translatione, qui canit in 6. Remigium ala-

rum, posuitque immania templa. Captu dixit, quasi captione, prehensioneque. Quidam legunt, raptum: sed prior lectio venustior. *Aquas vrere.*] Cum aquæ elementum igni contrarium sit, & ignem suapte natura restinguat: eleganter dictum est, aquas exuri flamma Cupidinis, qui Nymphas aquaticas per sæpe inflammavit, & amoris incendio flagrantem reddidit, ut poetæ canunt. *Innoxio volumine.*] vertigine & volubilitate, nihil Psyche penitus lædente. *Supercilium.*] altitudinem summitatēque marginis amnicæ. Sic Virgil. Ecce supercilio cliuosi tramitis vnda Elicit. *Cannam Deam.*] Fabulam signat, quæ canit, nympham nomine Syringa amatam fuisse à Pane deo pastorali: eamque

posuit. Tunc fortè Pan Deus rusticus iuxta superciliū amnis sedebat, complexus hic humo Cannam deam, eamque vuculas omnimodas edocens recinere. Proximè ripam vago pastu lasciuunt, comam fluuij tondentes capelle. Hirtuosus Deus sauciam Psyche, atque defectam, ut cunque casus eius non incius, clementer ad se vocatam, sic permulcet verbis lenientibus: Puella scitula, sum quidem rusticanus & opilio, sed senectutis proluxa beneficio multis experimentis instructus. Verum si rectè coniecto, quod profectò prudentes viri diuinationem autumant, ab isto titubante & sæpius vacillante vestigio, deque nimio pallore corporis, & assiduo* suspiratu, imò & ipsis mœrentibus oculis tuis, amore nimio laboras. Ergo mihi ausculta: nec te rursus precipitio, vel villo mortis accersito genere perimas. Luctum desine, & pone mœrorem: precibusque potius Cupidinem Deorum maximum percole, & ut potè adolescentem delicatum luxuriosūque, blandis obsequijs promerere. Sic locuto Deo pastore, nullo sermone reddito, sed adorato tantum numine salutari, Psyche pergit ire. Sed antè quàm multum via laboranti vestigio pererrasset, inscio quodam tramite iam delabente, accedit quandam ciuitatem, in qua regnum maritus vnus sororis eius obtinebat. Quare cognita Psyche, nuntiarī presentiam suam

suam sorori desiderat. Mox inducta, alternis amplexibus mutuae salutationis expletis, percontanti causas aduentus sui, sic incipit.

que in arundinem demutatam esse, cum amatorem insequentem fugitaret. Tunc Pan fistulã ex cãna glu

rino cẽrã compegit. Græco vocabulo *πύριξ* fistula nominatur. Plin. syringam calamum vocat, fistulis vilissimum, qui totus concavus est. Auleticon verò tibiale: Græcè enim *αὐλὸς* tibia est. Idem ait calamos aucupatorios vocari zeugitas, nescio an meliùs exeugitã dicantur. nam *ἰξὺς* aucupor, *ἰξὸς* viscum, *ἰξὺς* aucupem significat. Ab eodem Plin. donax calamus nominatur, qui fruticosissimus est. Græcè enim *δοναξ* calamus & arundo significatur. A canna fit cannetum, quod est harundinetum. *Retinere.*] Commodior lectio est, *recinere*. Canna enim fistularis recinit, hoc est, canendo reddit voces omnimodas. Ad marem recanunt, dixit Plin. de perdicibus scribens. *Vago pa.*] libera passione. *Hirtuosus.*] Pan significatur, qui villosus & hirtus pingitur. Nam Pan in naturæ similitudinem formatus esse traditur: vnde & Pan dictus, id est omne. Habet cornua in radiorum solis & cornu lunæ similitudinem. Rubet eius facies, ad ætheris imitationem. In pectore nebridem habet stellatam, ad stellarum imaginem. Pars eius inferior hispida est, propter arbores, virgulta, & feras. Caprinos pedes habet, vt ostẽdat terrę soliditatem. Fistulam ex septem calamis compactam, propter harmoniam cæli ex septem tonis constantem. Auctor est Herodotus, Pana inter octo Ægyptiorum Deos nominari, cuius simulachrum caprina facie, hircinisque cruribus figuretur. Mendesij Pana in primis venerantur, apud quos caprarij in præcipuo sunt honore. Pan vocatur Mendes lingua Ægyptiaca. Olim audita est vox à nauticis in mari, magnum Pana mortuum esse. *Tondentes cap.*] carpentes: etenim à carpendo capræ nominatæ, quarum saliva & morsus est arborum venenum: oliuãque, quam lamberit capra, statim sterilescere, M. Varro & Plin. prodiderunt. Apud Græcos proverbium est, *αἰξὶς ἐξ οὐραίου*, capra cælestis: de fortunatis, quibus præstò est quicquid concupiscunt. Cui simile est illud quoq; *κέρως ἀμύχης*, id est cornu copię. *Puella citula.*] Verba Panos rustici Dei, ad Psychem: quam scitulam appellat, quasi dicas venustulam & elegantem. Teren. in Andria: Scitus puer est natus Pamphilo. Vbi à Donato exponitur, elegans & pulcher, quem Græci *ψαῖον* dicunt. Hinc adverbium scitè, quod est eleganter & pulchrè. *Opilio.*] Opiliones pastores ouium dici quis ignorat, qui

illud tantum legit vulgatissimum: Venit & opilio, tardi venere bubulci? Græcè dicitur *μυλοβότης*. *Experimentis instrui.*] Longa ætas, vt inquit eleganter Plaut. sapientiæ condimentum est. *Diuinationem autumat.*] Coniectura diuination quædam est, dicta à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem. Vnde etiam somniorum atque omnium interpretes coniectores vocantur. auctor Quintil. *Titubante vestii.*] Titubans vestigium, pallor immodicus, suspiria crebra, indicia sunt amoris. Olim Erasistratus medicus ex coniectura consimili amorem deprehendit inclusum Antiochi medullis: qui ægritudine amatoria tabescens, in lecto cubans, accedente Stratonice, quæ visendi causa ad eum frequenter ventitabat, tanta repente perturbatione occupabatur, vt defectum vocis, ruborem vultus, intuitum oculorum, sudores acutos, motum incredibilem venæ, cunctaque alia signa (quæ Sappho de amatoribus refert) intueri in adolescente liceret: statimque post hæc deficiente pedetentim sensu, ingens pallor toto corpore diffundebatur. Hæc obseruans consultissimus medicus scienter coniectauit Stratonices amore captum esse Antiochum: vafricia quadam atque astu circumueniens Seleueum effectit, vt Antiocho Stratonice nuberet. Medicinam coniecturalem esse autumant, & ex coniectura quasi addiuinantes medicos salutariter mederi. *Suspiratus.*] suspirio. *Accersio.*] *euocato*, adhibitoque. *Cupidinem Deorum maximum.* Iupiter maximus quidem dicitur, sed tamen à Cupidine vincitur, cui cuncta succumbunt. Apud Ouid. ait Venus ad filium: Tu superos, ipsūque Iouem, tu numina ponti Victa domas: &, vt inquit Seneca, Sacer est ignis, credite læsis: nimumque potens, & in omne mundi parte hic regna tenet puer immitis, spicula cuius sentit omne genus animantum. *Obsequiis promerere.*] cōcilia tibi Cupidinem, illi præstando obsequia blanda, & beneuolum reddendam, vt inquit Ouidius, Flectitur obsequio curuatus ab arbore ramus: Obsequium tigrésque domat, tumidósque leones. Consimile est illud Quintiliani: Vt pleniore obsequio demereret amantissimos mei. *Nomine saluari.*] Lego, *numine.* Psyche enim cum adorasset numen Panos salutare & propitium, ire perrexit. *Inscio tramite.* } ignoto & latente. Virgilianum est: Pastor agens telis, liquitque volatile telum Nescius, hoc est, ignoratus & latens. Vocabula enim sunt compluria, quæ vtroque versum accipiuntur, habentque ancipitem significationem: vt formidolosus, qui timet, & qui timori est: vt infestus, qui nocet, & cui nocetur. *Inducta.* } introducta intra ædes sororias. Aliàs inductus, fraudatus: aliàs cancellatus & expunctus: vt inductum

inductum decretum apud Tranquillum, inductum est testamen-
tum apud iuriconsultos. *Percunclanti.*] scisciranti, exquiren-
ti sorori.

*Meministi consilium vestrum, scilicet quo mihi suastis, ut bestiam, quæ mariti mentito nomine mecum quiescebat, priusquam ingluvie voraci me misellam hauriret, ancipiti nouacula perimerem. Sed cū primū, ut æquè placuerat, cōscio lumine vultus eius aspexi, video mirū diuinūmq; prorsus spectaculum: ipsum illum Deæ Veneris filiū, ipsum, inquā, Cupidinem leni quiete sopitum. Ac dū tanti boni spectaculo percita, & nimia voluptatis copia turbata, fruendi laborarem inopia, casu scilicet pessimo, lucerna feruens oleū rebulliuit in eius humerum. Quo dolore statim somno recussum, ubi me ferro & igni conspexit armata: Tu quidem, inquit, * ubi istud tā dirū facinus? confestim toro meo diuorte, tibi que res tuas habito. Ego verò sororē tuā (& nom̄, quo tu censeris, aiebat) iā mihi confestim arra atque hīs nuptiis coniugabo. Et statim Zephyro præcipit, ultra terminos me domus eius efflaret. Necdum sermonem Psyche finierat, illa vesana libidinis & inuidiæ noxiæ stimulis agitata, præconcinnato mendacio fallens maritum, quasi de morte parentum aliquid comperisset, statim nauem ascendit, & ad illum scopulum protinus pergit: & quamuis alio vëto flante, cæca spe tamen inhians: Accipe me, dicens, Cupido dignam te coniugem: & tu*

Hauriret.] voraret, absorberetque. *Æquè.* } pariter. *Percita.* } commota, perculsa. *Rebulliuit.* } bulliando refudit, euouitque stillam feruentis olei super humerum Cupidinis dextrum. *Mystico intellectu Psyche lucernam,* quæ sub modio contexta erat, detegit: id est, desiderij flammam in pectore absconditam depalat, cuius ebullitione incenditur Cupido: quia omnis cupiditas, quantum diligitur, tantum ardescit, & peccatricem suæ carni configit maculam. *Recussum.* } excussus, experrectusque. *Virgilius: Excucior somno. Ferro & igni.*] nouacula & lucerna. *Toro meo diuorte.* } Ex matrimonio meo discede, fiatque inter

nos diuortium. Matrimonium enim dirimitur diuortio, morte, captiuitate, vt tradit Paulus iuriconsultus. Dicitur autem diuortium est, vel à diuersitate mentium: vel

Zephyre suscipe dominam: saltem se maximo precipitem dedit. Nec tamen ad illum locum, vel saltem mortua, peruenire potuit. Nam per saxa cautium, membris iactatis atque dissipatis, & perinde vt merebatur, laceratis visceribus suis, alitibus bestis que obuium ferens pabulum interijt.

quia in diuersas partes eunt, qui distrahunt matrimonium. *Res que tuas habeto.* Verba sunt solennia, quibus in diuortii utebantur. Nam vt docet Caius iuriconsultus, in repudiis, id est in renuntiationibus comprobata sunt hæc verba: Res tuas tibi habeto. item, Tibi res tuas agito: sic & matrona Plautina diuortens à marito inquit: Tibi habeto res tuas. & apud Martialem: Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum Deferis, atque iubes res sibi habere suas. In sponsalibus quoque discutiendis placuit, renuntiationem interuenire oportere, in qua re hæc verba probata sunt: *Conditione tua non utar. Nomen quo tu censeris.* Quasi dicat, Tu diceris Psyche, quod anima sonat: illa mihi erit anima & vita. Plautus ait, amicam animam esse amanti. vel, sicut tu nomine vxoris & matris familiâs censeris, hoc est in pretio es apud me: eodem hoc nomine sororem tuam mihi copulabo, vt illa mihi sit vxor, & mater familiâs. Vel expone, Nominatim te nuncupauit, ad differentiam alterius sororis. *Arra.* pignore: alio nomine arrhabonem nuncupamus. dictio frequens est vtraque apud auctores. Quadrigarius, Obsides in fidei pignus datos à Samnitibus Romanis, decenter appellat arrhabonem. In obsceno carmine scriptum est: *Vtilis hæc, arram si dederitis, erit. Effla- ret.* flatu suo exterminaret, expelleretque. *Præconcinato mendacio.* præparato, & antè contexto, confutroque. *Alio vento.* Non Zephyro illo salutari, cuius vectura molli & tuta vti solebant. *Cæspe.* Idem sperat, quod nusquam videt, quod ignorat. *Inhians.* desideranter cupiens. *Ad illum locum.* domicilium scilicet illud beatissimum, quo Psyche fortunata prius fruebatur. *Per saxa cautium.* per saxorum aspera. *Alitibus.* Sic Virg. alitibus liquere feris, aut gurgite mersum Vnda feret, piscesque impasti vulnera lambent.

Sequentis. alterius scilicet sororis. *Errabundo.*

Nec vindicta sequentis poena tarda nit. Nã Psyche errabundo rursus gradu perue-

peruenit ad ciuitatem aliam, in qua pari modo soror morabatur alia. Nec secius & ipsa fallacie germanitatis induta, & in sororis sceleratas nuptias emula festinauit ad scopulum, inque simile mortis exitium * cecidit: interim dum Psyche questionem Cupidinis intenta, populos circuibat. At ille vulnere lucernæ dolens, in ipso thalamo matris iacens ingemebat. Tunc avis per alba illa gavia, que super fluctus marinos pinnis natat, demergit sese properè ad Oceani profundum gremium. Ibi commodum Venerem lauantem natantemque propter assistens, indicat adustum filium eius graui vulnere, dolore moerentem, dubium salutis iacere, iamque per cunctorum ora populorum rumoribus conuiciisque varijs omnem Veneris familiam malè audire, quòd ille quidem montano scortatu, tu verò marino natatu secesseritis. Ac per hoc non Voluptas illa, non Gratia, non Lepos, sed incompta, & agrestia, & horrida cuncta sint: non nuptiæ coniugales, non amicitie sociales, non liberum charitates, sed enormis eluuiæ, & squalentium fœderum insuauè fastidium. Hic illa verbofa & satis curiosa avis, in auribus Veneris filium lacerans existimationem, ganniebat.

Lucernæ vulnere adustus, cum dolore decumbebat. Commodum.] eo momento, id horæ, tunc tunc. Super hoc aduerbio satis multa in superioribus explicata. Lauantem.] Meritò Venerem natantem lauantemque corpus inducit in imo Oceano, pro-

erratico, diu multumque errante. Cautilus: Errabunda reges tenui vestigia filo. Nec secius? } nec tardius, nec segniùs. & videtur à fero dictum, ut gratiatici notant. Actius in Amphitryone: Si fortè paulò quàm veniã secius. Inq; simile. } Sicut extincta fuerat prior soror, sic simili eodè quoque genere mortis & exitio altera occubuit, dū scilicet se præcipitè dat ex scopulo. Ille.] Cupido. Avis gavia. } Gaviæ aues sunt aquaticæ, que bella gerunt diffidiæque cum anatibus, Pli. in 10. Diffidēt, inquit, aquaticæ anates, & gavia. Idem auctor est, gavius in petris nidificare. Nūc memorat Apuleius, gaviam in imā pelagi profunditatē sese demergentē, indicat se Veneri, quæ admodum Cupido

pterea quòd Dea maris est , & ex spuma maris genita fertur.
 Quod idèd finxit antiquitas , quia spermatis siue genituræ natu-
 ra spumosa est, vt docet Aristoteles lib. 2. de generatione anima-
 lium. *Propier.*]propè:propter aquam,propter aquarium,dixe-
 runt Lucretius & Virgilius. *Malè audire.*]vituperari,infamari-
 que : sicut econtrario bene audire est laudari , celebrarique.M.
 Tullius in epistolis ad Atticum : Mé idcirco putent bene audire
 velle, vt ille malè audiat : & rectè facere non meæ laudis, sed il-
 lius contumeliæ causa. *Montano scortatu.* } Ait gaudia auis ad Ve-
 nerem : Familiam Veneris vituperari, ipsúmque in primis Cu-
 pidinem infamari , quòd ob amorem Psyche meretricium, se-
 cesserit procul à commercio mortalium : & quòd ipsa quoque
 Venus sese subduxerit ex cœtibus humanis, dum natabula aqua-
 rum marinarum expetit : qua ex re fieri ait , vt Venere Cupidi-
 néque sublatis, squalent omnia, horrida & inculta sint. Huic
 sententiæ haud absimile est illud Senecæ ex tragœdia , quæ in-
 scribitur Hippolytus : Excedat agedum rebus humanis Venus,
 Orbis iacebit squalido turpis situ. *Scortato* autem , pro scorta-
 tione amoréque meretricio ponitur. Dicitur scortatus ea forma,
 qua concubinatus, pellicatus, aliæque id genus. *Non voluptas vl-
 la.* } Veneris & Cupidinis comites sunt, voluptas, Gratia, lepidi-
 rates omnes. Claudianus in epithalamio scribit, in comitatu Ve-
 neris esse delicias omnis. Donatus leporem, venustatem esse au-
 rumat: vnde lepidus dicitur, in quo lepõris est plurimum. Græci
lepidæ squamam vocant, vnde lepos deriuatur. Subducta Vene-
 re , nulla vsquam voluptas, nullæ gratiæ conuisuntur , quæ sine
 Venere ingratae sunt. *Nuptiæ conjugales.* } Sine Venere non con-
 iugia, non amicitia, non amores filiorum esse possunt, sed cun-
 cta squalentia, & situ deformata sint necesse est. *Gluuius.*]Lego,
eiuius, quod ad sordes & dehonestamenta referendum est. *A-
 uis.* } gaudia. *Ganniebat.*]insurrabat, immurmurabat. Gannitio
 propriè canum est querula murmuratio.

*Solidum excha-
 mat.* } solida voce,
 firma, magna, du-
 rabili : nomen
 pro aduerbio. sic
 Virgil. Torúmque
 repentè Clamat.
Bonus filius.] Iro-
 nicòs pronun-
 ciandum. *Pro-*

*At Venus irata solidū exclamat re-
 pentè: Ergo iã ille bonus filius meus ha-
 bet amica aliquam? Prome, age tu, quæ
 sola mihi seruis amãter, nomè eius, quæ
 puerū ingenuum & inuestem sollicita-
 uit, siue illa de Nympharū populo, seu
 de Dearū numero, seu de Musarū cho-
 ro, vel*

ro, vel de mearum Gratiarum ministerio. Nec loquax illa conticuit auis: Sed nescio, inquit, domina: puto puellam, si probè memini, Psyche nomine dicitur, efflicte cupere. Tunc indignata Venus exclamavit: Vel maximè Psychem illam, me a forma succubam, mei nominis emulam, verè diligit. Nimirum illud incrementum lenam me putavit, cuius monstratu puellam illam cognosceret. Hic queritans * propter emergit à mari, suamque protinus aureum thalamum petiit: & reperto (sicut audierat) egroto puero, iam inde à foribus quàm maximè boans: Honesta, inquit, hæc, & natalibus nostris, boneque tue frugi congruentia? ut primùm quidem tue parentis, immò domine præcepta calcares, nec sordidis amoribus inimicam * meam cruciaries: verum etiam hoc atatis puer, tuis licentiosis & immaturis iungeres amplexibus, ut ego nurum scilicet tolerarem inimicam. Sed utique præsumis nugo & corruptor, & inamabilis, te solum generosum, nec me iam per atatem posse concipere. Velim ergo scias, multo te meliorem filium aliam genituram: immò, ut contumeliam magis sentias, aliquem de meis adoptaturam vernulis, ei que donaturam istas pinnas, & flammam, & arcum, & ipsas sagittas, & omnem meam supellectilem, quam tibi non ad hos usus dederam. Nec enim de patris tui bonis, ad in-

me.] exprime, enuntia, demonstra. Ab hoc verbo promus dictus, qui ex promptuaria cella promittit cibaria, Plaut. Ego sum promus condus, procurator peni. Nomen eius.] scilicet puellæ. Inuestem.] Cupidinem significat, qui ingenius & inuestis figuratur, hoc est imberbis: anti- qui enim vestem barbam dixerunt. vide vesticipes, barbati: inuestes, qui sine barba sunt, nominantur. In Apologia: Inuestem à nobis accepisti, vesticipem illic reddidisti. Arrogari non poterat, inquit Gel. nisi vesticeps. De nympharum populo.] Multa sunt genera nympharum. Nymphæ numina sunt fluuiorum, à fontibus ducentes originem. Vnde Virgi. Nymphæ Laurentes, nymphæ genus amibus

unde est. Nymphæ montium Oræades dicuntur, *ἄγρις* enim Græcè mons est: Dryades, sylvarum, quoniam Græcè *δρυς* quercus: Hamadryades, quæ cum sylvis nascuntur. sunt enim quædam nymphæ ut auctor est Plutarchus, viuentes unâ commorientesque cum arboribus. Sunt & Naxiæ, quæ floribus & virgultis delectantur: *ἄμνη* enim Græci dicunt salutum, locumque syluosum. Naiades fontium, Nereides maris. Memoriam proditum est, quicumque effigiem nymphæ viderit, eum ferendi non facere finem. hos Græci *νυμφολίτοις*, Latini lymphatos appellant. Nymphæa à nymphis dicta, quæ balnea & lauacra significant. Iosephus nymphæa lacus & balneas interpretatur, cum sic scri-

structionem istam quicquam concessurus est. Sed male prima pueritia instructus es, & acutas manus habebas, & maiores tuos irreuerenter pulsasti toties: & ipsam matrem tuam, me, inquam, ipsam, parricida denudas quotidie, & percussisti sæpius, & quasi viduam utique contemnis. Nec vitricum tuum, fortissimum illum maximumque bellatorem, metuis. Quidnis? cui sæpius in angorem mei pellicatus, puellas propinare consueuisti. Sed saxo te lusus huius poeniteat, & sentias acidas & amaras nuptias istas. Sed nunc irrisui habita quid agas? quò me conferam? quibus modis stellionem istum cohibeam? Petamne auxiliùm ab inimica mea Sobrietate, quam propter huius ipsius luxuriam offendi sæpius? aut rustica squalentisque fœmina colloquium prorsus adhibendum est? Horresco: nec tamen vindictæ solatium tantum spernendum est. Illa mihi prorsus adhibenda est, nec ulla alia: quæ castiget asperrimè nugonem istum, pharetram explicet, & sagittas de armet, arcum denodet, tedam deflammet, immò & ipsum corpus eius acrioribus remedijs coërceat. Tunc iniuriæ meæ litatum crediderim, cum eius comas, quas istis manibus meis subinde aureo nitore perstrinxi, deraferim: pinnas, quas meo gremio nectarei fontis infeci, prætonderim. Sic effata, foras sese proripit infesta, & stomachata biles Venerias.

bit libro 1. Iudaici belli: Apud Ascalona condidit nymphæa
 siue lacus & balneas. *νύμφη* Græcè dicitur sponsa, *νύμφος* spon-
 sus. *Mearum.*] Gratia, quæ Græco vocabulo Charites, di-
 cuntur, meritò famulæ Veneris, & ministræ esse dicuntur:
 quando sine Venere gratia omnis ingrata est, inamabilis, &
 profus inuenusta. Græci Charita vocant Venerem illam siue
 venustatem, quam Apelles sibi peculiariter vendicat in pictura,
 qua sola sibi neminem parem esse dicebat. *Loquax.*] Corrigo, *lo-*
quax. gavia enim avis loquax meritò nominatur, quam & supe-
 ritus verbosam appellavit, quæ Veneri cuncta denarravit. Ta-
 les, lingulacæ, loquutuleiæ, blateratrices, eleganter dicuntur.
Puellam.] quasi vnam ex mortalibus fœminis. *Efflicte.*] vehe-
 menter, perditè: quod & efflictim dicitur. adverbium est. *Meg*
forme succubam.] Succuba quasi vicaria dicitur, ac æmula, suc-
 cedensque in alienam vicem & locum. Ovidius: Quod gemit
 Hypsipyle læti quoque succuba nostri, Mœreat, & leges sentiat
 ipsa suas. Venus succubam formæ suæ Psyche eleganter appel-
 lat, propterea quòd vt altera Venus religiosis adorationibus cul-
 ta fuerat, & venerationis vicariæ partiaro honore honestata.
Illud incrementum.] Hoc est, inquit, quod indignationis auctarium
 est & cumulus, quod me lenocinij officio functam esse opina-
 tur filius, tanquam monstraerim ego illi quem diligeret. *Quæ-*
ritans.] id est, vehementer delamentata. Quòd si legas *Quiri-*
tans expones, valdè vociferans: quiritare enim est, Quirites
 ciere, & Quiritium fidem clamando implorare: vnde quiritare
 pro vociferari & clamare vsurpantur: auctores M. Varro & Dio-
 medes. Lex fuerat proquiritata, dixit Sidonius, pro eo quod est
 promulgata, & præconis boatu denunciata, publicatæque. *A for-*
ibus.] antequàm cubiculum introiret. *Boans.*] clamans, vocife-
 ransque. boare enim est sonare & clamare: vnde Reboant syluæ,
 apud Virgilium, pro resultant & remugiunt. Nonnulli dialecti-
 corum, Verbum dictum esse autumant à verum boando, hoc
 est verum sonando. Ennius sonum pedum bombum pedum di-
 xit. Ex hoc autè quod boans alta voce filium compellat, cognos-
 cere potes, quàm sera & seria & seuera obiurgatione sit Cupidi-
 nem castigatura. *Honestæ hæc castigatio.*] Veneris ad filium, or-
 sa ab ironia. *Bone frui.*] hominem bonæ frugi dicimus tempera-
 tum, vtilem, necessarium: laudantur serui, qui bonæ frugi sunt.
Sordidus amor.] Petierat Venus à filio, vt Psyche amore flagran-
 tissimo hominis extremi ac sordidissimi teneretur: nunc dolent-
 ter afficitur, mandatum suum à filio posthabitu per contem-

pationem fuisse. *Hoc ata.* Juxta ætate puerili, quæ nondum rebus
 amatoriis videtur idonea. Multa autem est copia talis loquutio-
 nis apud veteres scriptores. interim vno exemplo Ciceronis
 contenti erimus, quod obuium est: sic enim scriptum est in 1.
 de Oratore: Peto igitur, inquit Crassus, à te, quoniam id nobis
 Antoni, hominibus id ætatis oneris imponitur. *Nugo.* Inugo-
 nem, vt paulò post quoque appellat filium, nomine probroso &
 obiurgatorio: quasi nugatum plenum, & nulli rei bonæ ido-
 neum. *Per ata.com.* } arbitraris, inquit, me vetulam esse: & ob æta-
 tem non posse alterum Cupidinem progenerare: sed Diis &
 Deabus nullum senium, nulla annositas obest, cum æuiterni sint,
 nec vnquam emoriantur: mulieres verò mortales post 50. an-
 num non gignunt, maiorque pars quadragesimo profluum
 genitale sistit: nonnullæ, vt inquit Aristot. 60. anno pepererunt.
 Cornelia ex Scipionum gente, post 62. annum, vt Plinius refert,
 genuit Volusium Saturninum. Lucret. Desistit vt mulier spacio
 defessa vetusto. *Adoptaturam.* Jure inquit, adoptionis aliquem
 ex seruis domesticis mihi filium asciscam, qui vicarius sit, suc-
 cedatque in nomen & bona suppellectilæque Cupidinis: iure
 enim adoptionis transit adoptiuus in nomē, in familiam, in hæ-
 reditatem adoptatoris. Seruus quoque manumissus patroni
 nomen accipit: quod & Lactant. memorat lib. 4. institutionum.
 Sic Pompo. Atticus à Cæcilio adoptatus, deinceps dictus est
 Cæcil. Pomponius. De quo M. Varro in 2. de re rustica: Qui tunc,
 inquit, Titus Pomponius, nunc vocetur Cæcil. Pomponius, no-
 mine eodem M. Tul. perquam eleganter ob hanc nominum
 vsurpationem in epistolis ad Atticum scribit: Dio. tanquam
 adoptatum à se ipso & Attico simul nominandum esse, M.
 Pompo. Dio. Verba Ciceronis hæc sunt de Eurychide: Gratum
 quod veteri prænomine, nouo nomine Titus erit Cæcil. vt ex
 me & ex te iunctus, Dio. M. Pomp. in adoptione seruetur, vt na-
 turam imitetur. Inde reprehensus Clodius, quod se Cæcil.
 Fonteio natu minori adoptandum dederit. *Meam sup.* } mater
 materna bona erepturam filio se minatur, & alteri donaturam:
 cum iure ciuili possit mater suppellectilem suam legare cui vel-
 lit, cum paterna bona ad filium pertineant. *Ad instructionem.* }
 Legale verbum est, sicut & instructus fundus, & instrumen-
 tum legatum. *Pulsisti.* } violasti, infamasti: nec enim ad sa-
 gitte Cupidineæ ictum est id tantum referendum, sed ad
 omnem infamiam & sugillationem. Iulius Firmicus, Pulsatus
 infamia. Virg. Pulsatos referens infecto fœdere diuos. *In-*
ductus. } Hic expone pro institutus, educatus, conformatus: tan-
 quam

quam educatio illa primigenia plurimum polleat ad mores formandos. *Percussisti sapius.* } quia Venus amavit Adonin, Martem, Anchisen, & alios: quod sine Cupidinis sagitta fieri non potuit. & ita subtiliter mater imputat filio, quod ipsa sponte commisit: & deriuat crimen. quando ita comparatum est, vt homines malint vitia sua excusare, quàm excutere. *Quasi viduam.* } filius sub matre vidua liberius degit, & securius agit: videnturque viduæ matres natis contemptiores esse quàm nuptæ. nam, vt scribunt iurisperiti, fœminæ in potestate liberos non habent. Viduæ vt imperiosæ à scriptoribus taxantur. *Martialis: Imperia viduarum Proculis.* *Iuuenalis: Vidua est, locuples quæ nubit auaro.* *Horatius: Vt piger annus Pupillis, quos de ra premit custodia matrum.* *Vitricum suum.*] Martem signat, Veneris maritum, de quo Ouid. *Vitricus & gladiis & acuta dimicet hasta.* *Quidni?* } quare non? comica locutio. *Horat. Quidni? concurritur horæ Memento.* *Donatus: Est, inquit, quidni, aut quid nisi, aut cur non: quia veteres ni pro ne ponebant, & ne pro non.* *Puellas propinare.*] Sensus est: vt ego magis angar & crucier ob pellicatus suspicionem, puellas exhibes conciliâsque Marti coniugi. Nihil autem grauius ferunt acerbiûsque fœminæ, quàm pellices. *Iuuenal. Tunc ficta pellice plorat.* *Quod autem Mars amauerit præter Venerem alias quoque docent poetæ, & exempla testantur, quibus inuulgatum est inter cætera, Romulum Romæ conditorem ex Marte & Ilia esse progenitum. Idem Nerienem amasse fertur, eamque iustæ vxoris loco habuisse. quod & Plaut. indicat, sic scribens in Truculento: Mars peregrè adueniens salutat Nerienem vxorem suam. & in annalibus Gellij Heri Ilia ita precatur: Nerio Martis te obsecro, pacem dare vt liceat nuptiis propriis & prosperis, vti de tui coniugis consilio contigit: de tui, inquit, coniugis consilio, Martem scilicet significans.* *Pellicatus.*] vt concubinatus, vt scortatus, sic & pellicatus dicitur, videlicet à pellicibus, quæ inuisæ infestæque sunt maritalis fœminis: vnde ex lege Numæ Pompilij pellex vetabatur templum Iunonis introire, quæ odio semper internecino pellices est insequuta. Verba legis antiquissimæ sunt hæc: *Pellex ædem Iunonis ne tangito: si tangit, Iunoni crinib. dimissis agnum fœminam cædito.* Refert M. Tul. de Offic. 2. Alexandrum Pheræum ab vxore interfectum esse propter pellicatus suspicionem. *Propinare.*] porrigere, & quasi prægustandas tradere. super quo verbo apud Suetonium satis multa. *Faxo.*] faciam. *Stellionem cohibeam.*] Probroso nomine & maledico filium stellionem appellat: est enim stellio bestiola minor lacerta, ore

maculoso: & vt inquit Ouid. Variis stellatus corpora guttis: unde à stellarum quasi pictura & varietate stellio dictus est. Nul- lum animal stellione fraudulentius: inuidere homini tradunt. inde stellionum nomen auit in maledicum translatum, stellio- nes tuniculam exuunt, & senium, more cæterorum serpentium, stas temporibus. Has exuias Theophrastus, Plin. cæteri, autumant remedio esse morbo comitiali: sed nisi confestim eri- piantur, malignone præfagio an naturali appetentia, illicò con- uertuntur & deuorant. ideòque cùm exiuit membrana à stel- lione, obseruatur cubile: vbi vèrè incipiente fixilib. harundini- bus textas opponunt casàs, quarum angustiis gaudet, eo faciliùs exuens circumdatum senectæ torporem: eòque derelicto, non potest remeare. Arbitrantur erudici, stelliones vulgò nunc taran- tulas vocitari, Græci ἀσκαλωτάς vocant. Tradit idem Plin. vo- lumine vndetrigesimo, stellionem scorpio esse contrarium in tantum, vt visò quoque pauorem his afferat, & torporem fri- gidi sudoris: Græci colorem vocant, & ascalabotem, & ga- leotem. Aristophanes meminit ascalabotæ in comœdia quæ inscribitur Nephelæ: hic plenus est lentigine stridoris acerbi. Inde stellionatus crimen, cuius apud iurifconsultos multa men- tio est, nomen sumpsisse creditur. Stellionatum autem obici posse his qui dolo quid fecerint, sciendum est: & vbiunque titulus criminis deficit, illic stellionatum obiciamus, vt inquit Vlpianus: maximè autem in his locum habet, si quis fortè alij rem obligatam dissimulata obligatione per calliditatem alij di- straxerit: item si quis merces supposuerit, vel corruerit, & si quis imposturam fecerit, stellionatus reus erit: & vt generaliter dixe- rim deficiente titulo criminis hoc crimen locum habet. Pœna autem stellionatus nulla legitima est, cùm nec legitimum cri- men sit. Quod ait Vlpian. si quis imposturam fecerit, scito (vt id quoque in transcurso annotemus) imposturam dici fraudem, fal- laciam, deceptionem. Iulius Capitolinus in Galienis: Impostu- ram fecit & passus est. Imponere est, decipere & fallere: quo ver- bo vtuntur Iuuenalis, Marcialis, M. Tul. omnis denique schola eruditorum. Apud ecclesiasticos quoque scriptum est, Cur nobis imposuisti? inde impostores pro fraudatores, circumsriptoresq; & apud Statium, Mens cunctis imposta manet: pro fraudulenta & fallax. Consimilis significatus verbum illud implanare Cypria- no, quod ille propè peculiariter vsurpat pro decipere, seducere- que. ab eodem implanator dicitur, seductor & impostor. *Acidus impias.* Jà sapore aspero & amaro facta translatio. Saporum ge- nera multa reperiuntur: dulcis, suavis, pinguis, amarus, austerus, acer,

acer, acutus, acerbus, acidus, falsus. Credo acidum esse illum saporem, quem medici ponticum vocant, & stipticum. nam Galenus ponticum à stiptico vix seiungit. nostri vim stipticam, astringentem & astrictoriam interpretantur. Obiter enarrandum, quid significare voluerit Pli. scribens de alumine lib. naturalis historiae 35. his verbis: Omnium generum vis in astringendo. vnde à Græcis, ait Plin. inpositum nomen alumini, à vi astringendi. quod autem sit id nomen, supprimit. Scito à Græcis dici, & ita appellat Gal. in libro de simplici medicina, à vi scilicet & potentia stiptica siue astrictoria. apud eundem frequenter vsurpatur ponticitas, & stipticitas vocabulis vsitationibus quàm doctioribus. *Sobrietate.*] Nihil est tam inimicum Veneri, quàm sobrietas, frugalitasque. Nam sine Cerere & Baccho friget Venus. Quæ Voluptatis comites describuntur à Silio, eadem Veneri ascribi possunt, sic enim inquit lib. 15. Punicorum: Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris Circum te semper volitans, Infamia pennis. Sobriolus, eleganti vocabulo dictus Cypriano, sobrietatis cultor, & frugi. *Rustica.*] Rusticitas omnis, sordes, squalor, illuies, præcul sunt à Veneris contubernio. *Illam mihi adhibenda.*] Tandem deliberat adhibere opitulatricem Sobrietatem, ad Cupidinem mulctandum: nec enim vlla res magis exarmat infringitque Cupidinem, quàm sobrietas, quàm abstinentia, quàm frugalitas. *Nugonem istum.*] contumeliosè dictum in Cupidinem, tanquam odiosum iam & molestum. Nam hæc significat Istum. Sic Teren. Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito. Propertius: Iste quod est, ego sæpe fui. Virg. Aut quid petis istis. Hæc enim pronomina, vt docet Donatus, spernendis sunt, odiùmque demonstrantis. *Explicit.*] relaxet, resoluatque, ita vt fiat fluxura sagittarum. *Dearmet.*] exarmet, & vi noxia viduet. A Liuiio dicitur dearmatus exercitus. *Arcum denodet.*] Nodatur arcus, quando intenditur: denodatur, quando relentescit. Significantissimis autem verbis singula cola & membra exequitur. *Tedam destammet.*] facem restinguat, flammisque despoliet. hæc enim particula De in hisce omnib. verbis significat priuationem. Interdum habet vim actiudam, & valde significat: vt, Defessus sum, pro valde fessus: &, Deamoto Syre, pro valde amo. *Iniuriæ litatum.*] Sicut qui litat Diis, propitiat Deos, placat, & votum impetrat, ita ait Venus litatum iniuriæ suæ, hoc est satis fieri posse & placari: sic enim deraserit. Cupidini, & pennas detonderit, quibus ille superbiens & fastuosus, cuncta conculcat. Sacrificare est omnium, litare est paucorum. Hinc ait leno Plautinus: Tum me Iupiter faciat vt sem

per sacrificem, nec vnquam litem. *Subinde.*] frequentet. *Antea nitore.*] vinculo aureolo comam Cupidinis filij se sæpe nodasse atque perstrinxisse significat. *Stomachata bilis venerias.*] Indignabunda & bili percita, qua Venus stomachabunda turgere solet, & concitari. Græci melancholiam vocant, quam nostri atram bilem, quæ hominem facit furentem & insanum: adeo magnum inest bilis virus, cum se fundit in animum. De varietate effectûque multiplici atræ bilis, luculentum problema est apud Aristotelem.

Tumido.] Indignationem iracundiâque præ se ferente. *I:*a enim, ut inquit Seneca, se profert, & in faciem exit. Dixit quoque Plautus festiuiter, nec minus eleganter, in fermento esse fœminam, intelligi volens irascentem: ut enim fermento turget panis, sic ex bili & ira turgent præcordia, & vultus in ruborem tumoremque efferuescit, fit fœda visu facies, deprauantium se atque intumescentium. hæc enim irarum signa indiciaque sunt: auctores Seneca, Gellius, Plutarchus, ceteri. *Venustatem coerceret.*] Ira formam deformat,

Sed eam protinus Ceres & Iuno comitantur, visâmq; vultu tumido, quasi siere, cur iruci supercilio tantam venustatem micantium oculorum coerceret? At illa: Opportune, inquit, ardenti pro fus isto* modo pectori, violentiam scilicet* perpetratur. e venitis. Sed totis oro vestris viribus Psyche illam fugitiuam, volaticam, mihi requirite. Nec enim vos utique domus mea famosa fabula, & non dicendi filij mei factum latebunt. Tunc illa ignare que gesta sunt; palpare Veneris iram saeuientem sic adorte: Quid tale, domina, deliquit tuus filius, ut animo pernicaci voluptates illius impugnes: & quam ille diligit, tu quoque perdere gestias? Quod autem oramus, isti crimen, si puella lepida libenter arrisit? An ignoras, eum masculum & iuuenem esse? vel certè iam quot sit annorum oblita es? An quod ætatem portat bellulæ, puer tibi semper videtur? Mater autem tu, & præterea cordata mulier, filij tui lusum semper explorabis curiosè, & in eo luxuriam culpabis, & amores reuincas, & tuas artes tuasque delicias in formoso filio reprehendes?*

hendes? *Quis autem Deum, quis hominum parietur, passim cupidines populis disseminantem, cum tua domus amores *amore coërceas, & vitiorum muliebrium publicam præcludas officinam? Sic ille metu sagittarum, patrocínio gratioso Cupidini, quavis absenti, blandiebantur. Sed Venus indignata ridicule tractari suas iniurias, præuersis illis, altè rursus concito gradu, pelago viam capessit.*

venustatem deuenustat, flagrant oculi, os turbidum fit, labra quatiuntur, dentes arietantur, capilli subriguntur, manus comploduntur: nescias, vtrum magis derestabile sit, an deforme, vitium iracundiæ. *Violentiam.*] Tanquam

non sponte, sed vi compulsa Venus, ardorem ab imis præcordiis æstuantem sedatura sit. Idè autem ardenti pectore dixit, quia (vt philosophi tradunt) ira mouetur ex pectore efferuescente circa cor sanguine. Causa autem cur potissimum assignetur iræ locus, non alia est, quàm quòd in toto corpore calidissimum est pectus. *Volaticam.*] in fuga pernicem, & quasi volatu aufugientem. Seneca: Meministi dixisse me volaticum esse ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam. M. Tul. in epistolis ad Atticum: O Academiam volaticam, & sui similem, modò huc, modò illuc. *Fugitiuam.*] Alludit ad fugitiuum seruum, quem inquirere volentibus Senatusconsultum & lex Fannia prospexit: multa etiam in magistratus statuta, si inquirentes non adiuuent: sed & in eum, qui queri apud se prohibuit, eadem pœna statuta est etiam generali epistola diuorum Marci & Commodi, quæ declarat & præfides & magistratus adiuuare debere in inquirendis fugitiuis. Scitè igitur & significanter dixit, Fugitiuam mihi requirite. *Famosa fabula.*] infamis rumor, & fabula infamiæ plena de Cupidine. *Ignare.*] Melius legas gnaræ, tanquam callentes, scientesque quicquid contigisset. Deorum enim est, cuncta nouisse: vnde & dæmones à scientia nuncupati sunt, qua prædita est eorum natura. Non facit ad stomachum Fulgentij interpretatio, scribentis Dæmonas dici ex eo, quòd populos subdere cupiebant. δῆμος enim Græcè populus dicitur. argutiola hæc vanior quàm verior creditur. *Palpare iram.*] mitigare, mulcere. Palpare propriè est manu mulcere, ex hoc interdum accipitur pro adulari. Horatius: Cui malè si palpare, recalcitrat vndique tutus. apud Plautum, palpo percutit: pro adulatione & blandimentis. Palpatur dixerunt veteres, pro palpat. Lucilius: Hic vbi

me videt, subblanditur, palpatur, caput scabit. *Dolina.* } Nomine
 venerationis Venerem dominam appellant, vt pote Deam po-
 tentissimam: cuius dominatu cuncta superantur. vel ironicòs di-
 ctum accipe ab his Deabus, quæ in sensæ infestæque Veneri fuis-
 se traduntur: altera ob mariti concubinas, altera ob Proserpinæ
 raptum, cuius conciliatrix & architecta fuit Venus. *Peruicaci.* }
 peruicaciam à pertinacia hoc distare grammatici existimaue-
 runt, vt peruicacia interdum sit bonarum rerum perseuerantia,
 pertinacia semper malarum. Huic distinctioni subscribit illud
 Accij ex Myrmidonibus: Peruicacem dicis me esse, facile patior:
 pertinacem, nihil moror: hæc fortes sequitur, illam indocti possi-
 dent. Verùm hæc grammaticorum obseruationes interdum præ-
 rancidæ sunt, nec ad æquilibrium perpensæ. Econtrario enim &
 pertinacem in malo apud scriptores idoneos identidem licet re-
 perire. Superfedeo exemplis, quæ infinita sunt, & à nobis aliubi
 recitata. *Quot annorum.* } Tanquam ex ephebis iam excesserit, sit-
 que meritò eximendus ex materna tutela, ac iam possit impu-
 niùs lasciuire: vsurpans illud Plautinum, *Ætas mea iam excessit*
ex magistratu tuo. *Bellulè.* } licitè ac decenter. dicitur autem Cupi-
 do ætatem bellè portare, quia si formam eius spectes, puer sem-
 per esse videbitur: est enim inuestis, & puerili ætate spectabilis.
Cordata mulier. } prudens, circumspecta, sagax. In corde enim (vt
 inquit Plin. habitat mens: & secundum Aristotelem, cor fons est
 venarum, arteriarum & sensuum. Auicenna, Galenus, cor fontè
 vitæ, & radicem, nec non principium virtutis vitalis esse autu-
 mant: & quibusdam cor (auctore M. Tullio) animus videtur. Vn-
 de meritò cordati dicti prudentes, sicut econtrà vecordes & ex-
 cordes pro vesanis: ex quo Nasica ille prudens corculum appel-
 latus, vt est ab Ennio dictum: Egregiè cordatus homo catus He-
 lius Sextus. Super qua re annotamenta fecimus in i. commenta-
 rio Tusculanarum. Plinius refert, Catos Corculos apud Roma-
 nos cognominatos esse, qui sapientia præcellerunt. in vulpe, quod
 cœli sidus est, habentes horoscopum, erunt cordatissimi. *Semper*
explorabis. } Castigatur Venus, tanquam non deceat matrem ob-
 seruare nimis curiosè voluptatem & lusus filij, cùm parentes ple-
 runq; debeant conuiere in negotiis filiorum: alioqui retorque-
 bitur in illo illud Comicum: Quàm iniqui sunt parentes in filios
 iudices, qui æquum esse censent, nos iam à pueris illicò nasci se-
 nes, neque illarum affines rerum quas fert adolescentia. Detur
 (vt inquit verissimè elegantissimèque M. Tul.) aliquid ætati: sit
 adolescentia liberior: non omnia voluptatibus denegentur: vin-
 gat aliquando cupiditas volupàsque rationem. *Reuincas.* } re-
 dargues,

dargues, refutabis: tanquam amori amores sint convenientissimi. A. Gellius: In culpa & maleficio reuicti sunt. *Tuas artes reprehendes.* } Absurdum videtur esse, quod parens reprobet in filio eas artes atque delicias, quarum ipsa magistra est, & quas profitetur. Ridiculum enim foret, si luscus luscum, claudus claudum conuicio insectaretur, quod in illum subito retorqueri posset: Si Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum. Illud quoque sæpe fit, vt quæ ipsi fecimus, in aliis reprehendamus: sicut in scholis, luxuriantem patrem luxuriosus ipse iuuenis accusat. quod quàm decenter fieri possit, equidem (vt Quintil. verbis vtar) non inuenio. *Cupidines.* } De populo Cupidinum numeroso antè dictum est. *Publicam officinã.* } Domicilium Veneris & Cupidinis officinã est vitiorum, maximè muliebrum. Tolle ex rebus humanis Venerios amores, ex magna parte mulieres fient impeccabiles. *Metu sagittarum.*] timentes ne sagittis Cupidineis deurerentur, inflammarenturque. *Perversis illis.* } Iunone & Cerere iam conuersis in aliud iter, atque abeuntibus, Vel expone Perversis, posthabitis, & quasi relictis deabus, Venus ad vndas, vnde orta est, flexit iter, mariãque sulcauit.

A R G V M E N T V M LIBRI

S E X T I.

Post anxiam disquisitionem, post Cereris suasionem, post Iunonis refractionem, Psyche vltronea Veneri sese offert. Veneris ascensus in cælum & numinum imploratio describitur, eiusque in Psychen iussa imperiosissima memorantur: vt scilicet aceruum omnifarie frugis granis seingatis disponeret, vt floccum velleris pretiosi quæsitum afferret, vt liquorem Stygium urnula deferret, vt Proserpina pyxidem formositate repletam referret: quibus omnibus diuino adminiculo confectis, nubii Psyche in concilio Deorum Cupidini suo, celebranturque in cælo nuptiæ, ex quo matrimonio nascitur Voluptas.

Et iratum.] Cupida erat Psyche mitigare Cupidinem, quamuis iratum, & ex iusta causa succensentem: quæ si lenire non quiret blandimentis

INterea à Psyche varijs iactabatur discursibus, dies noctesque mariti vestigationib. inquieta, animo tanto cupidior, & iratum licet si

vxoriis, seruili prece & obsequio famulari propitiare decreuerat. Defest. exhaustu, debi

Ff ij

liratūmq̄. Li-
pothymia dicitur
Græco vocabulo
defectus animi,
cuius frequenter
meminit inter cæ-
teros Galenus.
Graniter.] Lego,
gnauiter, hoc est
strenuè, impigrè,
perniciter. Pului-
naribus.] Puluina-
ria in templis le-
ctuli significan-
tur, simulachris
Deorum dicati,
qui sterni in tem-
plis consueuerūt:
abusiue pro tem-
plis ponuntur, de
quibus affatim in
cōmentariis Tran-
quilli. Videt spi-
cas.] Signa sunt, ex
quibus colligit id

templum Cereri dedicatum esse. Spica, ut inquit M. Varro, à spe
videtur nominata: eam enim rustici, quòd sperant fore, serunt.
Spica mutica dicitur, quæ non habet aristam. Dicitur autem &
hic spicus, & hoc spicum. Cic. in Arato: Spicum illustre ferens in
gni corpore virgo. Namque in cœlo spica est, oriens in virginis
parte decima. Quicumque in ortu spicæ natus fuerit, auctore Ma-
terno, erit ruralibus officiis semper applicatus, & multas fruges
horreis condet. A spica, spicilegium dictū, ad quod facta messe
accedūt rustici, legentes scilicet spicarū reliquias, quas messorum
præterierunt. Hinc illud apud Varronē prouerbiale: Nemo repre-
hensus, qui ex segete ad spicilegium reliquit stipulam. Quod in
messe frumentaria est spicilegium, hoc in vindemia est racema-
tio: quando scilicet à vindemiatoribus racemi rari interualla-
tūq; prætereuntur. Hinc illud Tertulliani ex Apologetico: Post
vindemiā parricidarū racematio superstes. *Flexibiles in corona.*]
spiceas coronas Cereri Deæ dicari solitas, testis est Tibul. cum
ait: Flaua Ceres tibi sit nostro de rure corona Spicea, quæ templi
pendeat

pendeat ante fores. Fuit Romæ collegium fratrum Arualium, quod Romulus in primis instituit numero duodecim, cuius sacerdotij insigne est spīcea corona: auctores Plin. & Gel. Cere rem spiciferam Deam appellant poetæ. *Falces.*] In rustico instrumēto, multa falciū genera sunt: nā sunt falces putatorix, quibus in arbore utimur, & vite: itē messorix, item scenariæ, stramentariæ, sylvaticæ, arborariæ, de quibus apud Columellam, Catonem, Palladium, cæteros crebra mentio. M. Varro falces adoreas, appellat à farre secando, quod ador veteres dixerunt. Lumarix verò falces, quod obscurius est, & ignotius, sunt quibus secant lumecta: sic enim spinas in agris serpentes agricolæ vocant. Sirpiculæ falces, à sirpando, id est ab alligando vocatæ sunt. si pare enim ligare est: vnde sirpea dicta pro vehiculo, quod virgis sirpatur, id est colligando implicatur: in qua sterco aliudve quid vehitur. *Operæ.*] Operarum appellatione ipsi quandoque operarij significantur. De operis Clodiani, de operis campestribus in lib. Annotationum, & in Tranquilli commentariis satis multa: Columella percenset in secundo, quot operæ exigantur in rusticatione: à quo occatoria, sarritoria, messoria seorsum describuntur. Sesquiopera Columellæ est opera vna & dimidiata. Sarritoriam operam intelligimus eam, qua sarritores agrum sarrunt, hoc est fodiunt: sarrere enim, aperire est. Occatoria verò, ab occando dicta. occare est, glebas comminuere, & quasi occidere: vnde occatio dicta: auctor M. Varro. Alij occasionem quasi occæcationē interpretantur. quod sentire videtur M. Tul. sic scribens in Catone: Quæ cum gremio mollito ac subacto semen sparsum excepit, primū id occatum cohibet: ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est. A Sereno quoque dictum est: Occatio occæcatio est namque semina quasi occæcari videntur, cum in occato mollitoque gremio terræ reconduntur. *Incuria.*] per incuriam, hoc est, negligentiam. septimus est casus. *Discretim.*] separatim, sciunctim, diuisim. aduerbium est, à discernendo dictum. Ab eodem verbo discerniculum deriuatur, quod significat acum, qua capillus mulierum ante frontem discernitur, diuiditurque. Discerniculum A. Gellio est pro differentia atque discrimen. sic enim scribit libro 16. Tamen comperi duas species hellebori esse, discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. *Omnium misertordiam.*] Ex hoc admonemur, in cultu religionis nec minutos quidem Deos esse negligendos, sed & medioximos & patellarios esse propitiandos: contra Plauti sententiam, scribentis in Casina: Cum sit tibi propitius Iupiter, tu istos minutos Deos floccifeceris?

Ceres alma.] Ex Virgilio sumptū epitheton, quod Cereri maximè conuenit, cuius frugibus homines potissimum aluntur. Alnum diem pro tranquillum debemus accipere, ut inquit Donatus apud poëtam scribentem: Præterea si nona diem mortalibus alnum Aurora extulerit. *Longum.*] è longinquo, vel longa uociferatione aduerbium est. *Ain.*] elegantius est, Ah, tanquam dolenter hoc pronunciet Ceres. *Disquisitione.*] inquisitione, inuestigationeque sollicita, & per diuersas orbis partes facta. Disquirere enim inquirere est per disuncta & diffidentia loca. Apud Lium, Tranquillum, cæteros, fit mentio disquisitionis.

Furens animi.] ani-

mo furenti concita, ac concitata: archaïsmos est. *Tutelam geris.*] Quia Psyche id temporis occupata erat in rebus Cerealibus componendis, curandisque: cum sollicita esse deberet de sua ipsius salute.

*Hic eam sollicitè seduloque curantè, Ceres alma deprehendit: & longum exclamat protinus: * Ain Psyche miseranda, totum per orbem Venus, anxia disquisitione, tuum vestigium firens animi requirit: teque ad extremum supplicium expetit, & totis numinis sui uiribus ultionem flagitat. Tu uero rerum mearum tutelam nunc geris, & aliud quicquam cogitas, nisi de tua salute? Tunc Psyche pedes eius aduoluta, & uberi fletu rigans Dea uestigia, humum que uerrens crimibus suis, multijugis precibus editis veniam postulabat. * Rogote, frugiferam tuam dextram istam deprecor, per latificas messium ceremonias, per tacita sacra cistarum, & per famulorum tuorum draconum pinnata curricula, & glebe Siculae sulcamina, & currum rapacem, & terram tenacem, & illuminarum Proserpine nuptiarum demeacula, & luminosarum filie inuentionum remeacula, & cetera qua silentio tegit Eleusis Attica sacrarium, miseranda Psyche anima, supplicis tue, subsiste. inter istam spicarum cõgeriem, pãtere uel pauculos dies delitescam; quoad Dea tante se uiens ira spatio temporis mitigetur, uel certè mee uires diutino labore fesse, quietis interuallo leniantur.*

late, qua miseris mortalibus nihil est charius. *V'beri fletu.*] larga
 vœrtate lachrymarum. *V'errens crinibus.*] Liuius. Matronæ circa
 Deūm delubra discurrent, crinibus sparsis aras verrentes, nixæ
 genibus, supinas manus ad cœlum ac Deos tendentes. Verrere
 enim est trahere, & mundare. inde villa à Catone versa dicitur,
 pro munda, purgataque. Veteres, auctore Augustino Deam cole-
 bant nomine Deuerram, ab officio scoparum nuncupatam, qui-
 bus pauimenta verruntur: quæ Dea mulieri fœtæ adhibebatur.
Multilingis precibus.] plurimis precationibus. Dictio est compo-
 sita, vt multiformia, multicoloria: prout ostendit Gellius. Frequens
 locutio est apud eruditos. *Rego*] *Lege*, *Per ego*. Precatur enim Psy-
 che Cererem Deam, per frugiferam dextram, & cætera omnia
 ad numen Cereris pertinentia. *Per tacita secreta cistarum.*] Apud
 priscos seclusa sacra dicebantur, quæ Græci mysteria appellant,
 ab eo quod separata, sepositaque, ac seorsum clausa à nobis pro-
 pter sanctitatem aliquam esse debebant. Hinc Plinius sacra
 quedam appellat opertanea, quod scilicet in operto occulta sint,
 ne oculis prophanorum obuia polluantur: Ad opertanea, inquit,
 sacra nigræ gallinæ puræ non videntur. M. Varro & Augustinus
 auctores sunt, Græcos teletas ac mysteria taciturnitate parieti-
 bûsque clausisse. De teletis suo loco mox plura. Symbola
 in sacris ethnicorum non parùm multa percenset Eusebius in
 libris de Præparatione euangelica, quibus arcana mysteria con-
 tinentur. In primis verò sacra Cereris cistis condita celatim de-
 portabantur à sacerdotibus: quæ ob id canephoroi, quasi dicas
 castiferæ, siue cistellatrices nominabantur. Græcis enim dicun-
 tur cana, quæ nos canistra, & per diminutionem canistella: de
 hisce canephoris, quæ in cista baiulabant secreta sacrorum, an-
 notamenta à nobis facta sunt in lib. Annotationum. Cista hæc
 aliubi ab Apuleio dicta secretorum capax. De his sacrificiali-
 bus cistis Catullus: Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis, Orgia
 quæ frustra cupiunt audire prophani. Tibullus: Et leuis
 occultis conscia cista sacris. *Draconum pinnata curricula.*] *Mythici*
 fabulantur, Cererem curru vehi solitam, tracto à pin-
 natis volaticisque draconibus: quem mox Triptolemo dedit,
 iubens semina dispergere. De his draconibus Claudianus: Et
 iuga cærulei subeant Actæa dracones. M. Varro & Augustinus
 tradunt, multa in Generalibus mysteriis tradi, quæ ad fruges
 maximè pertineant. Proserpinam raptam interpretantur fœ-
 cunditatem, quæ cum defuisset quodam tempore, exortam es-
 se opinionem, quod filiam Cereris, id est ipsam fœcundita-
 tem, quæ à proserpendo Proserpina dicta est, Orcus abstulerat,

& apud inferos detinuerat. Ceres à gerendis frugibus, auctore Varrone, dicta est, tanquam Geres. Fulgentius Cererem ex eo dictam suspicatur, quod Græcè *χαιρα* gaudium dicitur: & ideò illam frumenti Deam haberi, quòd ubi plenitudo fructuum sit, gaudia semper superabundent necesse est. Proserpinam verò quasi segetem, id est terram radicibus proserpentem, quæ & Hecate dicitur. *ἑκατόν* enim Græcè centum sunt, & ideò hoc illi nomen imponunt, quia centuplicatum Ceres proferat frumentum. Græcè Ceres *δημητήρ* nuncupatur, ab ipsa alimentorum largitione: vt interpretatur Plato in Cratylo, quasi *διδουσα μήτηρ*, id est exhibens mater. M. Tol. secundo de Natura Deorum volumine, refert, quòd à Græcis Demeter prima litera immutata sit nominata, quasi gemeter, hoc est terra mater: sicut à nostris Ceres, quasi geres, à gerendis frugibus. *Sulcamina.*] Ceres, auctore Plinio, frumenta inuenit, & (vt inquit Ouid.) Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris. Constat antiquissimis Græcorum Latinorumque literis atque monumentis, insulam Siciliam totam esse Cèreri ac Proserpinæ consecratam: arbitranturque Siculi natas esse has in his locis Deas, & fruges in ea terra primùm repertas. *Currum rapacem.*] Proserpinam, quam eandem Liberam vocant, raptam tradunt ex Ennensium nemore: qui locus, quòd in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nominatur. Ibi enim spelunca est quædam, conuersa ad Aquilonem infinita altitudine, quæ Ditem patrem ferunt repentiè cum curru exitisse, abreptamque ab eo loco virginem secum asportasse, & subito non longè à Syracusis penetrasse sub terras: meritò itaque cursus Orci siue Plutonis rapax dicitur, à rapina scilicet Proserpinæ. Physiologi Proserpinam esse interpretantur virtutem seminum, quam sol hyeme fouet quem Plutonium vocant; ideòque raptam ab eo Proserpinam autumnat, quam Ceres sub terra latentem quæreret: cuius rei commemorat Eusebius in Præparatione euangelica. *Tenacem.*] Ex tempore & negotio tenacem terram appellat, à quo videlicet retenta sit Proserpina. Ouid. Viam tellus in Tartara fecit, Et pronos currus medio cratere recipit. *Illuminayum.*] tenebricosarum. Eleganter enim illuminas appellat Proserpinæ nuptias, quasi sine lumine, obscuras: quæ apud Manes in locis caligantibus, ubi omnia nigrantia conspiciuntur, celebratæ sunt. *Demeacula.* } descensiones, ad laca scilicet subterranea. Demeare enim est deorsum penetrare, descenderèque: vn de demeacula dicta. *Remeacula.* } Tangit fabulam, quæ tradit Cererem remeasse post longam filiaë disquisitionem ad superiores, hac conditione, vt Proserpina esset superis inferisque com-

munis: videlicet cum matre sex menses, totidem cum marito Plutone apud Manes. Ovidius: Nunc Dea regnorum numen commune Deorum, Cum matre est totidem cum coniuge menses. Vt à demeando demeacula, sic à remeando remeacula decenter nuncupantur, pro reditu & reuersione ad superos. *Luminosarum inuentionum.* } Ceres cum inuestigare & inquirere vellet raptam Proserpinam, dicitur inflammasse tedas ex his ignibus qui Æthnæ vertice erumpunt, quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium peragrassse terrarum. Canit Claudianus Cererem inflammasse geminas cupressos, hisque duab. facib. filiam quæsiuisse. Ouid. pineas faces fuisse tradit. Igitur ob lumen & flammam facularum inuentiones luminosas appellat. Mythologi tradunt, Cererem cum lampadibus raptam Proserpinam quærere dictam, illa videlicet ratione, quòd hoc tempore cum lampadibus, id est cum solis feruore, seges ad metendum cum gaudio requiratur: vnde & lampadum dies Cereri est dedicatus. *Eleusis.*] Ciuitas est Attica mysteriis Cereris inelyta. Augustinus in 7. in Cereris sacris prædicantur illa Eleusina, quæ apud Athenienses nobilissima fuerunt. Frumenti satio apud Eleusin à Triptolemo reperta est. auctor Trogus: in cuius muneris honorem noctes initiorum sacratæ sunt. Parcemia Græcorum est ἀγλασος πίτρα, id est, mœstus lapis: diciturque de rebus tristitiam concinantibus. Est enim petra hæc in Attica iuxta Eleusin, vbi Ceres sedit mœsta & tristis ex raptu filia, quam per orbem terrarum accensis facibus dies noctesque queribunda vestigauerat. Inde inditum petrae nomen, vt ἀγλασος vocaretur. Græci enim ἀγλασος mœstum appellant. Addamus & illud tanquam auctarium: quemadmodum Triptolemus, cui Ceres currum draconibus vinctum & fruges propagandas dederat, post urbem terrarum frugibus satum constituit oppidum, & ex patris sui nomine appellauit Eleusinum, vbi Cereri sacra primus instituit, quæ Thesmophora Græco vocabulo nuncupantur, quasi dicas Cerealia, cum & ipsa Ceres dicta sit Thesmophora, id est, legifera, à legibus quas dedit mortalibus. In Thesmophoriis, quorum non infrequens mentio apud eruditos, matronæ castitatem custodientes cubitus sibi sternebant foliis viticis, quem alij agnon à castitate nuncupant. Præterea cum Ceres in Eleusine eximie coleretur, inde sacra eius Eleusinia vocantur, & ipsa Eleusia Virgilio dicta. *Silentio tegit.*] Inter cætera mysteriorum Cereris arcana erat papauer, quod fertilitatis symbolum est. Ideo autem silentio tegi dixit, quia (vt tradit Tertullianus) mysteriis omnibus silentij fides adhibetur. *Subsiste.* } succurre,

opitulare. Alibi in hunc sensum: Tu meis, inquit, iam nunc extremis arumnis subsiste. *Spicarum.* } Ceres feracis & planæ terræ virtutem designat: ideoque eius imago spicis decoratur, ipsaque spicifera Dea cognominatur. In cælo est spica, quo sidere nari erunt dulciarij. *Deq̃ tantæ.*] scilicet Veneris. *Spatio temporis.*] Seneca: Maximum, inquit, remedium iræ dilatio, vt primus eius feruor relanguescat. Aristot. in Ethicis iras improbat, quæ diu cohibita continentur: eas probat, quæ effunduntur, & mox repente desistunt. Ira brevis est furor, qui spatio deferuescit, & mora lenitur.

Opitulari.] opem ferre, & auxiliari. Veteres opitulo dicebant, idem quod opitulor. Lilius in tragœdia quæ inscribitur Equus Troianus: Da mihi hæc opes, quas peto, quas precor, porrige, opitula. Iupiter cognomento Opitulus colebatur, ex eo dictus, quod opem indigentibus ferret, auctor Augustinus in septimo. Grammatici annotant Opim nomen nymphæ significari: opem auxilium dici, opes diuinas & potentiam: Ops vero Dea est, à qua dies festus dictus

Suscipit Ceres: Tuis quidem lacrymosis precibus & commoveor, & opitulari cupio: sed cognata mea, cum qua etiam antiquum fœdus amicitie colo, bona prætere à fœmine malam gratiã subire nequeo. Decede itaque istis adibus protinus: & quod à me retenta custoditaque non fueris, optimi consule. Contra spem suã repulsa Psyche, & afflicta duplici mœsticia, iter retrorsum porrigens, inter subsita conuallis sublucidum lucum prospicit sanum solerti fabrica structum: nec ullam vel dubiam spei melioris viã volens omittere, sed adire cuiuscunque Dei veniam, sacratis foribus proximat. Videt dona speciosa, & lacinijs auro literatas, ramis arborum postibusque suffixas: quæ cum gratia facti, nomen Deæ cui fuerant dicata testabantur. Tunc genu nixa, & manibus aram tepentem amplexa, deterfis antè lacrymis, sic adprecatur.*

Opalia, quæ Romæ celebrantur die tertio post Saturnalia. *Cognata mea.*] Venerem significat, quæ cognatione Cereri iuncta est, vt potè filia Iouis, quem fratrem Cereris fuisse tradunt, & ita Ce-

ira Ceres amita est Veneris. Refert Diodorus in 6. Bibliotheca, ex Saturno & Rhea progenitos esse Iouem, Neptunum ac Plutonem, Cererem & Iunonem. Ceres, tanquam gerens, à gerendis frugibus nominata est: quæ à Græcis Demeter, quasi gemeter, id est terra mater nuncupatur. Hinc apud Galenum lib. secundo de Alimentis, Demetria semina poni pro Cerealia, obseruauit, & frumentaria. Quod quemadmodum intelligant Medici nostri, non discutio. Eandem Thesmophoram dicunt, quasi legiferam: prima enim leges mortalibus dedisse fertur. Vnde & Thesmophoria festa Cereris appellantur, vt diximus. *Fœdus amicitia.* } Potest hoc referri ad morem Cereris, quando scilicet amauit Iasiona, siue Iasium, de quo Ouid. Queritur canescere mitem Iasiona Ceres. & aliubi: Viderat Iasium Cretea diua sub Ida, Vidit, & vt teneræ flammæ rapuere medullæ. Præterea ex Ioue genuit Proserpinam: vt merito dicat Ceres, sibi cum Venere antiquum esse fœdus amicitia. *Optimi consule.* } accipe iudicæque in bonam partem: prouerbialis locutio. Quintilianus in primo. Fit enim consul à consulendo, vel à iudicando: nam & hoc consilere veteres vocauerunt. Vnde adhuc remanet illud, Rogat boni consulas: id est, bonum iudices. In carmine obsceno: Consule poma boni. apud Columellam, Vt boni consulat. *Duplici mœsticia.*] Et ob Cupidinis desiderium, & ob Cereris repulsam. *Substitæ.*] subiacentis. *Sublucidum.*] parum lucentem: nam & lucus à contrario dictus, quia vmbra opacus parum luceat, quod & Quintilianus memorat. Sublustris nox dicitur Horatio, & sublustris vmbra Virgilio, quæ habent aliquid luminis. Sic & A. Gellius sublustria verba decenter dixit, non ex toto luminosa, sed aliquid luminis habentia, & aliquantisper splendidantia. sublucare verbum vetus, quod significat ramos arborum supputare, & veluti subtus lucem mittere: collucare autem, succisis arboribus locum luce implere. Hoc intellectu accipiendum est illud Catonianum: Lucum collucare Romano more sic oportet. Plinio interlucatio est idem fere quod sublucatio, quasi per interualla succisio ramorum, qui in densitate sunt superuacui. & in 17. Interlucatio, inquit, arboribus prodest. Apud eundem legitur, interlocata densitate ramorum. Corrige, interlucata: hoc est, supputata, succisæque. *Fanum.* } templum. *Solerti fabrica structum.*] Diximus antè, quemadmodum probatio ædificij consideratur ex subtilitate officinationis, ex dispositione architecti, & ex domini magnificentia. *Veniã.*] pacem, beneuolentiam, propitiationem. Verbum propriè pontificale

est. vnde apud Virgilium: Tu modò posce Deos veniam. Dicta autem venia, ad eliciendam misericordiam: meretur enim benevolentiam numinum, qui licèt innocens sit, veniam tanquam peccauerit, petit. *Proximat.*]propinquat: *Laciniæ.*]vestes, vel potiùs vestium partes literis aureis intextas. Refert Plinius, Zeuxim pictorem nomen suum solitum ostentare, intextum aureis literis in palliorum tesseris. *Que cum gratia facti.*]sensus est, Litera ex auto intexta laciniis testabantur spolia illa votiuia esse. & ex voto Iunoni Deæ consecrata, ob impetratum beneficium. Sic enim hodiè que fieri solet, vt homines voti compotes, in tabella, vel alia re votiuia, declarent causam dedicationis, & gratiam facti testentor. *Postibus suffixas*] Alludit ad ritum priscorum, qui in foribus affigere solebant hostium spolia: quæ nec emptori reficere liceret, quæ etiam dominis muratis domus ornamenta erant. Hinc Tibullus: Et domus hostiles præferat exuuias. Silius in primo Punicorum refert, pro curiæ Romanæ foribus & limine pependisse currus, clypeos, arma denique, spolia hostilia omne genus. *Genu nixa.*]ingeniculata. *Tepentem.*]adhuc sacrificio calentem. *Manibus amplexa.* } Expressit ritum sacrificantium. Is enim qui Deos precabatur, etiam aram manibus apprebatur: inde M. Varro & Macrobius tradunt, aras primùm anlas dictas, quòd esset necessarium à sacrificantibus eas teneri: commutatione dein literarum aras dici cœptas. Quod nobilissimus poëta scienter expressit illo versu, Talibus orantem dictis aralque tenentè: nec non & alio: Talibus orabat dictis, aralque tenebat.

Germana & coniuga. } Deprecatio est Psyche ad Iunonem, quæ soror & coniunx magni Iouis esse perhibetur. Causam Physici referunt, qui Iouem ætherem, id est ignem intelligi volunt, Iunonem verò ærem. & quoniam tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana. & quia

*Magni Iouis germana & coniuga,
sive tu Sami, quæ querulo partu vagi-
tūque & alimonia tua gloriatur, tenes
vetusta delubra: sive celsæ Carthaginis,
*quam te virginem, vectura leonis, cœ-
lo commeantem percolit, beatas sedes
frequentas: sive prope ripas Inachi, qui
te iam nuptam Tonantis & reginam
Dearum memorat, in chytis Argiuorum
presides mœnibus, quam cunctus oriens
Zygiam veneratur, & omnis occidens
Lucinam appellat: sis meis extremis
casibus Iuno sospita, mæque in tantis*

** ex anclatis laboribus defessam, imminentis periculi metu libera. quòd sciam, soles pregnantibus periclitantibus ultro subuenire.*

Iuno, hoc est aër subiectus est igni, id est Ioui, iure coniugata marito li vinculo prodiderunt. Super qua re Augustinus in quarto de

Ciuitate Dei scribit hæc: Cur Ioui etiam Iuno vxor adiungitur, quæ dicatur soror & coniunx: quia Iouem, inquit, in cælo accipimus, in aëre Iunonem. & hæc duo elementa cõiuncta sunt: alterum superius, alterum inferius. M. Varro Iunonem Iouis coniugem idèò dici autumat, quòd Iupiter cælum sit, Iuno verò terra, quæ eadem & Tellus. Vnde à Virgilio scienter dictum est ex hac Varroniana sententia: Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther

Coniugis in gremium latè descendit, id est, in gremium telluris, aut terræ: id quod & Augustinus quoque interpretatur. Aër, vt Stoici disputant, interiectus inter cælum & mare, Iunonis nomine consecratur: quæ est soror & coniunx Iouis, quòd & similitudo est ætheris, & cum eo summa coniunctio. Iunonem à iuando nominatam credo, inquit M. Tullius, quam Græci appellant

Ἥρα. vnde Heretum oppidum in Latio, quasi Iunonium: quod in honorem Heræ, id est Iunonis à Græcis conditum est. auctor Solinus. Illud adde, quod Theopompus & Hellenicus prodiderunt, Iunonem ab Ioue vinctam catenis aureis & degrauiatam incudibus ferreis: intelligi volentes, quòd aër igni cœlesti coniunctior duobus deorsum elementis misceatur, id est a iux & terræ: quæ elementa duobus superioribus grauiora sunt. *Sine tu Sami.*] Loca percenset, in quibus religiosè colitur. Quis enim ignorat Samon insulam Iunoni dedicatam fuisse: quæ in mari Icario sita est, quam M. Varro & Lactantius scribunt priùs nominatam esse Partheniam, quòd ibi *παρθένος*, id est virgo Iuno adoleuerit, ibi educata sit, ibi etiam Ioui nupsit. Fanum Iunonis nobilissimum, & antiquitùs famigeratum fuit Sami, vbi donarium Deæ perquam opulentum visebatur, & simulachrum ipsius in habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarum ritu celebrabantur. Samon perinde ac feracissimam laudantes prisce, non dubitant illud ei prouerbum accommodare, quòd etiam ferat gallinæ lac, ibique reperire possis lactis gallinacei haustum: quod Plinius decenter vsurpat in procemio naturalis historię. Pauones è Samo probantur quoque ad ganeam. *Vagitu.*] Vagitanum Deum prisce coluerunt, quem præesse voluerunt vagientibus. hic & Vaticanus nominatus est. Vagorem, vagitum di-

xit antiquitas. *Sine celsa Carthaginis.*] Carthaginem Iunoni dilectam fuisse, nemo non nouit, qui vel illud Virgilianum tantum legerit: Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam Posthabita coluisse Samo. Olim Caius Grachus Carthaginem coloniam Romanam fecit, deductis colonis Italicis, & Iunoniam nuncupauit. Carthagine fuit templum, currus, arma Iunonis. Carthago hæc magna nominatur: cum altera Hispaniæ Spartaria dicta sit, Græcè *καρχηδών*. vnde Carchedonij dicti carbunculi, ob opulentiam magnæ Carthaginis. *V estura leonis.* } Ex fabula dictum hoc est, quæ tradit, Iunonem à leone per cælum vectam, consedisse Carthagine. Posset hoc referri ad leonem Cybeleium, quoniam (vt theologia ethnicorum docet) vnus est Deus, res plures, & plura vocabula: quandoquidem (vt auctor est Augustinus) matrem magnam, eandem Cererem volunt, quam nihil aliud dicunt esse quam terram, eamque perhibent & Iunonem. Ideò autem Magnæ matri siue Iunoni leonem adiungunt solutum atque mansuetum, vt ostendant nullum genus terræ tam remotum ac vehementer ferum, quod non subigi colique conueniat. *Argiuorum præsidis mœnibus.*] Mycenæ, Sparta, Argos, Græciæ ciuitates inelytæ, Iunoni sacratæ sunt. Hinc ait Iuno apud Statum: An scis semper vt arces Cyclosum, magnique Phoroneos inelyta fama, Sceptra viris opibusque Iouem? quibus versibus Argiuorum mœnia significantur, vbi Phoroneus primus dicitur Iunoni templum dicasse, & sacrificiorum instituisse solennia. Cyclopes autem, quos gasterochiras, id est ventrimanos appellant, numero septem, mœnia & arcem Argiuorum, aliæque complura extruxisse produntur: quorum meminit Strabo in octauo. Argos autem apud Homerum multiplex est, à quo modo prisicum, modò Iasiuum, modò Achæum, modò Pelasgicum memoratur. ab eodem dictum est Argos Hippion, hoc est equestre. *ἄργος ἵπποτον*, id est equorum nutricium. ex quo fluxit æmulatio illa Horatiana: Plurimus in Iunonis honorem Aptum dicit equis Argos: ditæque Mycenæ. Homericum quoque est Argos Diphsion, id est siticulosum, & aquarum indigum. Argos quidem Pelasgicum significat Thessaliam Homero, sicut nomine Achæi Peloponnesus demonstratur. Generali vocabulo Argiuos vocat Græcos omnes. Argiuum agrum percurrit fluuius Inachus, de quo apud poetas crebra mentio. Vnde Iuachidæ Argiui Græciq; nuncupati. Plinius in quarto, inter Inachum & Erasinum amnes situm esse docet Argos Hippium cognominatum. & mox paulò: Appellatum est, inquit, Inachium, aliàs Argos hippium. Auctor est Strabo, templum dicatum Iu-

tum Iunoni iuxta Mycenæ fuisse, Argivis Mycenisq; cōmune: in quo fuerunt Polycleti simulachra artificio præstantissima. Argos, ab initio ac magis exitit potentia opibúsque præpollens, vbi floruit regnum Pelopidarum. Apud Argiuos Inachidas Iuno colebatur iam nupta & regina cœlitum, cū Samij virginem & infantem venerarentur. Cyprianus in libello, quod idola Dij non sint, ostendit Iunonem Deam esse Argiuorum, Samiorum, & Carthaginensium: à quo Argiua, Samia, & Pœna nuncupatur. *Zygiam veneratur.*] Optimo epitheto Iuno zygia nominatur, quasi iugalis, ab eo quod præest maritali coniugio, cuiq; sunt viacula iugalia curæ, vt inquit poëta. *ζυγος* Græcè iugum dicitur, vnde zygia Iuno, quasi iugatiua, siue iuga: sic enim à Latinis nuncupatur. Auctor est Victruuius, carpinum arborem à Græcis zygiam appellari, quod ex ea materia fiunt iuga in armentis, quæ apud eos zyga vocitantur. Romæ fuit Iugarius vicus, sic dictus, quia vbi fuerat ara Iunonis iugæ, quam putabant matrimonia iungere. Seruius grammaticus in enarratione Virgiliani carminis, Ne cui me vinclo vellem sociare iugali, sic exponit: iugali, propter iugum, quod imponebatur matrimonio coniungendis. Vnde etiã Iuno Iugalis dicitur. Deus quoque Iugatus ob hoc nominatus, in nuptiali solemnitate inuocabatur, quando sponsus sese sponsæ coniungebat, iugumque maritalē pariter subibant. Apud priscos, cū Iunonis numen nuptialibus ministeriis multi iugis adhiberetur, cognomentis quoque variis nuncupabatur: vnde Interducam, & Domiducam, Vnxiam & Cinxiam Iunonē puellæ nubentes in nuptiis aduocabant: vt videlicet eorum itinera protegeret, & in optatas domos duceret: & cū postes maritales vngerent, faustum omen affigerent: & cingulum ponentes in thalamo, non relinquerent. auctor Marcianus. Quod diximus, cognomine Vnxix Iunonem à nubentibus coli, scito nouas nuptas intrantes domum coniugalem, solitas esse perungere postes adipe suillo, vt inquit Plinius, vel lupino, vt Masurius tradit: vnde vxores ab vngendo nominatæ sunt. *Cunctus oriens.*] nationes orientales: occidens, populi occidentales, Lucinā appellant Iunonē. Lucinam à parturientibus inuocari, nemo est qui nesciat. Lucinā autem idē nuncupant, quod lucem nascentibus tribuat: à luce quoque Luccia nominatur: sicut & Iupiter Luccius dictus, & quod lucis causa sit, quodq; nos luce quasi vita ipsa afficiat & iuet. Marcian^o, Gellius, Festus, auctores. Plin. autumat, Lucinā à loco nominari, in quo Romæ condita est ædes Lucinæ. Ouidius vtrumq; etymon cōplexus est his versibus: Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina luc^o, Vel quia principiū tu Dea lucis habes. Supplicia in Iunonis tutela esse prodiderunt, quod his protegantur o:

culi, per quos luce fruimur: quam lucem tribuere putabant Iunonis Lucinam. Quidam tradunt, Lucinam Iunonis esse filiam: Græci mystico nomine, Ilithyiam vocant, qua dictione vsi sunt & nostri. Quidius: Præpositam timidis parientibus Ilithyian. Horatius in carmine seculari: Lenis Ilithyia tuere matres: Siue tu Lucina probas vocari, Seu genitalis. M. Varro sentit Iunonem Lucinam esse lunam, eandem & Proserpinam, Dianamque: quæ idè videtur Lucina dicta, vel quòd lucet, vel quòd lucem nascentibus præbet. Luna enim nascentium dux, à quo parientes eam inuocant. *Iuno Sospita.*] Sospitatrix, salutaris, opifera. Alludit ad cognomen Iunonis Sospitæ: hoc enim cognomine in Lanuuiño municipio colebatur, cui omnes consules sacrificare necesse erat: vt docet M. Tullius in oratione pro Murena. Liuius auctor est in 8. Lanuuiinis ciuitatem datam, sacræque sua redditæ, ea conditione, vt ædes lucusque Sospitæ Iunonis communis Lanuuiinis municipibus cum Po. Romano esset. Refert Quid. in Fastis, calendis Februarij delubrum Iunoni sospitæ dedicatum fuisse. Apud eundem Livium leges, decemuirorum monitu decretum esse in secundo Punico bello, vt Iunoni Sospitæ Lanuuii maioribus hostiis sacrificaretur. Mendum inoleuit in codicibus Liuianis, nam pro Lanuuii passim legitur Lauinijs: sicut altera quoque menda consimilis & compar libros Nasonis occupauit, apud quem in 6. Fastorum, pro Lanuuium, vulgus scribit & legit Lanuium, syllaba repugnante & refractaria: sic enim loquitur Iuno Sospita. Et populus Laurens Lanuuiumque meum. Sospitare verbum vetus est, quod saluum facere significat. Ennius: Regnum nostrum sospitent: vnde sospitator, sospes, & sospita inclinantur. Prisci quoque Iunonem Soricenam nuncupauerunt, vt docet Marcianus Capella: quasi dicas salutarem & sospitatricem.

Totius sui numinis.] Sicut multiuuga sunt Iunonis nomina, ita multiplex est numen & potestas. Numen enim dicunt esse imperiũ Dei, à nutu: nam præter cognomenta Iunonis iam explicata, eandem nuncupant Regi-

*Ad istum modum supplicanti statim sese Iuno cum totius sui numinis augusta dignitate presentat. & protinus: Quam vellem, inquit, *per fidem, nutum meum precibus tuis accommodare: sed contra voluntatem Veneris, nutus mee, quam filia semper dilexi loco prestare me pudor non sinit. tunc etiam legibus, quæ seruos alienos profugos inuitis dominis vetant suscipi, prohibeor.*

Isto quoque fortuna naufragio Psyche perterrita, nec indipisci iam maritum, volatilem quiens, tota spe salutis deposita, sic ipsa suas cogitationes consuluit. Iam quæ possunt alia meis eruminis tentari vel adhiberi subsidia, cui nec Deorum quidem, quanquam volentium, potuerunt prodesse suffragia? Quò rursum itaque, tantis laqueis inclusa, vestigium porrigam: quibusque te Ælis, vel etiam tenebris abscondita, magna Veneris ineuitabiles oculos effugiam? Quin igitur masculum tandem sumis animus, & cassæ speculæ renuncias fortiter, & vltroneam te dominae tuæ reddis? & vel sera modestia sentientes impetus eius mitigas? Qui scias, an etiam, quem diu queritas, illic in domo matris reperias? Sic ad dubium obsequium, immò ad certum exitum præparata, principium future secum meditabatur obsecrationis.

nam & selectam: Fluoniam quoque colunt fœminæ, quòd fluoribus menstruis præsit: quinetiam Februalem, februam, februatam nuncuparent: ex eo quòd ipsi Iunoni mense Februario sacra fiebant: & mulieres februabantur, id est, purgabantur. Populonium plebes, Curetim bellantes memorabant. *Augusta.*] sancta ac religiosa. *Perfidem.*] Iusiurandum est per Deam Fidem, cui Numæ Pompilius solenne instituit, ut cuius sacrario flamines manu ad digitos vsque inuoluta rem diuinam faciebant, significantes fidem tutandam, sedemque eius etiam in dextris sacratam esse. Apud auctores frequens est ista locutio, Vestram imploro fidem, pro auxilium. Quidam codices habent non per fidem, sed Psyche: tanquam Iuno nuncupatim Psychen appelleret, ut sit vocatiui casus, ò Psyche. *Nutum.*] fauorem. nutus enim numinum suffragatio significatur, sicut renutus refragatio. Plin. in epistolis: Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. *Nurus meæ.*] Venerem nurum suam Iuno appellat, vel quia vxor est Vulcani, Iunonis filij: vel quia Martis eadem Iunone progeniti: vtrunque enim coniugem habet Venus. *Legibus prohibeor.*] Titulus est apud iurisperitos, do seruo corrupto: quo ait prætor: qui seruum seruamve, alienum alienamve recepit, persuasisseve quid ei diceretur dolo malo, quo eum eamve deteriozem faceret, in eum quanti ea res erit,

in duplum iudicium dabo. Quod ait prætor recepisse, ita Ulpianus accipit, si susceperit seruum alienum ad se in alieno loco ædificiõve. Item titulo de fugitiuis scriptum legimus, quòd is qui fugitiuum celauit seruum, fur est. Senatus censuit, ne fugitiui admittantur, ne protegantur à villicis. His autem qui intra 20. dies fugitiuos vel dominis reddidissent, vel apud magistratus exhibuissent, veniam in antea actum dedit. *Quiens.*] potens, valens. *Indipisci.*] consequi ac vsurpare. Veteres dicebant indipisco pro peto. Plaut. nec partem tibi ad eò cui sit indipiscas, neque furem excipias. *Cogitationes consuluit.*] habuit cogitationes in consilio, tanquam consiliarias, & secum sic fermocinata est. *Quanquam volentium.*] Ceres & Iuno volebant quidem posse suffragari ærumnis Psychæ, sed non audebant, reueritæ Veneris potestatem. *Oculos effugiam.*] Percunctatiuè pronuntiandum. Videt Psyche nullum esse tam tenebrosum latibulum, tamque recòditum, quòd possit effugere Veneris oculos, qui cuncta prætentant penetrantque. Hoc est totum physicè dictum: vis enim Veneris ac potentia nihil intactum, nihil inaccessum relinquit. Hic Deus & terras & maria alta domat. Quint. in declamatione, quæ inscribitur Apes papaueris: Non illas libido progenerat, domitrixque omnium animalium Venus. *Cassæ spe.*] irritæ & vanæ spei. Specula à spe diminutiuo vocabulo deriuatur, quo vtitur Plaut. Veteres pluraliter dicebant speres. Ennius: Spero, si speres quicquam prodesse potis sunt. *Masculum.*] virilem & impaudum. *Vltroneam.*] voluntariam, & tuapte sponte, Vetus prouerbiu est, vltroneas putere merces: cuius meminit Hieron. *Quò scias.*] vnde scias. *In domo matris.*] Probabile videtur, & satis credibile, Cupidinem filium reperiri posse in materna domo, cum matres in filios sint longè quàm patres indulgentiores. *Dubium obsequium.*] Nesciebat Psyche, an Venerem esset obsequio mitigatura, & an à Venere in famulatum reciperetur.

Terrenis remedijs.] Venus recusans inquirere Psychem ope terrena & humano remedio, cælum petit, imploratura diuinæ suppetias. *Currum poluuerat.*] Credibile est carrucâ Veneris omni or-

*At Venus terrenis remedijs inquisitionibus abnuens, cælum petit. Iubet cõstrui currum, quem ei Vulcanus subtili fabrica studiosè poluuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, * luna tenuantis detrimento conspicuum, & ipsius auri danno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculum domine stabulant, procedunt quatuor candi-*

*candida columba, & hilaris incessibus
 picta colla torquentes, iugum gemmeum
 suberunt; susceptaque domina letæ sub-
 volant. Currum Deæ prosequentes gan-
 nitu constrepenti lasciuunt passerres: &
 ceteræ, quæ dulcè * cantant aues, mel-
 leis modulis suauè resonantes, aduen-
 tum Deæ* prænunciant. Cedunt nubes,
 & cœlum filia panditur, & summus æ-
 ther cum gaudio suscipit Deam. Nec
 obuias aquilas, vel accipitres rapaces
 pertimescit magna Veneris canora fa-
 milia. Tunc se protinus ad regias Iouis
 arces dirigit, & petitu superbo Mer-
 curij Dei vocalis operæ necessariam vsu-
 ram postulat. Nec renuit Iouis cerulum
 supercilium. Tunc ouans ilicò, comitan-
 te etiam Mercurio, Venus cœlo de-
 meat, eique sollicitè serit verba.*

natu cultuq; fuis-
 se politissimam,
 pretiosissimamq;
 cùm eam fabrilis
 Deus, idemque
 maritus fabrefe-
 cerit. Matronarū
 Rom. carrucas ex
 argento celatas
 fuisse Plin. censo-
 ria castigatione
 reprehendit: luxum
 videlicet taxans.
 Heliogabalus ha-
 buit gemmata ve-
 hricula, & aurata.
 Inter currus pri-
 scorum delicatio-
 res est pamphilū,
 de quo Lampridius:
 Iunxit & qua-
 ternas mulieres
 pulcherrimas, &
 binas ad pampil-

lum, vel ternas, & sic vectatus est. Celebrant inter vehicula ma-
 trimonialia & basternas: quibus familia dixit Seruius esse pile-
 ta, enarrans illud Maronianum, Pilentis matres in mollibus. De
 basternis Ammianus Marcellinus sic meminit: Matronæ com-
 plures operis capitibus, & basternis, per latera ciuitatis cuncta
 discurrent. Basternarum meminit & Palladius quadam tenus.
Ante thalami rudimentum.] primum concubitum coniugalem
 decenter & verecundè significat. *Nuptiale munus.*] Apud Iuue-
 nalem de nuptialibus muneribus mentio fit illo versu: Nec il-
 lud, Quod prima pro nocte datur, cùm lance beata Dacicus
 & sculpto radiat Germanicus auro. Vulcanus currum hunc
 Veneri dono dederat pro munere nuptiali, post primos
 concubitus maritales. Nam cùm virginitas vxoris omni-
 bus maritis acceptissima sit, pro ea erepta quæ reddi nequit,
 munus repetitur, tanquam præmium sit deuirginatæ puellæ,
 cui nihil virginitatis flore est pretiosius. *Luna detrimento.*] Si-
 gnificat currum Veneris arcuatum fuisse, & ad effigiem lunæ

corniculatæ figuratum. Luna enim in cornua tenuatur, sentire quòd videtur detrimentum. cùm verò peruenerit ad orbiculatam rotunditatem, pleno orbe nihil patitur dispendij. Scitè autem dixit, auri damno pretiosum. Nam cùm aurum in effigie curtus corniculata deesset, prout fabrica talis deposcit, damnum auri fieri in vehiculo dicebatur, idque ex tali detrimento fiebat venustius. *Columba candida.*] Columbas tutelæ Veneris assignant poetæ, & nullus ignorat, cui vel illud tantùm notum sit: Tum maximus heros Maternas ignoscit aues, lætisque precatur. Autumant eruditi, columbas Veneri consecratas esse propter fœtam frequentem, & coitum Mythici de columbis Veneri dicatis hæc fabulantur. Venus & Cupido cùm quodam tempore voluptatis gratia in quosdam campos descendissent, lascinia contentione certare cœperunt, quis sibi plures gemmantes colligeret flores: quo in certamine ludicro victus est Cupido. Siquidem nympha nomine Peristera subito accurrit, & adiuvando Venerem superiorem effecit, ex quo indignatus Cupido, puellam demutauit in columbam, quæ à Græcis peristera appellatur. Sed pœnam honore muniuit Venus. Namque in consolationem transfigurationis, columbam in tutela sua esse voluit. Albertus Magnus, homo eruditior quàm eloquentior, columbos ex eo appellari opinatur, quasi colentes lumbos: sed male. nam, vt docet M. Varro, columbaria propriè sunt loculamenta, quæ singulis paribus intra peristerotrophion assignantur: columbarius verò, columbarum custos & educator nominatur. Nihil columbis fœcundius: nam diebus quadragenis concipiunt, pariunt, incubant, educant. & hoc ferè totum annum faciunt. Illud adde, columbar significare genus vinculi apud veteres: vnde Plaut. in Rudente festiuiter, inquit, In columbari colulus haud nullum posterit. *Hilaris.* } Hilarus in secundo ordine & hilaris in tertio declinatur: sicut exanimus & exanimis. Hilarescere est, hilarem fieri, & lætum: hilarari, iucundari, & hilaritate perfundi. Veteres hilaritudinem pro hilaritate dixerunt. Plaut. Onera te hilaritudine. Hilarodus apud antiquos dictus, lasciuus & delicatus carminis cantor. *Picta colla.* } Torquatam columbam appellat Propertius illo versu: At tu torquata Venus ò regina columba: à torque videlicet, quo circa colla insignitæ conspiciuntur. Arcefilas philosophus intuens columbinum, prohibebat in comprehensibilitatem: siquidem columbarum ceruix variis coloribus nitet quoties aliquò deflectitur, vt auctor est Seneca in 1. Quæstionum. Hinc Cæsar verò disertissimè: Colla Tiberiæ splendent agitata columba. Lucret. quoque de
multiplici

multiplici varietate coloris circa collum columbarum facundissime scribit. Huiusce rei non ignarus Hieronymus, contra Iohannem Origenistam sic inquit: Columbarum colla ad singulas conuersiones colorem mutantia. *Passeres.*] Non immeritò passeris in famulatio sunt Veneris, quos constat esse libidinosissimos. Plin. in 10. refert, salacitatem columbarum & passerum esse comparem. Hinc illud, Vernis passeribus salaciores. Annotatu dignum est, priscos strutheum dixisse virile membrum, à salacitate passeris, qui Græcè *σεσθός* dicitur. *Mellers modulis* } Democritus nominat aues quasdam, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alitum colloquia. Apollonius Tyaneus sermonem auium callebat: qui olim spectans, ad passeris in arbore confidentes venisse vnum aliunde passerulum gannitu & voce obstrepentem, cunctòsque illum secutos euolasse, dixit ad socios, passer ille reliquis nunciavit, se inuenisse frumentum sparsum in angiportu, & cibi affatiam. His verbis permulti commoti, iuere spectatum: & ita factum esse prout ille prædixerat, mirabundi inuenerunt. *Cedunt nubes.* } Aduentu Veneris cuncta differant, omnisque cæli tristitia discutitur. *Cælum filia panditur.*] Mythici fabulantur, Venerem ex pudendis Cæli abscissis, in marèque proiectis poctreatam, quæ à spuma, vnde coaluit, Aphrodites nomen accepit. *Canora.* } Non minùs decenter quàm eleganter Canoram Veneris familiam appellat, intelligi volens auiculas dulcisono cantu constrepentes, comitantèsque Venerem dominam instar famularum. *Petit.* } petitione, *Vocalis opere.* } Sensus est: Petit Venus à Mercurio, vt sibi paulisper præconis accommodet, fungatùque præconio in Psyche disquirenda. præconis autem opera vocalis est, & ministerium vocalissimum. Mercurium autem præconem nunciùmque Deorum esse tradunt, cui sermonis potestas tributa perhibetur. Ideòq; Mercurius quasi medius cunès appellatus, quòd sermo currat inter homines medius: ideò Hermes Græcè, quod sermo vel interpretatio, quæ utiq; ad sermonè pertinet, hermenia dicitur. Ideò & mercibus præesse, quia inter vedètes & ementes sermo sit medius. Ideò alas ei in capite & pedibus ponit, volètes significare volucè fieri per aëra sermonem. Ideò nunciùm dicunt, quoniã per sermonè omnia cogitata enunciantur. Græcè *διάνοια* dicitur quasi internuncius: Fulgentio furattinus Deus nominatus, quòd furtis præsit. *Vsuram.* } vñ. M. Tul. Huic vitæ vsuram eripere vis. inde vsuraria scæmina Platoni, ab vsura, hoc est usu nominata. Iurisconsulti vsuarium ab viù nuncupant eum cui vsus legatus est. Apud eosdem vsuarius seruus, & vsua-

ris ancillæ dicuntur, quorum vsus sit legatus. *Cæruleum supercilium.*] Ex Homero sumptum, epitheton supercilij Iouialis, qui ait, *κεκυβησεν νεφροσιν νεφροσιν κροκυίων*: id est, annuit Iupiter cæruleis superciliis. nam cyaneus color est Græco vocabulo cæruleus, subuiridis, subniger, qua dictione frequenter vritur Plinius.

Frater Arcadi.] Fratrem Arcadium Mercurium ex eo appellat, quod in Arcadia natus sit. Nam que in Cyllene Arcadiæ môte Maia ex Ioue Mercuriū enixa est. Ex Ioue quoque natā Venerem & Dionem, fabulatores tradunt. *Sine Mercurij presentia.* } Hoc ex siderali doctrina & astrologico apotelesmate sumptum: namque Mercurij sidus proximum stellæ Veneris, inferiore circulo fertur: & ut auctor est Iulius Firmicus, si Veneri in horoscopo constitutæ Mercurij se stella coniunxerit, & in eodem signo & iisdem partibus partiliter fuerint constituti, coronatos facient, & muscos, qui omnium admiratione laudentur. Itē

Frater Arcadi, scis nempe sororem tuam Venerem sine Mercurij presentia nil unquam fecisse: nec te praterit utique, quanto iam tempore delitescentem ancillam nequiverim reperire. Nil ergo superest, quam tuo præconio præmium inuestigationis publicitus edicere. Fac ergo mandatum matures meum, & indicia quibus possit cognosci manifestè designes: ne si quis occultationis illicitæ crimen subierit, ignorantia se possit excusatione defendere. Et simul dicens, libellum ei porrigit, ubi Psyches nomen continebatur, & cetera. Quo facto, protinùs domum secessit. Nec Mercurius omisit obsequium. Nam per omnium ora populorum passim discurrens, sic mandate predicationis munus exequabatur: Si quis à fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitiuam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Psychen, conueniat retro metas Murtias, Mercurium predicatorem, accepturus indicij nomine ab ipsa Venere septem saua suauia, & vnum blandientis adpulsim lingua longè mellitum. Ad hunc modum pronuntiante Mercurio, tanti præmij cupido certatim omnium mortalium studium arrexeat. Que res nunc vel

maxi

*maximè sustulit Psyches omnem con-
tationem.*

Mercurius & Venus in horoscopo partiliter constituti in diurna genitura, faciunt præfectos thesaurorum regionum, oratores, grammaticos, legum inuentores: si verò per noctem in horoscopo partiliter fuerint inuenti, faciunt acutos, ingeniosos, & qui omnia quæcunque agere voluerint, facillè consequantur, quorumque oratio ac sermo, plenus sit lepòris ac gratiæ. Prætereà Veneris stella nunquam longiùs quadraginta sex partibus, Mercurius verò viginti à sole abscedunt. *Ancillam.* } *Psychen.*
Tuo præconio. } Mercurium Deorum nuntium dici nullus ignorat, utpotè sermonis Deum: qui idè Mercurius, quasi medius currens creditur appellatus, quòd sermo currat inter homines medius: sicut Hermes Græcè, quòd sermo vel interpretatio significatur. Hinc Plautinus Mercurius ait: Nam vos qui scitis concessum & datum mihi esse ab Diis aliis, nuntiis præsim, & lucro. Diodorus auctor est in 6. Bibliothecæ, præconia & præcones Mercurio assignari, qui internuncij esse solent: ipsum verò præconem Deorum esse, & qui mandata diligenter exequatur. Martianus Capella Famam præconantem non in scitè facit vocare nominatione Deos in consistorium cœlestè, cum nullum sit præconium maius quàm Famæ vocalissimæ. *Publicitus.*] publicæ occultationis illicitæ. Qui occultat alienum seruum, in eum pœna constituta est: ut inquit Vlpianus. is qui fugitium celauit seruum, fur est. Epistola quoque generali diuorum Marci & Commodi, pœna in eum statuta est, qui apud se quæri prohibuit. quæ declarat, & præfides, & magistratus, & milites stationarios adiuuare debere dominos in inquirendis fugitiuis: & ut inuentos reddant, & ut hi, apud quos delitescunt, puniantur, si crimine contingantur. *Ignorantiæ excusatione.* } Arist. lib. 3. Ethicorum, commissæ per ignorantiam puniendæ esse censet, si ipse committens causa ignorantia fuisse videatur. Puniantur & ignorantes aliquot ex his quæ legibus continentur, quæ utique scire oportet, nec difficilia sunt, & quæ per negligentiam ignorantur. In lege Mosaica damnatur ignorantia, & punitur: super qua re subtiliter & copiosè scribit diuus Hieronymus aduersus Pelagianos. Apud Oratores, in partibus purgationis est imprudentia, per quam is qui arguitur aliquid sciuisse negatur, & ignorantie excusatione defenditur: ut apud quosdam lex erat, ne quis Dianæ vitulum immolaret. Naute quidam cum aduersa tēpestate in alto iactarētur, vouerunt, si portu potiti

essent, se ei Deo qui ibi esset vitulum immolatu-
 eo portu sanum Dianæ, eius cui vitulum immolare non licebat.
 Imprudentes legis cum existent, vitulum immolauerunt. Accu-
 santur, quod contra legem fecerint. Defenduntur, ignorantia
 imprudentiæque præsidio. apud iuriconsultos lata culpa dici-
 tur, nimia negligentia, id est, non intelligere quod omnes intelli-
 gunt. *Libellum.* } Ex ritu præconis: qui vel ex libello præconium
 facit, vel scriba subijciente proclamat. *Obsequium.* } M. Tullius
 existimat, obsequium esse verbum Terentianum, & ab ipso Te-
 rentio primitus usurpatum. Donatus M. Tullium refellit, cum
 Plautus & Nauius ante Terentium dixerint obsequium. Obse-
 quibiles dicti officiosi, & ad obsequium propensi. *Mandata prædi-
 cationis.* } injuncti à Venere præconij. *Metas Myrtias.*] Venerem
 prisca Myrtiam cognominarunt, à myrto videlicet, quæ arbor Ve-
 neri dicata est: & vt refert Plinius in 15. ara fuit Romæ vetus Ve-
 neris Myrtæ, quam nunc Myrtiam vocant. Myrtiæ deæ sacel-
 lum erat sub monte Aventino, vt apud scriptores idoneos repe-
 rio. In libro Annotationum enarratum reperies illud Lætanum,
 ex libro primo historiarum, Ad Myrtiæ datæ sedes: vbi scriptu-
 mus, Myrtiæ Veneris templum significari, elocutione apud eru-
 ditos vtitatissima. Nunc scite scienterque Apuleius alludens ad
 cognomen hoc Myrtiæ Veneris, simulque ad sacellum illi
 sub Aventino monte dedicatum, ait eum qui indicium facturus
 sit inuentæ Plyphes, conuenire debere ipsum Mercurium ad me-
 tas Myrtias: hoc est, ad sedem domiciliūmq; Deæ Veneris, quæ
 Myrtia quasi Myrtea cognominatur, vt illic capiat mercedulā
 indicij. Murcea verò Dea est desidiosorum, sicut Strenua vegeto-
 rum: ex eo nominata, quod præter modum faceret hominē mur-
 cidum, id est nimis desidiosum. auctores Pomponius & Augusti-
 nus. Illud addendū, murcos appellari homines, qui munus Mar-
 tium perimescentes, pollicem sibi præcidunt: ex eo opinordictos,
 quod murcidi sint, & ex formidine desidiosi ad res bellicas obe-
 pndas. *Prædicatorem.* } præconem, præconiūque factitantem.
Septem suavia suavia. } id est, septem oscula mellita & dulcia. Ideo
 autem, septem dixit, propter septenarium numerum, qui plenif-
 simus potentissimūque est: de quo plura in libello septem sapi-
 entum. *Nomine indicij.*] Moris est, vt indici ob rem indicatam præ-
 mium constituatur: sicut Vindico illi productionis indici pecu-
 niam ex æfario, & libertas & ciuitas data sunt pro præmio. Alio
 nomine indicium dicitur indicina. *Adpulsam.*] ad pulsionem,
 vibrationemque & ferruminationem linguæ cum lingua, label-
 li cum

licum labello, quod suaviolū est dulci dulcius ambrosia. Quod genus bastationis intelligi voluit Plautus, cum ait: Fac me proferpentem bestiam duplicem vt habeam linguam. Aliās appulsus est, pecorum accessus ad aquam, vt apud iurifconsultos. *Cupido.*] cupiditas. *Sustulit.*] remouit, abstulit.

*Iamque fores eius domina proximan-
ti, occurrit vna de famulatione Veneris,
nomine Consuetudo, statimq; quantū
maximè potuit exclamat: Tandē ancilla
nequissima, dominam habere te scire
cœpisti? An pro cetera morum tuorum
temeritate, istud quoq; nescire te fingis,
quantos labores circa tuas inquisitiones
sustinuerimus? Sed bene, quod meas po-
tissimam manus incidisti, & inter Or-
cancros iam ipsos adhesisti, datur a scilicet
aditum contumaciae tante poenas.
Et audaciter in capillos eius immissa
manu, traherat eam, nequaquam reni-
tentem. Quam ubi primum inductam,
oblatamq; sibi conspexit Venus, latissimum
cachinnum extollit, & qualem so-
lent furenter irati: caputque quatiens,
& adscalpens aurem dexteram: Tandē,
inquit, dignata es socrum tuam salu-
tare? An potius maritum, qui vulnere
tuo periclitatur, interuisere venisti? Sed
esto securus: iam enim excipiam te, vt bo-
nam nurum condecet. & Vbi, inquit,
Solicitude atq; Tristities, ancilla meae?
quibus intrò vocatis, torquendam tra-
didit eam. At ille sequentes herile præ-
ceptum, Pſychem misellam flagellis affli-
ctam, & ceteris tormentis excruciatam,*

Proximanti. }

Pſyche appropin-
quanti ad fores
dominæ *Veneris.*
De famulatione. }
de famulatio, mi-
nisterioque. In-
terdum ministere-
ria pro ipsis mini-
stris ponuntur, si-
cut & ministere-
riū pro ministra-
toribus posuit *Pli-
nius.* *Consuetudo.*] Scitissimè *Con-
suetudinem Ven-
neri* ministram
facit: quoniam,
vt inquit *Lucretius*,
consuetudo concin-
nat amorē, & ex consue-
tudinē *Veneris* in-
centiua & æstus
effluunt. *Lælius*
apud *Ciceronem*:
Auxit, inquit,
benevolentiam
consuetudo. Con-
similiter *Marcianus*,
consultò dat *Perier-
giam*, *Philologiæ*
pedissquam, &
Ægyptiam an-
cillam: siquidem
Ægyptia dicitur

sedulitas, & agry- *iterum domina conspectui red-*
 pnia vigilia in- *dunt.*
 terpretatur. Sine

sedulitate autem & vigiliis ad philosophiam aspirare non pos-
 sumus. *Ancilla nequissima.* } Obiurgatio est seria & criminosa
 in Psyche, quæ ancilla nomine probroso à consuetudine no-
 minatur, cum Venerem dominam habeat: ancilla enim & do-
 mina relatiua sunt nomina, vt patronus & libertus, vt rex & pa-
 rasitus. Vetus verbum est, Ex moribus ancillarum dominas per-
 sæpe perpendi. *Sed bene.* } Scilicet est, vel habet, vel quippiam
 consimile. *Intra Orci cæcos.*] Cancræ dicebantur ab antiquis clau-
 stra & septa: nunc diminutiuo vocabulo cancelli. Fiant autem
 lignis in transuersum per modica interualla connexis, ad simili-
 tudinem retis, quibus sæpe sacella & ædiculæ sacræ sepiuntur,
 ne profanis pateant. Fenestræ quoque his muniuntur, & scenæ.
 M. Tullius in oratione pro Quintio: Et me faciliè reuocatione
 vestra reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos
 mihi ipsi circuedi. Sidonius: Exclusa velis, inclusa cancellis.
 M. Varro in lib. de villaticis pastionibus, posituram cancellorum
 subiicit oculis legentium, his verbis: Præterea & perticis incli-
 natis ex humo ad parietem, & in eis transuersis gradatim mo-
 dicis interuallis, perticis annexis ad speciem cancellorum sceni-
 corum ac theatri. Cancellare verbum est in ore vulgi & indocto-
 rum frequentissimum, quod tamen à Latinitate non abhorret.
 Nam sicut ex transuerso ducuntur ligna in cancellis, ita in de-
 lendis scripturis inducuntur transuerso calamo notæ linæque
 atramentariæ. Iurisconsultus, titulo de his quæ in testamento
 delentur: Cancellauerat quis testamentum, vel induxerat. Inde
 cancellarij hodie quoque nominantur, dictione vulgari quidem,
 sed tamen Latina: quorum officium est scribere, & scripta delere
 cancellarèq;. Flavius Vopiscus in Carino: Præfectum vrbs vnū
 ex cancellariis suis fecit. Plinius scribit, cancellatam cutem esse
 elephantis, eaq; extenta recipi examina muscarum, mox artatis
 in rugas repente cancellis comprehensas enecari. Idem refert,
 quempiam prodigiosis viribus præditum habuisse nervos rectos
 & trāsuerfos cancellatim in toto corpore. Sensus est Apuleij: Psy-
 chen intra claustra & cancellos Plutonis adhæsisse, tanquam
 significet nullum illi effugium ampliùs superesse, cum Orci
 quasi faucibus forcipibusque inclusa contineretur. Cancellos au-
 tem orci quis euadere possit? quis perumpere? cum sint adaman-
 tini & ineffugibiles. *Astutum.*] statim, confestim, sine dilatione.
Andaci-

Audaciter. } Contra Quintiliani præceptum, audaciter dicere maluit, quàm audaciter. Verba Quintiliani ex libro primo hæc sunt: Inhærent tamen quidam molestissima diligentiae peruersitate, ut audaciter potius dicant, quàm audaciter: licet omnes oratores aliter sequantur. *Cachinnum*,] risum solutiorem. Galenus in libro de Motibus, negat se scire causam risus & cachinni erumpentis ex alæ titillatu. Decachinnamur, dixit Tertullianus, pro deridemur. *Scalpens aurem.*] Signum est furentis, indignantisque, quassare caput, & scalperè aurem. Refert Plinius, post aurem dextram esse locum Nemesis Deæ: quò referimus tacto ore proximum à minimo digitum, veniam sermonis à Diis exposcentes. Est autem Nemesis Dea Græca, vltrix impiorum, præmiatrix bonorum, puniens superbos, regina causarum, arbitra rerum: quæ Latinum nomen non habet, quamvis eius simulachrum Romæ fuerit in Capitolio. De qua Marcellinus, Macrobius, Plin. Antimachus, Catullus, cæteri. Rhammussiam poëtæ frequenter appellant. Dicitur & Adrastia. Pinnas Nemesi fabulosa vetustas aptavit, ut adesse velocitate volucris cunctis existimetur. Hæc voluntatum nostrarum exorsa, multiplicésque actus permutando conuoluit: nunc rectas mentium ceruices opprimens eneruat, nunc bonos ab imo suscitans, ad bene viuendum extollit. Sed ad propositum: qui irascitur, & ex indignatione subsannat, aurem scalpit: contra de effœminatis & impudicis proditum est, quòd vno digito caput scalpant: sicut olim de Pompeio dixit Caluus mordaciter, Digito caput vno * Scalpit, quo credas hunc sibi velle virum. Ex quo illud Satyrographi translatum: Qui digito scalpunt vno caput. Seneca in epistolis ad Lucilium: Impudicum, inquit, ostendit relatus ad caput digitus. *Interuifere.*] quasi ex interuallo visitare: quòd & inuifere dicimus: Donatus. Visere, inquit, officij est: videre, quærentis aliquem. *Bonam nurum.* } Ironicòs. Inter socrus & nurus quoddam quasi genuinum & naturale dissidium est. In Lepti vrbe semibarbara moris est, ut nurus altera die focrum ollam mutam postulet: cui illa statim negat. Ut scias illud verum esse Terentij, quòd consultò ambigüe protulit: Quid est hoc? omnes socrus oderunt nurus. *Sollicitudo atque tristities.*] Non inscienter, neque insubtiliter ancillas Veneris Solitudinem atque Tristitiã esse autumat: cum amor omnis sollicitus sit & anxius plúsq; tristitiæ & amaroris sit in Veneris cõtubernio quàm dulcedinis. Catullus de Veneris Spinosas Erycina ferès in pectore curas: Plautus in Cistellaria: Amor & melle & felle fœcundissimus, Gustu dat dulce, amarum ad satietatē vsque aggerit. Idem Plautus in

Mercatore, curam & ægritudinem sectari amorem memorat. Meritò ergo Psyche traditur à Venere torquenda Sollicitudini & Tristitia, qui duo tortores animos animantium torquent cruciabilitatib. impatibilibus. Amor enim apud homines carnificinã cõmentus est, vt verè credit Plautinus amator: qui, Iactor (inquit) crucior, agitor, stimolor, versor in amoris rota miser. *Herile præceptum.*] Veneris, heriæ & dominæ.

Ventris lenocinio.] Vterus fœminæ turgidus & prægnatio conciliat fauorem, & quosdam quasi lenocinio blandimenta conquirat, idque potissimum apud sociũ quæ futura est auia. Tales enim in primis fœminæ nepotulorum desiderio capiuntur. *Vocabor auia.*] Thetis apud Papinium optat fieri auia, & sinu portare nepotulum: est enim nomen aui & auia optatissimum parentibus. Inter exempla fœlicitatis memoratur diuus Augustus, qui neptris suæ nepotem vidit, M. Syllanum. *Audiet.*] nominabitur, diceturque: id enim audimus, quod dicitur *Impares nuptiæ.*] Argu-

Tunc rursus sublato risu Venus: Et ecce inquit, nobis turgidi ventris sui lenocinio commouet miserationem, vnde me præclara sobole, auiam beatam scilicet faciat. Fœlix verò ego, quæ in ipso ætatis meæ flore vocabor auia: & vilis ancilla filius, nepos Veneris audiet. Quanquã inepta ego, frustra filiũ dicã. Impares. n. nuptiæ, & prætere à in villa, sine testib. & patre nõ cõsentiente factæ, legitime nõ possunt videri: ac per hoc spiritus iste nascetur; si tamẽ partũ omnino proferre te patiemur. His editis, inuoluit in eã, vestemq; plurifariã diloricat: capillõq; discisso, & capue conquassato, grauitè affligit: & accepto frumẽto, & ordeo, & milio, & papauere, & cicere, & lute, & faba, cõmixtisq; aceruatim, cõfusisq; in vnũ glomulũ sic ad illã: Videris. n. mihi tã deformis ancilla, nullo alio, sed tantũ sedulo ministerio amatores tuos promereri. Iã ego & ipsa frugẽ tuã periclitabor: discerne seminũ istorũ passiuã congeriem: singulisq; granis ritè dispositis, atq; seingatis, ante istã vesperam opus expeditum approbato mihi. Sic assignato tantorum seminum cumulo, ipsa cœnæ nuptiali concessit.

mentatur Venus, legitimas nuptias non videri inter Cupidinem & Psychen, ob disparilitatem: & quod res acta est furtim sine testibus, sineque parentis voluntate. Vnde consequenter colligit, eum qui ex tali concubitu nascetur, minimè legitimum futurum, sed spurium & nothum. Boëtius in commentariis Topicorum tradit, nuptias non esse iure contractas, quæ non aut inter ciuem Romanum ciuemque Romanam iungebantur: aut cui princeps popululæ civitatem vel connubium non permisisset, & ex impari matrimonio suscepti, non patrem, sed matrem sequuntur. Hinc in Topicis exemplum hoc est: Quædam Romana vel cum Latino, vel cum peregrino, vel cum seruo, vel cū quouis cōubij non erat, nuptias fecit, dotem contulit, factoque inter eos diuortio contenditur, an nuptæ mulieris cum eo quo ius connubij non erat, apud virum dotis pars post diuortium debeat permanere. Decemviri, qui leges Decemviraies condiderunt, lege sanxerunt, ne patribus connubium cum plebe esset, tanquam tales nuptiæ impares sint, & ob hoc minimè legitimæ. Sed cū contumelia hæc plebis insignis esse videretur, lege Canuleia connubia inter patres & plebem promiscua facta sunt, vt copiosè explicat Lilius in 4. Præterea legitimus apud iurifconsultos, lege Papia caueri, ne senatoribus, eorumque liberis, libertinam vxorem habere liberè liceat. *Præterea in villa.*] Non video cur in villa factæ nuptiæ non sint legitimæ, cū & ipse in apologia scribat, vxorem multò auspiciatius in villa quàm in opido duci in solo vberi, quàm in loco sterili. Nec lex Iulia de maritandis ordinibus, ad hunc modum vsquam sic interdicit, Vxorem in villa ne ducito. Forsitan nuptias in villa factas improbat, ob solitudinem, vbi nullis testibus (quod nefas est) Psyche Cupidini copulata est. *Patre non consentiente.*] Scribit Paulus iurifconsultus, nuptias consistere non posse, nisi consentiant omnes, id est qui coeunt, quorumque in potestate sunt: & vt auctor est Vlpianus, si nepos vxorem velit ducere, auctore patris, auctore patris auctoritas erit necessaria: sed si pater furiat, auus sapiat, sufficit aui voluntas. Si ita pater absit, vt ignoretur vbi sit, & an sit, quid faciendum sit meritò dubitatur. & si triennium effluxerit postquam apertissimè fuerit pater ignotus vbi degit & superstes sit, non prohibentur liberi eius vtriusque sexus matrimonium vel nuptias legitimè contrahere. *Spurius.*] Vulgò concepti solent spurij appellari, vel quasi sine patre filij: vel à Græca voce *σπίργυ*, quod significat pudenda. Et ita legendum est libro primo Institutionum, vbi mendosa dictio passim reperitur, & perpe-

ràm exponitur ab Accursio. Auctor est Plutarchus in proble-
 maris, Sabinos vxoris pudenda sporion appellare, & inde spu-
 rium dictum. Purior illa interpretatio est, vt spurius dicatur
 quasi sine patre: neque enim hi patrem habere intelliguntur.
 Inter prænomena antiquorum, duabus literis, S. P. spurius no-
 tatur: quod apud historicos sæpissime inuenies. *Inuolat in eam.*
 Vola manus & pedis media pars dicitur: auctores Donatus & Ser-
 uius. vnde & inuolare dicimus, cum aliquid furtim vola manus
 subtrahitur: & inuolare rursus, cum violentæ manus in aliquem
 diriguntur. Terentius in Eunuchis: Vix me contineo, quin inuolē
 in capillum. Et minæ istæ propriè scæminarum sunt, vnguibus
 scæuentiū. Nam, vt inquit Lucret. Arma antiqua, manus, vngues,
 dentisque fuerunt. *Diloricat.* } distēdit, dilacerat, discerpit, M. Tul.
 in secundo de Oratore: non dubitauit excitare reum consula-
 rem, & eius diloricare tunicam, & iudicibus cicatrices aduersas
 senis imperatoris ostendere. Quod diloricat dixit, alibi idem exē
 plū memorans inquit, Tunicā à pectore discidit: vt intelligamus
 diloricare & discindere eodem intellectu vsurpari. Egesippus in
 quarto: Momētanei bellatores gladios occultentes, quæcūq; re-
 periebant, diloricabant. Videtur dici diloricare, quasi loricā dis-
 soluere atque discludere: sicut diffibulare est, discindere, & fibu-
 lam resoluere. Statius in 6. Thebaidos: Torto clamydem diffibu-
 lat auro. *Plurifariam.* } pluribus in locis & partibus. *Confusis in
 vnum glomulum.*] Venus aceruauit conglobauitque hæc omnia
 confusaneo aceruo facto, & vix separabili, vt ita grauius torque-
 ret fatigarētque Psychen in discernenda congerie. Glomus acci-
 pitur pro glomere, siue glomeratione, & quadam quasi acerua-
 tione. Plinius tradit in 36. Si quis impropere intra labyrinthum
 sine glomere lini, exitum inuenire non queat. Glomus in sacris
 appellatur crustulam cubi figura, quod obsonij genus est. Gru-
 mus verò dicitur agger, siue collectio terræ minor tumulo, à
 congerie dictus. hinc exgrumantes decentissimo vocabulo
 Varronianæ dictæ cochleæ, quasi grumos eruentes, & ex gru-
 mis exilientes, accepto frumento & hordeo. Ex Pliniana distin-
 ctione, frumenti appellatione hordeum continetur. duo enim
 prima frugum genera facit Plinius: frumenta, vt triticum &
 hordeum: legumina, vt faba & cicer. Videtur Apuleius frumen-
 tum pro tritico posuisse, speciali quodam significato. Frumen-
 ta autem & fruges à fruendo dicta. Frui est vesci, à frumine, quæ
 est summa pars gulæ: per frumen enim esculenta delabuntur.
 Hordeum verò antiquissimum in cibis, sicut Atheniensium
 ritu, Menandro auctore, apparet. Inde gladiatores hordearij
 appellati.

appellati. Polentam Græci ex hordeo præferunt: panem hordeaceum antiquis vſitatum vita damnauit. Plinius hordeum inter genera frumenti numerat, atque id ex omni frumento minimè calamitoſum eſſe, & frugum omnium molliſſimum. Quæri ſolet, cur à Columella hordei genus hexaſtichum ſit nominatum, & aliud quod diſtichum vocant. Dicitur autem hexaſtichum id, cuius ſpicæ ſenos ordines habent: ſicut diſtichon, quæ binos: Græcè *ἑξάστηκος* hordeum, & *ἑξάστηκος* hordeaceus. *Et milio.*] Quidam putant milium cepiſſe nomen à maxima numerorum, quæ eſt mille: Græci *μύριον* vocant. Panis è milio fit, qui antequàm refrigeſcat, ſine faſtidio poteſt abſumi. Milio Campania gaudet, pulſtémque candidam ex ea facit. Sarmatarum quoque gentes hac maximè pulſte aluntur. Æthiopes non aliam frugem, quàm milij hordeique nouere. Milij purgamenta apludam vocant, auctore Plinio. Gellius verò & Nonius tradunt, ruſticos veteres dixiſſe apludam, frumenti furforem: ſicut floces, vini fecem. Miliaria auiculæ ſunt ex eo dictæ, quòd milio ſiant pingues. *Et papauere.*] Papaueris ſatiui & ſponte naſcentis genera & medicinas per cenſet Plinius in 19. & 20. Græcè *μύκων* dicitur, vnde Meconium ſuccus papaueris vocatur, multùm opio ignauior. Meconium quoque vocant ſordes infantium aluo editarum, quod Ariſtotelis in terpres papauerulum interpretatus eſt, quod colore cruentum atque admodùm nigrum & picem eſt. *κόδια* caput papaueris nominatur à Græcis, indeque medicamentum diacodion dictum, qui ex papauerum capitibus conficitur: cuius Plinius & Galenus meminerunt. Papauer Cereri attribuitur propter fertilitatem. vnde epitheto poëtico Cereale papauer. Symbolum ciuitatis, Eufebio teſte, eſt papauer. *Cicer.*] Columella quoddam ciceris genus arietinum appellat, quod (vt inquit Plinius) arietino capiti ſimile eſt: religio columbinum, quod alij venerium vocant, peruigiliis adhibet. Siliquæ ciceri rotundæ ſunt, vnde Ciceronum cognomina. Græci *ἐπίβηδον* appellant. Ædiles in celebratione Floralium cicer & fabam, aliâque id genus populo ſpangebant. inde illud Horatianum: In cicerè atque faba bona tu, perdâſque lupinis. Quod æmulatus Perſius dixit: Cicer iogere largè Rixanti populo. *Lente.*] in Ægypto laudatiſſima lens naſcitur, quæ ob id à poëtis Peluſiaca eſt cognominata. Sunt auctores, æquanimiſſimè fieri veſcentibus ea. Inde Lentulorum cognomina. Græci *φακὸν* dicunt. Lens optima, quæ faciliſſimè coquitur. aciem quidem oculorum obtundit, & ſtomachum inflat: ſed aluum ſiſtit in cibo, magiſque diſcocta cœleſti aqua. *Et*

fabæ. Inter legumina maximus honos est fabæ. Lomentum appellatur farina fabacea, quo ad eruganda corpora vsa est antiquitas. hinc illud epigrammatista: Lomento rugas vteri quod condere tentas. A faba insulæ in Oceano septentrionali Fabariæ nominantur. Græcè *κίχμος* dicitur. Cur Pythagorica sententia fabæ damnentur, caulias referunt Plinius, M. Varro, Gellius, Cicero. Illud annotatu dignum memorat Plutarchus, ænigma videlicet Pythagoricum de abstinentia fabarum significare, abstinentum esse à republica: vt Abstine à fabis, nihil aliud sit, quàm abstinere à reipublicæ administratione, neque publica tractes: fabis enim priscorum suffragia continebantur. Silente luna fabam vellendam esse præcipit Columella. Est autem luna silens interlunium, siue coitus lunæ: quod Græci *vidu pluvius*, hoc est neomeniam dicunt. Synodicam lunam frequenter appellat Firmicus Maternus, quando est coniuncta cum sole, in coitu videlicet. Ab eodem persæpe synodica radiatio ponitur, pro ea radiatione quæ est in coniunctione errantium stellarum. Valuoli fabæ folliculi appellantur, quasi vallyuoli, qui vallo fracti excutiuntur. *Glomulum.* Jaceruum, glomerem, globum. Glomus in sacris crustulum appellatur, & ex oleo coctum: glutinam verò folliculum siue tuniculam in hordeo & tritico appellant. auctor M. Varro. *Sedulo ministerio.* In non solum forma, sed etiam dexteritas strenuitasque in puella, amoris est conciliatrix: sed & vtilitate ministerij laudatur puella apud Ovidium his versibus: Vna ministrarum media de plebe Galanthis, Flaua comas aderat, faciendis strenua iussis. Officiis dilecta suis. *Promereri.* Jconsiliare, & obsequio demereri. Dixit poëta in Opere serio: Nunquam regina negabo Promeritam. Exponunt grammatici præstitisse, bene gessisse. Teren. Ita me velim ames promerentem pater: id est, bene agentem. Econtrario commereri, est malè agere & delinquere. vt illud: Quid commerui, aut peccaui pater? *Frugem tuam periclitabor.* Id est, periculum faciam tuæ virtutis: periclitari enim est experiri, alias periculum subire. Hinc illud amphibolon apud Epigrammatistam, periclitatur capite sodalis noster. *Discerne:* Jdiuide, discrimina. Nam discriminare est, speciem à specie separare: quod & Donatus docet in II. Æneidos commentario. *Passiuam congeriem.* Jindiscretam & confusaneam, vocabulo à passim deducto. Sic passiuæ Venus, passiuæ libido, apud Iulium Firmicum vsurpatur pro publica & cõmuni ac promiscua: & passiuæ amatores ab eodem dicuntur, qui passim ac indifferenter sceminas omnis amant. *Seingatis.* Jseparatis, sepositisque per species.

*Nec Psyche manus admolitur in-
condita illi & inextricabili moli: sed
immanitate præcepti consternata, silens
obstupescit. Tunc formicula illa paruu-
la, atque ruricola, certatim difficultatis
tanta, laborisque miserta, contubernalis
magnum Dei, socrusque sæuitiam execra-
ta, discurrens gnaviter, conuocat, corro-
gatque cunctam formicarum accolarum
classem: Miseremini terra omniparen-
tis agiles alumnae, miseremini, & Amo-
ris uxori puella lepide periclitanti
prompta velocitate succurrite.*

Moli.] acervo,
glomulo. & decli-
natur, hæc moles.
Incondita.] incom-
posita, indigestæ-
que. *Formicula ru-
ricola.*] Optimum
formicæ epithe-
ton, vt ruricola di-
catur; quasi ruris
cultrix diutina, &
operaria sedula.
Plin. in ii. de for-
micis loquens scri-
bit hæc: iam in o-
pere qui labor;
quæ sedulitas? si-

lices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam fa-
ctam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque
sedulitas. operantur noctu plena Luna, interlunio cessant: & vt
inquit Horatius, Exemplum magni laboris formica est. Vnde
Solomon in Prouerbiis: Vade ad formicam, inquit, & piger, &
confidera vias eius, & discite sapientiam: quæ cum non habeat
ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum
sibi, & congregat in messe quod comedat. Græcè dicitur *μυρμηκῆ*,
& forma diminutiua *μυρμηκίων*. Hinc prouerbium Græcorum,
αἰθάδων μυρμηκία, de copia foelicitatis, & bonorum affluentiam.
Aliàs myrmecia dicuntur vlcuscula, quorum meminit Cot. Cel-
sus. *Contubernalis magni Dei.*] Contubernalem Cupidinis Psy-
chen intelligit, cuius laboris miserta est formica. Magnus autem
Deus non tam Iupiter hoc in loco significatur, quàm ipse Cupi-
do, de quo Plato memorat in Symposio: Magnus Deus est amor,
& apud homines Deosque mirandus. *Socrus.*] Veneris, quæ in
Psychem nulum atrociter nimis sæuebat. *Gnaviter.*] strenue,
velociter. *Classem formicarum.*] totum ordinem, populosamque
familiam formicarum, quæ illius loci cultrices erant. Appella-
tione classis significatur ordo & multitudo. Liviùs narrat, Ro-
mam fuisse distributam in classes à Seruio Tullio. Classes quo-
que in scholis sunt ordines discipulorum. Quintilianus in primo
auctor est, à præceptoribus suis pueros in classes distributos, or-
dinemque dicendi secundum vires ingenij datum. Ea nobis, in-

quit, ingens palmæ contentio, ducere verò classem multò pulcherrimum. De hac classe scholastica intellexit Satyrographus illo versu: Cùm perimit sæuos classis numerosa tyrannos. Classici, vt docet Gellius, dicebantur non omnes qui in classes distributi erant, sed primæ tantùm classis homines, quibus centum milia æris ampliùsue censi erant: infra classem autem appellabantur, secundæ classis, cæterarúmque omniùm classiùm qui minore summa censebantur. Ex hac translatione decenter à Seneca dicitur scriptores primæ & secundæ classis, hoc est primi & secundi ordinis & loci. *Alumnae.*] Condecenter & commodè animantes omnes dici possunt alumnae telluris, cùm omnia ab ea alantur indulgenter, perinde atque nutrice & matre, cui eximia propter merita cognomen indidimus maternæ venerationis. Hæc, vt Plinij verbis vtat, benigna, mitis, indulgens, vsùsque mortalium semper ancilla, quæ coacta generat? quæ sponte fundit? quos odores, saporésque? quos succos? quos tractus? quos colores? quàm bona fide creditù reddit scœnus? quæ nostri causa alit? Meritò terra omniparens à scriptoribus dicta, sicut à Virgilio scribente, Necnon & Tition terræ omniparentis alumnu Cernere erat. Aug. in 7. de Ciuitate Dei, Tellurè matrè dici tradit, quòd plurima pariat: magnâ, quòd cibù pariat. M. Varrò terræ vim geminam, masculinâ scilicet & fœmininam, inesse prodit: Masculinam scilicet, quòd semina producat: & fœmininam, quòd recipiat, atque nutriat. Inde à vi fœminina dictam esse Tellurem, à vi masculina Tellumonem Pontifices faciebant rem diuinam Telluri & Tellumoni: addentes præterea duos terræ Deos, Altorem scilicet & Ruforem. Altor autem dicebatur, quòd ex terra aluntur omnia quæ nata sunt: Rufori verò nomen erat ex eo, quòd rursus cuncta eodem reuoluuntur. *Amoris vxori.*] *Psychæ. Prompta velocitate.*] Æsopus ille fabulator elegantissimus, fabulatur formicam olim hominem fuisse, quæ non propriis laboribus contenta, vicinorum quoque fructus auferebat: ex quo indignatus Iupiter transfigurauit eam in bestiolum formicam quæ formam quidem immutans, pristinum affectum, pristinamque paritatem retinuit. Vnde & nunc quoque rura perlustrans, colligit alienos labores, reconditque in thesauro.

Sepedum.] Id est, populosus numerus formicarum, inftar vndarum & fructuum,

Ruunt alie, superque alie sepedum populorum vnda, summòque studio singule granatim totum digerunt aceru:
sepa-

separatimque distributis, disitisque generibus, è conspectu perniciousiter abeunt. Sed initio noctis è conuiuio nuptiali, vino madens, & flagrans balsama Venus remeat, totumque reuincta corpus rosas micantibus, visaque diligentia miri laboris: Non tuum, inquit, nequissima, nec tuarum manuum istud opus, sed illius, cui tuo, immò & ipsius malo placuisti. Et, frusto cibary panis ei proiecto, cubitum facebit.

vndatim ruebant in auxilium Psyches. Virgilius: Manè salutantum plenis vomit ædibus vndam. Sepe des autem eleganti vocabulo dicuntur, à numero pedum: formicis enim seni pedes sunt, sicut in scētiserè omnibus. Infecta verò sunt

ea animalia, quæ Albertus Magnus anulata appellat, Aristoteles & Græci *ἐντομα*. Plinius in II. Omnibus inquit, his seni pedes, plerique vermes duodenos habent, aliqua & centenos: numerus pedum impar nulli est. *Granatum.*] per grana, speciesque granorum. *Disitis.*] diuisis, separatis, discretis. *Perniciousiter.*] celeriter. *Vino madens.*] Vinum & vnguenta decenter Veneri copulantur, cum sint incentiua libidinis: meritoque prisca ex Venere & Baccho Priapum genitum finxerunt, coniectura satis proba: quòd qui vino indulgent, sint ad Venerem propensiores, procliuioresque. *Fragrans.*] spirans, redolens. *Reuincta.*] circumdata, coronataque. *Rosas micantibus.*] Venerem rosas reuinctam, scitissimè memorat, namque rosa Veneris flos est. Id quod & Virg. testatur in Elegidio cui titulus est Rosæ, cum ait: Sideris & floris est domina vna Venus. Apud Aphthonium fabella est, quemadmodum olim Venus latura suppetias Adonidi, delicio suo, quem Mars necare tendebat, in rosas incidit, quarum spinis pedem perforatur: ex quo vulnuscule manans cruor, rosam, quæ prius candida erat, colorauit. Hinc Claudianus, significare volens rosas à Venere colligi, ita inquit: Sic fata cruoris Carpit signa sui: id est, rosas decerpit Venus, suo ipsius sanguine coloratas, infectasque. Epigrammatista quoque Veneri gratam esse rosam illo hendecasyllabo demonstrat: Sic felix rosa, mollibusque sertis Nostri cinge comas Apollinaris, Quas tu nectare candidas, sed olim Sic te seper amet Venus memento. Græci rosam rhodon appellant: inde rhodion vnguentum dictum, ex rosa confectum, de quo Plin. in 13. *Illius.*] Cupidinem intelligit. *Frusto panis.*] M. Cato: Frusto, inquit, panis conducitur potest vel uti taceat, vel uti loquatur. Hinc ad

uerbium frustarim, quod significat per frustra & minutatim: quod & *ὑποβοσισίμω* frustilatum dicitur. Plautus in Curgulione: lam ego te faciam vt hic te formicæ frustilatum differant. Inde frustulentam aquam appellat, intelligi volens iusculum concinnatum ex carne minutim concisa. *Cibarij panis.*] Cibarium panem dicimus sordidum, plebeium, prorsusque viliorem: qui & secundarius nuncupatur. Apud Suetonium non pauca annotauimus, super generibus panis: vbi tradit secundarium panem mirè Augusto expetitur esse. Plin. in 18. Cibarij inquit, quod secundarium vocant, festarios quatuor. Idem paulo mox cibarium à secundo seiungere videtur, cum ait: Secundarij panis quinas selibras, totidem cibarij, & fursurum festarios sex. Cor. Celsus cibarium panem dicit esse infirmissimum: sic enim vocat, in quo est minimum alimenti: sicut valentissimum id, in quo plurimum alimenti est. De cibario pane M. Tullius in 5. Tusculana. Cum cibarius, inquit, in casa panis datus esset, nihil visum illo pane iucundius. Cibarium quoque vinum dici posse pro ignobili, testis est M. Varro, qui ait: Potus meus vinum cibarium. Idem dixit, Tuus frater cibarius fuit Aristoxenes: vbi cibarius homo improprie quidem, sed scite, accipitur pro sordido & plebeio ac proletario. *Cubitus facessit.*] It dormitum. Præceptum M. Catonis est, Villicus primus cubitu surgat, postremus cubitum eat.

Petulantis luxurie.] Luxuriam & luxuriam indifferenter vsurpari apud scriptores idoneos, sat liquet. *Cupita.*] Psyche dilecta, desiderataque. *Separatis amatoribus.*] Psyche & Cupidine. *Tetra nox.*] nigra, crudelis, amara, ob dissidium scilicet amatorum. Aliàs tetrum, vitabile, illuuiosum, fœdum dicitur.

Interim Cupido solus interioris domus vnici cubiculi custodia clausus, coerceretur acriter: partim, ne petulanti luxurie vulnus grauareret: partim, ne cū sua cupita conueniret. Sic ergo distinctis & sub vno tecto separatis amatoribus, tetra nox exanclata. Sed aurora commodum inequitanti, vocata Psyche Venus infit talia: Vides ne illud nemus, quod flumio præterluenti, ripisque longis attenditur: cuius imi gurgites vicinum fontem despiciunt? oues ibi nitentes, aurique colore florentes, incustodito pastu vagantur. Inde de coma pretiosi velleris floccum mihi confestim*

940-

quoquo modo *quæsitum afferas censeo.* Perrexit Psyche volenter, non obsequiū quidem illa *functura*, sed *requiem maiorum precipitio fluvialis rupis habitura.* Sed inde de fluvio *Musica suavis nutricula*, leni crepitu dulcis *aura divinitus inspirata*, sic vaticinatur *Arūdo viridis: Psyche, tantis ærumnis exercita, neque tua miserrima morte meas sanctas aquas polluas, nec verò contra formidabiles oves istius ora feras aditum, quoad de Solis flagrantia mutuato calore, truci rabie solent efferrī: cornūque acuto, & fonte saxea, & nonnunquam venenatis morsibus in exitium sentire mortalium.* Sed dum meridies Solis sedauerit vaporem, & pecua spiritus fluvialis serenitate conquieverint, poteris sub illa procerissima platano, que mecum simul unum fluentum bibit, latenter te abscondere: & cum primum mitigata furia laxauerint oves animū, percussis frondibus attigui nemoris lanosum aurum reperies, quod passim stirpibus connexum obhærescit. Sic *Arun-do simplex & humana, Psychen egerri-mam salutem suam docebat.*

Exanclata.] Quasi cum ærumnis & laboribus exhausta, transactaque. Græci verbi proprietas exigere videtur, vt exantlare potius per literam *r*, quàm exanclare dicamus: quod & in primo commentario annotavi. Illud adde, quòd anclabris siue antlabris mensa vocatur, quæ in sacrificando Diis anclatur, id est hauritur, ministraturque. *Attenditur.*] iuxta & propè explicatur, extenditurque. *Nitentis.*] splendentes. *Incustodito passu.*] libera & soluta passione. *Floccum afferas.*] Floccus proprie dicitur in panno, si in vellere particula est eminentior, quæ forfici-

bus reciditur: cuius diminutium est flocculus. Plinius in 16. de robore loquens ait: Nascuntur in eo & pipulæ nucibus non ab similes, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos. Idem in 10. Hirundines, inquit, nidum mollibus plumis floccisque consternunt. Cor. Celsus inter notas & signs mortiferi morbi esse scribit, si quis in febre & acuto morbo manibus in veste floccos legit, simbriatve diducit: inde fit verbum flocci facio pro contemno, nihilipendo, nec pluris facio quam

sint flocci Apud Plautum in Epidico anceps est scriptura. nam à quibusdam legitur, duo deflacci senes. Alij legere malunt, deflocati, quasi attriti, vetuli, vt pannus & vestis sine flocco. Demior Nonium Marcellum sic scripsisse: Deflaccare est atterere, tractum à vestibus sine flacco. Fateor equidem deflaccare accipi in eo significatu, quem ille tradit: sed à flacco vestimenti deriuari id planè diffiteor. non enim flaccus in vestib. dicitur sed floccus, vt iam docuimus, & vulgo quoque vsurpatur. Flaccus verò vocabulo prisco Latino significat languidum, victum & mollem: quod & flaccidus nominatur. Plinius autumat, cognomina Flaccorum ducta esse ab auribus flaccis, hoc est mobilibus, flaccidis, languidulis. Est & verbum vetus flaccet, quod significat languet, deficit: inde deflaccare & inflaccare. Apuleius in Apologia: Cur vestra oratio rebus flaccet, strepitu viget? *Fungatur.*] peragit. fungi enim agere est, defungi peragere: vt docet Agrelius. Purior lectio est, si corrigas, *Functura*: sicut verbum illud *Habitatur*, corrigo *Habitatura*. Est enim sensus, Psyche libenter vròque perrexit, non quidem ob obsequium iniunctum peractura, sed requiem malorum habitura; inuenturàque ex morte, quam subire destinauerat ex rupis præcipitio. *Musica & nutricula.*] Arundinè musicæ nutriculam eleganter appellat. nam ex arundine Pan fistulam compaginauit: ex arundine tibiæ conficiuntur. inde calamum auleticou vocant Græci, quam nostri tibialem, Plin. in 16. docet, quemadmodùm arundines præparandæ sint in vsum tibiæ. *Inspirata.*] quasi spiritu quodam animata, & vocalis facta. *Exercita.*] fatigata, agitata. Virg. nate Iliacis exercite fatis: interdum exercitus dicitur contemptus, neglectusque, vt docet Fulgentius Placiades, allegans illud Plautinum, Nos nostramque familiam habes exercitam. A. Gellius dixit in primo, Aderat ibi fortè amicus noster lectione multa exercitus, pro exercitatus. & ita frequenter reperias apud auctores. *Istius oræ.*] regionis & loci. *Formidabiles oues.*] Sunt oues quas feras vocant. nam in quocunque genere animalium est placidum, eiusdem inuenitur & ferum. Ait Plin. camelopardalium appellatam esse ouis feræ nomine, cum aspectu magis quàm feritate conspicua sit. Græcè *οὐστρατον* dicitur: vnde Probatia piscina in Euangelio dicta, qua probata, id est, oues lauabantur. Apicas vocant oues, quibus nudus est venter, & sine lanicio, quas damnant *μῆλον* quoque ouem Græci nuncupant: vnde melotes, vestes ex ouinis pellibus factæ, apud Ecclesiasticos scriptores appellantur. *Mutato calore.*] quòd calorem & vim excitet solis feruor, exemplo sunt serpentes, quæ per calorem acerrimè mouentur.

per brumalia autem & hyberna tempora mutatione cœli refrigeratæ, immotæ sunt stupore. auctor Vietruuius. Et à Salustio proditum est in Iugurtha, calore & siti serpentes magis quàm re alia accendi, & in rabiem efferari. Contrà in hominibus corpora calore fiunt imbecilla, & feruore dissoluntur: cùm à refrigerationibus solidentur atque confirmantur. nam calor exurendo eripit naturales virtutes, dissoluitque eas & mollescentes efficit atque imbecillas: vt etiam in ferro animaduertimus, quod quamuis natura sit durum, tamen in fornacibus ignis calore percalefactum ita mollescit, vt in omne genus formæ facillè fabricetur: idem frigida aqua tinctum redurefcit, & restituitur in pristinam proprietatem. *Fronte fixa* } dura, indomabili, & quasi lapidea. *Pecua.* } oues. Veteres (vt tradunt grammatici, & annotat in s. Priscianus) hoc pecua singulariter, pecua pluraliter dixerunt. Plautus in Mercatore: Nec pecua ruri, pascere, nec pueros nutrire, & Solinus: Ita impabulosa, inquit, est vt pecua nisi interdum à pastoribus arceantur, ad periculum agat satietas. Pecuatum dici voluerunt stultum. Antidamus in Moralibus: Hominem quis ferat sic pecuatum? *Spiritus.*] auræ ex flumine manantis. Homerus, è flumine aras ante lucanas semper insalubres esse tradit. Nilus solus omnium fluuiorum, auctore Herodoto, nullas ex se auras remittit, spratque. Lucan. æmnam celebrat nomine Anauron, quasi sine aura, & nullum spiritum exhalantem. *Procerissima.* } editissima, amplissimaque Plinius de magnitudine arborum scribit in 16. atque visas esse arbores admirationis præcipuæ, longitudinisq; incredibilis. Idem in 12. refert, platanos celebratas fuisse Athenis in ambulatione Academiæ. Fabulositas Græciæ narrat Iouem sub platano cum Europa concubuisse in insula Creta, quæ nunquàm folia dimittat. Vmbra causa tantùm hæc arbor expetitur: cuius non alia cõmendatio maior est, quàm quòd solè estate ardet, hyeme admittit. Genialis ab Ouid. dicta est, quasi voluptaria. Platan radices mero infuso nutriuntur; docuitque luxuria priscorum, arbores vino potare. *Abcondere.*] Tanta est platanorum capieitas & amplitudo, vt quædam celebretur domicilij modo caua octoginta pedum specu, tam digna miraculo, vt Luinius Mutianus prodiderit, epulatum intra eam se cum decem & octo comitibus: Caius quoque princeps in Veliteno rure epulatus est sub platano quindecim conuiuarum ac ministrorum capace: quam cœnam appellauit ille nidum. *Attui.*] proximi. *Lanosum.*] Vellus aureum significat, vt in quo aurum est lanæ plenum, & floccis lanicij fulgidum.

Obhaerescit.] adhærescit atque implicatur. ob enim antiqui pro ad ponebant: vt obiurare pro adiurare: & ob os, quod significat ad os: ob Romam, ad Romam. Ennius: Ob Romam nocte legiones ducere cœpit. Ab eodem dictum est, Omnes occisi occensique in nocte ferena: id est, accensi.

Nec pœnitendo.] auscultatione salutari, & optimo documento. Auscultare enim significat obedire: nec tam audire est, quàm diligenter attendere. hinc illud Catonianum: Auditis enim non auscultatis, tamquam pharmacopolam. *Furarrina.*] furto & rarrina. eodem enim inclinatu furarrina dicitur, quo molerrina, ferarrina, fœturrina. est autem molerrina, pistrinum, à molendo dictum. Antiquitas Deam coluit nomine Furinam: in cuius honorem ferriæ furinalia dicuntur: cui etiam flamen fuit attributus, dictus funalis.

Flauentis.] aurei. A colore & flauum & fuluum dicitur arum. Quid autem distet flauus à fuluo, docet Gellius. *Donnam.*] Venerem. *Contortis.*] tortus, superbiam fastumque incantibus: homini enim in superciliis, vt inquit eleganter Plin tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis indicium est. Estus & superbia aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet: in corde nascitur, hic subit, hic pendet. Supercilia in Iunonis tutela esse

Nec auscultatu pœnitendo diligenter instructa illa cessauit: sed obseruatis omnibus, furarrina facili, flauentis auri mollitiæ congestum gremium Vere ri reportat. Nec tamen apud dominam saltem secundi laboris periculum, secundum testimonium meruit, sed contortus supercilijs subridens amarum, sic inquit: Nec me præterit huius quoque facti auctor adulterinus. Sed iam nunc ego sedulo periclitabor, an oppido forti animo, singularique prudentia sis prædita. Vidēsne in silentem celsi: in arripit rupi montis ardui verticem, de quo fontis atris fuscæ defluunt undæ, proximæque conceptaculo vallis incluse Stygiæ irrigant paludes, & pauca Cocy fluenta nutriunt. Indidem mihi defumi fontis penita scaturigine rorem rigentem hauritum ista confestim deferto urnula. Sic aiens, crystallo dedolaum vasculum. insuper ei grauiora comminata, tradit.*

putabat antiquitas, quòd his protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam tribuere putabant lunonem, vnde & Lucina dicta est. M. Varro lunam Lucinam esse interpretatur, quam ait du-
 cem nascentium esse: eique Deæ mulieres potissimum supercilia attribuisse, quia supercilia in altissima corporis parte colloca-
 ta sunt, inde supercilium pro loco edito abruptoque accipitur, vt
 antè diximus. superciliolos dicimus superbos, & seueros. *Ama-
 rum.* } Subrisit quidem Venus, sed eo risu qui magis amaritudi-
 nem animi tristitiámque præ se ferret, quàm hilaritatem. ama-
 rum dixit, pro amarè & indignanter. *Adulterinus.* } Hic, inquit,
 aliena ope vsa est in digerendis frugibus, acervatim commix-
 tis, ita in hoc quoque negotio alienas suppetias, alienumque ad-
 miniculum adhibuisti, fuitque tibi opitulator adulterinus, vide-
 licet Arundo, cuius monitu instructa Psyche peregerat Veneris
 mandata. *Perichlorabor.* } Tentabo, experiar. *Opiadò forti.* } valde ro-
 busto & firmo: aduerbium est frequentissimum. *Verticem.* } Ver-
 tex est contorta in se aqua, vel quicquid aliud similiter vertitur.
 Sic & pars summa capitis vertex, & quod in montibus eminent-
 tissimum, rectè dixeris hæc omnia vertices. auctor Quintilian.
 in 8. A poëta dictum est, Saxi de vertice pastor. *Fusca.* } nigra:
 vnde fuscitatem & atritatem posuerunt veteres pro nigritia, &
 atro colore. *Cocytii fluena.* } Præconio poëtarum Cocytus inter in-
 fernos amnes notissimus est, cuius Plato meminit in Phædone,
 scribens eum contra Pyriphlegethontem erumpere in Tartarum.
 Philosophi corpora mortalium inferos vocauerunt, & omnia
 quæ illic esset credidit fabulosa persuasio, in nobismetipsis
 assignare conati sunt, afferentes Cocytum esse quicquid homi-
 nis in luctum lacrymâsque compellit. Græcè enim *κλυσιόω* lugeo,
 & *κλυσιόω* luctus ululatusque significatur. Stygiam verò palu-
 dem interpretantur, quicquid inter se humanos animos in gur-
 gite mergit odiorum, *ὄδιστος* quod odisse significat. *στυγίως*
 odibiliter, *στυγίως* querulus, odiosus dicitur. *Indidem.* } inde,
 ex illo loco & fonte. *Penita scaturigine.* } interiori fluxione: ab hac
 particula penitus, quæ significat intimam partem, fit nomen pe-
 nitus, penita, penitum. Antiqui quoque auctore Prisciano, &
 penitior, & penitissimus dicere solent, velut interior intimus.
 A. Gellius penitissimas gentes dixit pro remotissimas, vltimâs-
 que, quas Plin. extimas vocat. Apuleius in Dæmonio, In peni-
 tissimis mentibus diuerfetur, pro intimis. Plaut. in Asina: ia:
 Age quæ so Hercle vsque ex penitis faucibus, id est, ex interiori-
 bus. Sidonij est ille versiculus Phalecius: Francorum penitissi-
 mas paludes. *Hauritum.* } hauritum, eductum: sicut enim ab audio

auditum, sic ab haurio hauritū declinavit. Hauftra veteres dixerunt rotarum cados, ab hauriendo: Græcè antla dicuntur. De multiplici significato huiusce verbi (est enim polysemon) annotant grammatici: aliter enim est dictum, Latus haurit apertum: aliter, Ille impiger hausit spumantem pateram: aliter, Vocémque his auribus hausit. *Crystallo dedolatum.* Plin. crystallum inter gemmas percenset, & gratiam crystallinorum poculorum celebrat. Crystallum glaciem esse certum est, vnde nomen Græci dedère. Infestatur pluribus modis, scabrie, ferrugine, maculosa nube, occulta aliquando vomica: est & ruffa, aliquibus rubigo, aliis capillamentum rimæ simile. Hoc vitrearij artifices litura occultant: quæ sine vitio sunt, appellant a syntheta, quasi simplicia & pura. Quidam apud Plinium a centra legere malunt, quam a syntheta, quasi sine centro: quod prædurum fragileque inter crystalli vitia numeratur. Nero amissarum rerum nuntio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Pocula crystallina in frigido potu probantur, calore diffiliunt. Dedolatum dixit, artificio vitrearij læuigatum, & omni scabritia expolitum. Dolare enim, & dedolare, fabrorum verbum est, cùm materiæ complanatur asperitas. Hieron. dolatorium appellat id ferramenti genus, quo materia & lapides dolantur: quod alio nomine asciam Latini vocant. vnde asciare verbum Viétruuio est, ascia dolare. Sic enim inquit in 7. Sumatur ascia, & quemadmodum materia dolatur, sic calx læcu macerata ascietur. Exasceatum dixit Plaut. quasi dicas expolitum, perfectumque.

Inuita.] Vt lectio planior sit. legere malim, Inuentura vitæ finem. Volebat enim Psyche ex rupe ardua se precipitans, inuenire vitæ finem, ærumnosæ scilicet, & infœlicis: cum mors ærumnarū requies sit, & finis. Hinc illud Horatianum: Moriari, mors vltima

At illa studiosè gradum celerans, montis extremum petit cumulum, certe vel illic inuentura vitæ pessima finem. Sed cùm primum prædicti iugi conterminos locos appulit, videt rei vastæ lethalem difficultatem. Namque saxum immanni magnitudine procerum, & inaccessa salebritate lubricum, medijs è faucibus lapidis fontes horridos euomebat: qui statim proni foraminis lacinijs editi, pèrque procline delapsi. & angusti canalis exerto contacti tramite, proximam conuallem latenter incidebant.

Dexte-

*Dextera laevaque cotibus canatis proserpunt, & longa colla porrecti seu dracones, inconniua vigilia luminibus addictis, & in perpetuam lucem * populis excubantibus. Iamque & ipsa semet muniebant vocales aqua. Nam &, Discede, &, Quid facis? Vide, &, Quid agis? Caue, & Fuge, & Peribis, subinde clamant. Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamvis presenti corpore sensibus tamen aberat: &, inextricabilis periculi mole prorsus obruta, lacrymarum etiam extremo solatio carebat.*

tas, asperitudo significatur. *Inaccessa.* } inaccessibili, iniua, inadibili. *Lacinijs.*] tortuosis & flexuosis limitibus. Sic enim aquæ fontanæ per semitas obliquas fluere consueverunt, & delabi. *Exerto tramite.*] aperto & subdiali. subdialia enim dicuntur, quæ sub dio. hoc est cælo sunt. Veteres expapillatum dixerunt, renudatum & exertum: sicut à Plauto dictum est expapillatum brachium. Cùm autem contraria sint exertus & contactus, scitè dixit fontes fluxisse contactos in tramite aperto, cùm intra canalem angustum, decurrerent: sæpe enim vsuuenit, vt locus fluentis riui sit exertus, ipsæ verò aquæ intra angustias canalis inumbrentur, & contactæ decurrant. *Cotibus.* } cautibus & saxis. *Proserpunt.* } Serpere & proserpere idem dicebant: quod est proprium peculiarèque draconum. Plaut. Fac me proserpentem bestiam, duplicem, vt habeam linguam. Hinc Proserpina quoque dicta luna, quòd vt serpens modò in dextram, modò in sinistram partem latè mouetur. *Inconniua vigilia.*] Vigilia inconniua eleganter dicitur, quando nusquam oculi conniuent, sed aperti micantèsque aspectu vegeto peruigilant. Conniuere enim est, oculum claudere, genas operire, grauiore alitum (vt auctor est Plin.) inferiore gena conniuent, columbæ & similia vtraque conniuent. Silius: Conniuent, solémq; pauent agnoscere visu. Hinc eleganti translatione dicimus Deos & homines conniuere in delictis, quæ impunita prætereunt. Ecòtrariò incòniues dicitur, qui oculis est vigi

linea rerum est. *Letalem.*] mortiferum, & letum afferentem. *Immani.* } ingenti & enormi. Aliàs immane dicitur fœdum & noxium. *Salebriate.* } acerbitate, asperitate saxorum. Salebras asperitates saxorum dici voluerunt. M. Tul. nunquam in tantas salebras cecidisset. Inde salebrosus, asper: & salebritas,

lantibus, apertisque sine nictatione, sine palpitatione. A. Gellius de Socrate memorat, quòd inconueniens, immobilis, iisdemque in vestigiis perstabat. Sic & inconniua vigilia, pro inconniuens & exerta, oculis nusquam somno succumbentibus. Dracones autem acie oculorum acutissima & peruigili præditos esse, tradunt auctores: & nomen argumento est: nuncupatur enim *ὄψων* quòd est videre. & ob id simulachris Æsculapij & Salutis draco subiungitur: oportet enim medicum esse oculatissimum, & prænoscere commoda in cæmo aque in corporibus: cui conuenit dicere posse de ægroto, quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura sequantur. *Addictis.* } eleganter & scitè, quasi oculi ita addicantur mancipenturque vigiliæ, vt illi præstò fiat: sicut addicti sententiæ prætoris creditoribus tradebantur in mancipatum: super qua re legito A. Gellij librum nouissimum. *Populis.* } Omnis vis videndi, ac ratio cernendi, continetur in populis, quæ & pupillæ dicuntur: quas ob id Lactantius scintillas luminum nuncupat, in libro de Opificio: per eas enim se ipsa mens intendit, vt videat: mens enim videt, animus cernit, transmittitque vim visibilem per oculos, quasi quasdam per fenestras. Auctores Plin. M. Tul. cæteri. *Muniebunt.* } ne scilicet vox pollueretur. *Vocales.* } Ab effectu: nam vocem repente emisissent, Psychem admonentes vt abscederet procul. Præterrà aquæ vocales dici possunt à sono & strepitu, quem fluentes efficiunt. *Subinde.* } frequenter, identidem. *Mutata in lapidem.* } Facta est, inquit, Psyche similis statuæ lapideæ, sine sensu, stupens, attonita, ob rei imperatæ impossibilitatem. *Mole.* } Magnitudine & quasi aggere pressa. *Lacrymarum solatio.* } Habebat Psyche oculos quasi puniceos, qui (vt inquit Plaut.) lacrymam expuere vnam non quibant: cum interdum lacrymarum in dolore profusio sit maximum solatium. Seneca: Omnis aduersa fortuna habet in querelis leuamentum. Ouid. Fléque meos casus, est quædam flere voluptas.

Providentia. }

Græci *προβουλή* vocant, quam nostri prouidentiã: quæ fatidica Stoicorũ anus appellatur à Velleio Epicureo apud M. Tullium. prouidentia mundum

Nec Prouidentia bona graues oculos innocētis animæ lauit erumna. Nā primi Iouis regalis auis illa, repente, propansis utrinque pinnis, affuit rapax aquila: memòrque veteris obsequij, quò ductu Cupidinis Ioui pocillatorem Phrygiũ sustulerat, opportunam ferens opem, Deique numen in uxoris laboribus per-

colens, alti culminis Diales vias deserit. ob os puella prænolans, incipit. At tu simplex alioquin, & expers rerum talium, * speras, que te sanctissimi, nec minus truculenti fontis, vel unam stillam posse furari, vel omnino cōtingere? Dīs etiam, ipsique Ioui formidabiles aquas istas Stygias, vel fando comperisti? quōd que vos deieratis per numina Deorum, Deos per Stygis maiestatem solere? Sed cedo istam urnulam. & protinūs arreptam, completamque festinanter, libansque pinnarum nutantium molibus, inter genas seuientium dentium, & trifulca vibramina draconum, remigium dextra laeuāque porrigens, nolentes aquas, & ut abiret innoxius præmonentes, excipit: commentus, ob iussum Veneris petere, ei que se præministrare. quare paulò facilior adeundi fuit copia, Sic acceptam cum gaudio plenam urnam Psyche Veneri citata retulit.

Sus est, ærumnam Psychæ, hoc est animæ, non latuisse oculos prouidentia perspicacissimos. Aquila regalis auis. } Sat est notum, aquilam Ioui dicatam esse, vel quia fulmine non percutitur, vel quia dicitur dimicanti Ioui contra Gigantes fulmina ministrasse, vel quod in auspiciū aduolauerit illi aduersus Titanas profisciscenti: quam victor bono omine acceptam, tutelæ suæ subiugauerit. Sacra verò historia testatur, aquilam confedissee Ioui in capite, atque ita regnum portendisse. Igitur ob hæc aquila regalis auis nuncupatur: & quia in omnia auitia regnum sortita est, iccirco traditur exercere inimicitias cum auicula, cui trochilos est nomen ob hoc tantum, quod rex auium nominatur. Prouerbiū Græcorum est εἰς τὴν γῆρας, aquilæ senectus, quod de senibus bibosis & vini auidis dicitur: & ita usurpat noster Comicus, quoniam aquilæ in senectute tantum

regi autumant sanctiores philosophi: cuius oculum nihil later, nihil effugit. de qua M. Tullius in secundo de Natura deorum. Talis igitur mens mundi cum sit, ob eamque causam prudentia appellari rectè possit, ita enim pronœa dicitur, hæc potissimū prouidet, & his maximè est occupata: primum ut mundus quàm aptissimus sit ad permanendum: deinde ut nulla re egeat, maximè autem ut in eo eximia pulchritudo sit, atque omnis ornatus. Sen-

bibunt, cum ob aduncitatem rostri superioris cibo vesci non
 possint. A Græcis dicitur hæc parœmia, de his qui in senecta
 sunt meliores quàm in iuventa: propterea quod aquilæ senes-
 centes maturè victum * feruntur & ob curuaturam rostri fieri
 innocentiores. quas Plinius noster ait oppetere non ægritudine,
 sed fame: in tantum superiore rostro accrescente, vt aduncitas
 aperiri non queat. *Pocillatorem Phrygium.*] Ganymedem signifi-
 cat, quem Iupiter efflictim amans, in aquilam demutatus rap-
 puit. fabula notissima. Lactantius poëticum velamentum ita re-
 ferat ac detegit, vt tradat, ideò dici Iouem rapuisse in aquila ca-
 tamitum, quia aut per legionem rapuit, cuius insigne aquila est:
 aut quia nauis in qua est impositus, tutelam habuit in aquila
 figuratam: Strabo harpagiam dici locum autumat, vnde raptus
 sit Ganymedes. ἀπ' αἴθ' enim Græcè est rapio. Id autem circa
 Dardanium promontorium contigisse arbitrantur. Eusebius
 chronographus signat, Ganymedem à Tantalò raptum esse,
 indèque exortum bellum inter Troëm Ganymedis patrem, &
 Tantalum. Hunc in cœlo pocula & nectar Ioui ministrare, ca-
 nunt poëtæ, & cum primis Ouidius, cum ait: Nec mora, percuf-
 so mendacibus aëre pennis Arripit Iliadem, qui nunc quoque
 pocula miscet, Inuitaque Ioui nectar Iunone ministrat. Igitur
 cum Ganymedes poculorum Iouialium pincerna sit, vocabu-
 lo elegantissimo pocillator dicitur, quasi poculorum ministrator.
 à poculo enim fit pocillum, qua dictione Liu. & Plin. vtun-
 tur. Præterea in Zodiaco aquarius est, quem complures (vt in-
 quit Higinus) Ganymedem esse dixerunt, quem Iupiter mini-
 strum Deorum fecisse existimatur. Itaque ostenditur velut
 aquam fundens. vnde à Græcis Hydrochoos dictus est, quo no-
 mine & à nostris nominatur. Catullus in Callimachi interpreta-
 mento: Proximus Hydrochoi fulgures Oarion. Pocillatorem
 Ganymedem denotat Ausonius illo versu: Stat Iouis ad cyathum,
 generat quem Dardanius Tros. Nam stare ad cyathum
 scitè & eleganter dicitur pocillator, qui cyathum propinat. sic
 Iuuenalis: Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis vxor Ad cyathos.
 Sueton. tradit, Cæsarem ad cyathum stetisse Nicomedi. Cyathissare
 Plautino verbo est ad cyathum stare, & cyathos
 vna ministrare: hoc est, fungi pocillatoris ministerio. *Numen
 Dei.* Imperium Veneris, & maiestatem: à nutu numen dictum.
Sustulerat. In cœlum tulerat, portaueratque. *Ductu Cupidinis.*
 Sensus est, aquila rependere vult beneficium Cupidini, subue-
 niens laboriosæ Psychæ eius vxori, memor, quòd & auspicio
 ductuque ipsius Cupidinis Ganymedem in cœlum vexerat
 Ioui

Ioui amatori. *In uxoris laboribus.*] in laboriosis ærumnis
 Pſyches. *Diales vias.* } Iouiales & cœlestes. Græci Dia Iouem
 appellant:hinc flamen dialis dictus, à Ioue cui sacra facit.
 à die quoque dialis deducitur. Hinc scœmma illud M. Tullij
 in consulem, qui vno tantùm die consulatum peregit. Solent,
 inquit, esse flamines diales, modò consules diales habemus. Inde
 sub dio dicitur, quasi sub Ioue, id est cœlo, quod & sub diuo dicitur:
 vnde subdiales dictæ, siue subdiuales ambulationes, Plinio,
 quæ apertæ sunt, & ostentæ soli atque sub cœlo: est enim æthra,
 splendor ætheris. *Ob os.*] ad os. ob enim, vt suprâ dictum est, antiqui
 ponebant pro ad: vt ob Romam, ad Romam: ob os, ad os.
 M. Tullius: Cuius ob os Graij ora obuertebant sua. *Ioni formidabiles Stygias aquas.*] Vt poëtæ canūt, statuit Iupiter, si quis sefellisset
 numen Stygis, peierassètque per Stygias vndas, vt vno anno &
 nouem diebus ab ambrosia & nectare prohiberetur. Ideò autem
 hoc fictum creditur, quia tristitia contraria est æternitati,
 & Dij per Stygias aquas tanquam rem contrariam iurare formidant.
 Virgilius: Stygiàmque paludem, Dij cuius iurare timent & fallere numen.
 Apud Platonem in Phædone Stygius per colorem Cyaneum, hoc est nigrum & obscurum erumpere
 fertur, qui paludem efficit Stygiam. Antè dictum est, nomine Stygis
 tropologicè significari, quicquid inter se humanos animos in gurgite
 mergit odiorum. *Deieratis.* } Deierare est, valde iurare. hæc enim
 particula de auctiua est: vt deamat, pro valde amat. auctor Donatus.
 vnde deiurium dicitur Gellio, & reliquis, pro iureiurando. Peierare
 verò est, falsum iniurandum dicere: quod & periurare vsurpatur.
 Tertullianus: Citiùs apud vos per omnes Deos quàm per vnum
 Genium Cæsaris peieratur. *Cedo.*] da. *Vrnulum.*] vas
 aquarium est: ex eo dicta vrna, quòd vrinat in aqua haurienda.
 Vrinare enim est mergi: inde vrinatores & vrinantes dicti, qui sub
 aquis natant & merguntur: quæ dictio apud Plinium frequentissima
 est. Quicumque sidere delphini orienti natus fuerit, vrinator erit.
 Vrinarium mensa est vasorum, ex eo dictum, quòd vrnas cum aqua
 positas ibi potissimùm habebant. *Trisulca vibramina draconum.*] Hoc,
 dictum propter linguam serpentis quæ trisulca est, vibrans. atrique
 coloris, vt docet Plin. in II. quod & poëtæ testantur. Virgilius:
 Arduus ad solem & linguis micat ore trisulcis. Ouidius: Trésq;
 micant linguæ. Sensus est, aquilam erepta vrnula excepisse,
 retulissèq; ad Pſychem aquas illas formidabiles, inter trisulcas
 vibrantesq; linguas draconũ, & dentes oculatos, quos serpentibus
 esse tradunt serratos, pectinatim coeuntes, ne contrario

occurfu atterantur. *Remigium.*] Alas dicit, vt supra poetica translatione. *Innoxius.* } armiger scilicet Iouis aquila. *Premianes.*] possumus etiam legere, *premoventes*, tanquam aquæ prius mouerint aquilam, vt abiret sine nocumento. *Commentus.* } cum fixisset aquila.

Vel tunc.] exhibitio officio tam difficili, & obsequio tam ancipiti. *Appellat.*] alloquitur. *Renidens exitiabile* } risu exitium pernicipemque denunciens. *Atarna quedam.*] Si legis magna, copulabitur cum malefica. Sed dispice an purior lectio sit *Maga*. dicit enim *Venus*, sibi magam quamdam videri *Psychem*, & maleficam priuini nominis, quæ mandata ipsius impossibilia, nedum difficilia factu, tam strenuè exequuta fir.

Gnauiter. } strenuè, velociter, diligenter. *Pupula.*] Ironicòs pronuntiandum. nomine enim blandimenti appellat *Psychem*, quam maximè oderat: quemadmodum blandientes dicere solemus, *Meus ocellus, mea columba, mea festiuitas*. Consimiliter dicimus, *mea pupula*, quæ in oculo pars pretiosior est: vt potè viuendi opifex atque effectrix, & (vt auctor est *Plinius*) ad eò pupillis absoluta vis speculi est, vt totam imaginem hominis reddant. Quidam id blandimenti nomen à puppa deducunt. sunt enim puppæ, quæ per diminutionem pupullæ dicuntur, imaginum puellares in deliciis oblectamentisque virguncularum, de quibus est illud *Persianum*: Nempe hoc quod *Veneri donatæ à virgine puppæ*. Ita puppas & puppos nominauit antiquitas, puellas

*Nec tamen nutum Dea sciuentis vel tunc expiare potuit. Nam sic eam, maiora atque peiora flagitia comminans, appellat renidens exitiabile: iam tu quidem vidêris * magna quedam mihi, & alta prorsus malefica, quæ talibus præceptis meis obtemperasti gnauiter. Sed adhuc istud, mea pupula, ministrare debebis. Sume istam pyxidem, & (dedit protinus) vsque ad inferos & ipsius Orci ferale penates te dirige. Tunc conferens pyxidem Proserpine. Petit de te Venus, dicit, modicum de tua mittas ei formositate, vel ad unam saltem dieculam sufficiens. Nam quod habuit, dum filium curat egrotum, consumpsit atque contriuit omne. Sed haud immaturus redito, quia me necesse est indidem delinitam, theatrum Deorum frequentare.*

puellas & puellos. Prior interpretatio magis proba, magisque venusta est, ut ad pupulam, oculi blandimentum, id genus referatur. *Orci feralea penates.* } Domicilium, Orci, id est Plutonis, ferale esse, & mortiferum merito dici, nemo est qui nesciat. *De te.*] à te. vetus elegantisque locutio. Horatius: *Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena. Die ulam.*] quod per unam diem etiam breviculam sufficiat. *Diecula* enim modò diem significat, aliàs morulam & tempusculum: ut in primo commentario fufius explicatum est. *Quod habuit.*] scilicet formositatis. *Quasi* dicat, omnis mea formositas genuina & ingenita est absumpta in curatione Cupidinis ægroti: sicut medicamentum ex pyxide depromptum absumitur in ægro curando. *Redito.*] regredere. *Haud immaturus.*] citò, præmaturè, festinanter. *Indidem.* } inde, ex hac pyxide, ex hac formositate Proserpinæ.

Tunc Psyche vel maximè sensu ultimas fortunas suas: & velamento reiecto, ad promptum exitum sese compelli manifestè comperit. Quid ni? quæ suis pedibus ultro ad Tartarum manesque demere cogeretur. Nec cunctata diutius, pergit ad quampiam turrim præaltam, indidem se datura præcipitem: sic enim rebatur, ad inferos rectè atque pulcherrimè se posse descendere. Sed turris prorumpit in vocem subitam: *Ecquid te, inquit, præcipitio misella quæris extinguere? quidque iam novissimo periculo, laborique isto temerè succumbis? Nã si spiritus corpore tuo semel fuerit seingatus, ibis quidè profectò ad imum Tartarum, sed inde nullo pacto redire poteris. Mihi ausculta. Lacedæmon, Achaiæ nobilis ciuitas, non longè sita est. huius conterminam, denys abditam locis, quere Tanarum. Inibi spiraculum Ditis, &*

Velamento reiecto.] id est, apertè, nec per ambages ac velamentum, cognouit se impelli ad vltimum exitum. *Vltimas fortunas.*] vltimum infortuniũ. *Quid ni.*] cur non, scilicet comperiret cognosceretque sese compelli ad exitum præparatum remotis strophis, & fucis. *Demere.* } descendere, & deorsum meare. *Indidem.*] ex ea turri. *Descendere.*] ut scilicet per præcipitium extincta ita descenderet ad manes, ad quos demerant soli mortui. *Et quid.*] Turris vocalis facta castigat Psychen,

quod se præcipitio peremptam demittere vellet ad Tartarum, cū mortuis nullus ad superos reditus pateat, unde negant redire quenquam; ex quo fieret, vt Veneri pyxideculam referre non posset. *Nouissimo periculo.*] Qui vltimum periculum sibi superandum esse cognoscit, & extremum laborem superesse, id forti animo capessere non recusat, vt exanclatis erumnis deinceps molliter quiescat, nam spes quietis inuitamentum est laboris subeundi. *Seiugatus.*] separatus, seiunctusque, abiuratis vitæ stipendiis. *Tartarum.*] poëtæ Tartarum appellant carcerem pœnarum infernarum: quod & Tertullianus memorat in Apologetico. Plato receptaculum esse autumat, in quo omnia flumina confluant, & rursus effluant, tanquam Tartarus fons sit aquarum omnium. Platonem refellit Aristot. in secundo Meteororum. Grammatici Tartarum deducunt ἀπὸ τοῦ τάρταρος, id est, à tremore frigoris, vel ἀπὸ τῆς παραχῆς, quia omnia illic turbata sunt. Ob hoc dixit M. Varro, Tartari originem Græcam esse. A Tartaro fit tartarinus, quod vetusti poëtæ carmen ostendit: Corpore tartarino prognata palude virago. *Abditam locis.*] obditam, quasi in recessu conditam ac delitescentem. deuia autem loca dicimus, quæ extra viam militarem ac publicam remota sunt. Sic deuij populi, M. Tullio dicti: sic ab Horatio scortum deuij, pro meretrice, quæ in angiportu siue vico remotiore degat, procul à vicis publicis. *Tænarum.*] De Tænaro, quod nomen est promontorij & oppidi, & spiraculi inferni, affatim diximus in primo

commentario. *Ditis.*] Plutonis, quem & Summanum vocant, quasi summum manium, cui nocturna fulmina assignant. *Offas.*] Canit vates Mantuan. Cerberum custodem inferorum tricipitem, obstratum demulctū, ac sepultum somno fuisse ab *Ænea*, cum illi obiecisset offam melle & medicatis frugibus soporatum. nunc ex doctrina poetica præcipitur *Psychæ*, ut offas secum gestaret, quibus sævitiam canis ferocientis leniat ac mitiget: quas ex polenta & mulla concinnatas esse præscribit. Est autem polenta, cibus tam peculiaris Græciæ, quàm puls Italiæ. Fit ex hordeo, & pluribus quidem modis, ut docet *Pli.* A polenta, polentarium crepitum dixit *Plautus*: apud *Ovidium* neutraliter enunciatum illo versu: Dulce dedit testa quod coxerat antè polenta. De offa & polenta satis multa in primo commentario. Mulla verò potio est ex aqua & melle confecta, Græcè vocatur hydromel: ab rei argumento, quæ præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium, in viribus recreandis, stomachoque mulcendo, ardore refrigerando: ut docet *Plinius* in 22. & ut auctor est *Hippocrates*, scribens de regimine acutorum: Hydromel, id est aqua mulla, omnibus temporibus morbi bibi potest in acutis ægri tudinibus. Duo mullæ genera, alterum scilicet subitæ ac recentis, alterum inueteratæ. Repentina fit melle despumato utilior, inueteratæ usum damnauere. Inuenio apud auctores, hunc potum bibendum esse alsiosis, item animi humilis & præparci, quos micropsychos appellant. Sunt autè alsiosi, qui frigore consistantur, & algores ferre non possunt. *M. Varro* pecus caprinum alsiosum esse tradit. frequens est apud *Plin.* dictio hæc, in hoc significato. Simpliciter autem dicitur mulla, sicut & mullum. Interdum adiectiuum nomen est: ut aqua mulla, lac mullum, acetum mullum. *Plin.* lacte mulso augeri ait iecur anserinum. Apud eundem mentio est aceti mulsi, quod fit ex aceto & melle, quod Græci dicunt oxymel. Tradit *Hippocrates*, pleuriticis potum oxymellis dandum esse hyeme quidem calidum, æstate verò frigidum. *Plin.* in 14. oxymellis confectioem docet. *Oenomel* *Palladio* est quasi mullum ex vino scilicet & melle non despumato confectum: unde & nomen. Apud eundem mentio est omphacomelis, quod fit ex succo vuæ semiacerbæ, & mellis mixtura. Græco vocabulo *μυρακη*, dicuntur vuæ acerbæ, & cæteri fructus immaturi. Inde *Plin.* omphacinum oleum & vinum, quod fit ex vuâ immatura & olea drupa: sic enim vocatur, antequam cibo matura sit. *Strup.* Innummos. *Mortifera viæ.*] Viâ mortiferâ appellat, quæ ducit ad manes, & mortis domicilium. *Continuaneris.*] eundo conuen-

ris, conſequuta fueris. *Claudum aſinum.*] Verbum eſt verus per
quàm elegans clodere, quod ſignificat claudicare, & claudum
fieri. Plin. in 18. Clodunt ita, lipiuntve ab afflatu, & aluo cita pe-
reunt. *Agafone.*] Hic agafonem pro aſinario accipimus. Alias ſi-
gnificatur equorum curator, & (vt inquit grammatice) agafō
propriè dicitur, qui iumēta curat. Plin. in 35. Pīxit, inquit, Athemiō
agafonem cum equo. Liu. in 7. Agafones mulis imponit. *Simili.*]
Signat agafonem per æquē gerulum fuiſſe lignorum, ſicut erat
aſinus. *Fuſticulos.*] Minuta ligna ſignificat, à fuſte, per diminutio-
nem deriuato vocabulo, ab A. Gellio caudices lignorum dicti
in conſimili ſignificatu. Fuſtuarium Liuio & M. Tullio poni-
tur pro fuſtium caſtigatione atque ſupplicio. *Tacita præterito.*]
Præcipit turris Pſychæ, vt tacita ſilēſque prætereat, nec vllum
reſponſum depromat agafoni, quando rogabit vt ligna porri-
gat ſarcinæ corruenti. *Ad flumen mortuum.*] Sicut mare mor-
tuum, ita & flumen mortuum uſurpatur eruditis, quod eſt apud
inferos. Hecatæus oceanum ſeptentrionem appellat Amal-
chium, quod nomen Scythica lingua ſignificat congelatum.
Philemon Morimarſam à Cimbris vocari tradit: hoc eſt, mor-
tuum mare. vltra deinde Cronium appellant. hinc intelligi po-
teſt carmen Claudiani. Apud Plin. mendofa dictio eſt in quar-
to, vbi non Cronium legitur, ſed Crenium. Flumen verò mor-
tuum ſignificatur Acheron, qui apud manes eſt, quo portitor
Charon vmbraſ tranſuehit cymba ferruginea. in frā pigrum flu-
entem appellat. De hoc Plato in Phædone: Acheron, inquit, per
deſerta fluens loca, atque ſub terram, ea in paludem deſluit
Acheruſiam, quò plerique deſunctorum deueniunt animi: ibi-
que per fatalia quædam templorū curricula commorari, partim
quidem longiora, partim verò breuiora, ruruſ in generationes
animalium relabuntur. Acheron Græcè dicitur quaſi triftis, &
ſine gaudio. vnde optimo epitheto triftis nominatur à Silio,
illo verſu: Triftior hiſ Acheron ſanie, craſſo que veneno æſtuat.
Tradunt auctores, de Tartaro naſci Acheronta, ex Acheronte
Stygem, de Styge Cocyton: quod totum ex phyſiologiæ ſecreta-
riis depromptum eſt. Nam qui caret gaudio, ſine dubio triftis
eſt: triftitia vicina luctui eſt, luctus ex morte progignitur. Pla-
tonici tradunt, per Acheronta ſignificari, quicquid feciſſe nos
pœnitet vſque ad trifticiam. *Charon.*] De hoc ait poëta graphicè
& eleganter: Portitor haſ horrēduſ aquaſ & flumina ſeruat Ter-
ribili ſqualore Charon, cui plurima mento Canicies inculta ia-
cet, ſtant flumina flamma, Sordidus ex humeris nodo dependet
amictus. Charon vt grammatice autumant, per antiphrāſin di-
ctus,

ætus, quasi acheron, id est tristis. Charon argumentum est frequens Luciano in dialogis condendis, quem *πορθμεία*, hoc est portitorem vocat, & *πορθμείον* naulum siue portorium. Portorium.] Merces quæ datur portitoribus, propriè dicitur portorium. Lucilius: Portu exportant clanculùm ne portorium dent. Plautus in *Asinaria*: Ego pol hunc portitorem priuabo portorio. Portitores appellant telonarios, qui portum obsidentes omnia sciscitantur, vt ex eo vectigal accipiant. Donatus in sexto *Æneidos* commentario; Portitores, inquit, sunt qui portus obseruant. hinc scitè Plaut. in *Menæchmis*: Portitorem domum duxi: ita mihi necesse est eloqui, quicquid egi atque ago. Interdum portitor est qui portat, vehitque, nauigio, accepto portorio, hoc est mercedula transvectionis. vt Charon portitor in hoc significato, quem Græci *πορθμεία* appellant. Ita enim dicere malo, quàm transfretatorem. Iuuenalis: Iam sedet in ripa, tetrùmque nouitius horret *Porthmea*. Aliàs portitor Sidonio, Hieronymo, aliisque recentioribus est, gerulus baiulúsque literarum, quos literati tabellarium, male literati latorem vocant. *Suili cymba*.] Imitatio Virgiliana. Sic enim scriptum est in serio opere: Gemuit sub pondere cymba *Sutilis*. vbi *sutilis* exponitur à commentatoribus pro *intexta*, per quod fragilis ostenditur. *solutilis* verò nauis *Suetonio* dicta, qua *Neronis* mater periclitata est: altera à soluendo deditur. *Lucianus* *scaphidion* vocat *Cymbam Charonis*. *Cymbia*, quod poculorum genus est, dicta sunt à *cymba* nauis, cuius figuram repræsentant.

Ergo & inter mortuos auaritia viuit: nec Charon ille Ditis & pater tantus Deus, quicquam gratuito facit? & pauper moriens viaticum debet querere; & as si fortè præ manu non fuerit, nemo eum expirare patietur. Huic squalido seni dabis nauli nomine de stipibus, quas feres, alteram: sic tamen, vt ipse sua manu de tuo sumat ore. Nec secius tibi pigrum fluentum transmeanti, quidam supernatans senex mortuus, putris attollens manus, orabit, vt eum intra nauigium trahas: nec tu tamen illi-*

Inter mortuos auaritia.] Sententia-liter indignanterque simul dictum est in auaritiam, cuius tanta est vis, vt non solum inter viuentes viueat, sed etiam apud mortuos viuat, domineturque, cum *Charon* neminem sine portorio mercedulaque transuehere velit. Et hoc totum ex disci-

plina Ægyptiorum translatum est, apud quos mos fuit, ut cædavera defunctorum per fluvium & Acherusiam paludem ad sepulchrum delata conderentur: navis quæ vectabat corpora, baris appellabatur: alio vocabulo apud Græcos epibatra nuncupata. Obolum portitori dabatur, cui nomen inditum est Charon. ibidem quoque Hecates templum, Cocytii portæ atque oblivionis fuisse produntur, multaque alia, quæ poëtis locum dederunt de inferis fabulosa commentandi, auctor Diodor. in 2. Bibliothecæ. Lucianus quoque pluribus in dialogis memorat, obolum Charoni pro navulo dari solitum à defunctis qui transuebantur. Hinc illud Sartyrographi: Nec habet quem porrigat ore trientem. Ad hunc ritum alludit Hie-

cita affectare pietate. Transito fluvio, modicum te progressam textrices orbunt anus telam struentes, manus paulisper accommodes: nec id tamen tibi cõtingere fas est. Nam hic omnia tibi, & multa alia de Veneris insidijs orientur, ut vel unam de manibus committas offulam. Nec putes futile istud polentarium damnus leue: altera enim perditæ lux hæc tibi prorsus denegabitur. Canis namque pergrandis trigugo, & satis amplo capite præditus, immanis & formidabilis, conantibus oblatrans faucibus, mortuos, quibus iam nil mali potest facere, frustra terruando, ante ipsum limen & atra atria Proserpine semper excubans, servat vacuum Ditis domum. Hunc offrenatum unius offule præda, facile præteribis. Ad ipsamque protinus Proserpinam introibis: quæ te comiter excipiet, ac benigne, ut & molliter assidere, & prandium opiparè suadeat sumere. Sed tutè humi reside, & panem sordidum petitu esto. Deinde nuntiato quid adueneris: susceptoque quod offeretur, rursus remeans, canis senitiem offula reliqua redime. Ac deinde auaro nante data, quam reseruaveras, stipe, transitoque eius fluvio, recalcans priora vestigia, ad istum cœlestium siderum redies chorum. Sed inter omnia, hic observandum præcipuè tibi censeo, ne velis aperire vel inspicere illam, quam feres, pyxidem:

*dē: vel omnino formositate diuina abdi-
tū cures thesaurū. Sic turris illa vel pro-
pitia vaticinationis munus explicuit.*

uissimum quadrantem. *Ditis & pater.*] Nitidior lectio est si legas, Nec Ditis pater tantus Deus: vt Ditis sit casus re-
ctus, & pro Plutone accipiatur. Sicut enim Græcè *πλάτων* dicitur, quasi *πλάτων*, id est diuitiarum dator, quoniam diuitiæ omnes ex terra, sic Latinè Ditis, & Dis, & Diuis pater, à diuitiis nuncupatur: auctores Plato & M. Tul. Est ergo sensus: Nec Charon, nec Pluto maximus manium Deus, quicquam gratuitò faciunt. Vel referatur ad solum Charonem, qui sine viatico & nauo non nauat operam transuersionis. Apud eundem Lucianum in dialogo qui inscribitur Tyrannus, conqueritur Charon, quòd per totà diē neq; vnum quidem obolum lucrifecerit, & ob id timet ne à Plutone castigetur. Infrà avarus nauta dicitur ab Apuleio an^o. Eū dē Lucianus inducit vociferātem, *ἀπόδωκε ἢ κατὰ οὐρανὸν τὰ πορθμεῖα*: id est, redde ò scelestè naulū: & nisi sibi obolus detur, negat se venturū cymba Menippū cynicum. *Viaticum.*] Græci ephodion vocāt, quasi itineris causā paratū. Diminutiue dicitur viaticulū. Iurisconsultus tit. de iudiciis: viaticulo suo nō recepto, quod ad sūptus pater ei destinauerit. Verbū vetus est, & Plautinū, viaticari: quod est, viatico instrui. *Præ manu.*] in p̄optu, ad manū, præstō. A. Gellius: Quod præ manib⁹ est ponem⁹. *Nauli nomine.*] Merces quæ portitoribus datur, naulū dicitur, & πορθμεῖον, Latinè portoriū. Vulgus hodiè que naulon vocat, quā dictionem & Latini scriptores vsurpāt. Iuuenal. Furor est post omnia perdere naulū. *De stipibus.*] assibus, nummis: à stipando dictæ stipes, vt interpretatur M. Varro. *De tuo ore.*] in hanc sententiam dictum est illud à Satyrographo: Nec habet quem porrigat ore trientem: Lucianus: Oportebit vnum duntaxat habentes obolum proficisci ad Charontem. *Pigrum flu.*] Flumen intelligit, quod mortuum antè nominauit: etenim apud manes omnia pigra, torpentia, tristia finguntur. *Supernatans se.*] Quis hic senex intelligatur, non satis constat, nec Mythici, nec poëtæ commemorant. Videor nescio quid legisse apud Lucianum super hæc. *Affectare.*] Noli, inquit, affici mouerique sympathia & pietate, quæ illicita & perinde damnosa tibi futura est. posses legere, *Afficiare: Textrices anus.*] Hoc ad Parcas commodissimè referri potest, quæ vitam mortalium nere dicuntur, & texere filis inexorabilibus. Admonetur Psyche, ne textricibus obtemperet, subdolas preces adhibentibus, & offam vnā dari deposcentibus: hæc

enim omnia insidiarum genera, ad miseram Psychen opprimendam excogitata Veneris astu & vafricia fuerunt. Martianus scitè scribit Parcas esse librarias cœlitum, archiuique custodes, quæ sententias Iovis orthographæ studio veritatis excipiant. *Polentarium damnium.* } iacturam offæ intelligit, quæ ex polenta muliæque confecta erat. *Lux hæc.* } scilicet vitalis & atheræa. *Canis.*] Cerberus significatur. Physiologi Cerberum terram esse interpretantur, quæ est consumptrix corporum: unde & Cerberus dictus creditur, quasi *κρεοβόρος*, id est, carnem vorans. Tricerberum canem idè fingi autumat Fulgentius, quòd iurgiorum invidiæ ternario nodo conflentur, quæ sunt nugalia & futilia. *Triungo capite.*] Poëtæ tricipitem dicunt Cerberum: quia terra in tris partes diuiditur. Maro in 6. Latratu regna trifauci Personat. Historici tradunt, Cerberum fuisse canem Orci regis Molossorum, ingenti magnitudine, qui Pirithoum deuorauit, qui ad raptum Proserpinæ vxoris Orci cum Theseo venerat. *Conantibus.*] pro viribus, & conatu maximo hiantibus. Quid si legas *comantibus?* vt referas ad serpentes, quos habet pro capillis, qui vice capillorum & comæ colla faucisque obnubunt. Virg. Cui vates, horrere vides iam colla colobris. *Atra atria.*] Declamatio à contrario, per quandam quasi annominationem. Nam cum atria in ædib. principum luminosa sint, & à clientibus frequententur, Proserpinæ atra & nigrantia visabantur. namque apud Manes omnia sunt tenebricosa, lurida, & pallentia. inferis animal totum nigrum deputatur, & steriles quòd ab inferis nihil possit exoriri. *Excubans.*] excubias agens, fungensque excubitoris officio. Poëta verò alio significatu recubantem dixit, cum ait: Personat aduerso recubans immanis in antro. *Seruat.*] tuetur, tenet, custodit. Teren. Solus Sannio seruat domi. Virg. Sola domum & tantas seruabat filia sedes. *Vacua.*] Ex imitatione Virgiliana sumptum: Perque domos Ditis vacuas, & inania regna. Optimo autem epitheto domus Plutonis vacua nuncupatur, vbi simulachra sunt defunctorum incorporea & inania. Homo constat ex animo, corpore, & vmbra, vt philosophi tradunt. Anima, cui cœlestis origo est, repetit cœlestia domicilia: corpus, quod terrenum est, terræ redditur: vmbra inferos petit. Dicitur autem id esse simulachrum *ἀσώματον*, id est incorporeum, ad nostri corporis effigiem. Talia omnia sunt apud manes, vt etiam eorum qui per apotheosin diui facti sunt, simulachra apud inferos. visitari ferantur. *Offranatum.*] coercitum, & (vt vtar vocabulo Pliniano) suffrænatum. Translatio sumpta ab equo, qui fræno obdito compescitur, contemniturque.

niturque. *Comiter.*] benigne, lubenter, hilare. *Opipare.*] laute. *Esto* }
comesto, & (vt vulgariter dicitur) comedito. Inclinatorum autem
 ab hoc verbo Edo, es, estur, apud Plautum, Plinium, ceteros, pro
 comeditur, quod elegantius dicas comestur. *Offusa reliqua redi-*
me.] Alteram, inquit, offam polentariam obiicito ipsi Cerbero,
 dum remeabis, vt hac quasi mercedula sæuitiam canis redem-
 ptam habeas, & complacatam. *Avaro nauta.*] Charoni, qui o-
 bolum inhiat, & stipes exigit è defunctis. *Recalcans.*] Quasi recal-
 cando relegens, repetensque. Haud multum ab simile est illud Virgilia-
 num: Vestigia retro Obseruata sequor. *Redies.*] redibis, remeabis.
Hic. } hoc, lectio Apulciana. *Abditum thesaurum.* } Noli, inquit, vi-
 rio curiositatis scrutari, inspicereque thesaurum formositate,
 abditum hoc est, inclusum obturatumque intra pyxidem. *Mu-*
nus. } officium peregit. Indifferenter dicimus explicuit & expli-
 cavit: sed modò hoc, modò illo vtimur, prout euphonia & ele-
 gantia compositionis exposcit. A. Gel. in primo Noctium Attica-
 rum annotauit. Ciceronem dixisse explicavit potius quam ex-
 plicuit, causa vocalitatis, compositionisque iucundioris. *Transi-*
to.] superato, præteritoque. Obseruandum est scriptoris breuilo-
 quium, qui concinnitate breuissima expeditissimus translegit
 euncta præterita: vt ita legentium fastidio parcens, nihil moro-
 sum molestumque inculcare videatur.

Nec morata Psyche, pergit Tena-
rum: sumptisque ritè stipibus illis, &
offulis, infernum decurrit meatum: tran-
sitòque per silentium a sinario debili, &
amnica stipe vectori data, neglecto su-
pernatantis mortui desiderio, & spre-
tis tetricum subdolis precibus, & offu-
la cibo sopita canis horrendi rabie, do-
num Proserpina penetrat. Nec offe-
rentis hospite sedile dedicatum, vel ci-
bum beatum amplexa: sed ante pedes
eius residens humilis, & cibario pane
*contenta, * Veneriam pertulit legatio-*
nem. Statimque secreto repletam conclu-
samque pyxidem suscipit, & offula se-
quentis fraude caninis latratibus obse-

Amnica.] flu-
 uiali, quæ scilicet
 pro vectura am-
 nis, hoc est flumi-
 nis Acherontis
 dari solet. ab am-
 ne enim, hoc est
 fluuio, amnicus
 deriuatur, pro flu-
 uialis. *Vectori.* }
 Charoni. *Sopita*
rabie.] Virg. dixit:
 Occupat Æneas
 aditum custode
 sepulto. & idem
 offam soporatam
 eleganter appel-
 lat, qua sopita effi-
 citur Cerberi sæ-
 uities. *Dedicatum.*]

Purius est si legas,
 Delicatum. *Hospita.*] Proserpine sic
 enim hospites dicimus
 fœminas, quæ & hospitium
 præbent, & quæ
 hospitio accipiuntur.
 M. Tullius in epistolis ad Atticum:
 Ego sum, inquit, hic sospita.
Cibario pane. } vili & plebeio: quæ supra
 sordidum dixit, qui & secundarius
 & secundus alio nomine
 nuncupatur: auctores, Plinius,
 Horatius, Seneca. *Veneriam.* } à Venere
 mandatam, præscriptamque.
Latratibus obseratis. }
 Obiecta ossa latratibus
 Cerberi offrænati sunt, & cohibiti
 atque coerciti, eiusque rabies
 consopita. *Vegetior.* } viuidior, alacrior.
Luce.] scilicet vitali, qua animantes
 fruuntur, qua nihil est miris
 mortalibus charius: iucundum
 est enim, & blandum cœli lumen,
 & lux æthe-

ratis, & residua nauitate reddita stipes,
 longè vegetior ab inferis recurrit. Et
 petita atque adorata candida ista luce,
 quanquam festinans obsequium terminare,
 mente capitur temeraria curiositate.
 Et ecce, inquit, inepta ego diuine
 formositate gerula, quæ nec tantillum
 quidem indidem mihi delibo, vel sic illi
 amatori meo formoso placitura. Et
 cum dicto referat pyxidem: nec quicquam
 ibi rerum, nec formositas vlla, sed
 infernus somnus, ac verè Stygius, qui
 statim cooperculo reuelatus, inuadit eam
 crassi soporis nebula; cunctis eius
 membris perfunditur, & in ipso vestigio
 ipsaque semita conlapsam possidet: &
 iacebat immobilis, & nihil aliud quam
 dormiens cadauer. Sed Cupido iam
 cicatrice solida reualescens, nec diutina
 suæ Psyches absentiam tolerans, per
 arctissimam cubiculi, quo cohibebatur,
 elapsus fenestram, resectisque pinnis
 aliquanta quiete, longè velocius prouolans,
 Psychen accurrit suam: deterensque
 somno curiosè, & rursus in pristinam
 pyxidis sedem recondito, Psychen
 innoxio punctulo suæ sagittæ suscitatur.
 Et ecce, inquit, rursus perieras misella
 simili curiositate. Sed interim quidem
 tuam prouinciam, quæ tibi matris meæ
 præcepto mandata est, exequere gnauiter:
 cætera egomet videro. His dictis, amator
 leuis in pinna se dedit.

riæ auræ, vt Silius Virgiliûsque cecinere:&, vt inquit Ecclesiastes, delectabile est oculis videre solem. *Temeraria curiositate.*] Optimo epitheto temerariam dixit curiositatem, quæ scrutatur non scrutanda, vestigat non vestiganda. Ex quo illud vulgatum: Nemo curiosus quin maleuolus. Quicumque oriente capræ sidere nati fuerint, erunt curiosi omnium rerum, vt semper noua quæque curiosa desiderij cupiditate sectentur. Curiositas, vt inquit Fulgentius, detrimenta suis amatoribus magis nouit parturire, quàm gaudia. *Et ecce, inquit.* } Verba sunt Psyche, secum sermocinantis, tanquam inepta & insipiens videri meritò possit, si nihil hauserit delibaueritque ex formositate quam ipsa gestet: cum sibi nulla re opus magis sit quàm pulchritudine, ad demerendum conciliandûmque amatorem pulcherrimum Cupidinem: formosum enim formosa capi par est: iuxta illud prouerbium Græcorum, τὸ ὁμοιον ὁμοίῳ φίλον, simile simili est amicum. *Referat.*] aperit. *Serum.*] scilicet est. hæc enim verba, Est, erat, fuit, plerunque omittuntur causa elegantix, & sine detrimento sententiæ. *Ac verè Stygius.*] tanquam inferno somno nullus altior, nullus crassior, nullus sit (vt ita dicam) ueternosior. *Cooperculo.*] somnus intra pyxidem inclusus, vbi sublato cooperculo reueratus est, inuasit præcordia Psyche, ita vt cunctis membris possessis perfusisque iaceret immobilis, ac similis cadaueri, exanimatæque. Cooperculum dicitur tegumentum, obturamentumque vasculorum: operculare est, operculo obturare atque occludere. Columel. Ab eo tempore, quo primùm dolia operculaueris. Ab eodem dictum est opercula gypfare, & pelliculare, quod significat gypso illinere, & pellibus circumligatis obturare, ne vasa interspirare possint. *In ipso.*] Signat Psychem repentè somno possessam, collapsam esse eo ipso in vestigio, quo reuelauerat pyxidis cooperculum. *Solida.*] obducta, cicatricatum dixit Sidonius, intelligi volens, cicatricibus multis foraminatum, signatumque. cicatrices Græci *κλῆς* vocant. *Reualefcens.*] in Apologia: Augetur oppidò familiaritas, interibi reualefco. Reualefcens, & ab imbecillitate vires recolligentes, antiqui atrophos vocant, quibus bubulum lac utilissimè bibitur. *Nec diutinam absentiam.* } Amatoris animus viuit in alieno corpore. Amator habet in ore & in pectore illud Plautinum: Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus. Amans aspectu amati lætatur, vt inquit Aristoteles: itaque meritò Cupido diutius absentiam Psyche ferre non poterat, cuius præsentia recreabatur. *Arctissimam.*] angustissimam, *Elapsus fenestram.*] Nullis claustris coerceri amator

potest, cunctas exuperat difficultates, omnia pertentat, non periculorum memor, non laborum. Amor illi incentiuum est, amica animum & corpus foras euocat, & ad se trahit. *Curiose.*] scilicet Psyche. *Recondito.*] illito scilicet somno, qui ex pyxide erumpens inuaserat Psyche præcordia. *Rursum perieras.* } Perierat Psyche prima vice, cum nimie curiositatis impulsu videre uoluit maritum incognitum, contra ipsius præscriptum. *Prouinciam.* } munus officiumque iniunctum. Terent. Prouinciam cepisti duram. *Exequere gnaniter.*] perage nauiter & strenue. *In pinnas se dedit.* } id est, euolauit remigio alarum : sicut in pedes se dare, est pedibus effugere.

Peresus.] consumptus, maceratusque. Amor non solum animi carnicina est, sed etiam corporis : succum exorbet, pallore deformat, medullas depopulatur, & ad extremam maciem tabitudinemque sæpicule deducit. *Repentinam sobrietatem matris.*] Festiuit dictum, nam cum Venus semper sit lætabunda & luxuriosa, proculque à contubernio sobrietatis, nunc repentinam induerat sobrietatem, seueritatemque, quæ Veneri malè conuenit. Sobrius dicitur Cypriano, pro temperato & frugi. *Ad armile redit.*] Vocabulum

Psyche verò confestim Veneri munus reportat Proserpina. Interea Cupido amore nimio peresus, & agra facie matris sue repentinam sobrietatem pertimescens, ad armile redit, alisque pernicibus cæli penetrato vertice, magno Ioui supplicat, suamque causam probat. Tunc Iupiter perpressa Cupidinis buccula, manique ad os suum relata, consaniat, atque sic ad illum : Licet tu, inquit, domine fili, nunquam mihi concessu Deum decretum seruaris honorem, sed istud pectus meum, quo leges elementorum & vices siderum disponuntur, conuulneris assiduis ictibus crebrisque terrena libidinis fœda ueris casibus, contraque leges, & ipsam Iuliam, disciplinamque publicam turpibus adulteris existimationem famamque meam laferis, in serpentes, in ignes, in feras, in aues & gregalia pecua serenos vultus meos sordide reformando : attamen modestie mee memor, quodque inter istas meas manus creueris, cuncta perficiam : dum tamen scias

amulos tuos cauere : ac, si qua nunc in terris puella prepollet pulchritudine, presentis beneficij vicem per eam mihi representare te debere.

est infrequens, parumque protritum, quod significare videtur repositorium fraudis,

& doli : accipiturque pro instrumento & apparatu versutiarum, vafriarumque. Dicitur armile ab armis: arma autem dici instrumenta rerum omnium, testimonio grammaticorum satis liquet: & auctoritate poetarum indubitatum est, apud quos legitur, Cerealiaque arma Expediunt. Item, Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. Item, Quære conscius arma. Vbi Seruius exposuit arma, pro dolos & fraudes: Armilum verò vas vinarium significatur, ab eo dictum quòd armo, id est, humero deportetur. auctores Nonius, Festus, M. Varro. *Buccula.* } hoc nimirum specimèn est amoris, affectusque paterni, bucculam apprehendere & dissuauari. Consimiliter apud Sueton. in Galba: Constat Augustum puero adhuc salutanti se, inter æquales, apprehensa buccula dixisse. Est autem bucca, & per diminutionem buccula, oris pars: interdum ipsum os significat. De buccis Plin. in II. & nos copiose annotauimus in Suetonij commentariis. Hic buccula tam significari potest os ipsum, quàm genæ siue mala: namque mos est, cum puerum blandimenti, causa osculari volumus, vt bucculam illius appendamus, & ad osculum nostrum referamus. Alio diuerticulo significationis buccula dicitur vacca, aliàs accipitur pro parte cassidis & galeæ. Fuluiæ M. Antonij altera bucca erat inflator. *Consantiar.* } de osculatur & basiat. *Domine fili.*] Videtur indecorum & absolum, quòd pater dominum filium appellat: sed si quis diligentius introspererit vim potentiàmque Cupidinis, diiudicabit meritissimò eum vel à Ioue patre dominum nuncupari: qui, vt inquit Plato in Symposio, magnus est Deus, & apud Deos hominèsque mirandus, qui Iouem sæpe sub iugum misit: qui (vt inquit eleganter verèque Propertius) & cælum & terras & maria alta domat: de quo Ouid. cecinit: Tu superos, ipsùmque Iouem, tu nomina ponti Victa domas: quem Cæcilius, Deum qui non summum putet, aut stultum, aut rerum esse imperitum existimat: cui in manu sit, quem esse dementem velit, quem sapere, quem infanire. Haud ab re igitur Iupiter Cupidinem filium dominum appellat, cuius dominatus in omne animantium genus imperiosissimus est, cuius dominicam potestatem in primis ipse expertus est. Vel expone, vt vocabulum blandimenti sit, & ita pater filio blandiatur. *Decretum honorem.*] Conueniens

est, & naturæ quasi iure præscriptum, vt filius parentes cum primis honoret: iuxta illud sanctissimum Phocylidis præceptum, *καρῶτα θεῶν τιμῆ, ματίππυτα δὲ σεῖο γονέας*: id est, Imprimis venerare Deum, mox deinde parentes. Plato quoque libro tertio de Legibus: Prima, inquit, dignitatis ratio erit, vt pater ac mater, & simpliciter genitores vbiq; natis imperent. Arist. in 1. Politicorum auctor est, parentes iura dare natis & vxoribus. Verum cum Iupiter filij Cupidinis imperiosissimis ardoribus sæpe succumbat, haud immeritò ait, honorem sibi à filio haudquaquam seruari, quem filij parentibus comiter præstant. *Terrena libidinis.* Multifarios Iouis amores homo nemo non nouit: vt scilicet efflictim & ardentè amauerit Alcumenam, Semelen, Ledam, Europen, & alias propè sexcentas. Vnde à Lactantio dictum est, Quod Iupiter vitam in stupris adulteriisque consumpserit, quoniam (vt inquit scitè Plautinus Mercurius) mulierum maximus est amator: quem Tertullianus in apologetico, scèdè substantem in sororem commemorat. Subscribit huic sententiæ illud Propertianum: Iuppiter infamat seque suamque domum. *Cassibus.* } Lego, *cassibus*, vt casses exponas pedicas & laqueos, quibus amantes illaqueantur, quibus Iupiter se captum scèdatumque à filio Cupidine quasi dolentè affirmat. *Contra leges.* } Venustè satis & decenter inquit Iupiter, se instinctu Cupidinis fuisse mancipatum adulteriis contra legem Iuliam, & alias leges quæ adulteros puniunt, & adulteria coèrcent. Apud iuriconsultos titulus est, Ad legem Iuliam de adulteriis, quam Augustus Cæsar tulit, qua pænæ in adulteros constituuntur vnde Horatianum illud de Augusto Cæsare præconium non minùs verè quàm plausibiliter effluxit: Nullis polluitur casta domus stupris, Mos & lex maculosum edomuit nephas: Laudatur simili prole puerpera, Culpam pœna premit comes. Legis Iuliæ de adulteriis ab Augusto Cæsare latæ meminit Plutarchus in Apophthegmatis, his verbis: Cum de adulteriis legem tulisset, qua sanxerat, quo pacto rei iudicandi, ac puniendi deprehensi essent: deinde ira lapsus, adolescentem, qui de Iulia ipsius filia esset infirmulatus, manibus verberaret, ille proclamauit, *ὦ καὶ τὸν θεῶν νόμον ἔδωκας ὁ καίσαρ*, legem tulisti ò Cæsar: eo verbo tanta pœnitentia & tristitudine affectus est Augustus, vt die illo cœnare recusauerit. *In serpentes.*] Iouem poëtæ fingunt in hæc omnia transfiguratum esse, amoris causa. Serpens autem factus est ob Deolidos puellæ amorem, sicut Mnemosynes causa pastoris induit formam. Quod vtrunque Ouid. versiculo illo complexus est: Mnemosynem pastor, variusque Deolida serpens. Fabulâ Deolidos puellæ, & Iouis

& Iouis in serpentem reformati, ignotior vulgo est, & amplius
 quarēda. Ex Mnemosyne & Ioue Musas progenitas ferūt. *Ignes.* }
 Hoc ad eam fabulā referendum est, quæ canit, Iouem sub ignis
 specie Afopi filiam constuprasse: quod hemistichio attingit ma-
 gis quàm expressit Ouid. cū ait, Afopida luserit ignis. Lego
 apud Diodorum, Æginam vnā ex 12. filiabus Afopi fuisse, quā
 Iupiter rapuerit, atque insulam aduexerit, quæ ab ea mox est Æ-
 gina nominata. Hæc ex compressu Iouis Cacum genuit. Ex hac
 Diodori enarratione locum illum Ouidij ita interpretor: vt A-
 fopida exponas Æginam Afopi filiam, quam Iupiter sub ima-
 gine ignis delusam rapuerit, compresseritque. *In feras.*] Iupiter,
 imagine satyri celatus, Antiopam compressit Nyctei filiam, ex
 quo compressu nati sunt Zethus & Amphion. *In aues.*] in aquilam
 reformatus, rapuit Ganymedem: idem cygni effigie delitescens,
 Ledam in deliciis vsurpauit. *Gregalia pecua.* } sub imagine
 tauri Europam dilexit, asportauitque. Pecua autem dici pecora
 vocabulo prisco, suprà satis diligenter explicatum est. *Æmulos
 cauere.*] An reliquos Cupidines riuales intelligit? an quoscuque
 eandem puellam expetentes? qui in amore vtique cauendi sunt
 in tantū, vt nulli satis fidendum sit. Hinc illud Nasonis saluber-
 rimum documentū: Cognatum fratremque caue, fidūmque so-
 dalem: Quos credis fidos, effuge tutus eris. Æmulatio enim ri-
 ualitaris acerrima est, vt inquit Propertius. Nullæ sunt inimici-
 tiæ, nisi amoris, acerbæ. *Præpoller.*] valde pollens potensque est.
Beneficij vicem repensare. } Petit à Cupidine Iupiter, vt pro remun-
 eratione huiusce beneficij sibi rependat amorem cuiuspiam
 puellæ, inclita facie præpollentis. Et sanè in rebus omnibus
 gratos agere debemus & meminisse beneficiorum, cū ingra-
 titudine nihil sit detestabilius, quo in vitio nihil non mali inest:
 meritoque apud Athenienses actio constituta est aduersus ingra-
 tos, & Persæ ingratos plectunt seueriter. Lex beneficij hæc
 est, vt inquit Seneca, vt alter dati statim obliuiscatur, alter ac-
 cepti semper meminerit, semperque cogitet de remuneratione.
 Honestissima enim contentio est, beneficiis beneficia vincendi.

In pœnam.] Si-
 cut senatores in
 senatum venire
 iussi, si non ve-
 nissent, multa-
 bantur: itidem
 præcipit Iupi-
 ter, multa-

*Sic fatus, iubet Mercurium Deos om-
 nes ad concionem cōvocare protinus.
 Ac, si qui costu cœlestium defuisset, in
 pœnam decem milium nummorum con-
 uentum iri pronuntiare. Quo metu*

dos esse Deos, si ad concionem cōuocati, venire superfederint. Metus enim pœnæ & legis, causa obedientiæ est efficacissima. De pignore capiendo, multæque dicenda senatori, qui cū in senatum venire deberet, non adesset, M. Varro differuit in epistola ad Oppianicum scripta. Seneca quoque tradit, quòd senator à 60. anno in curiam venire neque cogitur, neque vetatur. *Cœlesti theatro.*] Alludit ad ritum antiquorum, non magis Romanorum quàm Græcorum, apud quos in theatro popularis concio habebatur. Hinc illud Satyrographi de

Demosthene: Pleni moderantem fræna theatri. & à Sidonio dictum est: Pandioniam mouebat arte Orator caucam tumultuosus. *Pro sede.*] in sede: vt pro rostris, pro tribunali. *Musarum albo.*] Corrige, *albo.* Fulgentius consimiliter: Vna, inquit, è virginali sum Heliconiadeum curia Iouis albo conscripta. Vbi corrigendum est Heliconiadum curia, quasi dicas, Vna sum ex senatu Musarum, quæ in albo Iouis scriptæ sunt. De albo iudicum, decurionum, pontificum, scripsimus affatim in Tranquilli commentariis. Illud adde, quòd Græci tabulam hanc, quæ albi nomine significatur, *ἄλβιον* vocitant, vt testis est Iulius Pollux: quòd &

statum completo cœlesti theatro, pro sede sublimi sedens procerus Iupiter, sic nuntiat: Dei conscripti Musarum albo, adolescentem istum, quem manibus meis alumnatus sum, profecto scitis omnes: cuius primæ iuuentutis caloratos impetus fræno quodam cœercendos existimaui. Sat est quotidianis eum fabulis, ob adulteria, cunctasque corruptelas infamatum. Tollenda est omnis occasio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda. Puellam elegit, & virginitate priuauit: teneat, possideat, amplexus Psyche, semper suis amoribus perfruatur. Et ad Venerem collocata facie: Nec tu, inquit, filia quicquam contristare: nec pro sapia tante tuæ, statuique de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias non impares, sed legitimas, & iure civili congruas. Et illicò per Mercurium arripi Psyche, & in cœlum per duci iubet. Porrecto ambrosiæ poculo, Sume, inquit, Psyche, & immortalis esto: nec unquam digredietur à tuo nexu Cupido, sed istæ vobis erunt perpetuæ nuptiæ.

pitacium

pitacium quoque dici videtur, ut in Alexandro Cæsare insinuat Helius Lampridius: Vulgo matricula nuncupatur: qua dictione quamuis protrita vernaculâque vtuntur apud nostros, & Vegetius, & inferioris notæ scriptores. Pitacium verò in alio significato accipitur apud Cor. Celsum, videlicet pro eo panno medico, qui modò præcordiis, modò capiti dolentis imponi solet, ad mitigandum cruciatum: pitimam vocant, dictione quidem vulgari, quæ tamen ex Latino vocabulo inflexa esse videatur. In Decretis canonicis 30. quæstione secunda sic scriptum est: Pitacium, quod nobis tua veneranda fraternitas obtulit, suscepimus. Vbi pitacium ponitur pro libello, siue charta epistolari. Interpres à petendo pitacium dici tradit: sed hæc barbarica est magis quàm Latina. Apud Laberium est tunicæ pictacium, pro velamento siue ornatu tunicæ, ut ego opinor, à pictura inclinato vocabulo. Sed ut domum repedemus, quod ait, Dei conscripti, alludit ad illud frequens in Orationibus, Patres conscripti. *Alumnatus sum.*]nutriui, educaui. verbum infrequens alumnari, idem quod alumnus alere significat. *Caloratos impetus.*] Iuuenis, ut eleganter differit Pythagoras apud Ouid. ætati comparatur: nam ut æstas, quod tempus feruentissimum est, sic iuuentus calore insito feruet. Horatius: Non ego hæc ferrem calidus iuuenta. Ex hoc iuuenili feruore fit, ut cupiditates in adolescente feruescant, ut voluptas rationem vincat, ut virtus ipsa contemnat: verum, ut inquit M. Tul. multi fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates efferbuisissent, eximie virtutis firmata iam ætate exiterunt. Inter priscos medicos disceptatio est, vtrum feruor in puero maior sit quàm in iuvene. Fuerunt enim qui affirmarent, calidiores pueros esse, propterea quòd appetentia & digestio in puero ob calorem maior sit quàm in iuvene: cõtrà exiterent, qui dicerent calorem ingenitum in iuuenibus esse robustiorem, valentiorémque, quod eorum scilicet sanguis & copiosior & spissior sit, constitutiõque procliuior ad choleram, cum puerorum complexio magis phlegmatica sit. Galenus, & post eum Auicenna, tanquam arbitri honorarij, controuersiam hæc ita diiudicant, ut vtrique calidi quidem sint, sed iuuenes calidiores, in quibus est sperma, & vis generationis potentissima. Ob hoc Plato lib. 8. de Legibus dixisse videtur, iuuenem improbatum legem quæ libidinem coercet, cum vehemens (inquit) sit, & multo spermate plenus. *Fræno quodam.* } Translatio ab auriga, qui equos præcipitanter ruentes fræno coercet ac retinet. Philosophi sensus corporum equis comparant sine ratione currentibus, animam verò & rationem aurigæ retinenti fræna cur-

rentium: & quomodo equi absque ratione præcipientes ruunt, ita corpus sine ratione & imperio animæ in suum fertur interitum. Altera quoque comparatio animæ & corporis à philosophis ponitur: corpus puerum, animam pædagogum esse docentibus. Etenim nisi vitia adolescentis prudètia pædagogi rexerit, omnis conatus eius & impetus ad lasciuiam properant, opus est igitur, vt ratio præstò sit, quæ instar pædagogi affectus imperiisque iuueniles fræno quasi quodam suffraenet atque coërceat. frænum autem coërcendi iuuenis validissimum est coniugium, quo omnis effrænatus calor edomatur. *Quotidianis fabulis.*] rumusculis vulgi, & sermocinationibus, quæ quotidie feruntur, iactanturque de alienis flagitiis. Ouid. Fabula, nec sentis, tora iactaris in vrbe. *Nuptialibus pe.* } Vir, vt inquit Apostolus, sui corporis non habet potestatem, sed vxor. Qui maritus est, alligatus esse dicitur, & vinculo quidem insolubili. De quo poëta inclytus: Ne cui me vinclo vellem sociare iugali. & apud Satyrographum, Stulta maritali iam porrigis ora capistro. Ducturus vxorem subibat iugum, vade & Iuno Iuga sine Iugalis dicta. In Decretis canonicis, d. 32. quæstione 7, scriptum legimus, grauem esse sarcinam coniugij, & vinculum nuptiale solui non debere. Pedicas autem dici laqueos, quibus pedes illaqueantur, quis ignorat? Virg. Tum gruibus pedicas & retia ponere ceruis. Ouid. Retia cum pedicis, laqueos artesque dolosas Tollite. Pedica nuptiales edomant, emolliuntque omnem in iuuenili feruore ferociam: & qui prius per insolentiam erat effrænis & feroculus, vinculo coniugali vinctus mitescit, & (vt veteres dicunt) fit cicur, hoc est mansuetus. *Virginitate pri.* } Verbum vetus est deuirginare, quod significat virginitate despoliare. In Apologia dicitur virgo præflorata, quæ virginitatis flore priuata est: ipsa autem virginitas coniugalis omnibus maritis acceptissima est, sed plerunque noua nupta ab alio præflorata ad maritum venit. Tanta est morum corruptela, vt virgines fiant mulieres in ædibus parentum, exuantque pudicitiam: qua amissa, omnis virtus in scœmina ruit. Impudica autem seruari non potest, etiam si turri ænea includatur. Natura & educatio plurimum referunt in virginali pudore tutando. *Semper.* } Hac dictione præscribit, nullum futurum inter Cupidinem & Psychem diuortium, dum vult vt semper amoribus perfruatur, sine vilo dissidio. *Status.* } conditioni & natalibus tuis. Nomen est quarti ordinis. Status autem Veneris & conditio, cum cælestis sit & immortalis, meritò ipsi Veneri poterant videri nuptiæ terrenæ scœminæ & mortalis, impares atque aspernabiles. Proinde tristitiam

niam hanc discutit Iupiter, ostendens se facturum nuptias inter Psychem & Cupidinem legitimas: videlicet spondens se immortalem illam effecturum, ut ita connubij inter immortales compar fieri posset. Obseruauimus apud Boëtium in commentariis Topicorum, id quod ad hanc rem mirè conuenit, nuptias scilicet inter impares iure contractas non esse, quæ scilicet non inter ciuem Romanum, ciuemque Romanam iungebantur. In quo illud annotandum, quod ex impari matrimonio suscepti non patrem, sed matrem sequuntur. Decemuiri legem decemuiralem tulerunt, ne connubium patribus cum plebe esset: postea Canuleius Tribunus plebis legem promulgauit, qua connubia inter patricios, plebeiósque promiscua essent, maxima patrum indignatione, qui impares nuptias ægro animo fieri patiebantur. *Porrecto am. po.* Mortales immortales fiunt, & diuinos honores consequuntur Dearum coniugio, & Deorum conuiuio: cum scilicet nectar aut ambrosia propinatur, quibus Dij vescuntur. Nam (ut inquit ille) Iuppiter ambrosia satur est, & nectare uiuit. Hinc est quod Iunoni gratias agit Æolus Maronianus, quod per eius beneficium diuinos honores adeptus sit, cum ait: Tu das epulis accumbere Diuûm. Ambrosiam & nectar cibum Deorum & potionem poëtæ vocant, nec immeritò. *ἀμβροσία* enim Græcè diuinus dicitur & immortalis. *νέκταρ* quoque immortalitatem significat, ab hac particula *νε*, quæ priuationem denotat, & *κτίζω* occido. Ambrosia apud Plin. herba est, quam quidam botryn vocant: à quo nomine Artemisia dicta, ab vxore Mausoli adoptato cognomine. Canit Ouid. equos solis ambrosiam habere pro gramine: Ea fessa diurnis Membra ministerijs nutrit, reparatque labori. *Nexu.*] complexu, & pedicis nuptialibus. *Perpetua nuptia.*] Hoc idè dixit, ut doceat, hoc connubium nullo diuortio diuelli disiungique debere. Consimile illud: Connubio iungam stabili, propriamque dicabo.

Nec mora, cum cæna nuptialis affluens exhibetur. Accumbebat summum torum maritus, Psychem gremio suo complexus: sic & cum sua Iunone Iupiter, ac deinde per ordinẽ tori Dei. Tunc poculum nectaris, quod vinum Deorum est, Ioui quidẽ suus pocillator

Cæna nuptialis.] Multæ apud præcos & recentiores cænae apparatus & luxu laute fiunt, inter quas lautissimæ sunt nuptiales, in quib. epulæ questissime, fercula co-

pioſa, & cerealis ille ruficus puer, ceteris verò Liber
 pompa conuiſi- miniſtrabat. Vulcanus cœnam coque-
 tur: vbi fumant bat. Horæ roſis & ceteris floribus pur-
 patinæ, vbi iuru- purabant omnia. Gratia ſpargebant
 lenta, aſſa, elixa, ga- balfama. Muſe quoque canora perſo-
 neatæque omne- nabant.
 genus edulia affu-
 tum inferri ſolêt.

Leges ſumptuariæ, quib. ganea luxuriæque coërcetur, permittunt
 in cœnis nuptialibus impendi inſumique pecuniam largiorem.
 De nuptiali hac cœna intellexit Iuuenalis illo verſu: Non eſt cur
 cœnam & muſtacea perdas, Labente officio crudis donanda.
 Sunt autem muſtacea, vt in tranſcurſu verbum Sarytographi
 explicemus, obſonia inter ganeatas eſcas annumerata. Cato mu-
 ſtaceos maſculino genere protulit, quos ſic fieri iubet: Farinæ
 ſiligineæ modium vnum multo conſpergito: aniſum, cumi-
 num, adipis pondo duo: caſci libram: & de virga lauri deradito
 eòdem addito: & vbi defruzeris, lauri folia ſubtus addito, dum
 concoques. Papinius in Syluis conſimiliter maſculino genere
 dixit: Et muſtaceus & latente palma, Prægrandes caryotides ca-
 debant. à multo, quo conſperguntur, nomen inditum. Palladius
 lib. II. caput facit de fermento muſteorum ſeruando, qui mu-
 ſteos panes accipere videtur pro muſtaceos: & quia lauri folia
 muſtaceis ſubiiciuntur, ideò Pompeius Lenæus laurum muſta-
 cen Cypriam appellauit. Hinc à M. Tullio facetofa quaſi qua-
 dam vrbantate dictum eſt in epiſtolis ad Atticum: Cœpit lau-
 reolam in muſtaceo quærere. Repotia verò eruditi appellant
 diem poſt nuptias, quo apud nouum maritum apparatu lautiore
 cœnatur: ex eo dicta, quia quaſi reficitur renouatúrque potatio. In
 repotiis & nuptiis lex Iulia feſtertij inſumi permittit, ſupràſq; ha-
 rücce cœnarü eſt propagatus. Deniq; in cœna nuptiali affluëtet
 omnia exhibëtur, in qua viget prouerbiũ Græcum, *πλομον βαρ
 βαρων*, id eſt opulētia barbarica. *Accūbebat.*] Verbũ propriũ epu-
 lantium eſt. M. Tullius: Qui mihi accubantes in conuiuiis. Re-
 cumbere ſummum torum is dicitur, qui in ſummo, hoc eſt ho-
 noratiore loco diſcumbit. In hanc ſententiam Plaut. in Stich:
 Summates viri ſummi accūbent, ego inſumatis inſimus. Horat.
 in 2. Sermonũ: Sūmus ego & prope me Viſcus Turinus, & inſiã,
 Si memini, Varius. Cōtra qui in inſimo mēſæ loco accūbit, dicitur
 elegãter à Plauto imi ſubſellij vir. Mendofitas eſt tollēda de
 Plautinis codicib. in quib⁹ ſic paſſim legitur: Scis tu me eſſe vni
 ſubſelli virũ. Expunge illud vni, & in eius locũ ſuccedaneam di-
 ctionem

tionem substitue imi. Plautum Horatius opinor emulatus, scripsit in epistolis: & imi Derisor lecti. Seneca quoque in Suasoriis sic refert: Subinde interrogabat, quâ ille vocaretur, qui in imo recumberet. Salustius quoque in historiis scripsit hæc: Igitur discubere Sertorius in medio, super eum Fabius senator, ex proscriptis in summo Antonius, & infra scriba Sertorij Verrius, & alter scriba Mæcenas in imo, medius inter Tarquinium & denarium Perpenna. Hactenus. Salust. Illud annotandum, quod non tam summus in mensa locus honoratior, quam medius fuit. ex quo illud Virgilianum: Aurea composuit sponda, mediâque locavit. & Salustius in Iugurtha: Dextra Adherbalem assedit, ne medius Iugurtha foret, quod apud Numidas honori ducitur. Xenophon quoque refert in Pædia, Cyrum solitum in medio recumbere, iussis compransoribus sedere, partim ad dextram, partim ad sinistram, ex quibus honoratior sedebat ad sinistram, quod hæc insidiis magis subiecta sit quam dextra. *Per ordinem toti Dei.*] Ut scilicet proximi Ioui sint, & primos recubitus obtineant Dij maiores: mox medioxyimi, in imo verò toto minuti sedeant: & ita gradatim ordinatimque collocentur. nam, ut inquit Mænius in ultimo Astronomicon, sunt proxima primis Sidera; sùntque gradus. Ouid. quoque in serio opere, habitationes Deorum pro dignitate dicit esse aulæ Iouialt vel propinquiores, vel remotiores, cum sic ait: Pars habitat diuersa locis, & ut auctor est Apuleius in Dæmonio Socratis, sunt Dij summi, medij, infimi. Idem in Dogmate Platonis ait, medioxyimos deos à Romanis veteribus appellari, qui Diis summis sunt minores, & in tertio ordine censentur. De quibus intellexit Plaut. qui sic scribens in Cistellaria ait: Ita me Dij deæque, superi atq; inferi & medioxyimi. Ab eodem dictum est, Dij me omnes magni, minutique & patellarij faxint. Vbi patellarios vocat Deos, à pateris, & per diminutionem, patellis quæ vasa sunt sacrificalia, quibus Dij coluntur. Martianus in lib. de Nuptiis Philologie, tradit Deos coelites dici, qui in ipso æthere puriore sunt, vbi Iouem regnare certissimum est. Infra solis meatum, vsque ad lunarem globum, secundæ beatitatis numina esse. Hos omnes Græci dæmonas dicunt, Latini medioxyimos vocitarunt. Hemitheos Græci appellant, quos Latine * semihomines aut semideos conuenit nominare: quia à medietate aëris vsque in montium terræque confinia versantur: qui ex eo quod Heram terram veteres dixere, Heroës nuncupati sunt. M. Varro & diuus Augustinus præcipuos Deos dici selectos prodiderunt, qua in re facerissimè ludit Tertullianus: Si, inquit, Dij seliguntur vt bulbi,

vtique cæteri reprobi iudicantur. Præterea Dij per ordinem accumbere dicuntur, quando quilibet cum Dea sibi coniuncta disponitur: vt Iupiter cū Iunone, Neptunus cū Salacia, Quirinus cum Hora, Mars cum Neriene. Est enim Nerie vxor Martis dicta à scriptoribus idoneis, inter quos est Plaut. qui in Truculento peritè sic scribit: Mars peregrè adueniens salutatur Nerienem vxorem suam. *Pocillator.*] Vocabulo perquam eleganti pocillator dictus poculorum ministrator, siue pincerna, quæ Græci *οἰνοχοῦς* vocant. Ganymedem autem significat, qui pocula Ioui ministrat in cælo, statque maximo Deorum ad cyathum. De quo M. Tullius in prima Tusculana sic refert: Ne cum ego audio qui Ganymedem à Diis raptum ait propter formam, vt Ioui bibere ministraret. Quicumque habuerint horoscopum in quarta parte Geminarum, erunt maxima pulchritudine corporis speciosi, quos regibus corporis pulchritudo commendat, vt in amorem eorum regis desideria semper æstuent. *Liber.*] Congruum est vt Bacchus, qui liber pater nominatur, pocula ministraret Diis in cœna Pnyches nuptiali: vt potè vini repertor, & Deus. Homerus tamen in prima Iliados rhapsodia auctor est, Vulcanum Diis propinasse, pincernæ officio fungentem: & cùm vltro citroque commearat, ad deformitatem claudicantis ingentes risus ab aliis cœlicolis toto conuiuio excitatos. *Nectar.*] poculum Deorum glycy nectar optimo epitheto dictum, quasi dulce nectar. Nunc Apuleius scite fingit, cœnam à Vulcano coqui, perinde ac ignis Deo: vnde est Mulciber nominatus, ex eo quod ignis omnia mulceat ac domet: à poëtis ignipotens dictus: Quem claudum fingunt, quia per naturam nunquam rectus est ignis. Vulcanus nominatur, quasi volicanus, quod per aërem volitet. Græci Hephæstion appellant, vnde Hephæstias dicta insula à Græcis, quæ à nostris Vulcaniæ nuncupantur. Plato lib. II. de Legi scribit, Vulcanum & Pallada vitam mortalium suis artibus instruxisse: idè illis opificum genus consecratum esse. *Hora.*] Ouid Horas Deas celeres appellauit, easque solis ministras esse decenter cecinit, cùm ex cursu solis horæ constiant. Vnde & à sole nomen acceperunt, qui apud Ægyptios Horus vocatur, auctor Macrobius. Idem Ouid. scripsit in Fastis Ianum præsidere foribus cœli, cum mitibus Horis: quas prior Ouid. Homer. custodes cœlestis auræ esse dixit. Diodorus Horas ex Ioue genitas refert. Est & Hora Dea Quirini coniunx, cuius Ouid. & Ennius meminere. Non alienum videtur hoc in loco annotare, duo esse genera horarum: æquinoctiales, quæ à Græcis isomerinæ vocantur: & vulgares siue temporales, quas illi cæricas appellat

lant. Æquinoctiales paribus interuallis numero vigintiquatuor diem noctemque conficiunt, quales sunt in æquinoctio utroque, autumnali scilicet & verno: quibus & nostri vtuntur, & hæ semper æquales. Vulgares verò sunt, quibus dies tam longus quàm brevis per duodena interualla diuiditur: vnde fit, vt id genus horæ die æstiuo sint longiores, brumali breuiores: & cum nostræ horæ paribus semper spatiis progrediantur, istæ quas vulgares vocant & temporales, pro tempore fiunt modò productiores, modò cōtractiores, & ita semper inæquales. Exempli causa, dies solstitialis, qui totius anni longissimus est, colligit in Italia horas æquinoctiales 15. vulgares verò 12. & ita posita calculo mensura vnius horæ vulgaris continet horam æquinoctialem, & partem quartam vnius horæ. Econtrariò per brumam, cum dies breuissimus colligat nouem horas æquinoctiales apud nos, vulgares autem 12. fit vt hora vulgaris minor sit æquinoctiali quadrante vnius horæ. Hoc idèd copiosius percensui, vt intelligeres illud epigrammatarij poetæ. Hora nec æstiuæ est, nec tibi tota perit. Vbi hora æstiuæ significatur longior hora, vulgaris scilicet, non æquinoctialis: super quo versu commentatores hallucinant. Ediuerso hybernæ horam scitissimè posuit Plaut. pro breuem, spatique angustioris. Sic enim ait in Pseudolo: Credo te potesse Massici montis vberimos quatuor fructus ebibere in hora vna. Hyberna addito. Enarratores Plantinæ fabulæ id genus elegantias cæcutientibus oculis prætereunt, nec medullam introspiciunt. *Purpurabant.*]purpureo colore nitentia reddebant. Purpurascentes violæ, purpurascens mare, à colore purpureo dictum. *Gratiæ.*]Gratias numero tris celebrari nemo ignorat, quas Græci Charitas vocant: quæ manibus implexis ridentes, iuuenes, virgines, soluta ac perlucida veste pinguntur. Idèd autem tres sorores videri volunt, vt vna sit quæ det beneficium, altera quæ accipiat, tertia quæ reddat. Alij tria beneficiorum genera, promerentium, reddentium simul, & accipientium, reddentiúmque; Idèd vna auersa pingitur, & duæ ad nos respicientes: quia profecta à nobis gratia duplex solet reuerti. Cōsertis manibus connexæ ob hoc figuratur, quia insolubilia esse beneficia debet: & quia ordo beneficij per manum transeuntis nihilominus ad dantē reuertitur, & totius speciem perdit, si vnquam interruptus est: pulcherrimus, si cohæserit, & vices seruat. Idèd iuuenes, quia nõ debet beneficiorū memoria senescere. Idèd virgines, quia incorrupta esse debent & sincera, atque omnibus sancta beneficia: in quibus cum nihil alligati esse deceat, solutis tunicis vtuntur atque perlucidis, quia beneficia cōspici volunt. Quidã nudas gratias esse tradunt,

propterea quòd sine fūco esse debent: ridentes fiunt, quia vultus qui dant vel accipiunt beneficia, hilares esse & debent & solent. Hesiodus Gratijs nomina imposuit: qui maximam natu Æglen appellat, quasi splendidam: mediam Euphrosynein, à læticia: tertiam Thaliā, quia beneficiorum gratia semper virefcere debet, nec vñquam senescere. Homerus vni immutavit nomen, Pasitheam appellando, cuius & Catullus meminit. Quidam Liberi & Veneris filias esse memorant, ex eo quòd Gratia per horum ferè numinum blandimenta conciliantur. Chrysippus eas ait Iouis & Eurynomes filias esse, quibus (teste Diodoro) assignant beneficij retributionem. Chaites, vt inquit Martianus, venustant quicquid apprehendunt. *Musa personabant.*] Homerus in primo Iliados scribit, Musas in conuiuio Deorum suauissima voce & modulato cantu cecinisse, Apolline citharizante. Aristoteles in octauo Politicorum auctor est, musicam adhibendam esse rebus voluptarijs: & ex auctoritate Homericæ citharædum delicijs coniuualibus exhibendum, qui omnes demulceat: tunc enim læticia continuè perfusi, libenter audiunt citharædum: denique per citharædicam artem Orpheus plurimùm potuit. Hanc proculdubio philosophi graues & prudentes amant, hanc diligunt Musæ, quibus tradentibus in vsum hominum venit: hæc in agonibus, hoc est sacris certaminibus, coronatur. Denique constat, musicam inter honestas professiones numerari, quam Plato & Aristoteles in primis discendam esse præcipiunt.

Apollo cantauit ad citharam.] Cithara sine voce cecinit Thamyras, cum cantu Amphion. cithara edita carmina composuit Terpander. Apollinem verò citharæ, eiusque musicæ inuentorem ferunt: qui cum Marsia cer-

rans, primùm cithara sine voce vsus est: mox cum videretur à Marsia superari, ad citharæ modulationem addidit vocis quoque suauitatem, ad citharæque cantillans victor est iudicatus. *Musa suauis.*] Plato libro 2. de legibus refert, Deos laboriosam

Apollo cantauit ad citharam. Venus suauis musica superingressa, formosa saltauit: scena sibi sic concinnata, vt Musæ quidem chorum canerent, tibia inflaret Satyrus. & Paniscus ad fistulam diceret. Sic ecce Psyche conuenit in manū Cupidinis: & nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captiua puella delira & remissa illa narrabat anicula.

hominum vitam miseratos, remissiones laborum constituisse: Musas quoque, & Apollinem Musarum ducem, & Bacchum concelebratores adhibuisse, qui cum voluptate tripudia & saltationes nobis ducunt. Idem Plato saltationes & choreas nequaquam improbat. Venus saltatriculæ partes implevit, cuius motu cuncta venustantur. Est autem saltatio irritamentum incituumque libidinis. *Chorum canerent.* } A chara, id est læticia, chororum nominaverunt, ut interpretatur Plato: qui tres choros fieri præcipit, videlicet puerilem, iuvenilem, & senilem. quod ex instituto Laconico sumptum videtur. Nam apud Lacedæmonios ex disciplina Lycurgi tres chori constituti sunt: vnus senum, qui sic canebat, Nos olim fuimus robusti iuvenes: alter iuuenum, qui succinebat, Nos autem sumus, quod si velis periculum facito: tertius verò puerorum, à quo illud cantabatur, ἀμεις δὲ γ' ἴσσομεθα πολλῶ καρρίωνες, id est, Nos erimus multò meliores. Chorum Seneca & Macrobius ex multorum vocibus constare autumant: vnum tamen ex omnibus sonum reddi, vbi aliqua acuta, aliqua grauis, aliqua media vox est. In choro singulorum latent voces, omnium apparent, fitque ex dissonis concentus. Mesochorum vocant modulatores, qui in medio canit choro, qua dictione Plinius minor & Sidonius vtuntur. *Paniscus.*] Pana Deum esse syluestrem, nemo non nouit: à quo per diminutionem Paniscus ita inflectitur, ut à Satyro Satyriscus, quasi minutulus Pan sit Paniscus. Suetonius in Tiberio: Prostantes ex vtriusque sexus pube Paniscorum & Nympharum habitu. Scribit Plin. in 35. Paniscum fuisse pictum à Taurisco pictore. A panisco differt paniscus. Græci enim panicon repentinum terrorem dicunt, & consternationem: hinc illud M. Tul. in epistolis ad Atticum, De Ventidio Panicon puto. Item: Rumorem afferunt magnum Romæ, domum ad Antonium frumentum omne portari. panicon certè. Higinus quoque tradit, capricornum obiecisse hostibus timorem, qui panicos nominatur. Mendositas inoleuit in codicibus Higini, in quibus pro panicos passim legitur paniscos. Fistulam autem inuentum esse Panos quis nescit? Vnde cicuticines dicuntur, quasi situlicines Panes à Sidon. Apollinari, sic scribente: Alta cicuticines liquerunt Mænala Panes. Terram habitant, ut docet Capella Martianus, Fauni, Panes, Satyri, Syluani: qui omnes post prolixum tempus moriuntur, tanquam polychronij sint, non æuiterni. Apud Eusebium & Plutarchum in libro cui titulus est, Quòd oracula defecerunt, scriptum legimus, nunciatum fuisse Tiberio, quòd magnus Pan mortuus erat. *Conuenit in manum Cupidini.*] Non parùm multa sunt, quæ

cùm legas, primori cùte nihil præ se ferant obscuritatis & disciplinæ reconditæ: sed si introspexeris curiosiùs, deprendas arcanam eruditionem, semotámque, vt hic a paleii locus est: quo non simpliciter, sed scienter & ex legalis doctrinæ verbis dictum est, Psychem conuenisse in manum mariti. Namque vxoris species duæ sunt: vna matrum familiâs, altera vsu. Mater familiâs esse non poterat, nisi quæ conuenisset in manum. hæc autê certa erat nuptiarum species. Quæ in manum per coemptionem venerât, hæc matres familiâs vocabantur. coemptio verò certis solennitatibus peragebatur, & sese coëmêdo inuicem interrogabât. vir ita: an mulier sibi materfamiliâs esse vellet? illa respondebat, velle. Item mulier interrogabat, vtrum vir sibi paterfamiliâs esse vellet? ille respondebat, velle. Itaque mulier viri conueniebat in manum, & vocabantur hæc nuptiæ per coemptionem, & erat mulier materfamiliâs: quam solennitatem Vlpianus & Boëtius exponunt. Hinc in Topicis argumentum sumitur & quæstio est, An vxoris Fabiæ legatum, quæ in manum sit argentum, quæ in manum mariti non cõuenit, nec materfamiliâs fuit. Quinetiam A. Gellius lib. 18. noctium Atticarum, matrem familiâs appellatam esse eam solam memorat, quæ in mariti manu mancipioque esset: sicut matrona ea propriè dicta est, quæ in matrimonium cum marito cõuenisset, à matris nomine nuncupata, non adproprium, sed cum spe & omine mox adipiscêdi: vnde ipsum quoque matrimonium dicitur. Ad hanc coemptionem rei vxoriæ referendus est ille Virg. versus, Téque sibi generum Thetis emat omnibus vndis. Inuenio apud auctores, quòd nubentes veteri lege Romanâ asses tris ad maritum venientes solebant ferre, aliù quem in manu tenerent tanquã ementi marito dare, aliù quem in pede haberent in foco Larium familiarium ponere, tertium in sacciperio in compito vicinali solere resonare. Ita enim legere malim, In sacciperio, apud Nonium Marcellum, quàm vti legitur in vulgatissimis eodibus. in sacciperone. Nã sacciperium crumena maior est, & minoris marsupij receptaculù. Plautus in Rudente: Meum marsupium, quod plenum argenti fuit in sacciperio. *Maturo partu.* } nono scilicet exacto mense, vel decimo. sunt enim hi duo menses maximè genitales, quibus partionem mulieris maturam fieri secundum naturam existimauerunt antiqui & medici & philosophi: super qua re luculentum caput condidit Gellius in Noctib. Atticis illis lucidissimis. *Quam voluptatem nominauimus.*] Martianus Capella scribit, Psychem muneribus Deorum opimam, adamantinis nexibus à Cupidine detineri, eadêmq; à Philologia expolitam. Etiam conducenter &

scitè

scitè Voluptatem ex connubio Cupidinis & Psyche natam esse
 finxerūt, cūm ex cupiditate animæ & dilectione voluptas pro-
 gignatur, qua summum bonum clarissimi philosophorum me-
 tiuntur. De multiplici voluptate scribit Aristoteles copiosè, &
 nos annotauimus in quinto commentario Tusculanarum. Græ-
 ce dicitur ἡδονή, inde sumptus Hedonius decentissimè dictus
 Spartiano, pro impensa facta in rebus voluptariis. Condentibus
 hæc nobis, & has Psyche ac Cupidinis nuptias cōmentantibus,
 siderali opinor decreto factum est, vt ego qui hæctenus à ducen-
 da vxore semper abhorruī, nec quicquam libero lectulo censui
 esse iucundius, Diis hominibūsq; approbantibus vxorem du-
 xerim filiam clarissimi iuriconsultorū Vicentij Paleoti, cui Ca-
 millæ nomen est: quæ annum agēs duodeuigesimali, forma mo-
 desta, moribus ingenuis, & virginali pudore prædita, in manum
 meam conuenit Diū faxint, vt hoc cōnubium sit nobis scælix, fau-
 stū ac fortunatum: vtque ex eo Voluptas gignatur. Quod si præ-
 sagia vana nō sunt, haud dubiè concordi voluptariōq; coniugio
 perfruemur. Nec me cōrristat illud Biantis dehortamentum, qui
 rogatus à quodam, an vxor ducenda esset? Aut, inquit, pulchram
 duces, aut deformē. Si pulchram, habebis communem: si turpē,
 habebis pœnam. Neurrum autem bonum. Igitur vxorem ducē-
 dā non esse, argumēto (vt opinabatur) satis firmo proponebat. Ve-
 rūm, vt Phauorinus dicere solebat, est quædam scæminæ forma
 media inter pulcherrimam & deformissimam, qualis ab Ennio
 perquā elegantī vocabulo stata dicitur, quæ neque communis
 futura sit ob nimiam pulchritudinē, neque pœnitenda ob im-
 modicam deformitatem: quam formam modicam & modestā
 idē Phauorinus non inscitè appellabat vxoriam. Ennius quoq;
 eas ferè scæminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma fo-
 rent. Talis est Camilla vxor, non deformis, neque formosissima,
 formosæ tamen proprior: non inelegans, neque venustissima, ve-
 nustatis tamen maronalis particeps. Theophrastus in libro cui
 titulus est Aureolus, & post Theophrastum Hieronymus in vo-
 luminibus contra Iouinianum, tradunt, sapientem inire matri-
 monium tunc debere, si pulchra esset coniunx, si bene morata,
 si honestis parentibus. Quā pulchra mihi sit vxor, nouerunt
 qui videre: quā bene morata sit, ego ipse noui: quā honestis
 parentibus nata, nullus ignorat: cuius pater iuriconsultissimus
 in vrbe nostra clarissimus est, meritōque dici potest fultura
 scholastici gymnasij: cuius domus huius oraculum est ciuita-
 tis: cuius ianua & vestibulū tanquā alterius Mutij Scæuolæ ma-
 xima consultorum frequentia ac summorū hominum splēdore

celebratur: qui propter huius civilis iuris scientiam nominari
 verissimè potest, Egregiè cordatus homo, & catus, vt de Helio
 Sesto scripsit Ennius: qui in legibus interpretandis annos am-
 plius 40. floruit, inter primarios totius Italiae professores. Præ-
 terea in homine tāta urbanitas, affabilitas, comitase, vt omnib;
 maximè colatur, maximèq; diligatur: & cūm principibus pla-
 cuisse viris magna laus sit, socer meus ad eò placet, adeo gratus
 charusque est illustrissimo principi Io. Bentiuolo, sub cuius tu-
 tela Bononienses feliciter otiantur, vt eum conuictorem ha-
 beat quotidianum, vt sine contubernalitate ipsius iucundè &
 hilarè cœnare non possit: qui si eo quandoque caret, dicere so-
 let, Palæotum meum desidero. Mater verò coniugis meæ ca-
 est, vt probitate, strenuitate, & domesticorum negotiorum cu-
 ratione nulli matronarum postponenda sit: vt quodam quasi
 præfagio à parentibus Dorotheæ nomen illi inditum esse vi-
 deatur, veluti dono Deorum data sit. In vxore ducenda quatuor
 principaliter expetuntur: Forma, probitas, dos, nobilitas. Vxori
 meæ forma est illa, quam dixi: probitas, quam noui: quæ bene-
 dotata, nobili genere nata, in manum meam venit: quanquam
 pudicitia, quæ fœminei sexus præcipua virtus est, pro nobilita-
 te sit: quamuis non illa dos ducenda sit quæ dos dicitur, sed (vt
 matrona Plautina inquit) pudicitia, & pudor, & sedatus cupido,
 Deūm metus, parentum amor, & cognatorum concordia: quæ
 morigera marito. olim soror vxoriæ contubernalitatis cœliba-
 tum præferebam. Quinetiam subinde mecum reputans, muscu-
 lum pusillum sapientem dici à sapientibus bestiam, qui atatem
 vni cubili nunquam committit suam, ego quoque discurreram
 per multiplices temporariòsque amores, nullo stabili propriòq;
 vinculo illigatus, erāmque erraticus ac volaticus amator. Antea
 illud Horatianū laudare solebam: Nil ait esse prius, melius nil
 cœlibe vita. & illud Terentianum: Et isti quod fortunatum esse
 autumant, vxorem nunquam habui. Et cum aliquando publico
 auditorio ac frequenti profiterer Satyram illam, qua in mulieres
 maledicta continetur & probra: inuectus sum in vitam cōiuga-
 lem, & in molestias vxorias, acernatis testimoniis ex Hierony-
 mo, Seneca, Plutarcho, cæterisq; scriptoribus, identidem me-
 morabam versiculos illos Græcos, *νόμιζε γήρας δέλος τῷ τῆ βίῃ.*
ὁ μὴ γαμῶν εὐδαιμονος ἐν ὄχῳ κενεῖ. id est, Cogitato, si duxeris vxorē,
 te in omni vita seruum fore: vir sine vxore malorum expertus est.
 Nunc verò palinodiam recino more Stesichori: faciòque quod
 vir sapiens facere consuevit, qui de sententia, si ita rectius sit, de-
 cedere aliquando consuevit: idque cum laude. Quamuis Stoi-
 corum

eorum paradoxon repugnet, assentientium sapientem nullius rei pœnitere, & nunquam mutare sententiam. Nunc in ore mihi est, & in pectore sententia illa Græci poëtæ, *ἡ γυνὴ δὲ χρῆσις ἢ πιδάλιον ἐστὶ τῆς οἰκίας*: id est, Vxor bona gubernaculum est domus. Antea illud more identidem habebam, probabamque, Vxorem non esse ducendam homini literato: impediri enim studia literarum, nec posse quenquam libris & vxori pariter inferuire. Nunc sentio cum M. Tullio, qui libro tertio de Finibus, consentaneum ait esse naturæ, vt sapiens velit vxorem sibi adiungere, & ex ea liberos procreare. Legem quoque Platonis sequor, qua ille præcipit, vt vnusquisque vxorem ducat: qui verò non duxerit, pecunia mulctetur, atque dedecore: Nec assentior his qui existimant, studia literarum impediri vxoris interpellationibus, cum mihi interdum inter libros lassescenti fomentum sit & suscitabulum interuentus vxoris. Ex quo fit, vt id quod fertur credam esse verissimum: Quod scilicet olim Marcia Hortensio, Terentia Tullio, Calphurnia Plinio, Pudentilla Apuleio, legentibus meditantiúsque candelas & candelabra tenuerint: vt liquidò satis clareat, studentibus discendi per nuptias occasionem tribui desideribus excusationem. Habeo itaque vxorem ex animi mei sententia: nec me pœnitet censerī in ordine maritorū. Quod superest, Deum optimum maximum precor, vt id connubium fortunet, citra vllum incommodum, citra offensusunculam, citraque labeulam omnem: vt concorditer, fœliciter, amanter annos Nestoreos traducamus: nec vllò æuo commutemur. quin ego illi iuuenis, illa mihi puella esse videatur: gignaturque ex nobis soboles voluptifica, qualis ex Psyche & Cupidine progenerata est. Nam vt Musæ Græcorum canunt, *οἰκίας μέγιστος δεσμός αἱ τέκνων γενναί*: id est, Benevolentia coniugalis maximum vinculum est soboles. Cùm in præsentia vxor ventrem ferat & prægnationis sarcina quotidiano incrementulo turgescat, spero & ominor filium anno hoc Iubilei memorando nasciturum: qui parentibus sit voluptati futurus, & ornamento. Sed iam tempus est, vt ad institutum curriculum redeamus, & è carceribus ad metas commentatio nostra decurrat. *Delira anicula.*] Proprium anicularum est, vt delirare dicantur. M. Tul. deliramenta aniculis ferè peculiariter ascribit. Idem tradit in Catone: Vt petulantia magis est adolescentum, sic senum esse stulticiam, quæ deliratio appellari solet. Videtur autem hoc vocabulum habere etymon à verbo rustico, quod vocant lirare, operientes semina, vnde, vt docet Plin. primùm appellata deliratio est: inde & delirare dici-

tur, à recto recedere. Quòd autem aniculae peculiariter delirent, & fatuæ sint, docet vocabuli etymon: namque anum dici autumant ab à particula priuatiua, & uoic, quòd sit sine mente & sensu. Prouerbiu[m] est apud Græcos *περὶ αὐτὸν ὄθλος*, id est vetularum nugæ: de his qui delirant & nugantur.

Pugillares & stilum. } Vt calamus in charta & membranis scribit, sic stilus in cera, ut inquit Hieronymus in expositione Psalmorum 337. Pugillares autem, siue pugillaria, dici tabellas ceratas, quibus antiqui scriptitabant, quis ignorat? Prisc. autumat literas dici à lituris, propterea quòd plerunque antiqui in ceratis tabulis scribere solebant, & postea delere. In codicibus Prisciani menda inoleuit, in quibus pro ceratis tabulis vulgò legitur cæteris tabulis. Græci pinacas vocant. Homerus scribit, Bellerophonti datos in Lycia pinacas. Plin. codicillos & pugillares interpretatur. à Catullo quoque codicilli dicun-

*Sed astans ego non procul, dolebam mehercules, quòd pugillares, & stilum non habebam, qui tam bellam fabellam pranotarem. Ecce confecto nescio quo graui pralio, latrones * eueniunt onusti: nonnulli tamen, imò promptiores vulneratis domi relictis, & plagas recurantibus, ipsi ad reliquas occultatas in quadam spelunca sarcinas (ut aiebant) proficisci gestiunt. prandioque raptim tuburcinato, me & equum vectores rerum illarum futuros, fustibus exinde tundentes, producunt in viam: multiq; cliuis & anfractibus fatigatos, prope ipsam vesperam producunt ad quampiam speluncam: unde multis onustos rebus rursus, ne breuiculo quidem tempore refectos, ob iter reducunt: tantaque trepidatione festinabant, ut me plagis multis obtundentes, propellentesque super lapidem prope viam positum deicerent. unde crebris æque ingestis ictibus, dextero crure & unguila sinistra me debilitatum agrè ad exurgendum compellunt. Es vnus: Quousque, inquit, ruptum istum asellum, nunc etiam claudum, frustra pascemus? Et alius: Quid quòd & pessimo pede domum nostram accessit, nec quicquam idonei lucri exinde cepimus, sed vulnera, & fortissimorum*

morum occisiones. Alius iterum: Certè ego cum primum sarcinas istas, quamquam inuitus, pertulerit, protinus eum vulturis gratissimum pabulum futurum præcipitabo.

tur. Pugillarium vsum perquam vetustum esse, apud auctores inuenio. Iuriconsultus titulo de verborum signifi-

catione, indicat pugillares codicillos enuntiari, numero semper pluratiuo. Aufonius tamen *ἐνικῶς*, id est, singulariter dixit: Bipatens pugillar expedi. *Eueniunt.*] Lege, *reueniunt*, hoc est, redeunt domū, & repedant. *Tuburcinato.* } festināter comeso. Tuburcinari. n. significat raptim comedere. Titinius: Tuburcinari sine me vultis reliquias? Plautus in *Persa*: Libido extemplo cupere conuiuū tuburcinari. Cato tuburcinabundū & lurcabundū dixit pro helluone & voratore: quæ vocabula vt vetusta nimis, repundiana præcipit Quintilianus in primo: nam verbis vt nummis vterdū est, quibus sit forma publica. *Cliuus.*] loca cliuosa & per anfractus sinuosa, vexant in primis atque fatigant iumenta sarcinis onusta. *Anfractibus.*] viarum scilicet & locorum. anfractum dici flexum, tradit M. Varro: dictum ab ambitu & frangendo. ab eo leges iubent, in directo pedum octo esse, in anfracto 16: id est, in flexu. *Refectos.*] recreatos, refocillatos. significat enim nec minimum quidem laxamentum sibi præditum fuisse. *Ob iter.*] Annotandum, ob iter hoc loco dici, quasi ad iter seiunctim, vt duæ dictiones esse videantur. Aliàs obiter aduerbium est, significatque inter eundem, incidenter, tali de causa: quæ particula veteribus vsitata, & Plinio frequens est. *Trepidatione.*] festinatione. Virgilius Ne trepidate meas Teucrici defendere naues. *Et imus.* } Corrige, vnus. *Ruptum.* } Ruptos dicimus delassatos, & membris fractos, ex diutino scilicet labore. Apud Plinium non pauca ruptis & conuulsis medicamenta sunt tradita: aliàs ruptis dicuntur, vestibus laceratis, pannosi, sentique. Hinc illud amphibolon apud epigrammatarium poetam: Qui sanet ruptos, dic mihi Galle quis est? Nam cum de morbi genere loqui videatur, signat festiuiter ruptos, hoc est habentes vestem laceram, & rupto panno discissam, nulla medela, nulloque medico posse sanari. *Frustra pascemus.*] ex Catonis præcepto, qui boues vetulos, armenta reiuicula, oues reiuiculas, seruos senes, morbosos, & si quid aliud infructuosum super sit, vendi iubet. Reiuicula autem, vt Catonianum verbum in transcursu explicem, dicuntur animalia, quæ morbo seniove graua reiuiciuntur, à reiuiciendo videlicet nominata. M. Varro in secundo de Re rustica: In gregibus pecuarij dilectus quotannis habendus & reiuiculae

reiciendæ, quòd locum occupant earum quæ ferre possunt fructus. *Pessimo pede.*] quasi dicat, malo omine & sinistro pede. Sicut enim dextro pede ad nos illi venire dicuntur, qui apportant quippiam boni, ita sinistro & pessimo pede, quorum aduentus infortunatus est, & calamitosus. *Vulturis pabulum.* } Apud antiquos variè declinatum hoc nomen est, nam & vultur vulturis, & vulturius recto casu, veteres diciturunt: nunc in vsu est vultur. Ennius: Vulturis in syluis miserum mandebat hominem. Catullus: Lingua exerta auido fit data vulturi. M. Tul. in oratione pro Sestio: Exierunt malis ominibus atque execrationibus duo vulturij paludati. Vultures, ut inquit Hieronymus, & ante Hieronymum Plut. & Plin. transmarina cadauera sentiunt: & triduo aut biduo illuc præuolant, ubi cadauera futura sunt. Hinc in captatores & bona defunctorum inhiantes scitissime translatum nomen. Mart. Cuius vulturis hoc erit cadaver. & illud Senecæ velut prouerbiale: Vultur es, cadaver expecta. Penna vulturina, subiecta pedibus, adiuuat parturientes. Auctor est Ambrosius, vultures non indulgere concubitu, atque sine vlllo masculorum semine concipere. Vita vulturio in confesso longa est adeò, ut vsque ad centum annos vita eorum producat. Romani (ut refert Plutarchus) vulturem in augurijs ut principalem obseruauerunt, cuius aspectu Hercules in rebus obeundis maximè lætabatur. Ex cadaueribus sibi escam quærit, nihil enim animatum interficere fertur. Græci *ύτρας* vultures appellant.

Mitissimi.] ironicos. Timor unguulas fecerat.] Ex imitatione Virgiliana ductus color, sic enim in serio opere scriptum est: Pedibus timor addidit alas. & Quintus Curtius metum vocat elegantè strenuum, propterea quòd homines ex metu fiunt strenuissimi, velocissimi que. à Thucydide quoque dictum est, Ti-

Dum secum mitissimi homines altercant de mea nece, iam & domum perueneramus: nam timor unguulas mihi alas fecerat. Tum, quæ ferebamus, amoliti properiter, nulla salutis nostræ cura, ac ne meæ quidem necis habita, comminibus adscitis, qui vulnere remanserant, dudum recurrunt, relaturi tedia (ut aiebant) nostræ tarditatis. Nec me tamen mediocris carpebat scrupulus, cõtemplatione comminata mihi mortis. Et ipse mecum: Quid has, Luci, vel quid iam nouissimum expectas? Mors, & hæc acerbissima, decreto latronum tibi compara-

gámq; significat: vt Virg. Calcémq; terit iã calce Dioues. Aucto-
ritas veterũ multa licẽter vsurpat, & variis generib. inflectit, inter
quã calx est: quã dictio modò masculino, modò fœminino ge-
nere ponitur, pro calcaneo pedis & percussione. sic Silius: Iã cã-
pos voti ferrata calce cruẽta Cornipedẽ. In quo imitatus Virgi-
liũ videtur, sic scribentẽ: Quadrupedẽmq; citũ ferrata calce fati-
gat. Notum est prouerbiũ Terentianũ: Namque insita est, ad-
uersus stimulum calces. Ductum ex illa Græca παρημία, ποδὸς κέν-
τηρα λακτιζέει: id est, cõtra stimulũ calcitrare: cuius meminit Æs-
chylus. & ab Euripe dictum est ποδὸς κέντηρα λακτιζέει θνητὸς ἀνθρώπος,
id est mortalis existẽs contra stimulũ Deo recalcitrat. *Vianũ.*] Sidonius, Apuleius, recentiorẽsq; scriptores, viãtes frequẽter vsur-
pãt pro viatoribus. In Floridis: vt fermẽ religiosis viantium mos
est. Viare verbum est, quo Ambrosius vtitur. *Veõtozem.*] me asi-
num scilicet, à quo vehatur. *Nisi.* } Lege, *nixu*, hoc est conatu &
viribus. *Destinatus.*] deligatus. destinare enim pro deligare, Apu-
leio peculiare verbum est. *Quadrupedi cursu.* } quadrante.

*Nec tamen astutule anus miluinos
oculos effugere potui. Nam ubi me con-
spexit absolutum, capta super sexum &
atatem audacia, lorumprehendit, ac
me deducere ac renocare cõtendit. Nec
tamen ego, memor exitiabilis propositi
latronum, pietate ulla commoueor: sed
incussis in eam posteriorum pedum cal-
cibus, protinus applaudo terræ. At illa
quamuis humi prostrata, tamen tenaci-
ter loro inhererat, vt me procurrente a-
liquantisper, tractu sui sequeretur. Et
occipit statim clamosis ululatibus auxi-
lium validioris manus implorare. Sed
frustra fletibus cassum tumultum com-
mouebat: quippe cum nullus adforet,
qui suppetias ei ferre posset, nisi sola il-
la virgo* captiua. quæ vocis exitu pro-
currentens, videt hercules memorandi spe-
ctaculi scenam, non tauro, sed asino de-*

Miluinus ocul-
los.] Acutissima
& perspicacissima
acie oculos signa-
re volens, milui-
nos dixit, tanquã
miluus clarissimẽ
cernat. Notatum
quidem est à scri-
ptoribus idoneis,
miluum rapacis-
simam esse & fa-
melicam semper
alitem, quã vide-
tur artem guber-
nandi nauigia do-
cuisse caudæ fle-
xibus. Traduntur
milui solstitijs af-
fici podagra. A-
quilæ, vt inquit
Plinius noster, cla-
rius quã nos
cernunt: vultu-
res sagaciũs odo-

rantur: liquidius
audiunt talpæ.
Miluinos oculos
scriptor nullus,
quod quidem
sciam, celebrat,
velut acuminè oc-
ulorum præpol-
lentes: sicut Lyn-
ceus inter homi-
nes, aquilæ inter
aves, lynces inter
quadrupedes cla-
rissimè omnium
cernere tradun-
tur. Credibile est
tamen miluo oc-
ulos clariore in-
esse, cum ex alto

speculatus deuolet ad prædam, cum pullis gallinaceis ex caelo
insidietur, & circa macella (vt docet Albertus Magnus) carnem
sectetur, & cadauera. Apud Ouidium & Higinum fabula est de
miluo iater sidera collocato. Plaut. festiuiter, nec minùs scitè
dixit, coquos esse miluinis & aquilinis unguis: significare vo-
lens, furtificas esse & rapaces coquorum manus. *Super sexum.*
Facta est anus ultra sexum muliebrem audacula & ferocula,
cum fœminæ naturaliter timidæ esse soleant. Aristot. lib 9. de
animalibus: Fœminæ omnes, inquit, minùs quàm mares sunt
animosæ, excepta panthera & vrsa: fœminæ enim his generibus
videntur esse animosiores, cum cæteris sint poculdubio mollior-
es. Verùm malitiosiores, altutiores, insidiosiores fœminæ sunt,
atque in enutrienda prole sollicitiores: mares contrà animosio-
res, ferociores, simpliciore, minùsque insidiosi. hactenus Ari-
stot. Plin. noster, illa sua breuitate inimitabili: Mares, inquit,
in omni genere fortiores, præterquàm in pantheris & vrsis. Xe-
nophon quoque in lib. qui Œconomicus inscribitur, & L. Colum-
mella, prodiderunt, sexum muliebrem iccirco tumidiorem à
natura formatum esse, quàm virilem, quoniam custodia & di-
ligentia domestica mulieribus assignantur: metus autem plu-
rimùm confert ad diligentiam custodiendi. In 26. parte sagitta-
rij mulieres habentes horoscopum, erunt viragines: hoc est, vi-
rile implentes officium, & virilitate masculina animosæ. *Exitia-*
bilis

comparata est Nec magno conatu res indiget. Vides istas ruinas proximas, & præcitas in his præminentes silices, quæ te penetrantes, quæ decideris, membratim dissipabunt. Nam & illa ipsa præclara magia tua, non vultum laborésque tibi vanum asini, verum corium non asini crassum, sed hircinis tenue membranulum circumdedit. Quin igitur masculum tandem summis arum, tuæque saluti, dum licet, consulis? Habes summam opportunitatem fugæ, dum latrones absunt. An custodiam anus semimortuæ formidabis? quam licet claudipedis tui calce unica finire poteris. Sed quò gentium capeffetur fuga? vel hospitium quis dabit? Hic quidem inepta, & prorsus asinina cogitatio: quis enim viantium, vectorem suum non libenter auferat secum.* Et alacri statim nisu locorum, quo fueram destinatus, abrumpo, meque quadrupedi cursu proripio.

Dudum.] paulò antè. *Comminata mortis.*] quam mihi comminati fuerant latrones mei. *Scrupulus.*] sollicitudo & angor. à scrupulo lapillo dictus, qui calcatus molestiam affert, & (vt inquit Donatus) nimis molestæ sunt pedibus scrupulosa viæ. *Quod istas luci.*] Lego, *Quid stas Luci?* Sermocinatio est, quam secum habet Lucius Apuleius. *Luci.* } Casus est salutatorius, quem vocatiuum vocant. Apuleium autem prænomine Lucium dici quis nescit? apud Lucian. ἀθλιε τι ἔπ' ἀφ' ἐπὶ ἐνταῦθα: γύ-
στε: σὲ δὲ γυπαὶ τέμνα δ' ἐπιήσουσιν: id est, Infelix, quid hic etiam manes? vulturibus & vulturum pullis eris sagina cœnatica. *Silices.*] Fœminino genere dixit, sicut Virg. qui ait in Bucolico ludicio: Ah silice in nuda connixa reliquit. & in sexto Æneidos: Quos super atra flex iam iam lapsura cadendi Imminet assimilis, nã vt docet Quintil. auctoritas summorum virorum pro ratione

mor excutit inertiam. Asinus ergo Apuleius ex tardo factus est ob mortis metum volaticus, contra naturam asinorum, quibus tarditas peculiatis est. Hinc optimo epitheto dixit poeta, Sæpe oleo tardi costas agitator aselli. Lucianus, ὁ δὲ τῆς θανάτου με φόβος ἀπ' ἀδύτου τῆς ὀδύνης ἔθικον: id est, timor mortis detrahit mihi sensum doloris. *Amoliti.* } remouentes, exonerantésque. Amoliri enim est tollere, abigere, remouere. inde amuleta dicta, remedia contra mala me-

est. Silex autem lapis est vulgaris, duritia indomita, quo viæ sternuntur. Vnde apud nos vsitatum verbum filicare, quod est filicibus sternere. Liu. in 10. Via à Martis filice ad Bouillas prostrata est. vbi annotandum, Liuio dictum esse à Martis absolutè, pro eo quod est, à Martis æde siue templo, quæ dicendi figura prisca vsitatissima est: vt, ad Vestæ. vt ad Veneris, ad Apollinis dixerunt, Horat. Terent. Cicero, subintelligi volentes ædem. Scribit Plin. Pyrodem primum inuenisse ignem excutere è filice, quem asseruare in fetula docuerit Prometheus: auctor est Victruuius, calcem coquendam esse de filice, tanquam ea melior sit structura. Idem lapidicinas filicis asserit duras esse: nigri scilicet auctore Plin. optimi sunt quibusdam in locis, & rubentes. *Precleara.* } Ironicòs pronūciandum. *Magia tua.* } Fotidem significat, à qua Apuleius in asinum deformatus est: nunc conqueritur, sibi quidem in ea transformatione effigiem asini & labores asininos fuisse induros: pro corio autem asini, quod crassum est & impenetrabile, cutem tenuissimam, qualis hirundiniana est, fuisse circumdatam. Attende membranulum dici neutro genere, cum in vsu quotidiano sit vt mēbrana, & per diminutionem mēbranula fœminino genere dicatur: pauca enim inueniuntur diminutiuā, vt auctor est Priscianus, quæ non seruent genera primitiuorum: vt hæc rana, hic ranunculus: hoc pistrinum, hæc pistriola: hic qualus, hoc quasillum, quod vasis genus est. Sunt qui subtilitatem animi constare putent cute, operimentisque corporum: & ea maximè bruta esse animalia, quibus crassior est pellis. Vnde asinus brutali in primis tarditate præditus videretur, cuius corium iam esse crassissimum, quod obstat spiritus innati tenuitati. *Masculum animum.*] vitilem, imperterritum, & (vt veteres dicunt) extrilidum. *Quin sumis.*] Exhortantis particula est, cuius varietates in conuertenda oratione multiplices curiosus lector agnoscat, & docet Gellius in 16. *Opportunitatem fugæ.* } Pittacus Mitylænæus, vnus ex septem sapientibus, dixit hanc sententiam, *γινώσκει τὸ καιρὸν*, quod Latine significat, Nosce tempus, siue tempestiuitatem, siue opportunitatem in rebus obeundis. Nam, vt inquit scitè Ausonius, cui non fuerit spectata opportunitas, is offensam sæpe incidit. Plaut. in Pseudolo: Ipsa mihi opportunitas non potuit opportuniùs aduenire. Item: Omnes opportunitatis articulos noui. Terent. quoque rerum omnium esse priuum tempus autumat: & à Plin nostro dictum est, Tantùm tempestiuitas etiam in rapida celeritate pollet. super qua re scripti non indiligēter in Heptalogo. *Calce vnica.* } vnico calcis icu. Modò enim non partem plantæ, sed percussionem pedum plaganque

*parum onantem, sinu serico progestans
nucleos, edulia mitiora, te meum sospi-
torem quotidie saginabo.*

ret. Opem quoque
Deam venerati
sunt, quod ipsius
ope, id est auxilio

vita constet, humanæque vitæ alimenta quaerantur: vel quod
Ops est terra, & hinc omne opus. cui feriae dedicatae dicuntur,
Opalia, qui dies erat post Saturnalia. auctor August. Lucianus
sic: *ἡ δὲ παρθένος τοῖς μὲν θεοῖς ἤνεχε το σάσσαι αὐτῶν τῆς εὐχῆς*: id est, Vir-
go quidem Deos rogabat, ut ipsam in fuga incolumem serua-
rent. *Cælum petens.*] Aristoteles in 2. de Cælo & mundo refert,
antiquos cælum Diis assignasse. Noster quoque Apuleius in
Cosmographia testatur, Deum habere in arduis arcibus. solum
consecratum, ideoque mortales cælum suspicere solent in pre-
cationibus, tanquam in domicilium Deorum ac sedem. Plin.
Sic hominum terra, ut cælum Dei. *Litatum est.*] Debet, inquit,
mala fortuna satis superque placata esse cruciatibus & ærumnis,
quas hactenus perpeffa sũ: litare enim significat, sacrificio facto
placare numen, quod aliubi copiosissime explicatum leges. Ma-
læ autem sauientisque fortunæ placatur numen calamitatibus,
cruciatibus & ærumnis: talibus enim piæminibus gaudet fortuna
durior, sicut Mars cognominatur à Græcis *αἰμύχαρης*, quasi san-
guine gaudens. Malæ autem fortunæ ara in Exquiliis consecra-
ta fuit: cuius Plin. & M. Tul. meminerunt. *Tuque præsidium.*] Ver-
ba hæc per apostrophã sunt à virgine ad asinum, quæ libertatis
salutisque suæ præsidium vocat, cum illius ope & dorso effugium
inuenerit. Apud Lucianum sic inquit: *ὡ μὲν, ἔφη, κομισθεσθε με
τὸν πατέρα, ὃ καλὸν σὺ, ἐλάθερον ἢ σὲ πατέρα ἔργου ἀφίσω, κερ-
θῶν δὲ μέδιμνος ἕσται σὺ ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τὸ ἀείρον.* i. Si me, inquit,
ad patrem pervexeris, ô formose, te liberum esse sinam, tibi que
quotidie pro prandio dabitur medimnus hordei. Est autem me-
dimnus Græcis mensuræ nomẽ, quem nostri modium interpre-
tantur, de quo Priscianus & Aufonius. *Proco.*] Qui me expetit
uxorem. Græci *μνηστῆρας* procos vocant. *Quos honores.*] Exornatio
rhetorica est, Græci isocolon vocant: à nostris dicitur compar:
hisce autem exornationibus oppidò quàm frequens est Lucius
noster. *Iubam.*] scilicet asininam. *Pectina.*] apud Plinium pecti-
nare segetem, est cratibus dentatis quasi pectinibus herbas pe-
rinde ac capillos pectere. Errant grammatici, qui autumant pe-
ctinare verbum Latinum non esse: quibus Plin. Apul. caeteri refra-
gantur, quorum auctoritas apud me pluris est quàm illorum re-
gulæ & decreta. Eleganter pectita tellus dicitur Columellæ, pro
pectinata, quàm intelligi vult discriminatam, repurgatam, &

deterfo squalore nitescentem. *Discriminabo.*] Discriminare est diuidere, & (vt inquit Donatus Virgilianus interpres in II. *Æneidos* Commentario) discriminare est propriè speciem à specie separare: vt exponas *Discriminabo* comam, discerniculo distinguam, & diuisione componam. Est autem discerniculum acus, quia capilli mulierum ante frontem diuiduntur, à discernendo dictum: de quo M. Varro sic: *Discerniculum* est, quo discernitur capillus, pecten, quòd per eum explicatur capillus. A discernendo quoque discrimen capitis deducitur, quod significat diuisionem capillorum muliebrium, atque dissepationem. de quo Ouid. *Compositum* discrimen erit, discrimina lauda. Ab hoc verbo discrimino, fit aduerbium *discriminatim*, quod significat separatim & diuisim: sicut e contrario *indiscriminatim* vsurpant eruditi, pro eo quod est promiscuè & indifferenter. *Incuria.*] negligentia. Horat. *Offendar* maculis, quas aut incuria fudit. Apud antiquos, si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, opera censoria impolitiæ notabatur, id verbum significat, quasi dicas incuriæ. Catonis Tusculani scitum illud celebratur: *Magna*, inquit, cultus cura est, magna virtutis incuria. *Caudæ*, præter hominem ac finias, sunt omnibus ferè animalibus, & oua gignentibus, setosæ, vt equis. boui caudis longissimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idem asinis longior quàm equis, sed setosus veterinis. Veterina autem dicuntur animalia, quæ vehunt, vt supra affatim explicauimus. *Compta.*] culta exornatæque. Purior lectio est *Cuncta*, vt dicat se omni diligentia perpolituram setas asininae caudæ globosas, & prorsus inenodabiles diutina incuria negligentiaque discriminandi atque expediendi. *Bullis aureis.*] Hoc in loco bullæ significantur ornamenta illa orbiculata, extuberantiaque, quibus tanquam oculis ephippia equorum & pectoralia & habena: exornari solent. Aliàs bulla tumor est momentatius in aqua, repente deficiens. Inde prouerbiū illud Varronianum, *Homo bulla est.* Bullare verbum est, quod significat bullas facere, vt apud Celsum: *Si vrina bullat.* Aliàs bulla pro gestamine & ornatu ingenuorum puerorum accipitur: super qua re in commentariis Suetonij copiosissimè annotauimus. *Inoculatum.*] Decenter dixit, quasi oculis luminosum: alludens videlicet ad bullarum effigiem, quæ veluti oculos repræsentant. Inoculare, apud scriptores agricolationis est, inserere arbores, ea insitione quæ inoculatio nominatur: quam teste Plinio docuit ipsa natura, vel (vt alij) vsus. Est autem, *Gemma* siue oculo exciso ex alia arbore, & in aliam arborem inclusa. Virg. inoculationem signat, scribes

bilis propositi.] quo scilicet proposuerant, decreuerantque me sa-
 uissimo mortis genere mulctare: cuius ego memor, nulla in fœ-
 minam pietate commoueor. *Calcibus.* } percussionibus, expone
 vt suprâ. Illud adde, quod calcem antiqui dicebant, quam nunc
 metam vocamus: & pro fine vsurpant. M. Tullius: Quando su-
 metam ab ipsa calce eius interpellatione reuocati. Huiusce rei me-
 minit Seneca libro Epistolarum moralium vndeuigesimo. *Ap-
 plaudo terræ.*] illido ad terram, opplodere enim & complodere
 significanter & propriè dicitur plausum edere, illisis inter se ma-
 nibus, & palma cum palma collata. Cæterùm cum quid allidi-
 tur ad terram, sonitum & planctum facit: propterea applodere
 eleganter dicitur, ad terram cum sonitu dare. Græci ποπύζην di-
 cunt, quod & sibilare significat. Plin. scribit, pictum fuisse poppy-
 zonta: intelligi volens, vel manibus plaudentem, vel sibilantem.
 Seneca in secundo Quæstionum: Manus inter se clausæ plau-
 sum edunt, auersæ inter se manus collisæ non plaudunt, sed pal-
 ma cum palma collata plausum facit. Græci tradunt, morem
 fuisse apud priscos ἀσεπείης ποπύζειν, hoc est, fulgetris applode-
 re siue insibilare. Hinc illud Pliniani: Fulgetras poppysmis ado-
 rare consensus gentium est: vbi poppysmi pro complusionibus
 accipiuntur. quamuis non parùm multi codices Pliniani sint, in
 quibus ita legitur, Fulgetras adorare consensus gentium est:
 omiſſa dictione illa poppysmis. & nunc quoque plerique omnes
 fulgetras signo crucis vel adorant, vel defendunt. In oratoribus
 pedibus suppositio loco & tempestiuè vsurpata laudem affert: si
 verò crebra est, inepti hominis esse dicitur. auctores Quintilia-
 nus & Cicero. *Trahit.*] tractione, dum trahitur, inhærens scilicet
 loco. *Occipit.*] incipit Lucianus tradit, vetulam cauda correpta
 asinum retētasse. *Cassum.*] inanem, irritum inefficacem: vocabulo
 ab araneorum cassibus ducto, quod sint leuis ac nullius ponderis.
 Virg. in II. dixit cassum lumine, pro priuatum: sicut Plaut. cas-
 sam dote, in Aulularia posuit, pro carentem dote. *Suppetias.*] au-
 xilia. *Capiti ia.*] Dictio est eadem formula à capta inclinata, qua
 ab empto empticius, à facto facticius significat captam, siue ca-
 ptinam: sicut empticius emptum, facticius factum. M. Varro in 3.
 de Re rustica: Hic aprum glans cum pascit empticia, facit pin-
 guem, illic gratuita exilem. Lucian. & Græci ἀχυσάτων dicunt
 capticiam. *Exitu.*] cum fine clamoris anilis. Malim legere, *exitu*,
 vt significet excitatione vocis, & inclamatione virginè procur-
 risse. *Hercules.*] Iurisiurandi aduerbium est. *Scenam.*] apparatus.
 In eodem significato superius quoque accipitur scena: translatio
 à scena histrionica, cuius apparatu spectacula exhibentur. Non

tauro.] Alludit ad fabulam Europæ, quæ tauro auecta est; quæ fabula in scenicis spectaculis Romæ edita est. *Placitis gannuibus.*] Voces, inquit, & susurros adhibebat virgo illa captiua: quibus, ut potè placentibus, reuocatus sum ab impetu fugæ, præbuique facile dorsum ascensuræ puellæ. *Gnauuer.*] strenuè ac perniciter. *Equestri celeritate.*] *Lucian.* καὶ τὸ τῆς ἵππου τῆς οὐρανίας, ἢ τῆς τῆς αἰσθητικῆς ἢ οὐρανίας ἵππου δ' ἐμῶν: id est, Ego fugæ amore & puellæ studio fugiebam cursu equino & celeritate. *Sapicule.*] sape. *Suasu.*] suasionē & incitamento. *Solum replaudens.*] terram vngula quadrupedante repercutiens: id quod fieri solet ab equo, iumento, asino, perniciter cursitantibus. *Adhinnire.*] quodam quasi hionitu respondere, recanere. Maluit autem adhinnire dicere, quàm rudere: cùm hinnire equorum sit, rudere asinorum: tanquam equinam naturam imitari: tur sitque honestius verbum. *Getæ Imperatori Romano familiare fuit hæcæ quæstiones grammaticis proponere, ut dicerent, singula animalia quomodo vocem emitterent: ut exempli causa, Agni balant, porcelli grunniunt, elephantum bariunt, ranæ coaxant, equi hinniunt.*

Spirans altius.]

Quidam legunt, *suspirans*, ut sit imitatio Virgiliana ex illo versu: *Suspirans*, imòque trahens à pectore vocem. Vtraque lectio erudita, vtraque poetica est: spirare altum is dicitur, qui cum fiducia ferociâque elatior est: suspirare altum, est, suspiria ab imis præcordiis trahere. *Opem facite.*] succurrite atque opitulamini. Veteres Iouem cognomēro Opitulum colere, quòd opem indigentibus fer-

Tunc illa, * *spirans altius, cælumque sollicito nutu petens.* Vos, inquit, superi tandem meis supremis periculis opem facite: & tu Fortuna durior iam seuerè desine: sat tibi miseris istis cruciatibus meis litatum est. Tūque præsidium meæ libertatis, meæque salutis, si me domum peruexeris incolumem, parentibusque & formoso proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebō, quos cibos exhibebō: iam primum iubam istam tuam probè perinatam meis virginalibus monilibus adornabo: frontem verò crissatam, prius decoriter discriminabo: caudæque setas incuria congestas & horridas, compta diligentia perpolibo: bullisque te multis aureis in oculatum, veluti stellis sidereis relucentem, & gaudijs popularium pomparum

rit, inter diem & noctem quodammodo iudicat. Tropicū dicitur, quòd in eo Sol verum tempus faciat: ver enim initiatur Sole in arietem ingreffo. auctor Firmicus Maternus in primo Matheseon. Prodiderunt auream habuisse pellem arietem Phryxi, propter caritatem, ad quam in Colchida profecti regio genere dicuntur Argonautæ. Eusebius chronographus affirmat, idè ariete fingi vectum Phryxum, quia naui fugit nouercales infidias, cuius insigne erat aries. *Et Arionem.*] De Arione citharædo famigerato, qui delphino vectus est, scribunt Plinius, Solinus, cæteri: copiosissime omnium Gellius & Herodotus. de quo cecinit Ouidius in secundo Fastorum: Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona tellus? Strabo vulgatæ historiæ derogans fidem à prædonibus in mari obrutum Arionem fuisse asseueranter affirmat. Sed fabulæ argumentum vel potentissimum est, quòd simulachra duo ænea ad Tenarum Laconia promontorium visebantur: delphinus vehens, & homo infidens. Prætereà affatim exemplorum est, quibus proditur, pueros à delphinis amassis per maria vectos esse: quæ fidem faciunt, vt inquit Plinius, vt credatur, Arionem quoque fidicinem interficere nauitis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblauditum vt prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum se iecisset in mare, exceptum ab vno, Tenarum in litus prouectum: pro quo facto inter sidera delphin est collocatus. Scio alias quoque causas tradi, cur delphin inter sidera figuratus sit. Sub quo sidere nati, erunt petaminarij & petauristarij, vt docet Firmicus Maternus nouissimo Matheseos volumine. sunt autem petaminarij, qui agilitate corporis quasi volare videntur: vnde & nomen. Græcè enim *πεταύροι* significat volo, volas. Significatio petaminarioiū haud multum diffidet à petauristariis, quos & petauristas appellant. De petauro quis ignorat, illa quæ traduntur à commentatoribus Iuuenalis & Martialis: nihil notius. Arion quoque nomen est equi memoratissimi præconio poetarum, cuius dominus fuit Adrastus: qui ex Neptuno & Cerere natus dicitur, humano dextri pedis vestigio. *Et uropam tanto supercubasse.* } Notissima Europæ Agenoris filia fabula est, quam Iupiter in taurum deformatus, ex Phœnice exportauit in Cretam, à cuius nomine tertia pars terrarum Europa nominatur. Hinc illud Horatianum: Tua sectus orbis Nomina ducet. Pythagoras ex ære Tarenti fecit egregiam Europæ imaginem, tauro infidentis. Historici tradunt, Europam à Cretensibus raptam esse nauis, cuius fuerit insigne taurus: idèoque fingi, à tauro auectam. Notabile illud, & ad fœmineum sexum commendan-

dum maximè pertinens, orbem terrarum à nominibus foeminarum nuncupari. Namque Asia dicta est à nympha, ex qua & Iapeto oritur Prometheus: Europa, ut diximus, ab Europa Agenoris filia, Libya, quæ est Africa, à Libya Epaphi filia. Quod si talia scirent mulieres nostri temporis, quàm insolenter gloriarentur, quàm sese iactanticulæ extollerent, quàm sibi ipsi placerent, & quotidiano iurgio viris opprobrent, quòd muliebree genus foret longè quàm virile præstantius, quòd foeminae nomen orbi terrarum indidissent? proinde viros moneo, ut hæc veluti mysteria habeant in sanctuariis, nec prodant in cœtu foeminarum, ne illæ ex insolentibus fiant insolentiores. *Mugit in bovem.*] Quando scilicet factus taurus. Europam vexit: ob id dicitur taurus inter astra esse constitutus. in cuius prima parte quicumque habuerit horoscopum, erit vates entheus, id est diuinus, & numine afflatus: quæ dictio frequens est apud scriptores. Dixit Cic. enthuasiasmos abest, pro afflatu poëtici furoris.

Hic.] id est, hæc. *Identidem.*] frequenter. *Suspiratus.* } suspiria, nomen est quarti ordinis. sic Ouid. in 14. Respicit hunc vates, & suspiratibus haustus. *Ad uivium.*] Lucianus, briuium. Græcè enim ait *διπλὴ ὁδὸς*. Apud Græcos est proverbum huic loco congruens, *ἢ τοῖς ἀεὶ μὴ*, id est, in trivio sum. Dicitur autem de his qui incerti sunt & nutabundi in negotiis obeundis, propterea quòd *ἢ τοῖς ἀεὶ* in trivio positis, nescit

Dum hic identidem puella replicat, votisque crebros intermiscet suspiratus, ad quoddam pervenimus trivium, unde me arrepto capistro dirigere dextrisum magnopere gestiebat; quòd ad parentes eius ea scilicet iretur via. Sed ego gnarus, latrones illà ad reliquas commeasse prædas, renitebar fortiter, atque sic in animo meo tacitus exposulabam: Quid facis infelix puella? quid agis? cur festinas ad Orcum? quid meis pedibus facere contendis? non enim te tantum, verum etiam me perditum ibis. Sic nos diversa tendentes, & in causa finali, de proprietate soli, imò via herciscundæ contendentes, rapinis suis onusti coràm deprehendunt ipsi latrones: & ad luna splendorem iam inde longius cognitos, risu magno salutant. Et unus è numero sic appellat: Quorsum istam festinanti vestigio lucubratis viam, nec noctis

in Georgicis: Nec modus inferere, atque oculos imponere simplex. Emplastratio eadem fermè est, quæ & inoculatio: ideoque dixit Plin. emplastri ratio ex inoculatione & ipsa nata videri potest. Palladius: Persicus, inquit, inoculari potest: quod & emplastrum dicitur. inoculatio omnium insitionum fecundissima est. *Progestans nucleos.*] Pollicetur puella, se sine vestis, & quidem sericæ, nucleos scitioris saporis gestaturâ: quibus asinum opimet, saginetque: quem eleganti vocabulo sospitorem appellat, propterea quod eam sospitauerit, salutemque eduxerit ex manibus latrocinialibus. sospitare enim salutare est, & conseruare. Ennius: Regnum nostrum sospitent, superstiterentque. Hinc Iuno sospita dicta, cuius M. Tul. Ouid. Liuius, cæteri meminerunt. Deus quoque ille genitor omnium & architectus bono epitheto dictus est sospitator, cuius nutu cuncta reguntur & conseruantur. Nucleos autem hoc in loco non tam pineos & ex nucibus intelligo, quam ex opere pistoris concinnatos à dulciario. Nuclei nucis pineæ sitim sedant, & acrimoniam stomachi, renibus & vesicæ vtilis. Græci *σπεύλου* vocant. Iuriconsultus tit. de verborum significatione inquit integros strobilos de pinu ligni appellatione contineri. *Saginabo.*] Saginarium dici voluerunt veteres, locum in quo sagina, id est pinguitudine gliscerent animalia, & opimarentur. M. Varro in tertio de Re rustica: ad saginandum, inquit, eligunt pullos circiter sexquimenses qui sunt nati, eos includunt in saginario. Nucleos autem mellitos & esculentos pollicetur asino, perinde ac humanum gustatum habenti: cum alioqui cibaria homini non faciant ad palatum asini, cui (ut inquit Heraclitus, & repetit Aristot. in 10. Ethicorum) iucundius est scenum auro.

Sed nec inter cibos delicatos, & otium profundum, viteque totius beatitudinem deerit tibi dignitas gloriosa. Nam memoriam presentis fortune mee, diuineque providentiæ, perpetua testatione saginabo: & depictam in tabula fuge presentis imaginem, mee domus atrio decabo. Visetur, & in fabulis audietur, doctorumque stilis rudis perpetuabitur historia, Asino vectore virgo regia fugiens captiuitatem. Accedes antiquis & ipse miraculis. Credemus etiam

Otium profundum.] tanquam iumentis otium sit finis beatitatis, in quo multi summum bonum posuere, & in otium tanquam portum profugerunt: quod, ut inquit Horatius, neque gemmis, neque purpura, neque auro venale est. *Non deerit dignitas.*]

Promittit asino, id quod sapientes viri in primis expectandum esse censerent, otiosam scilicet dignitatem. M. Tull. in oratione pro Sestio: Id quod est præstan-

*exemplo * tuo veritatis, & Phryxum arietem supernataſſe, & Arionem delphino gubernataſſe, & Europam tauro ſupercubataſſe. Quod ſi verè Iupiter muguit in bouem, poteſt in aſino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum.*

tiffimum, maximèque optabile fanis & bonis & beatis, cum dignitate otium. *Perpetua teſtatione.*] Conſtituam, inquit, monumentum, quod perpetuè teſtetur, propagetque poſteritati hanc meam fortunam & fugam. *Arius dedicabo.*] Ex ritu inſtitutoque antiquorum, in atrio dedicaturam ſe dicit tabulam, cuius pictura exprimat aſinum virginis ſoſpitatorem. Namque apud maiores in atriiſ cereæ imagines ſingulis diſponebantur armariis. Obiter ſpectandus eſt Ouidij verſus penſulata, qui libro Amorum primo ſic legi ſolet: Tene decipiant veteris quinquatria cereæ. Quid ſint quinquatria, trivialibus quoque Grammatifſis nouiffimum eſt. Sed quam bene hoc in loco conveniat dictio hæc, non diſpicio: extortus nimirum eſt intellectus ille, qui fertur, nec elegantia poëtiæ ſatis quadrans. Quocirca ſenſu curioſè perpenſo, ita legendum opinor, Nec te decipiant veteris plena atria cereæ: hoc intellectu puro fanè & lucido. inquit Iena ad puellam, ne decipiat te amator, pro nummiſ offerens nobilitatem & ſtemmata familia, oſtentansque atria plena auroꝝ imaginibus. & ita docet, in amatore ſpectandum eſſe maſſupium, non ſtemmata. De atrio pleno fumoſis imaginibus, in hunc ſenſum M. Tull. & Seneca commemoraverunt: Repoſitorium quoque ibidem erat tabularum pictarum, quod Pinacotheca ex re dixerunt, de qua mentio apud Plinium & Varronem. Docet Viſtrunius, qua magnitudine conſtituenda ſint Pinacotheca. *Aſino vectore virgo.*] Erit, inquit, res nouis annalibus memoranda, & ſtilo hiſtorico celebranda, quod virgo euaserit captiuitatem, aſino vectore liberata. *Phryxum arietem.*] Mythici tradunt, & memorat Higini, Phryxum, & Hellen eius ſororem, arietem impoſitos, iras nouercales & paternum furorem per vndas profugiſſe: Hellen in pontum decidiſſe, à cuius nomine dictus ſit Hellespontus: Phryxum Colchos perueniſſe incolumem, & arietem Ioui immolaſſe, pellem in templo fixiſſe, & arietem ipſiſe ſſigiè ab Ioue inter ſidera conſtitutam. Eſt autè aries cælo ſignum æquinoctiale regale, à Græciſ *αἴριον* dictum: quod, cum in eo ſigno ſol fuerit,

currere tenebrosis. De Laruis ia superioribus copiosè dictum est, vnde Iarvati pro lymphatis & furentibus dicti. Lucianus: *ἡ τὰ δαιμόνια δὲ δὲ δὲ δὲ*: id est, non tu quidem dæmones extimescis: *Interisere.*] ex intervallo requisitare, aliàs totum visere. *Compendiosum.*] breue & compendiarium: aliàs lucrosum significat. *Ad tuos iter.*] Lucianus, *ἡμεῖς οὐ τοῖς οὐκείοις δὲ τοῖς ἴσοις*, id est, te tuis restitue mus. *Ictibus temperat.*] Si quem pœniteat ictus illati, & statim expuat mediam in manum, quæ percussit, leuatur illico percussus à pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatum est, statim post tale remedium correcto animalis ingressu. Quidam è contrario aggrauant ictus ante conatum, simile modo saliuâ in manu ingesta. *Ingratis.*] non sponte, non libenter: aduerbium est. Plautus: At pol profectò ingratis. item, Hoc noctis à portu ingratis excitauit. *Occipio.*] incipio. *Claudicare.*] Lucianus dixit *ἐχλωδον*, id est, claudicabam. *Pegasi celeritatem.*] Aratus, Quid cæteri, Pegasum Neptuni & Medusæ Gorgonis filium esse dixerunt, qui in Helicone saxum vngula feriens, produxit fontem, qui ex eius nomine Hippocrene est dictus. Bellerophon tes ex hoc equo decidens, crus infregisse dicitur: equus autem subuolasse, qui inter sidera ab Ioue constitutus existimatur. De Pegasi celeritate volatica Catullus: Non si Pegaseo ferar volatu. Plinius in octauo, Pegalos pennatos equos & cornibus armatos prodidit in Æthiopia generari. Eusebius, ex auctoritate Palæphati, Pegasum scribit fuisse nauem Bellerophontis. Idem Plinius in 10. inter aues fabulosas numerat Pegalos, equino capite insignes. Lucianus in hanc sententiam, *ὕψιστον ἰππου δὲ κούρωος ἢ πτερυγὸς ἡ δα.* Sanus, inquit, equo ocyor & volaticus extitisti.

Dum sic mecum fustem quatiens benignus iocatur comes, iam domus eorū extremam loricaam perueneramus. Et ecce, de quodam ranno procera cupressus induta laqueum anus illa pendebat. Quam quidē detractam protinus, cum suo sibi funiculo deuinctam, dedere precipitē: puellāq; statim disteta vinculis, cœnam, quam postrema diligentia preparauerat infœlix auicula, ferinis inuadunt animis. Ac dum auida

Vocatur.] Corrigere, iocatur. nam per ironiam dicit, comitem illum talia secum iocatum esse. Lucianus ait, se adeo post hæc verba fustuario supplicio affectum esse, vt vlcerosus fieret. *Domus lorica.*] Obsessores urbium, ultra ia-

Atum teli fossam faciunt: eamque vallo, sudibus, turriculis instruunt, ut erumpentibus è ciuitate possint obistere: quod opus lorikulam vocant, auctor Vegetius in 4. Sæpe inuenitur in historiis, lorica urbem esse circum-

datam. Hircius in 8. commentario belli Gallici sic scribit: Hæc imperat vallo duodecim pedum muniri, loricaque pro hac ratione eius rationis inædificari. item: Pontium frontes viminea lorica munitur. Hic lorica domus significatur, non tam fossa inædificata ad domum latrocinalem muniendam, quam sepimentum atque maceria, qua septa domus erat in tuto. M. Varro in primo de Re rustica, inter sepimenta quæ tutandi fundi & villæ causa fiunt, numerat maceriam, cuius species ferè quatuor sunt: nam fit aut ex lapide, aut è lateribus crudis, aut ex terra & lapillis compositis, quod maceriæ genus informe est. In Deuteronomio sic scriptum legimus. Cum facies domum nouam, facies murum recti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruente. Hieronymus scribens contra Pelagianos recitat hæc verba. Sed pro illo, Facies murum tecti, elegantius & speciosius reposuit, Facies lorikulam tecto. Vnde fit ut lorikulam intelligamus esse murum tecti, quæ fit in circuitu domus, ne quispiam & maxime pueri, labantur in præceps. Periboli in eodem ferè significatu mentio est in Ezechiele. nam Græci *περίβολον* vocant septum, circuitumque. & ita Hieronymus peribolum capit pro lorica siue circuitu, & corona quasi quadam, quæ fit in domo, ne facilis in præceps lapsus sit. Iosephus in sexto Belli Iudaici scribit, quod templum Solomonis aramque cingebat ex pulcherrimo saxo lorica gratissima usque ad cubitum surgens, quæ populum à sacerdotibus segregabat, & gonorrheos arcebat. Sunt autem gonorrhei, ut vocabulum signat, semine fluentes: *γον* enim genitura dicitur, & *ρρη* fluo. apud Plinium gonorrhei signantur per illos, quibus (vri pleur) genitura fluit. Malè literati non gonorrheos legunt, sed Gonorrheos, corrupta dictione & significatu. *Annus pendebat.* Lucianus:

*noctis intempeſta Manes Laruásque
formidatis? An tu probiſſima puella pa-
rentes tuos interuiſere properas. Sed
nos & ſolitudini tue præſidium præbe-
bimus, & compendioſum ad tuos iter
monſtrabimus. Et verbum manu ſecu-
tus, * prehenſo loro, retrorſum me cir-
cumtorquet: nec baculi nodofi, quem
gerebat, ſuetis ictibus temperat. Tunc
ingratis ad promptum ræcurrens exi-
tium, remiſcor doloris vngule, & oc-
cipio nutanti capite claudicare. Sed ec-
ce (inquit ille qui me retraxerat) rur-
ſum titubas & vacillas? & putres iſti
tui pedes fugere poſſunt, ambulare ne-
ſciunt? At paulo antè pinnatam Pegafi
vincebas celeritatem.*

qua via ire de-
beat. Dextror-
ſum. } ad dextram
partem. Horatius:
Ille ſiniſtorſum,
hic dextrorſum.
Gnarus. } ſcius &
callens. Expoſula-
bam.] Conquere-
bat, ſubaccuſa-
bam. expoſtulare
enim eſt, vt inquit
Donatus, conquæ-
ri apud illū ipſum
qui peccauerit: po-
ſtulare, de illo a-
pud adulterum.
eodémque ſigni-
ficatu poſtulatío
& expoſtulatío v-
ſurpantur. *Mes*

pedibus.] vt ſcilicet pedes mei te ducant perditum in manus la-
tronum. *In cauſa finali.* } Verba ſcitè & conducenter uſurpat Iu-
riſconſultorum, apud quos tituli ſunt finium regundorum,
familix herciſcundæ, & qui ſit proprietarius, & qui fructua-
rius. Actio in agris vectigalibus & inter eos qui uſumfru-
ctum habent, vel fructuarium, & dominum proprietatis vicini
fundi, & inter eos qui iure pignoris poſſident, competere poteſt.
In finalibus quæſtionibus (vt inquit Papinianus) vetera monu-
menta ſequenda ſunt. Familix verò herciſcundæ nomen dicitur
hæreditatis diuidendæ, vbi familia accipitur pro pecunia & re-
bus hæreditariis. quod ducent iuriſconſulti, titul. de verbo-
rum ſignificatione, allegantes legem 12. Tabularum, cuius hæc
ſunt verba: agnatus proximus familiam habeto: hoc eſt, hæredi-
tatem. In eadem ſignificantia dictum eſt illud ab A. Gel. Fami-
liam pecuniãque ſuam prandiorum gurgitibus proluiffent. In
eodem ſignificatu apud Terent. quoque familiam dici reperies.
Per familix herciſcundæ actionem, vt inquit Vlpia, diuiditur hæ-
reditas, quæ quidem actio proficiſcitur ex lege 12. Tabularum.
Namque hæredibus volentibus à concione diſcedere, neceſſariū
videbatur aliquam actionem conſtitui, qua inter eos res hæredi-
tariæ diſtribuerentur. Sicut ergo inter litigatores de proprietate

soli litigatur, sicut quæstiones finales existunt inter cohæredes de familia herciscunda, hoc est hæreditate diuidenda, ita festi-
 ter decentique translatione inquit Apuleius se contendisse cum
 puella de via herciscunda, cum illa dextrorsum tenderet, hic ve-
 rò sinistrorsum. Tota res est ex verbis iuris civilis scienter apré-
 que translata. Festus Pompeius erectum dici tradit, à coercendo
 dictum. Vnde & herciscundæ, inquit, & ercisci videor legisse
 apud M. Tul. ercium tieri: quod & legi potest ercisci, ex hac Fe-
 sti auctoritate. cuius verbum corrigo, vt pro erectum legas er-
 cium. Herceus verò Iupiter, dictus ex eo quòd intra consepra &
 penetralia domi colitur, quem & penetralem vocant. Græcè Ἡραε
 dicitur septum. De Ioue Herceo, Ouid. Lucanus, cæteri. *Ad Lunæ
 splendorem.*] Lucianus, *ἢ πρὸς θεὸν ἔθις πρὸς τὸν σεληνῶν ἰγνασαν τοῖς
 δυστυχῆς ἀρχαλοτοῖς:* id est, Et procul statim ad Lunam cognoue-
 re infœlices captiuos. *Appellat.*]alloquitur. Aliàs appellare ver-
 bum est creditoris, quo debitorem super debita pecunia compel-
 lat. Apud Columellam Alphius scenerator dixisse seuerissimè fer-
 tur, Optima nomina non appellando fieri mala: vbi nomina pro
 debitoribus accipiuntur. *Lucubratissiam.* } quasi nocturno tem-
 pore ad lucubrationem conficiatis. Docet Columella, quemad-
 modum agricola debet ad lucubrationem vespertinam palos
 decem, vel ridicas quinque conficere, totidémque per antelucan-
 nam lucubrationem. Vocantur autè ridicæ, pedamenta, quæ opi-
 mam in vineam solent afferri ex quercu & iunipero. Aliubi cor-
 reximus mendosum Plinij locum, apud quem in 17. non ridicæ
 legebatur, sed radice. *Noctis intempesta.* } Intèpestam noctem di-
 cunt mediam & tenebrosam. Helius dicebat, intempestum esse
 id noctis tempus, quod agèdis rebus minimè idoneum est: quod
 alij concubiū appellat, quòd ferè omnes cubèt: alij, ab eo quòd
 fileretur, silentium noctis, quod Plaut. conticiniū vocat. *Laruas.*]
 Propert. libro Elegiarum quarto tradit, Manes vmbraque de-
 functorum nocturno tempore liberat vagari. Sic enim scribit:
 Nocte vagæ ferimur, nox clausas liberat vmbas. Apuleius in
 Apologetico, oppidò quàm eleganter id genus Laruas appellat
 noctium occuracula, bustorum formidamina, sepulchrorum
 terriculamenta. Plinius nocturnos terrores dicit, memoratque
 remedia. Idem Fatuos vocat, qui passim sceminarum amassan-
 duntur, quos lingua vernacula Folletos appellant. Verba Plinij
 ex 26. subscripsi: Hæc in Piceno à sceminis abigunt, quos mira
 persuasione Fatuos vocant. Hieronymus Ozellum à rusticis no-
 minari tradit, vulgus Fatuelum nuncupat. Idem Hieronymus
 Laruarum naturam esse dicit, terrere paruulos, & in angulis oc-
 currere

clianus: τὴν μὲν γράψαν δὲ εὐφροσύνην ἐν τῆς πάτρης κρημασίῳ ἐν καλαδίῳ: id est;
 Vetulam ex petra suspensam funiculo inuenimus. *Funiculo.*] Lucianus καλαδίον dicit, ita enim Græci funiculum vocant. Plinius
 eleganter pœnam laquei præposteram appellat, ex eo quòd in-
 cludatur spiritus, cui exitus est quaerendus. In quinta parte aqua-
 rij quicumque habuerit horoscopum, laqueo se suspendet. Sus-
 pendiosos vocant, laqueo nexili strangulatos. Plin. ait, laqueum
 suspendiosum circumdatum temporibus, dolorem capitis sedare.
 Infamissimum hoc genus mortis iudicauit antiquitas: ideòque
 pontificalibus libris cautum est, vt qui laqueo finiisset vitam,
 insepultus abiiceretur. *Distenta vinculis.*] τὴν δὲ ἐπαρθεῖον ἐς δὸν
 ἡγάθησαν: id est, Virginem intra domum vinculis alligauerunt.
Ferocitate. } Quid si legat, *voracitate?* vt significet, animis ferinis &
 voracitate inexplebili latrones cœnam inuasisse. Lucianus sim-
 pliciter ait, εἰ ταῦτ' ἐδίπνοιον, καὶ πότος ὡς μακρῆς, id est, Postea cœnita-
 runt, & portio erat liberalis. *In cœtu turbulento.*] Sicuti vulgus in cet-
 tum scindi solet in varias sententias, in concione populari & tur-
 bulenta: ita & latrones, in quibus nulla ratio, nullum con-
 siliū est, variis sententiis decernunt super supplicio asini & pu-
 ellæ. Loquitur autem ex forma consilij, & ritu senatus, in quo
 rogati sententias quisque censent, quid sibi & Reipub. videatur.
Vinam cremari.] Inter atrocissima genera pœnarum est ignis. Ca-
 pitalium pœnarum ferè isti gradus sunt, vt docent iuriconsulti
 Digestis de pœnis. Summum supplicium esse videtur, ad furcam
 damnatio, item viui crematio, item capitis amputatio. Vltimum
 supplicium (vt verbis Celsi vtar) mortem solam interpretamur.
 Igne cremantur plerumque serui, qui salutem dominorum infidia-
 ti fuerint: nonnunquam etiam liberti, plebeij & humiles perso-
 næ. Incendiarij capite puniuntur, plerumque viui exuruntur. Se-
 neca inter scœuitiæ commenta numerat, tunicam alimentis
 ignium illitam & intexam, quam duo terribilissimi poetæ elegan-
 tissimo vocabulo molestam appellant. ait enim Satyrographus:
 Aufi, quòd liceat tunica punire molesta. & Epigrammatarius:
 Nam cum dicatur tunica præsentem molesta, Vtè mœnum: plus
 est dicere, non facio. Idem ad hanc tunicam velut alludens inquit,
 Et scombris tunicas dabunt molestas. *Bestiis obijci.*] Inter gene-
 ra pœnarum est, ad bestias damnatio: & (vt inquit Paulus iurif-
 consultus ad bestias damnatos, fauore populi præfides dimitte-
 re non debent, Bestiarios appellant, aduersus bestias depugnantes,
 qui exhibentur in spectaculis ferarum. de quibus Seneca in
 decimo Epistolarum: Nuper in ludo bestiariarum vnus ex Germanis
 cum ad maturina spectacula præpararetur secessit ad exone-

randum corpus. Tertullianus refert in Apologetico, morem esse bestiaris, vt supremam cœnam cœnantes liberaliùs epulentur. Bestiarum meminere M. Tullius epistola quadam ad Quintum fratrem. *Patibulo suffigi.* } Famosos latrones, in his locis vbi grassati sunt, furca figendos, quàm plurimis placuit, vt despectu deterreantur alij iisdem facinoribus obnoxij, & solatio sit cognatis & affinis interemptorum. Patibuli supplicium infame est, vt docet Lactantius in quarto: quo humiles & infames affici solent. Saturnus in horoscopo: vt tradit Firmicus in quinto Matheseos, interdum causa est vt patibulo suffixus in crucem tollatur. Patibulum autem dici crucem, nemo non scit: vnde Plautinum vocabulum fit patibulum. Aliàs pro serra ponitur, qua ostia occluduntur: ab eo quòd hoc patibulo remoto, valvæ pateant. Cato patibula non tam pro serra lignea, quàm pro instrumento vindemiatorio accipere videtur, cùm scribit: Vindemia & oletate facta, patibula omnia in suo quæque loco reponenda. Vbi oletas Catoni dicitur, pro vindemia olearia. *Excarnificari.* } Tyrannica crudelitas est, tormentis & lentitudinæ mortis per carnificinam homines necare. Caligula non temerè in quenquam nisi crebris & minutis ictibus animaduvertebat: noto sanguinario præcepto, Ita feri vt se mori sentiat. Tiberius quoque Cæsar exquisitis longisque tormentis & cruciatibus excarnificatos homines necabat. *Calculo.* } sententia & suffragio, quæ per lapillos significantur. Candidus calculus datur in absolute, niger in damnatione. Ouid. morem fuisse testatur, niueis nigrisque lapillis, His damnare reos, illis absoluere culpa. Romani, auctore Dionysio, in centuriatis comitiis singulos calculos per singulas centurias ferebant, quidam fabis dabant suffragia: sicut Bononiensis senatus fabis albis suffragatur, nigris refragatur. *Ænigma illud Pythagoræ*, quo præcipiebat à fabulo abstinendum, eruditi ad hoc transferunt, vt interpretentur significare voluisse Pythagoram, abstinendum esse à Reipublicæ administratione, quæ per fabas explicatur. Calculus alio significationis diuerticulo ponitur pro supputatione calculatoria, & pro ratione accepti expensique subducta. Iuuenalis: Ponatur calculus. Collumella: Hic calculus quem posuimus. item: Vt diligens ratiocinator calculo posito videt. Sic omnis schola eruditorum loquitur. De calculo qui in vesica nascitur, diro cruciatu torquens nulli ignotum: à quo calculosi dicti, calculo laborantes, quos Græco vocabulo lithanicos appellant. Lithotomos dicitur medicus lapidis excidendi.

Tunc

Tunc vnus, * omni sedato tumultu, placido sermone sic orsus est: Nec secta collegy, nec mansuetudini singulorū, ac ne mea quidē modestia cogruit, pativos ultra modū, delictiq; seuire terminum: nec feras, nec cruces, nec ignes, nec tormenta ac ne mortis quidē maturate festinas tenebras accersere. Meis itaq; cōsilijs auscultantes, vitam puellae, sed quam meretur, largimini. Nec vos memoria deseruit utique, quod iam dudum decreueritis de isto asino, semper pigro quidem, sed manducone summo, nunc etiam mendaci ficta debilitatis, & virginalis fugae sequestro, ministroque. Hunc igitur ingulare castino placeat, totisque vacuefacto precordis, per mediam aluum nudam virginem, quam pratulit nobis, insuere: ut sola facie prominente, ceterum corpus puellae nexu ferino coërceat. Tunc super aliquod saxum scruposum, insiticiū & fartilem asinum exponere, & solis ardentis vaporibus tradere. Sic enim cuncta, quae rectē statuistis, ambo sustinebunt: & mortem asinus, quam pridem meruit: & illa morsus ferarum, cum vermibus membra laniabuntur: & ignis flagrantiam, cum sol nimis caloribus inflammabit uterum: & patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahent viscera. Sed & ceteras eius arumnas & tormenta numerate. Mortuae bestiae ipsa viuens ventrē habi-

Nec secta collegy. } Verba latronis, mira ironia pronuntiata: quibus videtur velle mitius decernere supplicium, cum decernat atrocius. Collegium intelligit latrocinale, cuius secta & decreta nil aliud sunt quam nefas & saeuitia, sanguinantēque sententiā. Ultra delicti terminum. } tanquam equus & mitis iudex censere videtur, atque ex legē praescripto, quibus cauetur, ut potius poenae molliendae sint quam exasperandae: &, ut inquit Satyricus poeta, ne sit vindicta grauior quam iniuria. Nec feras.] Repetit genera poenarum dudum annotata, Manducone. } edace, comedone, voratore. Manducū antiqui dixerunt obsonium, & māducones homines pro edacibus, qui mandones quoque & manduci nominantur.

Pomponius: Magnus manducus Camillus. M. Varro: Magnæ mandonum gulæ Mā ducatus cibus & commanducatus, non tam significatur comelus, ut vulgò est usurpatum, quàm manus, & dentibus comminutus, masticatúsque, qui deinde pro medicamento imponi solet, & pro fartura ingeri. Ita Plinius, ita M. Varro, ita omnes loquuntur, qui eruditè, purè, Latine loquuntur. *Virginalis fugæ sequestro.* } Sequester est medius inter duos altercantes, & (ut vulgò dicitur) mediator, à sequendo dictus: quod eius qui electus sit, ut docet Aulus Gellius utraque pars fidem sequatur. Marcus Varro sculnam appellat. Launius quoque scribit, sequestrem vulgò dici sculnam, quasi sculnam, à sequendo. Quod apud sequestrem depositum erat, sequestropositum, per aduerbium dicebatur. Pacem sequestram dixit poëta, inducias intelligi volens. Papinius in Thebaide: Vbi tunc fidei pacisque sequestra Mater eras? Sequestraria dicitur iureconsultis actio, de eo quod sequestro deponitur. Nunc asinus eleganter dicitur sequester fugæ virginalis, tanquam virgo fugiens illum sequuta sit, eiusque fidei fugam suam commiserit. Quod Apuleius dicit sequestrum & miniltrum, Lucianus Græcè dixit, *σχηρῆτιον καὶ δίακονον. Vacuefacto.*] exinanito, euiscerato, & (ut eruditi loquuntur) exenterato: exenterare enim est intestina educere, detraheréque, quæ *ἐντερον* vocant. Hinc translatione decentissima, exenterare marsupium dixit Plautus, pro vacuefacere pecunia detracta, tanquam numi intestina sint crumenæ. Lucianus, *καὶ τὰ μὲν ἐχέται παρὰ τὴν ἐξω βάλανον*: id est, viscera omnia eiicianus. *Prominentem.*] apparentem, & extra corium asininum, ne scilicet suffocetur incluso intus meatu. Lucianus, *τὴν καρδίαν ἐξω τῶ ὄνου περιέχειν. Nexu ferino.*] vinculo corij asinialis. *Scruposum.*] plenum scrupis. A lapillorum duricia, meretrices scrupæ dictæ Plauto, quas intelligi voluit contemptibiles. Idem more suo ludens ait, Meus scruposam victus com meat viam. *Infiticium & fartilem.*] Obserua miram scriptoris in verbis elegantiam. Nihil potuit inueniri significantius, quàm asinum infiticism dicere, & fartilem, in quo puella inserta sit &

fit & inclusa. De infiticio sat notum. fartilis verò is dictus est, qui instar farciminis impletur ac farcitur. Farturam appellat M. Varro in altilibus. Fartores apud Terentium, qui farcimina faciunt. fartilia apud Plin. pro turundis, quibus farciunt & saginant aues, à farciendo. Quod autem dixi fartilia pro turundis poni, scito turundas dici panificia & bucceas, quibus farciunt altilia ad saginam. M. Varro: Gallinas, inquit, farciunt turundis hordeaciis. M. Cato loquens de farciendo palumbo sic scribit: Dum poteris facere turundas ex aqua, des escam temperatam. Apud eundem emendanda est, ut opinor, dictio, sic scribentem paulò superius: Polline vel farina hordeacea còspersa curandas facit. Ego emendo, Turundas faciat, pro curandas. Turunda eidem Catoni significat linamentum illud ex filis, quod in fistulam & vlcus immitti à medico solet: vulgus imperitum tistam vocat, Cornelius Celsus linamentum. Verba Catonis sunt hæc: Et si fistula erit, & turundam non recipiet. Et hoc metaphoricòs dictum: nam sicut turunda farcitur auis, sic linamento illo farcitur fistula & vulnus. Dicitur autem fartilis & farfalis, ex cognatione quæ est inter literam T & S, ut merito merso, pulso pulso. Apicius leporem farfilem, pullum farfilem, sepiam farfilem, aliòsque cibos esculentos farfiles appellat: quibus scilicet infarciuntur & conduntur intus condimenta, ceteraque id genus gulæ irritamenta. Prisci porcum Troianum decenter vocarunt farfilem, & quasi aliis animabus inclusis gravidum, ut ille equus Troianus gravidus armatis fuit. *Solis vaporibus.*] Lucianus, à quo hæc eadem omnia memorantur, Græcè dicit, *θερμοπάτω ήλιος*, id est soli feruētissimo. *Vermibus.*] Lucianus, *ή τής σκιάλης προυρμένη*, id est, & vermibus cruciata. Scoleca Græci vermem vocant, & *σκωλάκιον* vermiculum. Vnde scolecia dicta æruginis genus, ex eo quod contrahat se in vermiculorum speciem, cuius meminit Plinius in trigésimo quarto. *Vultures.*] Græcè dicuntur gypes. Ægyptij literis hieroglyphicis volentes exprimere naturam, figurabant vulturem, de quo Ammianus Marcellinus sic scribit: Per vulturem naturæ vocabulū pandunt: quia mare nullos posse inter has alites inueniri, rationes memorant physicæ. *Naves æstuant.*] puella naribus & anhelatione fœtorem cōtrahet ex animale. fœtor enim (ut medici tradunt) res vna est ex proster nentibus naturam mortalium. Ex immundicia cloacarum & fœtore pestilentiam gigni, tradunt iurisperiti. *Inedia diutina.*] Terribilissimum genus mortis est, famæ mori, si Græcis camænis habemus fidem, clamitantibus, *λίμη οικτισθον δανεϊν*, fame miserissimum est mori. Ab Ezechiele sagittæ famis moriferæ dicuntur

tur: à Plinio mors famis dira nominatur. Quibus inedia mori consilium est, hi septimo demum die mortem oppetunt. Plinius tamen auctor est, durasse plerosque ultra undecimum. *Lethali fama.* } Corrigo fame, vt exponas mortifera fame, ex diutina inedia conficietur, & lentissima tabe absumetur. Parasitus Plautinus festiuiter appellat esuriales ferias, quibus scilicet ab edendo feriatum sumus. Item parasitus alter famem fuisse matrem sibi suspicatur, propterea quòd, postquam natus est, nunquam satur fuit: quam complures annos vtero suo hærere conqueritur. *Mortem sibi fabricare.* } Cùm mors finis sit ærumnarum, & requies malorum, non pauci extitere qui tædio vitæ sibi manu propria necem conscuerunt, ob ærumnosam vitam finiendam. Tiberius mortem aded leue supplicium putabat, vt mori volentibus vim adhiberit viuendi, vt cùm audisset vnum Carnulium nomine ant cipasse eam, exclamauerit, Carnulius me euasit: & precanti cuidam pœnæ maturitatem, responderit, Nondum tecum in gratiam redij. Scribit Augustinus in primo de Civitate Dei, maiorem animum meritò dicendum esse, qui vitam ærumnosam magis potest ferre, quàm fugere. Plinius existimat terram venena genuisse, misertam nostri, vt in tædio vitæ, facillimo veneni haustu extingueremur, nullo labore, similes sitientibus. Hinc accipimus, magnos Imperatores hausisse venenum sub anulo, & in promptu, vt mortem oppeterent sine cruciatu in rerum desperatione. *Non pedibus sed animis.*] Ex more Romano hoc dictum est, quo pedibus ibant in eam sententiam quam probabant. Cuius rei mentionem fecimus in commentariis Tranquilli: & hoc sæpe leges apud Liu. Cic. cæteros. Non pauci sunt, qui hinc pedarios Senatores appellatos tradunt: quia scilicet in alienam sententiam pedibus irent. Igitur ad hunc prisorum morem alludens Apuleius, dicit non pedibus sed animis concordique consensu latrones iuisse in sententiam eius, qui censuit virginem asino exenterato insuendam, & multiplici genere cruciatuum consumendam. Lucianus ait, cunctos latrones exclamasse, & acclamatione sententiam collegæ comprobauisse. Germanorum mos est in consiliis, auctore Cor. Tacito, vt si sententia displicuit, fremitu aspernentur: sin placuit, frameas concutiant, quæ sunt tela eorum. Honoratissimum assensus genus est apud illos, armis laudare. *Tam magnis.*] asininis. asinos enim auritos, & prægrandibus auribus præditos cernimus. *Deflebam cadauer.*] Lucianus: Ego me ipsum degemebam, perinde ac iam iam futurum cadauerosum. *Crastinum.*] cùm in diem crastinum distulissent asini puellæque supplicium,

A R G V M E N T V M L I B R I S E P T I M I .

Quod Lucianus vno tantum volumine complexus est, id Apuleius membratim digessit, pluribusque voluminibus latissime euagatus explicauit: ne interpretis alieni operis, sed conditor nouæ Historiæ videretur: & ut rerum varietate, quæ gratissima esse solet, lectores mulceret, caperet, oblectaret citra fastidium. Nunc itaque ut exequatur ordinem destinatum, summam argumentum proponatur huiusce septimi voluminis. *S*ub diluculum matutinum vnus latronum reliquis collegis renuntiavit, quemadmodum illa, quæ contigerant in domo Mtilonis Hypirini, latrocinia & facinora infanda imputabantur Lucio Apuleio: & quod nullus latronum super tanto scelere insimulabatur, sed solus Apuleius omnis facinoris auctor fuisse credebatur, quoniam nusquam comparebat. Quæ audiens Apuleius in asinum transformatus, secum querebatur, & medullitus ingemebat: quod pro insonte fons, pro innocente nocentissimus haberetur, nec causam suam agere posset. Inseruntur narratiunculae festinae, agasonis improbitas, & faminae fraudes graphicè describuntur.

Dies inalbebat.] Soli, cum oritur, ardens color est, postea radians, cuius ortu cuncta illuminantur, qui lucem rebus ministrat aufertque tenebras: vnde non immerito à scriptoribus lu-

lentis mundi oculus, iucunditas diei, cæli pulchritudo nominatur. Lucianus Græcè ait, ὁ ἥλιος δὲ λῶ ἐν, diluculum iam adderat. Curriculum.] Nomine curriculi, & cursus & currus ipse significantur.

VT primum tenebris abiectis, dies inalbebat, & candidum Solis curriculum cuncta collustrabat, quidam de numero latronum peruenit: sic enim mutua salutationis officium indicabat. Is in primo speluncae aditu residens, & ex anhelitu recepto spiritu, talem collegio suo nuntium fecit.

Quint. Cur. In am

nem præcipitauerunt curricula. Curriculo apud Plaut. & Gel. significat cursum. aduerbium est. *Collustrabat.* Jilluminebat, illustrabat, circumspiciebat. In hanc sententiam Virg. Postera Phœbæa lustrabat lampade ter ram. item, Omnia collustrans dixit,

M m iij

pro circumspiciens. Solis autem hoc proprium est, ut omnia videat. Vnde *αὐδὸς ὀπὴν ἐξ ἡμετέρας ὀπῶν* Græcis dictus, quasi cuncta intuens. *Spelunca.*] Domicilium latrocinale significat. *Ex anhelitu.*] Plau. in *Asinaria*: Non vides me ex cursura anhelitum etiam ducere? Anhelatores Plinio sunt suspiriosi & asthmatici, qui anhelatione laborant: quod vitij genus, ut inquit Cor. Celsus, omne in difficultate spirandi consistit: quod satis aptè dici posse suspirium, credit Seneca inquitens: Hoc animam agere est. De orthopnoea & dispnoea, quæ & ipsa anhelationis vitia sunt, annotauimus in commentariis Tranquilli. Vnde orthopnoici & dispnoici dicti, hoc morbo affecti: qui ita distinguuntur, ut orthopnoea dicatur, quando spiritus nisi recta ceruice trahi non potest: dispnoea verò modica est spirandi difficultas, neque ex toto strangulans. Hæc vocabula perperam & in doctè enuntiantur ab interpretibus Galeni, & medicis recentioribus. *Talem nuntium.*] Talem nuntiationem. Vtrunque significat nuntius, & homineum & rem. Catullus nuntia neutro genere dixit, pro re nuntiata: quod rarum repertum est.

Milonis Hypatini.] Significatur Milo hospes Apuleij, ex Hypata Thessaliæ ciuitate: cuius domum à latronibus direptam, supra copiose explicatum leges. *Turbulis.*] A turba turbula fit, & tertio diminutionis gradu turbela. Vnde in Dæmonio Socratis: Omnes, inquit, turbela tempestatésque procul à Deorum cœlestiū tranquillitate exultant. *Popularium.*] Plebeios Hypatinos intelligit: aliàs popula-

Quod ad domum Milonis Hypatini, quam proxime diripimus, pertinet, discussa sollicitudine iam possumus esse securi. Postquam vos enim fortissimis viribus, cunctis ablatis, castra nostra remeatis, immixtus ego turbulis popularium, dolentique atque indignanti similis, arbitrabar super inuestigatione facti cuiusmodi consilium caperetur: Et an, & quatenus latrones placeret inquiri: renuntiaturus vobis, ut mandaueratis, omnia. Nec argumentis dubiis, sed rationibus probabilibus, congruo cuncta multitudinis consensu, nescio qui Lucius auctor manifestus facinoris postulatur: qui proximis diebus, fictis commendaticijs literis, Miloni sese, virum commentitus bonum, arctius conciliauerat, ut esset hospitio susceptus, inter fami-*

milis-

miliares intimos haberetur. Plusculisque ibidem diebus demoratus, falsis amorib. ancilla Milonis animum inrens, ianua clausa sedulo explorauerat, & ipsa membra, in quibus omne patrimonium condi solebat, curiosè perspexerat. Nec exiguum scelerati monstrabatur indicium: quippe cum eadem nocte, sub ipso flagitij momento, idem profugisset, nec exinde usquam compareret. Nam & praesidium fugae, quo velocius frustratis insecutoribus, procul ac procul abderet sese, eidem facile suppeditasse: equum namque illum suum candidum vectorem futurum, duxisse secum. Plane seruum eius ibidem in hospitio reperiunt, scelerum consiliorumque herilium futurum indicem, per magistratus in publicam custodiam receptum, & altero die tormentis vexatum pluribus, ac penè ad ultimam mortem excarnificatum, nihil quicquam rerum talium esse confessum. Missos tamen in patriam Lucij illius multos numero, qui reum poenas daturum sceleris inquirerent.

res dicuntur, qui in administratione Reipub. ita se gerebant, ut ea quae faciebant, quaeque dicebant, multitudini iucunda esse vellent, auctor M. Tul. in oratione pro Sestio. Alias populares, sceieris participes: ut apud Salustium. lege Donatum in Phormione. Popularitas dicitur Plauto in Penulo, pro ciuilitate & iure cognationis, quae est inter populares, siue municipes & conterraneos. Arbitratur.] Spectabam contemplab. Et an & quatenus] Duo dicit, se videlicet spectasse, an placeret inquisitionem fieri apud Hyparinos super latronibus, nec ne: & si placeret, quomodo & qua lege inquireretur. Argumentis dubijs.] Cum sit argumentum, ratio probationem praestans, & rei dubiae si lem faciens ipsum sane dubium esse non debet. Dubijs enim (ut inquit Quintilianus) probari dubia qui possunt? firmissimis argumentis singulis instandum, infirmiora congreganda sunt: quae si non possunt valere pondere, valebunt quia multa sunt. Nescio qui.] Ita loqui solemus, quotienscunque de homine ignoto & ignobili atque despiciato loquimur. Plaut. Nescio quis loquitur. M. Tul. in oratione pro Sestio: Intercessit Lignus iste nescio quis, additamentum inimicorum meorum. Lucius.] Apuleius significatur.

Postulabatur.] Accusabatur. Nam post direptam Milonis domum, facile crediderunt Hypatini, auctore illius latrocinij fuisse ipsum Apuleium, ex eo quod nusquam comparebat, cum in asinum foret transfuratus. *Commendatitiis.*] Ita interpretabatur literas commendatitias, quas ab amico Demea ad Milonem detulerat, fuisse fictitias, & dolo concinnatas, ut tali vafricia Miloni fieret conciliator, & ita posset facilius facere imposturam. *Arctius.*] Arctiori vinculo amicitiae. *Falsis amoribus.*] Hypates dum habet persuasissimum, ab Apuleio direptam esse Milonis domum, ita interpretabatur, eundem simulasse amore Fotidos se teneri, ut sub hoc pretextu explorare posset cuncta Milonianae domus membra, & gazarum repositoria. *In quis.*] in quibus. *Scelerati.*] Apuleij. *Flagitij momento.*] Ita enim acciderat, ut eodem tempore Milonis domus latrociniali manu diriperetur, & Apuleius in asinum demutatus nusquam compareret: ut merito tanti facinoris auctor fuisse videretur. *Frustratis,*] elusus, deceptis. *Prasidium fugae.*] Credebatur, Apuleio post facinus patrum praesidium fugae praestitisse equum, qui & ipse a latronibus fuerat abductus, onustus praeda. *Seruo eius.*] Haec omnia videbatur esse argumenta potentissima aduersus ipsum Apuleium, tanquam facinorosi facinoris auctorem. *Herilius*] ipsius scilicet Apuleij: ab hero enim, herilia concilia dicta. *Indicere.*] Corrige, *indicere*. ut dicat, seruum Apuleij fuisse coniectum in carcerem, tanquam indicem demonstratoremque futurum scelerum ab hero Apuleio perpetratorum. *In pub. cust.*] carcerem significat, *ἡσπρωτιον* Graeci vocant. M. Tul. in 1. de diuinatione: Socrates cum esset in custodia publica. Praecipit Plato in libris de Legibus, tres carceres in ciuitatibus constituendos esse: vnum pluribus communem, in foro rerum venalium. Alterum, qui correctionis nomine nuncupetur, qualis hoc tempore apud Florentinos est, quod traduntur improbi: & illic tantisper continentur, donec meliores fiant, correctioresque, & ad bonam frugem conuertantur. Tertius carcer in media regione aedificandus est, in deserto & syluestri loco, supplicij nomine notatus. Differentia est inter publicam & liberam custodiam. Publica custodia est carcer, ut diximus: libera vero custodia significatur, quando quispiam vel in oppido, vel in aliena domo coercetur, ut liberem intra praescriptos terminos possit ambulare, nec possit effugere. Salust. in Catilina: Senatus decreuit, uti abdicatus esset a magistratu Lelulus, itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. Liu. Libera custodia haud procul a castris placere, in aliqua fida ciuitate eum seruari per belli tempus. Ligna custodia dicitur Plauto comiter & scitem, pro vinculis ex ligno factis, quibus homines coerciti custodiuntur: quales sunt numelae, boiae, compedes. Custodias vero poni apud iurisconsultos & Firmi-

Firmicum Maternum, & Suet. pro hominibus carcerarijs, qui in carcere custodiuntur, aliubi copiosè annotauimus. Nunc obiter annotandum illud Esaiæ prophetae, Sicut tugurium in cucumerario: vocabulo admodum scito custodiarium dici à Cypriano. etenim tugurium custodiae causa fit in cucumerario, id est in horto, in quo sati sunt cucumeres: vnde eleganter custodiarium dictum. *Excarnificatum.* } per carnificinae tormenta & cruciatibus discerptum, lancinatūque. Suet. in Vitellio: apud Gemonias minutissimis icibus excarnificatus atque confectus est. Cyprianus quaestionatos nouo vocabulo vocat tortos, qui scilicet habiti sunt in quaestione & tormentis. *In patriam Lu. ij.* } Madauram, Apuleij patriam. *Qui rerum.*] Emendo, reum: vt dicat, missos esse in patriam Apuleij, qui reum, hoc est nocentem Apuleium quaerent, deposcerentque ad poenam.

Hic eo narrante, veteris fortunae, & illius beati Lucij, praesentisque erumnae & infelicis asini facta comparatione, medullitūs ingemebam. Subibatq; me, non de nihilo veteris priscaque doctrina viros finxisse, ac pronuntiasse, caecam & prorsus excruciatam esse Fortunam, quae semper suas opes ad malos & indignos conferat; nec vnquam iudicio quenquam mortalium eligat: imò vero cum his potissimum diuersetur, quos procul si videret fugere deberet: quodque cunctis est extremius, varias opiniones, immò contrarias nobis attribuat; vt & malus boni viri fama gloriatur, & innocentissimus contra noxiorum ore plectatur.*

Hic.] haec. *Fa-cta comparatione.*] dum mecum, inquit, per comparationem repto, qualis tunc essem in asinum erumnosam transfiguratus, & qualis quondam fuisset fortunae opulentiis instructus, vehementer ingemiscebam. *Medullitūs*, aduerbium est, à medullis dictum. *Ennius*: Salue, qui mortalibus propinas versus flammeos medullitūs. *Subibat.*] succur-

rebat, in mentem veniebat, in memoriam redibat. *Plin. in 27.* Tantò magis adorant priscorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. *Caecam fortunam.*] *Aristoteles lib. Problematū duodeuigesimo:* Cur, inquit, diuitiae magna ex parte ab hominibus prauis potius quàm bonis habeantur? an quia fortu-

na cæca est, discernere sibi atque seligere quod melius non potest? Philosophi, ut inquit Pacuvius, fortunam insanam, & cæcam, & brutam esse perhibent. Cæcam, ob eam rem esse prædicant, quia nihil cernat quo sese applicet: insanam autem esse aiunt, quia hæc atrox, incerta, instabilisque sit: brutam, quia dignum aut indignum nequeat internoscere. M. Tul. in Lælio: Non ipsa, inquit, solum Fortuna cæca est, sed eos etiam plerumque efficit cæcos quos complexa est. Plin. in 2. Fortuna laudatur, sola arguitur, & cum conuitiis colitur, volubilsque: à plerisque verò & cæca est existimata, vaga, inconstans incerta, varia, indignorumque fautrix. In cælo, ut docet Firmicus Maternus, locus est bonæ fortunæ, & malæ fortunæ. Namque bona fortuna, quam *ἀγαθὴ τύχη* vocant, s. ab horoscopo signo collocatur: mala verò in 6. ab horoscopo signo constituitur, quæ à Græcis dicitur *κακὴ τύχη*. Tabula Cebetis Fortunam ostendit super lapide rotundo consistentem, esse cæcam, surdam & insanam: quæ oblandulans aliis facultates eripiat, aliis tradat, rursumque ab eisdem illicò auferat. Idcirco in rotundo lapide consistere fingitur, quoniã instabilia sunt eius munera. Turba fortunam circumstantes aspectu haud quaquam simili sunt, sed eorum alij lætantur & gæstunt, alij incærent & lugent. Nam qui videntur gaudere, hi quippiam à Fortuna acceperunt, à quibus etiam Bona fortuna nuncupatur: qui verò flere & manibus sublatis tristiari, hi sunt à quibus abstulit quæ antè tradiderat, à quibus Fortuna mala nominatur. Veteres teste Lactantio, simulacrum Fortunæ fixerunt cum copia & gubernaculo, tanquam & hæc opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat. Vnde poëta inclytissimus Fortunam vocat omnipotentem: & ab historico scitissimè dictum est, Fortuna in omni re dominatur. Quod si vllò vnquam tempore antehac cognitum est, Fortunam rerum humanarum dominam esse, & ambiguis passibus volubilem volaticamque, nunc maximè spectatum, nunc maximè compertum est, nihil esse tam magnum quod non possit euestigio volente Fortuna pessundari, & ex summo in imum præcipitari. Erat quinto ab hinc anno in Italia viris opibusque florente Ludouicus Sphortia ducatus Mediolanensis inclytus moderator, tam pollens, tam opulens, ut nutu hominis vel renutu fierent omnia, aut prohiberentur. Eiusdem frater Ascanius in senatu Cardinalium auctoritate & potentia haud dubiè princeps, Romanæ curiæ habenas instar aurigæ moderabatur. Deniq; hi duo fratres cunctis fermè mortalibus erant formidandi: & in primis Ludouicus Sphortia inter cæteros principes

pes famigeratos, more humani ingenij, quo plura habebat, eo ampliora concupiscens, libidine minandi animum titillante, maximum Galliarum regem Carolum multis inuitamentis in Italiam euocauit: qui ingētibz equitum pedūque copiis stipatissimus, à transgressu Alpium adusque Neapolim nullis obiectibus repagulisque transcurrit, & citra cruorem & sudorem subacta velut à truscurrente Campania est, Calabri Apulique in ditionem vltronei venerunt. Alphonfus rex Neapolitanus, viris, equis, opibus præpollens, regno exturbatus vasa collegit, & in Siciliam festinanter aufugit: totus ille tractus Italiæ dicto citius redactus est in Gallorum potestatem, afflatu Fortunæ obsecundantis. Rectè pictores & poëtæ victoriam finxere pinnatam, quòd hominum cum fortuna euntium non cursus est, sed volatus. Verùm eadē paulò mox reflante, rex Gallicanus dominationem capessere coactus est: sed *in αιματηρι*, id est, non sine sanguine. Siquidem ad Tarum amnem, qui agrum Parmensem perfluit, ancipiti, cruentoque prælio inter regios milites & Italos depugnatum est, cùm Ludouicus Sphortia, iam ex gubernatore Dux Mediolanensium factus, iam voti compos, nouam cum Venetis societatem coiunxisset, & fœdus sociale cum rege Carolo diremisset, post emissum vel eiectum ex Italia Gallorum regem: ecce noua dissidia, nouæque æmulationes inter principes populòsque Italiæ longè potentissimos gliscere cœperunt. Dux Mediolanensis Venetos superiores, Veneti ducem parem ferre non poterant: hinc alterius mali labes, hinc fax Italiae, & flagellum. Dux Venetis illudere: & cùm fœlicitatis pedisequa fit superbia, neminem vereri, leges belli & pacis cunctis mortalibus dare, Imperatorem Maximilianum inducere in Etruriam: mox modò hos, modò illos fouere, euestigio destituere, prout rebus suis conducibile arbitrabatur: cùm attonitis cunctis, & quorsum tenderent eius conatus expectantibus, Veneti odium iamdiu occultum coquentes, decreuerunt Ludouicum alterum Gallorum regem, qui Carolo defuncto successerat, sollicitare in Italiam, rati neminem ad Ducem Insubrium subuertendum esse accommodatiorem: qui & ipse priuato odio infensus Duci, & dominatum illud velut ad se iure hæreditario pertinentem reposcens, haud grauatè suscepit eam expeditionem, ad quam subditis Venetorum maximique Pontificis calcaribus atque hortamentis factus est etiam atque etiam propensior. Itaque probè callens, Italiam non aliter quàm Italicis viribus subigi posse (id quod olim Antiocho ab Annibale dictum ferunt) præfectum copiarum militarium fecit Io. Ia-

cobum Triuultium, ciuem Mediolanensem, claritudine natalium insignem, & apud populares suos fauorabilem: cuius gratia & virtus paucis ante annis cum Ludouico Sphortia formidolosa esse cœpisset, iam pridem extorris factus & domo profugus ad regem confugerat: eumque hortari & impellere non desinebat, vt bellum inferret Duci Mediolanensi, ostendens se ductore nullo negotio illum posse profligari. Igitur rex Iacobo Triuultio impulsore, consiliario, ductore, bellum absens mira celeritate atque fœlicitate confecit. Vix Galli fines hostiles inuaserant, vix machinas oppugnatorias parauerant, cum repente maximus ducum dux, audito tantum belli nomine exanimatus, Fortunæ opinor impendentem procellam metuens, habenas rerum subito reliquit, & ad Imperatorem Germanorum Maximilianum auro argentoque omnia sportato transfugit. Olim Cæsar Dictator, significare volens belli Pontici celeriter confecti victoriam, gloriabundus scripsit, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα, id est, veni, vidi, vici: Rex verò Galliarum gloriosius, dicere potest, & verius, Nec veni, nec vidi, & vici. Qui paulò post accepto tam insperatâ, tam incredibilis victoriæ nuntio, confestim cum baronibus & Regio comitatu transgressus Alpes, transiit in Italiam, oculisque iustrauit partem recens imperium, Mediolanique confedit. Verùm cum natura comparatum sit, vt quò se Fortuna inclinat, eò fauor hominum sequatur: omnes ferè Italiæ principes & reguli iuerunt salutatum officiosè & reuerenter maximum regem Gallorum, eique sunt tantam victoriam gratulati. Inter cæteros alumnus quoque meus Annibal Bentiuolus, honestissimo comitatu stipatus, est profectus: verùm (vt est in veteri Græcorum prouerbio) ἢν αἰὲν ἡ δῖστος, id est, non sine Theseo, hoc est, non sine Mimo Roscio deliciis meis, sine quo regulus Bentiuolus nil magnum inchoat: quo cum ob fidem, tum ob prudentiam & facundiam, consiliũque præsentissimum in rebus magnis, plurimum vtuntur Bentiuoli omnes, vnâ cum maximo patre clarissimi filij. Hoc inclytus Annibal comite, immò collega (causa enim Reipub. nostræ destinabantur) reuerendissimè officiosissimèque salutauit Christianissimum regem, à quo comiter & obuiis (vt aiunt) manibus exceptus, & præconio regio dilaudatus, voti compos domum remeavit. Quis quæso vnquam credidisset, Ludouicum Sphortiam, inter duces omnis maximum, inter reges famigeratum, inter mortales memoratissimum, inter homines terreũm Deum tam repente, tam inopinatò, iacturam tanti tamque opulenti ducatus esse facturum? tam subito rebus deploratis, Mediolanum, ipsamque Mediolani

arcem

arcem deserturum? quia nihil in terrarum orbe munitius: quam com meatibus copiosam, machinis repugnatoriis instructissimam, inexpugnabilem, & omnibus tormentis bellicis inuincibilem esse, sciunt omnes qui videre. Nimirum id totum Fortunæ & fato assignandum est. Fato dantur imperia & adimuntur. Fortunæ, hi ludi sunt: sola vtranque paginam facit: illi vni omnia accepta, omnia feruntur expensa. Fortuna Ludouicum Sphortiam ex fastigio excelssimo deuolutum cernulauit: quem prius non tantum vt alumnus molliter fouerat, sed vt filium iucundissimum peculiariter erexerat, illustraueratque. Exempla Fortunæ variantis innumera sunt apud priscos: quæ Dionysium, gentium quondam terrorem, Corinthi literario ludo præfecit: quæ Peseum Macedonum regem captiuum fecit, eiusque filium legitimum artem ferrariam ob quærendum docuit victum: eadem Pompeium post triumphos ex toto terrarum orbe partos, post quæ situm ex rerum gestarum amplitudine Magni cognomentum, spadonum libidini in Ægypto trucidandum tradidit. Verum hæc exempla recentissima, nulli priscorum postferenda, abundè commonefaciunt, vt Fortunæ blandienti, in rebus secundis homo nimirum nemo confidat. Namque regnum Neapolitanum (vt cætera præteream) ad eam virgine Fortunæ circumactum est, vt spatio annorum quatuor, quinque reges habuerint. quo quid mutabilius dici potest? Florentini, quorum opes diu florentissimæ viguerunt, bello externo & domestico vexati: Medices, quæ familia Florentiæ diuitiis, existimatione, claritudine multos annos primatum tenuit, in exilium missi: mutilatus Florentinorum dominatus auulsione Pisarum, quæ maritima ciuitas plurimum rebus illorum cõducebat. Nuperrimè Dux Mediolani, quo nemo maior, nemo opulentior, ex fastigio amplissimi modocussus (quæ res vix apud posteros sit fidem habitura) cogitur alias suppetias implorare. Denique per hosce annos nulla fuit ciuitas in Italia, quam non belli fulmen afflaret, & turbo percelleret. Sola fuit patria nostra immunis & exors bellicæ vastitatis, bellis vndique allatrantibus: idque factum prudentia, auctoritate, consilio illustrissimi Principis Io. Bentiuoli, qui Bononiensem Rempub. in maxima tranquillitate, nec minori dignitate florentem, diutissimè custodiuit: cui amplissima otij & pacis & opulentæ bona accepta referimus, optantes vt hic saluberrimus status permaneat inconcussus, vt optimo Principi bene Rempub. & ex vtilitate omnium regenti, Deus perpetuitatem largiatur. Publicum enim votum, est salus Principis: à quo, velut à filo, pendet salus ciuitatis: Ecce tibi cū hæc iam cõ-

didissem, nec adhuc edidissem, Dux Mediolani succinctis copiis
 militaribus reuocatus à suis, rediit Mediolanum: estque fauora-
 biliter plausibilitérque receptus à cunctis ordinibus, restitutus-
 que in pristinum fastigium: quod sanè plerisque omnibus est
 perquam iucundum. Etenim stante Mediolani Duce, stant cæteri
 Italiae reguli, Itolorum existimatio maietasque consistit ac
 floreret: illo cadente, hæc omnia similiter titubent, immò corruât
 necesse est. Itaque Deum optimum maximum precor, vt fulci-
 mentis firmissimis fulciat, & stabilimentis ineluctabilibus stabi-
 liat principatum Ducis inclytissimi Ludouici Sphortiae, vt nos
 quoque solidatim consistamus, extra omnem lapsum, titubantia-
 que periculum. Hæ rerum ambages, varietatesque tam im-
 prouisæ, tam subitæ, tam inopinatæ, euidenter comprobant Plati-
 nam illam ex Truculento sententiam: Actutum fortunæ solent
 mutarier, varia vita est. In has digressiones diuertisse, & hæc
 transeunter inferuisse, non fuerit alienum, neque intemptiuū:
 ob quotidianam Fortunæ variantis mentionem, quam cæcam
 & surdam non immeritò finxere, vt exempla vetusta & recen-
 tiora testantur: quam optimo epithetio, elegantique vocabulo e-
 xoculatam Lucius noster appellat. Exoculatus autem vt ex se-
 mita in viam regrediamur, dicitur oculis priuatus. Marcial. de-
 floculum vocat scitè & eleganter, cui defit oculus, quem luscum
 dicunt. Vetus verbum est apud iurifconsultos, Eluscare: quod si-
 gnificat, luscum facere. Sic enim scriptum legimus tit. ad legem
 Aquiliam: Aquilia teneri eum, qui eluscauerit discipulum in dis-
 ciplina. Elucificare verò, significat luce priuare. Demitor Noniū
 Marcellum, exponentem elucificare esse lucidare: idque ex aucto-
 ritate Laberij, qui ita scribit: Volo elucificare exitū ætatis meæ.
 Etenim (quod cum honore multo dictum sit Nonij Marcelli) a-
 pud Laberium elucificare accipitur contrario intellectu: non e-
 nim significat lucidare, vt ille opinatur, sed luce priuare. Est e-
 nim apud Laberium diues avarus, *avaridus* & popinationem filij
 deplorans: qui ait, velle se Democriti exemplo luminibus ocu-
 lorum priuare, ne videat filium nequitia & luxu prodigentem
 patrimonium. Laberianos versus pro testimonio citat Gellius: a-
 pud quem lucificare legitur, pro elucificare. *Eligat.* } August. in
 Ciuitate Dei: Fortuna, inquit, quæ dicitur bona, sine vlllo exami-
 ne meritorum fortuitu accidit hominibus bonis & malis: vnde
 etiam Fortuna nominatur. Quomodò ergo bona est, quæ sine vl-
 lo iudicio it ad bonos & ad malos: vt quid autem colitur, quæ
 ita cæca est passim in quoslibet incurrens, vt suos cultores ple-
 runque prætereat, & suis contemptoribus hæreat? *Cum his diuer-*
setur. }

Malis scilicet, & indignis. Extremus.] deterius & peius. *Malus boni fama.* } Præstò exempla sunt multorum qui fortificus Catones, intrinsecus Nerones sunt, & Sardanapali: qui vulgò creduntur boni, cum sint pessimi. nam multis simulationum inuolucris (vt inquit verissime M. Tul.) tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur vniuscuiusque natura, frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur: oratio verò sapissime. Item in oratione contra Pisonem: oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit: hic eos quibus erat ignotus decepit, sefellit, induxit. Milia hominum sunt, quos vt bonos atque sanctos, & vt Græci dicunt *ἀγαπᾶται τοῖς*, id est, impeccabiles fama circumfert, qui intercuribus vitis madescunt, & sub habitu ouillo lupinam occultant voracitatem. Econtrariò vir probus, innocens, iustus persæpe malè audit, & pro improbo damnatur. In hanc sententiam est illud Senecæ: Inuadit temperatissimos morbus, validissimos phthisis, innocentissimos pœna, secretissimos tumultus. Scribit Firmicus Maternus, eos qui in horoscopo habuerint hecudum, fucato affectu mentiri severitatem, vt Catonis frontem & institutum imitari videantur. Nunc dolet Lucius quòd cum ipse esset innocentissimus, pro nocentissimo culpabatur. Firmicus Maternus vsitatim fieri scribit, vt iustus mendicaret, vt sceleratus maximis honorum æmuletur insignibus:

Ego denique quem sanissimus eius *Eius.* } *Fortunæ.*
impetus in bestiam, extrema sortis qua- *Extrema sortis.*]
drupedem, deduxerat, cuiusque casus *Asinum signifi-*
etiam cuius iniquissimo dolendus, at- *cat, cuius inter*
que miserandus merito videtur, crimi- *quadrupedes ex-*
ne latrociny in hospitem mihi charissi- *trema fors est, &*
imum postulabar: Quod crimen non *in pecore vilissi-*
modò latrocinium, verum etiam parricid- *mo censetur: vt*
idium quisque rectius nominaret. Nec *de à Columella*
mibi tamen licebat causam meam de- *vilis vulgarisque*
fendere, vel unico verbo saltem de- *asinus nuncupa-*
negare. Denique, ne mala conscien- *tur. Casus.*] *Infor-*
tia tam scelesto crimini prasens vider- *fortunium suum si-*
er, silentio consentire. hac tantum im- *gnat, quo ex ho-*
patientia productus, volui dicere, Non *mine in brutum*
stis miserandus vi- *fuerat demuta-*
us: qualis casus
vel inimico & ho-
sti miserandus vi-

deri meritò posset. Confimile est illud poëticum, Vel Priamo miseranda manus. *Postulabar.* } accusabar, & culpabar. *Parricidium.* } Vtrunque, & latrocinij & patricidij crimen, atrox est ac magnum: sed atrocius & maius haud dubie est parricidium; in quo multa peccantur. nam violatur is qui procreauit, is qui aluit, is qui in sede ac domo atque in rep. collocauit. Sensus Apuleianus est: violasse ius hospitij, læsisse Iouem hospitem, hospitis domum compilasse, id non tã latrocinium nominandum, quã si & hospitem læsit, & parricida sit. *Silentio consentire.*] Taciturnitas confessionis genus est, & (vt ait M. Tul.) dum tacent, satis clamant. *Non feci.* } Longè fortissima tuendi se ratio est, vt tradit Quint. si quod obiicitur, negari potest: si dicere possumus, Non feci, non occidi. Plin. in epistolis: Præterea Celer eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, cum in comitio virgis caderetur, in hac voce perstitit: Quid feci? nihil feci. Meritò ergo Apuleius innocentia suæ conscius, ad refutandum crimen quod in fonti obiiciebatur, voluit clamitare. id verbum quod in defensione maleficij potentissimum est, scilicet Non feci. Sed cum Latinam dictionem, vt potè asinus, Latialiter enuntiare non posset, planè satis & dilucidè, boauit particulam negatiuam, quæ est Non, verbum autem Feci exprimere nequirit, & profectò ruditus asinorum Non non sonare videtur. *Præcedens.*] Signatur Non, quæ dictio præcedens & prima est in hac oratione, Non non feci. *Identidem.* } frequenter boauit, boando in clamaui. Dixit Virg. in Georg. Reboant siluæque & magnus Olympus: id est, resultant & remugiant, vt exponit Ser. Maronis interpres, qui autumat id verbum Græcum esse. *Rotunditate.*] vt videlicet os in rotunditatem conformatum, planiùs lucidiùsque verbum explicaret. *Vibrassem labia.* } Labia siue labium contorqueri, emoueri que in dictionibus atque literis enuntiantis, Nigidius, Marcianus, Gelliùsque notificant. *Quanquam.*] Legi potest, quam: vt intelligas, quam, scilicet Fortunam, non puduit fecisse me conseruum cum equo meo: & coniugem,

jugem, id est coniunctum copulatumque, & in eadem conditione coniugatum. M. Cato myrtum coniugulum appellat, intelligi volens conjugalem, à coniugiis quibus præest Venus, cuius tutelæ myrtus dicata est: vnde Venerem modò Myrteam, modò Murciam vocant.

Talibus cogitationibus fluctuantem, subit me illa cura potior, qua, statuto consilio latronum, manibus virginis decretam me victimam recordabar, ventrem crebrò suspiciens meum, iam missellam puellam parturiebam. Sed ille, qui commodum falsam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureis, quos in sinu laciniæ contexerat, quosque variis viatoribus detractos (ut aiebat) pro sua frugalitate communi conferebat arca, insit etiam de salute commilitonum sollicitè sciscitari. Cognitione quoque quosdam, immò verò fortissimum quenque, variis quidem, sed impigris casibus adoppetisse, suadet tantisper pacatis itineribus, omniumque præliorum servatis induciis, inquisitionibus commilitonū potius insisteretur, & tyrocinio novæ iuventutis, ad pristinae manus numerū Martia cohortis facies integra retur. Nā & inuitos terrore cōpelli, & volētes præmio provocari posse: nec paucos humili serviliq; vitæ renuntiātes, instar tyrānicæ potestatis, sectā suā cōferre malle. Se quoq; iādudū, pro sua parte, quendā convenisse hominē & statu procerū, & ætate iuvenē, & corpore vastū, & manu strenuū: eiq; suasse, ac deniq; persuasse, ut manus hebetatas diutina pigritia, tadē referret ad frugē meliorē;

Subij. } in memoriam venit. Cura potior.] Sibi curam vitæ & salutis, quàm famæ, potiorē fuisse ait quoniā, ut & proverbiū Plautinū est, Tunica pallio propior est: & ut inquit Gellius, nihil nobis pensius cariusque est, quā nosmetipsi: cætera extrinsecus & circa nos cruciant ac torquent, res autem vitæ intrinsecus grassantur. Parturiebam. } parturire mihi videbar ex supplicio, quod mihi latrones destinaerant: quando scilicet me inlicitiura & furtilem, puellæque prægnatione distentum, interimere decreverant. Qui commodum. } tūc tunc, id horæ. Notoriam pertulerat. } delationem, infimulationemque notificauerat, & me no-
N n ij

tatione foedissima infamauerat. Notoria hodie vulgari dictio est, & libellionibus usurpata. *Exprompsis.*] demonstratis, offensisque. *In sinu lacinae.*] Id à plebrique fieri solet, qui furtim & dissimulanter pecunias ferunt, vt in lacina vestis aureos contexant: vt qui eos viderint pannosos & mendicos existiment. *Communi arce.*] Signat arcam nummariam fuisse latrocinale collegio communem, in quam vnusquisque latronum portiunculam pecuniae ex rapto partem conferebat: sicut qui à Pythagora in cohortem discipulorum recipiebantur, quod quisque familiae pecuniaeque habebant, in medium dabant, & cohibatur societas inseparabilis: fiebatque cœnobium, hoc est contubernium. Sic scribit Hieronymus fuisse quoddam genus monachorum, qui de eo quod laborauerant, in medium partes conferre soliti sint, vt haberent alimenta communia. In actibus quoque Apostolorum scriptum legimus, quod & Augustinus memorat, solitos eos qui in contubernium recipiebantur, venditis possessionibus, pecuniam offerre ante pedes Apostolorum, & omnia habuisse communia. In castris, vt auctor est Vegetius, folles, hoc est crumenae per cohortes singulas ponebantur, in quibus depositum militare condebatur. *Instituitari.*] pergunt inquirere. *Cognito.*] cum cognouisset. loquutio elegans, & apud idoneos auctores frequens. Silius: Auditoque furens socias non defore vires: hoc est, cum audiisset. Cor. Tacitus: Deligit locum arctis faucibus, & à tergo silua clausum, satis cognito nihil hostium nisi in fronte, & apertam planiciem esse sine metu insidiarum. *Adopterisse.*] petiisse, & mortuum esse. *Adopterere* enim est, mortem oppetere. Possumus autem sic vti hoc verbo, vt per se plenum sit, & vt recipiat adiectionem. Dicimus enim *adopterit* & *oppetit*, pro eo quod est *moritur*: & *oppetit* mortem sicut *Expirat*, & animam *expirat*. *Tantisper.*] interim. Annotandum, hanc particulam *Tantisper* absolute hoc in loco positam, & plenam esse sine appendicula, accipiq; pro *interim* & *interea* consimiliter. *Liuius* in primo: Id imperium ei ad puberem aetatem incolumem

lume mansit tantisper tutela muliebri. Aliàs ferè semper connecti solet, quo ad, dum vel donec, & significat tandiu. Plaut. in *Menæchmis*: Meretrix tantisper blanditur, dum illud quod rapiat videt. A. G. l. Ut viueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio. *Inquisitionibus*.] vt noui commilitones inquirerentur pro supplemento mortuorum. Antiqui accensos vocabant, eos qui in locum demortuorum subrogabantur, qui adscriptiui siue ad scripticij nominantur: ex eo dicti, vt interpretatur M. Varro, quòd olim ascribebantur inerimes, qui succederent armatis militibus, si quis eorum deperisset. Plaut. Idem istuc aliis ascriptiuis ad legionem fieri solet. Succenturiati quoque verbo militari dicuntur, qui explenda centuriæ gratia subiiciunt se ad supplementum ordinum. Hinc illa ex Phormione à re militari scitè facta translatio: Ego insidiis hic ero succenturiatus. Eadem metaphora succenturiari ponitur pro subiicere, substituerèque quasi succedaneum. A. G. l. Præfecti popinæ negant cœnam lautam esse, nisi cum libentissimè edas, tum auferatur, & alia esca melior succenturietur. *Tyrocinio nouæ inuentutis*.] Suadebat, inquit, vt tyrones veteranis substituerentur, & vt iuuenes gladiatores in locum defunctorum sufficerentur, ad explendum pristinum numerum. Tyrocinium autem pro rudimento accipitur, non solum in disciplina militari, sed in aliis quoque rebus. Plinius eleganter tyrocinium nauium dixit. Manilius: Nec tyrocinio peccet, circûque feratur Æterna cum luce dies. Tyrones non tam noui & rudes in militia, quàm in gladiatura & latrocinio, atque aliis quoque rebus vsurpantur. M. Varro de hobus scribens: Tyronem, inquit, cum veterano adiungunt. A. Columella adolescentior canis tyrocinula dicta. Scribunt iurisperiti tit. de re militari, ignoscendum esse tyroni signoranti adhuc disciplinam. Optimi tyrones, ex præcepto Vegetij, deliguntur ex agricolis, humeris musculosis, suris expediti, non superflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis. Proceritas in tyrone non magnopere desideranda: utilius est enim fortes esse, quàm grandes. *Pristinæ manus*.] prioris multitudinis. *Martia cohortis*.] Martiam cohortem appellat bellicosam latronum manum, quorum Deus Mars est, & telum quod missile vibrant. Simul alludit ad Romanam militiam, in qua erat legio Martia exploratæ virtutis, de qua M. Cicero in quarta Antonianarum: Quid legio Martia? quæ mihi videtur diuinitus ab ipso Deo traxisse nomen, à quo populum Romanum generatum accepimus. *Inuitos*.] Ad latrocinium exercendum inuiti metu compelluntur, volentes præmio inuitan-

tur: nec parùm multi reperiuntur, qui malunt in collegio latronum tyrannica potestate dominari, quàm in vita priuata humiliter degere, atque seruiliter. Et cum duo monosyllaba orbem terrarum regant, ius scilicet & vis: apud latrones vis colitur, iurisque locum sibi vendicat ensis. Est tamen interdum cernere aliquam iuris iusticiæque adumbratam imaginem apud latrones: nam qui archipirata dicitur, nisi æquabiliter prædam disperiat, aut occidetur à suis ut inquit M. Tullius, aut relinquetur. Quinetiam leges latronum esse dicuntur, quibus pareant, quas obseruent. Itaque propter æquabilem prædæ portionem Bargulus Illyricus latro, de quo est apud Theopompum, magnas opes habuit: & multò maiores Viriatus Lusitanus, cui exercitus Romani Imperatorisque cesserunt. *Pro sua parte.*] tanquam unusquisque ex collegio latrocinali pro rata parte commilitonem parare deberet. *Et statu procerum.*] statura corporis & proceritate grandissimum. Proceritatem tyronum, inquit Vegetius, ad victoriam scio semper exactam: ita ut senos pedes, vel certè quinque & denas uncias habere probarentur. Verùm non tam staturæ ratio habenda est, quàm virium: quod & Homeri suadet auctoritas, qui Tydeum corpore quidem paruum, sed armis fortissimum fuisse significat. Statum autem pro statura dixit, sicut consuem pro tonsura. Aliàs status consistitio dicitur, à stando videlicet: inde basilicus status Plauto, pro regius magnificusque consistendi modus. Apud eundem illud prouerbiale, In statu stat senex: pro eo quod est, in procinctu est, & stat paratus. De statu oratorio, quæ res Græcè dicitur *εἰς*, & alio nomine constitutio: & de statu Reipub. & priuatæ nihil notius. Scio tibi familiarē esse, ex crebra lectione, libellum meum de Optimo statu. *Vastum.*] enormem, & magnum. Virgil. Vastumque caua trabe currimus æquor. In vsu apud auctores est vastitudo, vasticies, & vastitas, pro horrore, deserto ve contagio & desolatione. Vastitudo apud Gellium pro magnitudine ponitur, & enormitate. Vastescere verbum vetus est, significans deseri & vastari. *Persuasisse.*] Suademus facilia, persuademus difficilia: suademus monendo, persuademus perficiendo. *Pigritia.* } desuetudo, pigritia veterum parit: diutino torpore hebetatur robur corporis, & vigor ingenij: inde illud Silij sententialiter prolatum: Blandoque veneno Desidia virtus paulatim euicta senescit. & ut inquit Ouid Ignauum corumpunt otia corpus. Ideirco salubriter præcipit Pacatus panegyrista, tergendam otij esse rubiginem, & opere veterum discutiendum, ne virtus quiete languescat. Gaudent diuina perpetuo motu, & iugi agitatione se vegetat æternitas: stare Sol nescit.

nescit. *Eroganda stipi.*] *Perfuasi*, inquit, ne vellent rogando emendicare pecuniam, sed vt potius manus exerceret disciplina latrociniali: & ita aurum spoliando, rapiendo, trucidando congereret. Solent mendici & egentes eroganda stipi, id est, nummo manum porrigere. Seneca: In sublicium pontem me transfer, & inter egentes abige: non ideo tamen me despiciam, quod in illorum numero confedeo, qui manum ad stipem porrigunt. Apud Frontinum erogatorius aqua modulus, & acceptorius, inter se opponuntur: vt erogatorius, qui erogat & prabet aquam, significetur: acceptorius vero, quo accipitur. *Ascisci.*] adscribi, adsumi in numerum latrocinalem.

Tunc profectus, & paululum commoratus ille, perducit immanem quendam iuuenem, uti fuerat pollicitus, nescio an ulli presentium comparandum: nam, praeter cateram corporis molem, toto vertice cunctos antepollebat, & ei commodum lanugo malis inserpebat: sed plane * centuculis disparibus, & male confarcinatis * semamictum, inter quos pectus & venter crustata crassitie reluctabant. Sic introgressus, Anete (inquit) fortissimo Deo Marti clientes, mihi que * iam commilitones, & virum magnanimo viuacitatis volentem volentes accipitem, quam aurum manu suscipientem: ipsaque morte, quam formidant alij, meliorem. Nec me putetis egenum, vel abiectum, neve de pannulis istis virtutes meas aestimetis: nam praefui validissime manui, totamque prorsus denastavi Macedoniam. Ego sum prado famosus, Hemus ille Thracius,

Immanem.] vastitate corporis ingentem. Alias immanem dicimus foedum, truculentum, noxium. *Molem.* } vastitudinem. *Toto vertice.* } Ex Virgilio sumptum, qui ait de Turno, Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est. *Antepollebat.*] exuperabat, excellebat. *Commodum.* } tunc primum, iam iam. *Lanugo malis inserpebat.*] Vix vesticipem fuisse significat: namque vesticipes antiquitas vocat, quorum genera prima verba vestiuntur: sicut econtrario iuvenes dicti impubes, quibus

nulla vestis, id est
barba obumbrat
malas. In Apolo-
gia: inuestem à
nobis accepisti, ve-
sticipem illicò red-
didisti. Palladius:
per inuestes pue-
ros vasa curabis.
Illud Virgilia-
num, Aurea cæsa-
ries ollis, atque
aurea vestis: expo-
nunt grammati-
ci, vt vestis pro
barba intelliga-
tur, sicut illud En-

*cuius tota prouincia nomen horrescunt
patre Therone atque latrone inclyto
prognatus, humano sanguine nutritus,
interque ipsos manipulos factionis edu-
catus, heres & emulus virtutis pater-
nae. Sed omnem pristinam sociorum for-
tium multitudinem, magnasque illas o-
pes exiguo temporis amissi spatio. Nam
procuratorem Principis, ducenaria per-
functum, dehinc fortuna tristiore decus-
sum, prætereuntem coram fueram ag-
gressus. Sed rei nescenda carpo ordi-
nem.*

nianum: Quid sibi vult hæc tam longa vestis? Malæ autem infra
oculos homini tantum sunt, quas præsci genas vocabant. *Centucul-
tis.*] vestimentis versicoloribus, vilibusque pannosum, sentum,
squalidum designat. *Inter quos.*] scilicet centuculos: de quibus re-
lege, quæ annotauimus in primo commentario. Ostendit au-
tem, inter pannos malè confutos ac malè confarcinatos, pectus
& ventrem hominis vasti contineri non potuisse, quin denuda-
tum & intestum conspiceretur, cui crusta callosa esset pro tegu-
mento: id quod in rusticanis & gelicidio duratis sæpe con-
spicimus. *Crusta crassitie.*] Crusta interdum & crassitudo callosa
impenetrabilisque obducitur corporibus, quæ Ione, æstu, algore
durata sint. *Auete.*] Verbum saluatorium est, quod Græci di-
cunt *χάρειν. Martis clientes.*] Latrones salutans, honorifico voca-
bulo clientes Martis appellat, tanquam omnes in clientela Mar-
tis sint quibus dextra est & telum pro numine. Mars, Mauors, &
Mamers dictus à veteribus: vnde Mamertinis, Siciliæ populis,
inditum nomen. Mamercus quoque nomen est Oscum, eò quod
hi Martem Mamertem dicunt. *Volentes accipite.*] Hortatur latro-
nes, vt libentibus animis seipsum accipiant in cohortem: qui vi-
uacitate præditus, manu strenuus, vulnere mortisque contem-
ptor existit. *Vulnera exipientem.*] Non potuit expressius signifi-
cantiusque ostendere hominem imperterritum, ac extrilidum,
minimèque vulnerum metuentem, quàm vt diceret, libentius
excipere vulnera quàm aurum: cum mortales ferè omnes ni-
hil libentius suscipiant quàm pecuniam, cum aurum libentius
quàm

quàm Solem intueantur: cùm omnis oratio (vt inquit Ambros.) & supplicatio ad Deum aurum quærat. Qui ergo libentius vulnera quàm aurum excipit, is nimirùm spretor vulnerum, mortisque contemptor dici potest: & consequenter, in latrocinia li familia expetendus. *Formidant.*] Seneca: Metus, inquit, mortis victores gentium vincit. & vt præcipit Lucretius, est metus ille foras præceps Acherontis agendus, Qui genus humanum pernicitè subuertit. *Morte meliorem.*] Mortem scriptores bonam appellant, quoniam finis est ærumnarum, & requies malorum: vt M. Cicero latissimè explicat in Tusculanis quæstionibus. Inde à poetis dicitur mors bona. Valerius Flaccus Misericordiam parentum Mors bona: & vt inquit Plinius noster, ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura, nullum melius tempestitia morte. Præterea mors bona ex eo dici potest, quòd neminem fallit, neminem præterit, nec huic magis quàm illi gratificatur, sed æqua lance cunctos tollit. *De pannulis.*] In hanc sententiam scitum est illud Cæcilianum: Sæpe est & sub palliolo sordido sapientia. Potest (vt inquit eleganter Seneca) ingenium fortissimum sub qualibet cute latere: potest ex casa vir magnus exire: potest ex deformi humilique corpulculo formosus animus ac magnus, consimiliter potest in pannoso & sordidato corpore animus generosus ac robustus delitescere. Plin. in epistolis tradit, non paucos cultu pagano præcellentes inueniri. Itaque non est quispiam de pannoso vestitu æstimandus, sed à virtute & animi dotibus probandus: nec enim habitus virtutem dat, nec cathedra sanctificat sacerdotem. *V. alidissima ma.*] cohorti gladiatorum robustissimæ. *Præda famosus.*] Fere semper in malam partem famosus vsurpatur: vt famosus latro, famosus leno, famosus gladiator, & alia id genus. Nonnunquam cum laude famosus dicitur, vt alibi annotatur & infra ostendetur. *Hemus.*] Nomen est famosi latronis: vt apud Theopompum Bargulus Illyricus latro, vt apud nostros scriptores Viriatus Lusitanus memorantur. Liuius quoque celebrat Himasitheum archipirata Liparensium, cum quo hospitium factum est à Romanis, donaque publicè data. Alludere autem videtur ad nomen Hemi montis in Thracia, excelitate còspicui: ex cuius vertice vulgata opinio est, Ponticum simul & Adriaticum mare, & Istrum amnem & Alpes conspici posse. Ideoque Philippum Macedonum regem cupido olim cepit ascendendi in hunc montem, ad cuius verticem tertio demum die cum filio Perseo peruenit. Probus grammaticus, Virgilianus interpret, auctor est à nomine regis Hemi nuncupatū Hemum esse, à cuius sorore alter quoque mōs Rho-

dope nominetur. Rhodopem & Hemum in hosce montes transfiguratos esse fabulæ canunt & signat Ouid. in 6. Metamorphoseos his versibus: Threijciâ Rhodopen habet angulus vnus, & Hemum: Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam. Possent nomen hoc quoque deduci non in scite *δρα τῷ αἵματι*, id est, à sanguine tanquam prædoni congruat nomen sanguinolentum cum sanguine latrones gaudeant. Hinc Mars apud Græcos *αἱμοχαρής*, bono epitheto cognominatus, quasi sanguine gaudens. Aliàs Hemus nomen est Græculi histrionis, cuius meminit satyroglyphus. *Therone*.] Nomen accommodatum latroni, vt potè à feritate deductum. *θηρ* enim Græcè fera est: vnde Therodamus, quasi ferarum domitator, apud Ouid. hinc Theriotrophion dicitur Varroni, septum quo feræ inclusæ pascuntur. Virg. meminit Theronis alterius. Ex eadem origine Theriaca, Theriacique pastilli nominantur: quoniam scilicet medentur moribus ferarum, & contra venenatâ aduersantur: vel quia fiunt ex vipera, quam Græco vocabulo *θήρα* appellant: quod & Galenus indicat in libro de Theriaca (sic enim scribendum est, non tyriaca) vbi ait ex viperis fieri, amputatis vtrinque quaternis digitis: sic modò *θήρας*, id est, theres, hoc est viperæ sint vtilis. Idem tradit, theriacen esse antidotum contra deleteria, id est, contra venena & venenata. *δληθηριον* Græcè dicitur venenum. *Latrone inclyto*.] Vocabulum est ex his quæ Græci dicunt *κλειστόν*: namque inclytus cum laude vsurpatur, & cum reprehensione. A. Gellius, aliique eruditi, superlatiuum, quod est inclytissimus, vsurpant. *Manipulos factionis*.] Contubernia factionis gladiatoria: significat. Manipulus enim (si credimus Vegetio & Modesto, de re militari commentantibus vocatur contubernium, ab eo quòd coniunctis manibus dicebant. Erant autem milites decem sub vno papillione degentes, quibus vnus qui præest caput contubernij nominatur. Liuius manipuli sunt numerosiores, qui sic scribit in 7. Manipulus leues vicos milites, aliam turbam scutorum habebat. M. Varro manipulum interpretatur, quasi manus plures. Cincius libro 6. de re militari: In legione inquit, sunt centuriæ sexaginta, manipuli 30, cohortes decem. Quibus verbis indicat, manipulum duas centurias continere, constareque ex militibus ducentis. Grammatici manipulos pro signiferis accipiunt: quia sub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus, hastis sceni manipulos illigabat, & hos pro signis gerebat. Quod sensisse videtur & Ouidius, cum ait: Pertica suspensos portabat longa manipulos, Vnde manipularis nomina miles habet. Inde commanipulones dicimus, vt commili-

commilitones, in eodem manipulo commilitantes. Com-
 manipulationem dixit Spartianus; pro contubernalitate, &
 eiusdem manipuli societate & commilitio. Manipulos pro
 fasciculis manualibus poni, nemo non nouit. *Amisi.*] Lego,
amisi, hoc est perdidit: ut verbum sit, non participium. *Procu-
 ratorem principis.*] Apud Iurisperitos libro primo Digesto-
 rum titulus est, de officio procuratoris Cæsaris: ubi tradit Vl-
 pianus, quæ acta gesta que sit à procuratore Cæsaris, sic ab eo
 comprobari, atque si à Cæsare gesta essent. Claudius Cæsar
 (ut refert Cor. Tacitus) procuratoribus suis omne ius tradidit,
 paræmque vim in rebus peragendis eorum esse voluit, ac si
 ipse statuisset. Procuratoris nomine (docet M. Tullius in ora-
 tione pro Cecinna) appellatur nostri iuris vicarius, qui negotio
 nostro præpositus est. Ulpianus libro tertio Digestorum: Pro-
 curator, inquit, est, qui aliena negotia mandato domini admi-
 nistrat. *Ducenaria perfunctum.*] Legimus, annotauimusque apud
 Suetonium, quartam iudicum decuriam ab Augusto Cæsare
 additam esse, quæ ducenariorum vocaretur, iudicaretque de
 leuioribus summis. Ducenarij autem nominari videtur à censu
 ducentorum sestertium, cum legitimo iudici equitique sestertia
 quadringenta census fuissent. Nunc Apuleius procuratorem
 principis ducenaria perfunctum esse tradit, intelligi volens, cum
 in decuria ducenariorum iudicum olim fuisse: vel potius si-
 gnat, illum nomine Cæsaris publicanum exactoremque extitisse.
 Est autem ducenaria nomen vectigalis & tributi, quales sunt,
 centesima, quinquagesima, vigesima, & reliqua id genus: quæ ex
 auctioribus illicitis nomina publicani inuenerunt. Ego re dili-
 genter curiosèque perpensa, censeo hoc in loco primo hastatum
 denotari. Dicebatur autem primus hastatus, qui duas centurias,
 id est, ducentos milites ducebat in acie secunda, quem nunc du-
 cenarium vocant, ut Vegetius Modestusque notificant Perfun-
 ctum ducenaria dixit Apuleius, quem intelligi voluit fuisse du-
 cenarium, hoc est, præfectum duarum centuriarum: qui ducen-
 tarius in re militari erat honestissimus. Sicut autem centenarium
 dixere, quem nunc centurionem nominant: ita & ducenarium
 appellauere præfectum manipuli, quo duceni milites contine-
 rentur. Hic est intellectus, hæc significatio Apuleiani verbi: in
 quo plerique omnes cæcutiunt atque hallucinantur. *Decur-
 sum.*] Qui fuerat principis procurator & ducenarius quod aspi-
 rantis fortunæ specimen est: idem resante fortuna deuolutus de-
 cussusque est ex pristino fastigio. qualia quotidie exempla con-
 spiciuntur, quotiens voluit fortuna iocari. Solon amicos princi-

pum calculis ratiocinatorum comparare consueuerat, ut enim illi modò maiorem numerum, modò minorem significant, ita & principes, prout libitum fuerit, aliquando illustrem & inclytum amicum faciunt, aliquando obscurum & ignobilem, nunc extolentes in summum, mox in imum detrudentes. Orontes Artaxerxis gener, cum ex summo fastigio in imum cecidisset: quem admodum, inquit, calculatorum digiti nunc millenarium numerum, nunc unum tantum supputant, eodem modo regum amicos posse quandoque totum, quandoque minimum. quod Græcè dicitur, βασιλῶν φίλοι, ἢ τὸ πᾶν δὲ ὕψος, ἢ δὲ τὸ ὑλάχιστο. Itaque oppidò quàm decenter Sidonius Apollinaris consuetudinè principum flammatarum naturæ bene comparat, quæ sicut paulum à se remota illuminant, ita satis sibi admoda comburant. *Prætereunte me orato.*] Castigatior lectio est, prætereuntem principis procuratorem, vnde sibi prima mali labes extiterit.

Fuit quidam. }
 Narratio de procuratore principis, brevis lucida, probabilis, ex disciplina rhetorica. *Offi. y.*] Iulius Capitolinus officia palatina nuncupat, officiales (ut ita dicam) aulicos & imperatorios. Sic enim inquit in Galienis: Cum iret ad hortos nominis sui, omnia palatina officia sequebantur, prætores prouinciales, qui cum officio mittebantur. Officia quoque prouincialia nominantur, ut docet Donatus. In aula imperatoria erat magister officio-

*Fuit quidam multis officiis in aula Cesaris clarus atque conspicuus, ipsi etiam probe spectatus. Hunc in similitum quorundam astu, proiecit extorrem sauiens inuidia. Sed uxor eius Plotina, quædam raræ fidei atque singularis pudicitie femina, quæ decimo partus stipendio viri familiam fundauerat; * sumptis atque contemptis orbica luxurie deliciis, suuientis comes, & infortunij socia, ronso capillo, in masculinam faciem reformato habitu, pretiosissimis moniliis & auro monetalis Zonis refertis incincta, inter ipsas custodientium militum manus, & gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti salute peruiqilem curam sustinens, erumnas assiduas ingenio masculino sustinebat. Iamque plurimis itineris difficultatibus, marisque terroribus exantlans, Zacynthum petebat: quam fors ei fatalis*

*talis decreuerat temporariam sedem. Sed cum primum litus Actiacum, quo tunc Macedonia delapsi grassabamur, appulisset, nocte promoti, *tabernaculam quandam littori nauique proximam, vitatis maris fluctibus, incubabat. Inuadimus, & diripimus omnia: nec tamen periculo leui tentati discessimus. Simul nanque primum sonum inuicem matrona percepit, procurrens in cubiculum, clamoribus inquietis cuncta miscuit: milites, suosque famulos nominatim, sed & omnem viciniam suspectatum conuocans: nisi quod pavore cunctorum, quem sibi quisque metuentes delitescerent, effectum est, ut impune discederemus.*

mulatum.] culpatum, accusatumque. *Plantus:* Sic me infimulare fallum facinus tam malum. *Astus.]* In aula principum frequens est hic morbus, ut boni infimulentur, conculenturque; calumniis fufurtonum: quibus principes aures nimis patulas præbent: ubi enim calumniator & detractor in aurem facile stillauit exiguum de naturæ veneo, & morum lumine principali, viri boni summoventur, & extorres à patria eliminantur, amandantur. *Amianus Marcellinus* taxat Constantium Imperatorem, apud cuius aures nimium patulas virulentæ linguæ existimationem viri fortis inuidia graui pulsarent. Habeat itaque princeps in memoria & in pectore scitum illud Domitiani: Delatores qui non castigat, irritat. Custodiat quoque illud intra mentis penetrata, quod Alexander Magnus facere solebat: qui in iure dicundo accusatore dicente, altera manu aurem occludebat, eamque reo illibatam conseruabat. *Plotina.]* Alludere videtur ad Plotinam Augustam, Traiani Cæsaris coniugem, feminam sanctitate, probitate, & omnibus quæ in muliebrem sexum cadunt virtutibus celebratam: cuius fauore Hadrianus in interiorem Traiani familiaritatem receptus est. Eadem olim Traianum corripuit, quod calumniis suorum procuratorum prouincias diuexari permitteret. *Rare fidei.]* Versus Græcus prouerbialis signat nullam esse in

rum dictus, cuius meminit Marcellinus. *Cæsaris.]* Traianum, siue Hadrianum signat: illis enim temporibus floruit Apuleius. *Ipsi probe spectamus.]* Principis est virtus maxima, nosse suos: ut inquit Epigrâmatarius poeta. & profecto decet bonum principem, spectatos exploratosque habere mores aulicorum, ne lupi sub habitantium delitescerent obrepant. *Insi-*

fœmina fidem, *καὶ γὰρ γυναιξὶ πίστιν ἐκένευσεν*, id est, In fœminis
 fidem credere non licet. Præceptum est Æsopi fabulatoris: *τῆ γυναικὶ μηδὲ ποτ' ἐπιστάσης ἀπὸρήτα*, id est, fœminæ nunquam arcana
 credideris, *κουρὸν γὰρ τὸ τῆς γυναικὸς ὄρα φέλον*. infidum enim est ge-
 nus fœminarum. Vetus prouerbiū est, Nec mulieri nec gremio
 credi oportere: propterea quòd mulier incerti & leuis ani-
 mi est: & plerunque in gremio posita, cùm in obliuionem vene-
 runt exurgentium, procidunt. Magna ergo est fœminæ laus, quæ
 à fide & pudicitia commendatur: cùm pleræque omnes infidæ
 sint, & impudicitia infamia pulsentur. Doctissimi viri vox est,
 pudicitiam in primis esse fœminæ retinendam, qua amissa om-
 nis virtus ruit. In hac muliebrum virtutum principatus est pudici-
 tia: pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redi-
 mit, exornat pulchram: bene meretur de maioribus, quorum san-
 guinem furtiua sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de
 matre erubescendum, nec de patre dubitandum est: bene in pri-
 mis de se, quam à contumelia externi corporis vindicat. auctor
 diuus Hieronymus lib. i. contra Iouinianum. Thucydides optimam
 esse cęset mulierem, de qua minimus apud extrarios sermo ha-
 beatur: existimans, probæ mulieris nomen perinde ac corpus, in-
 tra domesticos parietes contineri oportere. Contra Gorgias Leō-
 tinus cęset, mulieris non solum formam, sed egregium quoque no-
 men & formam, debere apud plurimos esse vulgatam: quod & Plu-
 tarchus probat in lib. de Virtutib. mulierum. *Decimo partus stipē.*
 Notat Plotinam decies peperisse. Plin. memorat, Corneliam Grac-
 chorum matrem duodecies, Agrippinam Germanici nouies pe-
 perisse. Celebratur & Eutyche fœmina, quòd enixa sit triginta
 partus, & mortua à viginti liberis rogo illata. Stipendium autem
 partus dixit, ex translatione militari. Milites. n. stipendiosi (sic e-
 nim appellantur, qui multa stipendia fecerunt) solent ex numero
 stipendiorum mereri prærogatiuas veteranorum, & privilegia:
 & vt in Codice Imperatorio scriptum annotauimus, viginti sti-
 pendia militem faciunt veteranum, & vacationem militiæ præ-
 stant. Vxorem ducendam Plato præcipit gratia liberorum: suffi-
 cientem autem filiorum numerum esse duos, matrem scilicet, &
 fœminam, in II. de Legibus. *Viri familiam fundauerat.* Platonica
 lex filios duos satis esse præscribit ad familiam fundandam. Quan-
 tō igitur futura maiori domus illa fundatur, in qua quinquies
 numerus filiorum Platonius multiplicatur? Iurisperiti excusa-
 tionē dant parentibus, numero filiorum quinq; subnixis. *Extorre.*
 exulem, extra terram & genitale solum eiectum, eliminatum-
 que: sicut enim exul extra solum, sic extorris extra terram nomi-
 natur.

natur. A. Gel. Exul extorrisque esto. Virg. Finibus extorris, exponit Seruius, extra suas terras, remorus. *Sumptis.* } Corrigo *Sprenis.* Lequiturenim, Atque contemptis. *Vrbica luxuria.*] M. Tul. in oratione pro Roscio Amerino: In vrbe, inquit, luxuries creatur, ex luxuria existat auaritia necesse est, ex auaritia erumpat audacia. Ab vrbe vrbicus, vrbianus, vrbicianus deriuantur. Vrbicianos autem milites dici inuenio apud auctores, non tam eos qui vrbani essent, & Romani, quàm qui ad vrbem. Ab vrbe quoque vrbicarius dictus. vnde vrbicaria procuratio à iuriconsultis tit. de minoribus vsurpatur: quam vrbianam intelligi volunt. *Fugientis comes.*] Magna fceminæ laus, quæ fugientem maritum & extortem comitata sit: namque maritorum calamitates materiam præbent vxoribus nominis æterni comparandi. Nec enim Alcestis, nec Penelope, vt inquit Aristoteles in secundo Oeconomico, tantam sibi gloriam comparassent, si cum fortunatis viris vixissent: verùm Admeti & Vlyssis infortunia parauerunt illis memoriam sempiternam. Celebrant historici Hypsicrateam Mithridatis regis vxorem vel (vt quidam tradunt) pellicem, quæ Persico habitu induta, & in habitum virilem reformata, tonsis capillis victum à Cn. Pompeio Mithridatæ, per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili secuta est: cuius tanta fides, maximum fuit solatium, & iucundissimum lenimentum marito, ærumnarum aggeribus presso: qui eam ob virilitatem & audentiam, masculino nomine Hypsicratem appellabat. Hypsicrateam imitata Plotina hæc est, quæ tonso capillo virum mentita, coniugem comitata est in exilium euntem, impauida, imperterrita, & quædam quasi virago tolerans ærumnas acerbas. Versus Græcus est *μαγειριάς ης*, id est, proverbialis, *μαγειριάς ης οίκιας*, Vxor bona domus est fundamentum. Fœlices nimirum viri illi sunt quib. vxores tales cõtingerunt. Quod ad me attinet, nulli marito inuideo vxoriam beatitatem: habeo enim vxorem ex animi mei sententia. *Auro monetali.* } Periphrasticòs & per circumlocutionem, significat nummos aureos, qui & aureoli nuncupantur. Consimilis est illa apud Satyrogaphum circumscriptio pecuniæ: Concisum argentum in titulos, facièsque minutas. Aurum autem monetale dictum, ab eo quod cuditur in monetam, & figuratur variis formis. Tradunt iuriconsulti, Triumuiros monetales constitutos esse, qui præessent monetæ cudendæ. Monetarios appellant signatores cussoresq; monetæ. Firmicus Maternus: Habentes, inquit, horoscopum sub cygno, erunt monetarij. *Zonis refertis.*] In libro Annotationum latissimè explicauimus, morem prisorum

fuisse, ut zonas nummis refertas haberent. Vnde apud Tranquilegitimus, Vitellium zonâ se aureorum plena cinxisse. & Caius Gracchus orator: Zonas, inquit, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. Spartianus quoque auctor est; Pescennium Nigrum Imperatorem Romanum iussisse, ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellum. Quinetiam Lampridius Alexandrum Romanum dicere solitum refert, Miles non timet nisi vestitus & satur, & habens aliquid in zonula. In hanc sententiam est illud Horatianum. Ibit eò quòvis qui zonam perdidit, inquit. Vbi exponit Porphyrio, milites viaticum in zona portare solitos. Consimiliter Plutarchus in Demetrio memorat, Sosigenem aureos nummos habuisse in cingulo militari pro viatico. Hanc zonam aureo moneta refertam signat Iuvenalis illo versu: Obrutus & zonam Iava morsuque tenebit. In quo commentatores per incuriam hallucinantur, nihil suspicantes subesse doctrinæ remotioris. Evangelica lex præcipit, ne æs, hoc est pecuniam in zonis habeamus. *Incincta.* } Sicut inaudire, inobscurare, accipiuntur pro simplici verbo apud eruditos: sic & incingere dicimus, pro cingere incincta, pro cincta. M. Tul. in nona Philippica: Nulla eius legationis posteritatem inobscurabit obliuio. Apul. aliubi inconcupiscendam amicitiam dixit, pro concupiscendam & id genus sexcenta alia apud auctores idoneos inuenite est. Plin. 30. Vipera inassata iocinerum doloribus medetur. Idem Inalpinos populos dicit, quos vulgò Alpinos vocant. *Ingenio masculo.* } Virili scilicet, & imperterrito, neque ærumnis succumbenti. *Exantlatis.*] exuperatis exhaustisque. *Zacynthus petebat.* } Ante Ætoliâ Zacynthus insula est libera, prope Cephalleniam, Ithacam, & Dulychium: quæ omnes insulæ sub Ulyssis ditione fuisse memorantur. Plin. in 4. Zacynthus fertilitate præcipuam fuisse cum oppido magnifico tradit, quæ aliquando appellata Hyrie sit. Homer. in Catalogo, οἶον Ζακύνθου ἔχου. In insulas autem relegari deportarique solitos damnatos, testis est antiquitas: quæ pœna ob hoc insularis dicta. Marcellianus: Nec strepente vllò, nec obistente, insulari pœna mulctati sunt. Cor. Tacitus, plenum exiliis mare decenter dixit, propter insulas, in quas deportabantur, relegabanturque. Apud iurisconsultos inter pœnas est insulæ deportatio, quæ pœna (ut inquit Vlpia.) adimit civitatem. Relegatorum duo genera sunt. Sunt quidam, qui in insulam relegantur: & sunt, quibus simpliciter provinciis interdicitur. In insulam relegare præfides provinciæ possunt. *Temporariam sedem.*] Quidam relegantur in perpetuum, quidam ad tempus: ut docet Vlpia. tit. de interdictis. Hic tempo-

temporaria relegatione & exilio significat procuratorem principis esse mulctatum. Pli. theatrum M. Scauri temporarium appellat, quod ad tempus extructum fuit, cuius sedes perpetuò mansura non erat. Temporariæ amicitia dicuntur vulgares ab eruditis, quæ non sunt perpetuæ, sed ad tempus: quandiu scilicet fortuna est secunda. De quibus Seneca hæc refert: Hæ amicitia sunt, quas temporarias populus appellat. Qui causa vtilitatis assumptus est, tandiu placebit, quamdiu vtilis fuerit. Florentes amicorum turba circumfidet, circa euerfos ingens solitudo est: Temporaria Græcorum ingenia scitissimè appellat Q. Curtius quasi temporis seruitia, & fortunæ obsecundantia. Temporius aduerbium, quod significat maturius ac tempestiuus: cuius contrarium est Serius. Columella in nono: ante crepusculum gallinæ, inquit, cibi spe temporius ad officinam redeant. Ouidius: Modò surgis eoo Tēporiūs celo modò seriūs incidis vndis. *Litus Actiacum.* } Actium Epiri promontorium & oppidum est, cum templo Apollinis nobili: vnde Actiacum litus dictum. Locus est inclytus testimonio eruditorum, & Augusti Cæsaris victoria, vbi nauali prælio M. Antonium Cleopatramque detexit: & vt Actiæ victoriæ memoria celebrator, in posterum esset, urbem Nicopolim apud Actium condidit, id est, victoriæ ciuitatem, ludosque illic quinquēnales instituit: qui instar sunt Olympiorum, & actia cognominantur, quorum meminerunt Strabo, Tranquillus, cæteri. Ad quos alludens poëta, scripsit in tertio Æneidos: Actiæque Iliacis celebramus littora ludis. *Appulisset.*] Appellere verbum est nauticum, & propriè dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus accessit. Virgilius: Hinc me digressum vestris Deus appulit oris. Appellere quoque dicuntur pecora ad aquam accedentia. Vnde & appulsus vsurpatus à iurisconsultis, pro ipso iure appellendi, ipsaque appulsione. *Nocte promotæ.* } altiore. Denotat noctem vel intempestam, vel concubiam. Nam id horæ nox maximè promotæ est. *Navi.*] qua aduectus erat cum Plotina maritus extorris. *Incubabat.* } cubando obtinebat, habitabatque: Aliàs incubare dicuntur hi, qui in templis Deorum dormiunt ad accipienda responsa. vt illud Plautinum ex Curculione: Incubare te satius fuerat Ioui. Item: Siquidem incubare velint qui periurauerint, locus non præberi potis est in Capitolio. Ex eodē intellectu est illud Maronianum: Pellibus incubuit stratis, somnósque petiuit. De incubatu auium, & quod gallinæ incubant oua, notius est quàm vt debeat enarrari. Incubina pro cōcubinam dixit antiquitas. *Matrona.* } Plotina. *In c. biclunam.* } dormitorium significat, de quo Plinius in trigesta-

mo scribit, Lacertam viridem in olla ante cubiculum dormito-
rij eius cui medetur, lieni remedium facere. *Suppetiatum*. } auxi-
liatum, & ad suppetias ferendas: super quo verbo in superioribus
satis multa.

Sanctissima.]
Virgilius: Túque
ô sanctissima con-
iunx, Felix mor-
te tua. Sanctum
dicimus, inuiola-
bile, & quod (vt
refert Martianus
iuriconsultus) ab
iniuria hominum
defensum atque
munitum est. San-
ctum autem di-
ctum est à sagmi-
nibus: sagmina
verò sunt herbæ,
quas legati Popu-
li Ro. ferre solent,
ne quis eos viola-
ret: sicut legati
Græcorum fe-
runt ea quæ vo-
cantur. Cerycia.
Dictio mendosa
est libro primo
Digestorum, tit.
de rerum diuisione.
Nam vbi ce-
rycia scribendum
fuit, passim scri-
ptum est cencia:
Græcè enim κηρύξ
vocatur præco &
caduceator, quod
nomen legati est,
vt aliubi docui-
mus: & κηρύξια
cerycia, insignia

Sed protinus sanctissima (vera enim
dicenda sunt) & unica fidei femina,
bonis artibus gratiosa, precibus ad Ca-
saris numen porrectis, & marito redi-
tum celerem, & aggressuræ plenam vin-
dictam impetrauit. Denique noluit esse
Caesar Hemi latronis collegium. & con-
festim interijt: tantum potest nutus etiã
magni principis. Tota denique factio-
ne militarium vexillationum indagatu
confecta atque concisa, ipse me furatus
agere solus medijs Orci faucibus ad huc
euasi modum. Sumpta veste muliebri
florida, in sinus floccidas abundante,
mitellæque textili contecto capite, cal-
ceis fœmininis albis illis & tenuibus
indutus, & in sequiorem sexum inser-
tus atque absconditus, a sella spicas or-
deaceas gerenti residens, per medias a-
cies infesti militis transibij. * Nam mu-
lierem putantes asinariam, concedebant
liberos abitus: quippe cum mihi etiam
tunc depiles gena leui pueritia splendi-
carent. Nec ab illa tamen paterna glo-
ria vel mea virtute descini, quanquam
semitrepidus iuxta mucrones Martios
constitutus: sed habitus alieni fallacia
tectus, villas seu castella solus aggre-
diens, viaticulum mihi corrafi. Et dilo-
ricatis statim pannullis, in medium pro-
fudit duo milia aureorum. & En, in-
quit,

quit, istam sportulam, immò verò dotem, vestro collegio libens, meque vobis ducem fidiſſimum (ſi tamen non recuſatis) offero: brevis temporis ſpatio lapideam iſtam domum veſtram, facturus auream. Nec mora, nec cunctatio, ſed calculus omnibus ducatum latrones: unanimis ei deſerunt: veſtremque lautiuſculam proferunt, ſumeret abiecto * centuculo diuite. Sic reformatus, ſingulos exoſculatus, & in ſummo pulvinari locatus, cœna & poculis magnis inauguratur.

quæ geſtant ca-
duceatores, vt ita
legati eſſe noſcan-
tur, vt inuiolabi-
les & ſancti ſint
mortalibus. In
cõmentariis Sue-
tonij non parum
multa tradidi-
mus, declarantes
illud Senecæ: Nõ
vis niſi Ceryx, aut
Prytanis, aut Su-
fes adminiſtrare
republicã. Hiero-
nymus ſanctos
dici autumat fi-

delium filios. Idioma ſacrarum ſcripturarum ſanctos interdum pro mundis atque purificatis nominat. Sacroſanctum verò id dicitur, quod iureiurando interpoſito eſt inſtitutum, ſi quis id violaret, vt morte pœnas penderet. Sanctuarium nuncupatur templum ipſum, vt idem Hieronymus docet. Plinius dixit, in ſanctuariis Mithridatis inuentam eſſe à Pompeio antidoti compoſitionem: vbi ſanctuaria accipi videntur pro arcanis ſanctioribus, & quæ Græci vocant *ἀρκανία*. *Bonis artibus gratioſa.*] Pleræque foeminae malis artibus & impudicitia gratioſae fiunt, & fauorabiles apud principes: hanc verò ſignat Apuleius bonis artibus, atque ſanctitate matronali iniſſe gratiam à Cæſare, impetraſſeque ab illo reditum coniugis ab exilio. Meretricum eſt, malis artibus gratiam aucupari. Matronarum eſt, bonis artibus colligere fauorem, & gratia pollere apud ſummates. Matresfamilias non tam natalium claritudo commendat, quàm bonitas & ſanctitudo. Namque vt docet Vlpianus, matremfamilias neque nuptiarum neque natales faciunt, ſed boni mores. *Aggreſſura.*] Sicut graſſatura pro graſſatione, ſic & aggreſſura pro aggreſſione dicitur. Significat autem, Plotinam impetraſſe à Cæſare, vt vlciceretur latrones pro aggreſſura, qua maritum aggreſſi inuaſerant, deſpoliauerantque. *Latronis collegiũ.*] Collegia ſi qua fuerunt illicita, mandatis principalibus & conſtitutionibus, & ſenatusconſultis diſſoluuntur: auctor Martianus iuriſconſultus tit. de collegiis illicitis: vbi ſcribit, collegiũ fieri non poſſe, niſi ex ſenatusconſulti auctoritate, vel Cæſaris. Auguſtus, vt reſert Tranquillus, collegia, præter antiqua &

legitima, dissoluit. Quod verò magis illicitum collegium sit, quàm latrocinale, non dispicio, cum factiones latronum vbique locorum dissoluendæ sint, ac exterminandæ, & si fieri potest, ad internecionem redigenda. & , vt auctor est Vlpianus, congruit bono & graui præfidi, curare vt pacata prouincia sit quam regit, vt latrones furésque conquirat & in eos animaduertat, receptorésque eorum coërceat, sine quibus diutius latro esse non potest. *Interibit.* } *Lego, interiit.* significat enim, confestim interiisse & extinctum esse collegium latronum, vbi id iussit Cæsar. Nam de principe illud Psalmographi dici potest: Ipse dixit, & facta sunt. & vt scriptum legimus in libro Esdræ: Si rex dixerit, Exterminare, exterminant: plantare, plantant: & omnes virtutes eum obaudiunt. *Nutus magni principis.*] Notissimus est ille versiculus: An nescis longas regibus esse manus? & , vt inquit Herodotus in Vrania, Regis vires supra hominem sunt, & manus prælongas: idem pollet potéstque in terris rex, quod in cælo Iupiter, cuius nutus pro lege obiectuatur. Veteres inter nutare & annuere & niectare hoc interesse voluerunt, vt nutare capitis dicatur, annuere narium vel labrorum, niectare oculorum. quam differentiam signare videtur Plantus, sic scribens in *Afinaria*: Neque illa vlli homini nutet, niectet, annuat. *Militarium vexillationum.* } Tradunt Vegetius & Modestus, vexillationes dici alas equitū, à velo, quia, scilicet velis vteretur. Verba, vt docet M. Tul. in oratore sæpe contrahuntur: vt ex vexillo velum contractum est, è maxillis mala, ex pauxillo paulum. Linius refert, ordines militares tribus ex vexillis constare: vexillus autem centum octoginta tres homines erant. Primum vexillum triarios ducebat, secundum rorarios, tertium accensos. Sunt autem rorarij, vt verbum apud historicos frequens intelligas, milites qui prælium antè committebant iaculis, quasi roratione quadam præludentes. Vnde & à rore dicti sunt: nam antè rorat, quàm pluit. *Indagatu.* } inuestigatu & inquisitione. *Confecta.*] contrucidata, extincta: conficere enim interdum est occidere, & exanimare: inde confectores bestiarum dicti, pro interfectores. M. Tul. gladiatorem confectum & saucium Catilinam appellat: translatione oppidò quàm decenti, & verbis gladiatori congruentibus. *Medius orci faucibus.* } Ille dicitur euadere ex faucibus orci, id est Plutonis, qui præter spem euadit, subduciturque à morte impendente. sic Cicero: Ex flamma atque ferro ac penè ex faucibus fati ereptam urbem, & vobis conseruatam ac restitutam videtis. *Orci autem fauces dixit, ex Virgiliانا imitatione*

tione: Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci. *Floccidos.* } A floccis, qui eminent in panno, dicti sinus floccidi. Cornelius Celsus inter signa aegroti mortifera esse dicit, si floccos colligit & de floccis in hoc significato crebra est mentio apud Plinium & ceteros. Quidam corrigunt, *flaccidos*, quasi languentes & fluxas atque laxas vestes intelligi voluerit: flaccere enim est languere. Inde in Apologia scriptum est: Oratio rebus flaccet, strepitu viget. Inde & cognomina Flaccorum, quorum scilicet aures essent flaccidæ. *Abundante.*] Quid si legas, *Vndante*? dicimus enim eleganter vestes vndantes, quæ instar vndarum fluctuant & vndantur. Alia nimium intelligitur vestis illa, quam Cymatilem ab vndis & fluctibus dicunt, quæ cymata nominantur: cuius meminit Plautus in Epidico. Namque Cymatilis vestis ex eo nomen accepit, quod fluctuum similis sit, & textura ipsa fluctus & vndas imitetur: qualia hodièque vestimenta symbalota vulgo nominant. De hac cymatili veste Ovidium intellexisse arbitror, cum ait: Hæc imitata vndas, nomen quoque traxit ab vndis. Quidam intellectum carminis Ovidiani ad cæruleum vestimentum referunt, qui color est vndarum. *Mitella.* } A mitra, quod muliebri tegumentum est, per diminutionem mitella deducitur, de qua Virgilius in ludicro poematio: Copa Syriſſa caput Graia redimita mitella. Sicut pilea virorum sunt, auctore Seruio, ita mitræ fœminarum, quas calanticas dicunt. Hinc Virg. huiusmodi ornatum in viris quasi fœmineum ac probrosum, criminatur, cum ait: Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Arabes mitrati degunt, ut tradit Plinius. *Insequiorem sexum.*] Id est, muliebrum, qui sequior est, & alius à virili. *Incertus.*] qui ignorabat, delitescens sub habitu cultuque fœmineo. Purior lectio est, *Inferius*, nam qui induit vestimenta muliebria, quasi inferitur & transfiguratur in alterum sexum. Lex Judaica, ut in Deuteronomio scriptum legimus, præcipit, ne mulier induatur veste virili, nec vir utatur veste fœminea. Probrosus enim id est, nisi quis ea causa indueret qua Euclides factitavit: qui, ut scriptores annotauere, sub noctem, priusquam ad vesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio versicolore amictus, ad Socratem è domo sua clam contra decretum Atheniensium commeabat, ut sermonum doctrinæque Socraticæ fieret vel tantillo tempusculo particeps: rursumque sub lucem milia passuum paulò amplius viginti, eadem veste illa intectus, domum redibat. Sensus est: Indutus cultu vestituque fœmineo, & ita hoc æstu ignotus euasi. Legimus apud historicos, Volusium à triumuiris proscriptum, assumpo ha-

bitu sacerdotali per itinera viasque publicas stipem emendican-
 tem, hac fallacia salutem quæ fuisse. *Per medias.*] lego, *per medias*
acies. In festis militis.] infestorum infensorumque militum: nume-
 rus singularis pro plurali. quæ locutio apud scriptores omnes fre-
 quens & peræquè decora est. Liu. Romanus bello victor. In usu
 quoque iuris frequenter, vt Caselius ait, singulari appellatione,
 cum plura generis eiusdem significare velimus. nam multum
 hominem venisse Romam, piscem vilem esse dicimus. item no-
 mine hæredis, plures hæredes continentur. *Liberos aditus.*] libe-
 rum accessum. Potes legere, *abitus*, vt sit sensus: liberam abitio-
 nem, hoc est discessum, sibi concessam fuisse à militibus, opinan-
 tibus illum ex habitu fœminam esse. Virg. Amphitryoniades ar-
 menta habitumque pararet. *Depiles genæ.*] Genas depiles dici-
 mus, læuigatas, & sine pilis: quales sunt his quos inuestes vo-
 cant. Talis autem vultus facilè fœminam mentitur, quem Ho-
 rat. decenter ambiguum appellat. *Læui.* } Prima longa tractum
 legendum & scribendum est, vt læuor pro terstitudine, & læua-
 tus pro expolito. Læuis optimo epitheto dicitur puer, & pueri-
 tia, quæ scilicet nullo barbitio, nullis pilis hirsuta est. Mart. Læ-
 uior ô conchis Galle Citheriacis. Virg. læuis ocreas dixit, pro ex-
 politas & læuigatas. *Defcivi.*] degeneraui. Populi defciscere di-
 cuntur, qui fidem fallunt, & deficiunt ab eo quem colebant. Di-
 cit se non degenerasse à gloria patris, cum plerunque (teste Ma-
 nilio) degenerent nati patribus, natique parentes. *Habitus alie-
 ni.* } vestimenti muliebris, quo fallebat oculos mortalium, & nul-
 lo quippiam suspicante impunè grassabatur, dum mulier esse cre-
 ditur. *Aggrediens.* } quasi aggressuris quibusdam & grassationi-
 bus inuadens *Viaticulum corrafi.*] Græci ephodion dicunt, quod
 nostri viaticum, & per diminutionem viaticulum: verbum Plau-
 tinum & vetus est viaticari, quod significat viaticum parare. Iur-
 isconsulti tit. de iudiciis: Futurū sit, vt impunè fraudè patiatur,
 & egestate Romæ laboret, viaticulo suo non recepto, quod ad
 sumptus pater eidestinauerit. *Corrafi.*] confeci, corripui, &
 quasi radendo abstuli. Sic & illud Terentianum, Abradi po-
 test, exponit Donatus per vim auferri. Iurisconsultus tit. de bo-
 nis damnatorum. Plerunque corrasas pecunias præfides ad fis-
 cum transmiserunt. *Diloricatis.*] discissis, diffusisque. Egesippus
 in quarto: Quicumque reperiabant, diloricabant. *Istam.* } sportu-
 lam. Qui coeunt collegium, & in sodalitiij societatem cooptan-
 tur, solent conferre pecuniam ex constituto. Quod Martianus
 notat, qui ait: Dimittit tenuioribus stipem menstruam conferre:
 & si quis in duobus collegiis fuerit, eligere eum oportet ex re-
 scripto

scripto principali, in quo magis esse velit, accepturum ex eo collegio à quo recedit, id quod ei competit ex ratione, qui communis fuerit. id nunc nomine sportulæ, & dotis significatur. Nam sicut vxor tradita dote recipitur à marito contubernium commune, sitq; particeps rei maritalis: ita latro pecuniam quasi dorem confert in collegium latronum tanquam vadem & prædam commilitii. Sportula autem, quod nemo non nouit, nomen est erogationis. Sportulantes Cyprianus eleganter appellat, sportulis accipiendis operantes. Sportulam in nuptiali quoque festiuitate dari solitã, testis est Apul. qui in Apologia ait: Ne ciues denuò ad sportulas conuolarent. De sportula quæ clientibus & affectatoribus dabatur, de qua frequens mentio apud Iuuenalem, Martialem, cæteros, copiosissimè scripsimus in Suetonij commentariis. *Facturus auream.*] Hyperbole siue superlatio est, congruens personæ latronis magnifici & iactanticuli, qui plenus gloriarum, & gladiatoria firmitatis conscius, insolenter pollicetur se domum latronum, quæ lapidea erat, & latericia, facturum auream: congestis scilicet coaceruatisque auri & diuitiarum gazis, ex latrocinatu & grassatura. *Calculis omnibus.* } Cunctorum consensu & suffragiis dux latronum designatur. Calculos autem pro suffragiis dici, supra scriptum est. & Plin. in epistolis inquit: Si modò tu fortasse errori nostro album calculum adieceris. *Ducatum.*] præfecturam latrocinalem. Inter vocabula ancipitia, & quæ utroque versum dici possunt, ducatus quoque est, qui non solum pro bono principatu primatûque, sed etiam pro malo accipitur. sicut in loco, ducatus latronum in deteriorem partem vsurpatur. honorem quoque ita veteres dixerunt, ut etiam malus honos significaretur. Metellus Numidicus: Tantò, inquit, ille vobis quàm mihi peiorem honorem habuit. quod significat, maiore vos affecit iniuria & contumelia quàm me. Ducatus militares pro præfecturis vsurpant frequentissimè scriptores idonei. Si Mars Solem in horoscopo constitutum aspexerit, auctore Materno, ducatus, imperia, potestatesque decernit. *Lauriusculam.* } splendidiorem, & quæ duci latronum conueniret. *Centuculo.* } vestimento pannoso: super cuius verbi significatu multiplici assatim scripsimus in primo commentario. *Diuite.* } Repugnantia sunt centuculus & diues, cū centuculus propriè pannosorum sit, & sordidorum. Sed nunc ex causa scripsimus diuitem centuculum nominat, quasi diuitiis fartum: ex quo scilicet, diloricatis pānulis profuderat duo milia aureo rû. *In summo puluinar.* } Plautus summi subsellij virum decenter appellat eum, qui in summo, hoc est in honoratiore loco honoris

causa discumbit: sicut e contrariò imi subsellij & imi lecti vir accipitur, pro despectissimo, vilissimòque. Legimus tamen apud priscos, medium in mensa locum honoratiorem extitisse: quod & Xenophon tradit in Pædia Cyri: & nos suo loco non indiligenter annotauimus. *Qui.*] Quando. *Cœna inauguratur.*] Sermo ductus ex sacerdotum verbis & ritu. Nam quando flamen, aut augur, aut pontifex in collegium cooptabatur, soliti erant lautiore cœna esculentiorèque sacerdotalem dignitatem auspicari. Macrobius refert, cœnam pontificis luxuriosissimam, in tertio Saturnalium, ubi ait Lentulum flaminem Martialem, quo die inauguratus est, triclinia lectis eburneis strata habuisse. percentetque edulia non parum multa ganeara, quibus cœna illa pontificum facta fuit, & instructa. Hinc ab Horat. dictum, Pontificum potiore cœnis. Hinc M. Varro in tertio de re Rustica scribit, Q. Hortensium augurali cœna primum pauones posuisse. cuius rei mentionem fecit & Plin. in 10. cuius verba cum variè legantur, varijs interpretamentis torserunt Plinianos enarratores.

Monstruosa morte.] ut scilicet virgo asino exenterato, per mediam aluum nuda infueretur: & ita fartilis asinus super saxum expositus, Solis vaporibus traderetur. *Contorta nare.*] Hic, cui ductus latronum ultro delatus est, erat maritus capticia puellæ: qua visa, ne agnoscere eam videretur, irrisione quadam & subsannatione, quasi vituperans abscessit. Nasum enim, ut inquit Plin. subdola irrisioni dicauerunt: vnde narem con-

*Tunc sermonibus mutuis de virginis fuga, deq; mea vectura, & utriq; destinata monstruosa morte cognoscit: & ubi locorum esset illa percontatus, deductusq; visa ea, ut erat vinculis onusta, contorta & vituperanti nare discessit. Et, Non sum quidem tam brutus, vel certè temerarius, inquit, ut scitum vestrum inhibeam: sed male conscientia reatum intra me sustinebo, si, quod bonum mihi videtur, dissimulauero. Sed prius fiduciam, vestri causa sollicito mihi tribuite: cum presertim vobis, si sententia hæc mea displicuerit, liceat rursus ad asinum redire. Nam ego arbitror latrones, * quique eorum rectè sapiunt, nihil anteferre lucro debere suo, ac ne ipsam quidem sepe & alijs damnosam ultionem. Ergo igitur si perdidideritis in asino virginem, nihil amplius quàm sine*

sine ullo compendio indignationem vestram exercueritis. Quin ego censeo, deducendam eam ad quampiam civitatem, ibique venundandam: nec enim levi pretio distrahi poterit talis atavula. Nam & ipse quosdam lenones pridem cognitos habeo, quorum poterit vobis magnis equidem talentis (ut arbitrator) puellam istam prestinare, condignè natalibus suis in fornicem processuram, nec in similem fugam discursuram, nonnihil etiam, cum lupanari servierit, vindictæ vobis deponsurâ. Hanc ex animo quidem meo sententiam conducibilem protuli. Sed vos nostrorum estis consiliorum rerumque domini. Sic ille latronum fisci advocatus, nostram causam pertulerat, virginis & asini sospitator egregius.

sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec surdus audire. Verbum vetus est Obbrutescere, quod significat obstupescere. Afranius: Non possum verbum facere, obbrutui. Hor. dixit bruta tellus, pro gravi & tarda, quod terræ perpetuum est. Inde bruta animalia, pro tardis & irrationabilibus. Plin. Bruta existimantur animalium, quibus cor durum riget: ubi bruta accipit pro hebetioribus, tardiorisque intellectus. *Scitum.*] decretum & constitutionem. Sic enim plebiscitum dictum est, ab eo verbo quod est sciscere. Hinc locus ille Plautinus ex Pseudolo: Plebiscitum non æquè scitum est. *Reatum.*] Sicut dicitur reatus homicidij & furti, ita reatum malæ conscientiæ eleganter vocat pro crimine & culpa. Messala primus reatum dixisse traditur. *Intra me.*] Vetus verbum est, Conscientia mille testes, & inquit Pacatus in Panegyrico: Habet occultos conscientia carnifices, qui magis lancinant & torquent vitalia, quàm cruces, quàm verbera, quàm tormenta, ut Græci dicunt, *ἐλπίδωνος πάντες τῶ ψυχῆς*, conscientia animam ferit. *Vestri causa.*] Sum, inquit, sollicitus & anxius non mea causa, sed vestra, & sollicitudinem

tortam & vituperantem decenter dixit, cum vituperatorem derisorumque signare voluisset. Nariibus, ut inquit Quint. derisus, contemptus, fastidium significari solet. *Tam brutus.*] Brutum dicimus stupidum, gravè, tardum, hebetem, insensatum: cui sapiens opponitur. Cyprianus in epistola de Demetrio: Nullus, inquit, effectus offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapientiam bruto: cum nec

pro vobis patior. Quærit apud A. Gel. Apollinaris Sulpitius, quæ ratione dicatur, Habeo curam vestri aut misereor vestri: cum videatur non vestri oportere dici, sed vestrum: sicut Græci dicunt *κινδύμαυ ὑμῶν*. Nihil autem aliud rationis esse opinatur, nisi auctoritatem quandam vetustatis, non nimis anxie nec superstitiosè loquentis: sed procul dubio qui rectissimè loqui velle, vestrum potiùs dixerit, quàm vestri. Noster Lucius dicere maluit vestri, quàm vestrum, sicut à Plinio dictum est de terra: *Quin & venena nostri miserta instituisse credi potest. Ad asinum.* Id est, ad sententiam vestram, qua decrevistis vt asino puella insuta perimatur. *Anteferre.* Latrocinantur, & grassaturis vias infestant, ob solum lucrum, id faciunt, lucro cuncta postponentes, lucrum pluris facientes quàm vitam, quàm Deum: vt merito dicere possint, Lucri bonus est odor ex re Qualibet: & illud, Vnde habeas quærit nemo, sed oportet habere. Si ergo secta latronum censet summum bonum esse lucrum, nonne debebat puella capticia magno potiùs vendi, quàm nullo facto compendio interimi? *Damnosa* vl. Vindicta multis iucundissima rerum omnium est, iuxta illud: At vindicta bonum vita iucundius ipsa. & iram veteres diffinierunt, cupiditatem vltionis reponenda. Sed latronibus, qui lucrum spectant, qui quaesticulo inhiant, vltio damnosa & sine compendio omittenda est, nec indignatio cum iactura exaturanda. *Ergo igitur.* Archaismos est. Veteres enim, vt inquit Donat. particulas hæcè multiplabant. *Perdideris.* Jextinxeritis. *Compendio.* Jucro. *Censeo.* Jvitur verbo illo, quo vtitur senator qui in senatu sententiam dicit, vt Cicero frequenter ait: Censeo patres conscripti. *Distrahi.* Jvendi: verbum est peculiare iuriconsultorum. *Distraçtio* quoque pro venditione accipitur, vt supra scripsi. *Talis etatula.* Mancipia quæ adolescentiora sunt, & recentiora, longè maiore pretio distrahantur quàm veterana: propterea quòd (vt scribit Vlpia. ad edilitium edictum) præsumptum est, ea mancipia quæ rudia sunt, simpliciora esse, & dociliora, & ad omne ministerium aptiora. Trita verò mancipia & veterana difficile est reformare, & ad suos mores formare: Quia igitur venalitarij sciunt facilè decurri ad novitiorum emptionem, idcirco interpolant veteratores seruos, & pro novitiis vendunt. Annotandum est, venalitarios dici à iuriconsulto, eos qui vendunt seruos: interpolare verò significat immutare, & in aliam quasi formam reformare. Sic à Plin. medicina dicta est ars interpolis, quoniam sæpe & immutata aliam atque aliam formam accipit. *Poterit vnus.* Jn edicto prætoris continetur: Qui lenocinium facit, infamia notari, lenocinium

nium autem facit is (vt interpretatur Ulpianus) qui quæstuarium mancipia habuit. Apud Plaut. lenones graphicè describuntur, qui puellas scitulæ formæ magno pretio emunt, quas mox amatoribus prostituunt, compendium vberius lucrûmque captantes. Apud Senec. in controuersis leno emit virginem à piratis, vt in lupanari prostituat. In Persa leno sexaginta argenti minis puellam emit, decipiturque dolis Toxili. *Præstinare.*] emere, verbum in hoc significatu frequens. Plautus quandoque dixit destinare, pro præstinare & emere. sic enim ait in Persa: Dij Deaque te agitant irati & scelus, qui hanc non properas destinare. Lenonis diminutiua sunt lenūculus & lenulus, quæ vsurpat Plaut. & annotauit Prif. *πορροβίσκον* Græci vocant lenonem, scortalentem. *In fornicem.*] Fornices dicuntur curuatura, quæ arcus aut cameras faciunt, siue naturales, siue hominum manu perfectæ sint: auctor Donatus, Virgiliani poematis commentator. De naturali fornice ait Vir. Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi. De extractis fornicibus exempla affatim suppetunt. Cic. fornicem Fabium memorat, qui fuit arcus iuxta regiam in sacra via, à Fabio censore constructus, qui deuictis Allobrogibus nominatus est Allobrogicus. Quoniam verò meretrices in eiusmodi locis & cellulis prostare consueuerunt, factum est vt fornix pro lupanari & cella meretricia accipiarur & fornicari pro scortari, & fornicator pro scortatore, & fornicatio: quibus verbis scitent descriptores ecclesiastici, quæ vix inuenias apud priscos illos tersiores purioresque conditores. Scribit Paul. de fundo instructo, quod balneatorio instrumento legato continetur & fornicator. Vbi fornicator dici videtur minister fornicis in balneo calefactandi. Item ad legem Aquiliam mentio fit fornicarij, Plin. Palma, inquit, econtrariò fornicatur, id est, curuatur ad fornicis similitudinem. & ita omnes prisci, qui purissimè loquuti sunt, vsurpant hæc verba alio significatu quàm faciunt ecclesiastici scriptores, & indoctum vulgus vsurpet. Ne ego fornicatorè dicere ausim pro scortatore, nec fornicari pro adulterari &c. quæ in ore idiotarum sunt. Sed ad propositum: Quidam à furuo, quod nigrum significat, fornicis nomen deriuare nituntur: an rectè, ipse viderint. Ruffus declamator de puella in lupanari deducta dixit oppidè quàm decenter: Redoles adhuc fuliginem fornicis. Satyrographus fornicem optimo epitheto olentè nominauit, à foetutinis scilicet & graueolèria lupanaris. Sensus est Apuleij: puella à leone emptâ prostituetur in lupanari, quæ foeditas erit condigna natalibus. & ex hac virginis prostitutione

tam obscœna, ex hoc meretricario puellæ quæstu tam impuro, non nihil vindictæ latronibus perfoluetur. Quam enim maiorem ultionem posset homo deposcere ex scœmina inimicissima, quàm videre illam in lupanari inter lupas, inter lenonias puellas, lenonis influ prostitutam, & corpus passiuo pudore prophœnantem? quam etiamsi nemo violaret, locus ipse violatur. Solet, quoniam de lupis & Iupanari sermo incidit, titulus superponi cellæ singularum meretricum, & nomen puellæ in liminari cellæ fronte perscribi, vt ita noscatur, in qua quæque cella prostituat. Quod docet Seneca, sic scribens in 2. Suaforiarum: Deducta es in lupanar, accepisti locum, pretium constitutum, titulus inscriptus. & mox paulò: In communi loco steteristi, suppositus est cellæ tuæ titulus, venientem recepisti. Item, Nomen tuum pendit in fronte, pretia stupri accepisti. Ex his Senecæ verbis iam satis planum est, cur dixerit Iuuenalis, Titulum mentita Lycisce: cur Mart. scripserit, Intrasti quoties inscriptæ limina cellæ. Annotandum obiter, dici à Seneca communem locum pro lupanari, sicut vulgò hodièque lingua vernacula nuncupatur. Celsius declamator tradit, virginem, quæ steterit in lupanari, etiamsi à nemine violetur, loco tamen ipso violari. Huic sententiæ Celsij reclamant ecclesiastici scriptores, & in primis Ambrosius, qui ita proclamat: Non lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam: & sicuti radius solis in luto & cœno non inquinatur, ista castitas fornicis fœditate non polluitur. In decretis canonicis 34. q. 5. id latissimè explicatur. *Talentis magnis.* Terent Si quis daret talentum magnû. Priscianus in libro de ponderibus sic scribit: Talentum paruum est minæ 60. talentum magni minæ 83. & vnciæ quatuor, talentum Atticum ex computatione Romanis ponderibus pendit pondus, hoc est libras 80. Græcè dicitur *τάλαντον*. Annotauerunt scriptores, multa fuisse genera talentorum, vt Rhodiû, quod erat quatuor millium. D. denariorum: Alexandrinum, quod erat 12. denariûm: Neapolitanum, sex: Syracusanum trium, Reginum victoriati vnius. Est autem victoriatus, nummus à nota victoriæ sic nominatus, cuius frequens mentio apud Plin. Celsum, ceteros. Fuit & talentum Ægyptium, quod taxatur sestertiis 16. *Conducibilem.* vtilem & accommodam. Plautus in Epidico: Reperimus aliquid calidi conducibilis consilij. Conducere enim, vnde conducibile deriuatur, significat vtile esse: conducenter aduerbium, pro vtiliter & congruenter. *Latronum fisci aduocatus.* Allusio ad fisci principis aduocatum. Fiscus autem, vt in commentariis Suetonij diligenter annotauimus, propriè ad principem pertinet,

pertinet, ætarium verò ad rempublicam. De iure fisci titulus est apud iurisconsultos, & apud eisdem de advocato fisci, scribit Vlpianus: Fiscus alicui status controuersiam faciat, quòd fisci aduocatus adesse debet. quòd si sine fisci aduocato pronuntiatum sit, Diuus Marcus rescripsit, nihil esse actum. Sicut ergo fiscus principis & aduocatus fisci dicitur, ita nunc aduocatum fisci latronum festiuiter nec inscienter appellat. Illud Satyrographi, Res fisci est vbicumque natat: intelligendum planè est de fisco principali, tanquam ad principem pertineret captura piscis generosi. *Nostram causam.*] Hoc Apuleius propter se dixit, qui in asinum transmutatus, iam ex sententia latronum neci vnà cum virgine fuerat destinatus. Vtriusque saluti consulebat nouitius latro, qui sponsus erat virginis.

Sed in diutina deliberatione ceteri, cruciantes mora cõsily mea præcordia, inò miserum spiritum, libenter tandem nouity latronis accedunt sententiæ: & protinus à vinculis exoluunt virginem. Quæ quidem simul viderat illum inuenem, fornicisq; & lenonis audierat mentionem, coepit risu latissimo gestire: ut mihi meritò subiret viuiperatio totius sexus, cum viderem puellam proci iuuenis amore, nuptiarumque castarum desiderio simulato, lupanaris spurci sordidique subito delectari nomine. & tunc quidem totarum mulierum secta, morèsque de asini pendebant iudicio. Sed ille iuuenis sermone repetito: Quin igitur, inquit, supplicatum Marti comiti pergimus, & puellam simul vendituri & socios indagaturi? Sed, ut video, nullum vsquam pecus sacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim vel sufficiens habemus. Decem itaque mihi legate comites, quis contentus proximum

Mora consily.]

Cunctatione consultationis, consilique atrocinalis, sua præcordia lancinata discruciatque esse significat. *Nouity.]* Nouitium à nouo dictum inclinatumque est. *Nouity,* ut indicat Varro, dicuntur ferui noui in familia empti. A Plinio nouitium inuentum dicitur, pro nouum. Hodie nuper asciti in religionem, nouitij vulgo nominantur. *Fornicis & lenonis.]* Dixerat enim nouitius latro, fornicis & lupanari virginem debere tradi ac mancipari. *Risu latissimo.]* læticiã

præferente : quia scilicet illum recognouerat non latronem esse, sed sponsum. quòd si legas latissimo, expones pro cachinnabili & lato & spatioso risu, qualis interdum latissimè effunditur. Physici dicunt, quod & Lactantius credit, laticitiæ affectum in splene esse, intemperantiãque ridendi constare ex lienis magnitudine: verùm hæc viderit Democritus. Me, vt inquit Cæsar apud M. Tul. non pudet nescire, quo pacto risus concitetur, vbi sit, quomodò existat, atque ita repentè erumpat vt eum cupientes tenere nequeamus: quæ ne ipsi quidem illi sciunt, qui scire se pollicentur. *Gestire.*] gaudere, & gestu quasi quodam corporis gaudium intimum laticitiãque animi demonstrare. *Subiret.*] veniret in mentem. Subire, Plinio frequenter est scandere: qui ait in quarto, Hemi excelsitas sex M. passubitur. *Totius sexus.*] Scilicet fœminei. Ex præcepto disciplinae Rhetoricæ, ob vitium vnius tota natio minimè infamanda est. Sic & Ouid. Parcite paucarum diffundere crimen in omnes. *Proci amore simulato.*] Ita suspicabatur Apuleius ex re præsentis, virginem hanc simulasse se angustissimo desiderio sponsi: quoniam scilicet vetulæ denarravit, se ex gremio matris raptam viduatam esse amplexibus adolescentis, qui iam maritus ipsius nuncupatus fuerat. *Totarum mulierum secta.*] Sicut philosophorum sectas, quorum dogmata ac placita non probamus, insectari & inculcare solemus, ita sectam fœminarum tanquam improbam, & improbis dogmatibus refertam, vituperare cœpit, atque infamare mores fœminarum, cum reuera crederet virginem arrisisse, quasi ex desiderio ad nomen lupanaris & fornicis. Totæ Euripidis tragediæ in mulieres maledicta sunt. Versiculi Græci fœminas insectanter criminantur. *γυνὴ γυναικὸς ἔστιν διαίρεσις*, nihil fœmina differt à fœmina. *ἔστι γὲ γυναιξὶ πίστις ἢ ἔστι ἴδιόν*, id est, in fœminis fidem videre non est. *Θεία αἶσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ κακὰ τρία*: Mare, ignis, fœmina, sunt mala tria. *Marti comiti.*] Non secundum Latinitatis elegantiam, sed *ἀκρίτως*, id est impropriè, Martem nominasse comitem videtur: cum propriè comes pro inferiore persona accipiatur, dicaturque is qui digniorem affectatur, comitaturque. Nam, vt docet iurifonsultus tit. de iniuriis, comitem accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur, siue liber sit, siue seruus. Inter comites vtique & pædagogus sunt. Dux & omnes opponuntur, vt dux sit ille qui præit, comes qui subsequitur. Hinc Plinianum illud, Eum

Eum esse tui consilij ducem, me comitē, decet. Priscianus tamen in proæmio operis sui dixit: Te comite, te quasi sole quodam dilucidius crescat. vbi comes honorifica appellatione, sicut & hic, vsurpatur. Præterea comites à recentioribus scriptoribus identidem cum laude dicuntur. Sic Ammianus Marcellinus: Comes, inquit, orientis Nebridius erat. item, Magontianę comitem partis exulari morte mulctavit. item, Iuncto ad audiendi societatem Vrsulo largitionum comite. vbi semper comes nomen dignitatis est. Hic verò Mars comes cognominatur, magis vocabulo honoris quàm dehonestamenti: vt comitem exponas pro eo qui comitetur, sequatur, foueat in bellum euntes, & in expeditionem latrocinalem progredientes. Vnde & in alio consimili cognomine secutor dictus, nimirum à sequendo aliàs secutor nomen est gladiatorium, de quo apud Suetonium. *Vlpian.* } vlllo in loco: *nulpiam, nullibi, nullo in loco. Sacrificatui.* } ad sacrificandum. *Potani.*] Corrigo, *potani*, vt conueniat cum dictione illa *sacrificatui*. Est enim sensus, vinum non habemus *potani*: hoc est, ad potandum satis copiosum ac sufficiens: idēque id quærendum est, assumptis comitibus. *Legate.*] tradite, mecum mittite. Salustius: Tres adolescentes in Africam legantur. *Quis.*] quibus. vtus elocutio. *Castellum.*] Præter notissimam significationem, Castellum quoque dicimus receptaculum, quod aquam publicam suscipit: vt docet Vlpianus, interpretamento interdicti prætorij de aqua quotidiana & æstiuā. Hoc significato scripsit Plin. Agrippā fecisse castella 130: fontes centum 5. Hinc illud quoque Frontini ex eodem intellectu dictum est: Auctor castellorum, operum, lacuum Neruæ. Et corrigendus est obiter vulgi error, castellanos vocantis præfectos artium: cum castellani ab his qui Latine & puriter scribunt, dicantur castelli habitatores: sicut oppidani, sicut urbani. Præstō sunt exempla innumera, sed vnum aut alterū, quod in præsentia suppetit, retulisse sufficiet. Liuius: Ilotarū dein quidam; hi sunt iam inde antiquitus castellani, agreste genus. item: Stipem castellanis colligens. Et quoniam à Liuiō mentio fit Ilotarum, scito Ilotas dici ab historicis, seruitia famulitiæque Lacedæmoniorum, quales Penestæ Thessalorum, quorum meminit Aristoteles in Politicis. *Aram cespitē virenti.*] Cespiticiam aram significat. Sic enim appellatur ex cespitibus constructa, quibus simplicitas rustica antiquitus mensas torosque consiciebat. quod & Tibullus signat illo verso: Cespitibus mensas, cespitibusque torum. Plin. ait cespites castrorum vallis accommodos esse. De aris cespiticiis mētio fit à Iulio Capitolino in descri-

ptione hecatombes, cuius verba subieci, quæ sunt hæc: Hecatombes tale sacrificium est, centum aræ vno in loco cespiticia extruuntur, & ad eas centum sues, centum oves mactantur. Cespiticiam quoque tribunal antiqui dixere, quo erat militare atque castrense, quod ex cespitibus in castris milites factitabant. quod denotat Lucanus, cum ait in 5. Pharsaliæ, Stetit aggere fulti Cespitis intrepidus vultu.

Vinarios utres.]

Hircini utris vina tui cinis, ut inquit Plin. sanguinem sistit. Pecua. } Annotatum aliubi est, vetustissimos dixisse hoc pecu singulariter, & hæc pecua pluraliter: quod & Priscianus docet in 6. unde pecuarij homines dicti, qui pecuarias habent: & pecuaria, pecoris pastio, cuius pecus est fundamentum, ut memorat Varro. pecuatus quoque pro stulto apud antiquos usurpatur. *Comminantes.* } simul agentes. Minare enim est agere gregem, & ante se propellere. quod verbum in quotidiano sermone vulgi est, & in usu eruditorum. In libro Hieremias scriptum legimus, Me mina-

Nec multo post adueniunt illi, vinarios utres ferentes, & gregatim pecua comminantes, unum praelectum grande hircum, annosum & horricomen, Marti secutori comitique victimant: & illico prandium fabricatur opipare. Tunc hospes ille: Non modo, inquit, expeditionum, praedarumque, verum etiam voluptatum vestrarum ducem me strenuum sentire debetis. Et aggressus insigni facunditate, gnaviter cuncta premistrata, verit, sternit, coquit, tuceta concinnat, apponit satule: sed praecipue poculis crebris, grandibusque singulos ingurgitat. Interdum tamen insimulatione promendi quæ* poscebat, ad puellam commeabat assidue, partesque subreptas clanculo, & prae gustatas à se portiones, offerebat hilaris. At illa sumebat appetenter, & nonnunquam basiare volenti, promptis saniolis adlubescebat. quæ res oppido mihi displicebat. Hem oblita es nuptiarum, tuique mutui cupitoris, puella virgo? & illi nescio cui recenti marito, quem tibi parentes iunxerant, hunc aduenam cruentumque percussorem preponis? Nec te conscientia stimulat? sed affectione calcata, inter lanceas*

& gla-

Et gladios istos scortari tibi libet? Quid si quomodo ceteri latrones persenserint, non rursus recurras ad asinum, & rursus exitium mihi parabis? Reuera ludis de alieno corio.

uit & adduxit in tenebras. item, Simul agricolæ & minantes greges. *Prælectum.* } Significat eximiam siue egre-

giam victimam. Eximiae enim siue egregiae hostiae dicuntur nomine sacerdotali, quæ ad sacrificium destinatae eximantur e grege: vel quòd eximia specie, quasi offerendæ numinibus, eligantur. auctores Macrobius, Neratius, cæteri. Super quo ita scribit Donatus: Eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum electi sunt: boues, qui ad hoc electi sunt, egregij dicuntur, & oues lectæ. Virgil. *M.* Et ant lectas de more bidentes. Mos autem de præligendis bidentibus, auctore Servio ille seruabatur, ne habeant caudam aculeatam, nec linguam nigram, nec aurem fissam. *Hircum.*] Pomponius in Ateilana, Marti verrem sacrificandum dixit, cum ait: Mars tibi voueo facturum bidenti verrem: ubi facturum accipe, pro sacrificaturum. *M. Cato* in re Rustica, Marti solitaurilia sacrificat, cuius verba subscripsi: Mars patet macte hisce solitaurilibus lactantius esto. Sunt autem solitaurilia, sacrificia ex sue, oue, tauro facta: vnde & nomen. de quo sacro Liuius, Quintil. Asconius, Festus, cæteri. *Horricomem.* } horrentibus villis hispidum & hirsutum. *Victimant.*] sacrificant. Victimare, est victimam immolare: vnde & victimarij dicti, qui præsent immolationi victimarum. Apud Suetonium cultrarius significatur minister sacrorum, qui cultro victimat, hoc est immolat hostiam. Popas quoque tales ministros vocant, & ita leges apud eundem Tranquillum in Caligula. Succinctus poparum habitu: id est, victimariorum. Hoc obiter annotavi, vt retractarem locum Suetonii, quem per incuriam dormitans trans miseram: apud quem in omnibus codicibus legitur, poparum habitu. Terrior lectio & doctior est, poparum. Locum hunc Hermolao Barbaro acceptum referimus: est enim ingenui vt scis, pudori fateri per quos profeceris. *Opiparè.*] laute. Veteres opiparum dixere, magnarum opum apparatus. Scribit Cicero, se accepisse Cæsarem iucundè, opiparè & apparatus. *Hospes ille.*] Nouicius ille significatur, cui ducatum latrones detulerant. *Verum etiam voluptatum.*] Sicut, inquit, in paranda præda & expeditione obeunda vobis fui dux, ita & in voluptatibus cibariæ rei condiendæ concinnator, structor, primarius esse discipulo: & ipse semet quasi symposiarcham & archi-

triclinium vltroneus exhibet. *Gnastiter.*] strenuè & celeriter. *Ver-
rit.*] Qui apparat cœnam, curat vt versa & munda omnia sint,
iuxta illud Satyrographi: Verre pauimentum, & nitidas osten-
de columnas. Cato præcipit, vt villica villam versam mun-
dâmq; habeat. Prisci Deam nomine Deuerra colebant, quæ
præerat verrendis domibus. Scoparium vocant conuertitorem,
hoc est, ministrum illum qui scopis verrit domum & cuncta
venustat. *Sternit.* } Plautus eleganti vocabulo lectisternatorem
appellat, qui lectis mensisque sternendis præest. Sic enim ait
in Pseudolo: Tu esto lectisterniator, tu argentum id extruito.
Tuceta concinnat.] edulia pretiosa concinniter facit, paratque.
Quæ sint tuceta, quid concinnare significet, suprâ annotatum
est. *Satulè.* } abundanter & copiosè, quasi à satis dictione
deducta. Quid si legas, *scitulè*? quasi iucunda omnia, scitque
saporis apposita esse significet? *Poculis cre.* } Prima cratera ad
sitim pertinet: secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem,
quarta ad insaniam. Bacchus triplicem vim possidet, vt in-
quit Æsopus fabulator, *τὴν μὲν ἀπὸ τῶν ἰδῶν ἡ, τὴν δὲ ἀπὸ τῶν μῦθων,
τὴν δὲ ἀπὸ τῶν ὑβρίων:* hoc est, primam quidem voluptatis, secun-
dam ebrietatis, tertiam insanix & furoris. Ex vino, vt inquit
Plin. rerum omnium obliuio est, morsque memoriæ. Vino sa-
pientia obumbratur, ingenium obruitur, vigor animi impedi-
tur. In hanc sententiam inquit A. Gell. crebris & ingentibus po-
culis omne ingenium iniurgitabat. *In simulatone promendi.* }
Sensus est, dum simulat se promere velle, & ad mensam infer-
re quæ vsui cõiuiali erant necessaria, itabat subinde ad puellam,
illique partes eduliorum gaudibundus offerebat: hoc autem fa-
ciebat tanquam sponsus ad sponsam. A promendo promus di-
ctus, qui præest promendis cibariis, ex promptuario. sic enim
appellatur cella penuaria. Plaut. Ego sum promus condus,
procurator peni. Apuleius graphicè promum librorum di-
xit, qui præest promendis libris & quasi bibliothecarius est. A
Boëtio promptuaria memoriæ eleganti translatione dicta sunt,
quasi repositoria, quibus doctrinas memoria concredidit, quæ
præstò sunt ac depromuntur eadem exigente. *Partes.*] esca-
rum scilicet & eduliorum. Suet. in Caligula: Equiti Roma-
no contra se hilariùs auidiùsque vescendi, partes suas misit.
Cyrus, vt memorat Xenophon in Pædia, quem ex amicis
charis. honoratissimùmque haberi volebat, ad eum mittebat
partes cibariorum ex mensa. De hisce obsoniorum partibus
coniuualibus, suprâ copiosius scripsi, explicato Græco prouer-
bio. *Præguſtatas.*] Inde præguſtatores dicti, qui epulas &
pocula

pocula prægustant in mensa principum, explorantque ne quid
 veneno infectum inferatur: auctor est Tranquillus. Epulanti
 Claudio, venenum datum est per spadonem prægustatorem.
Appetenter.] Iracundè, avidè, cupienter. Appetentiam eleganter
 appellat Plin. appetitum. M. Tullius ait, Romanos gloriæ ap-
 petentes fuisse vltra cæteras gentes. Appetones dixit antiqui-
 tas, homines appetentes & cupidos. *Saniolis.*] osculis amato-
 riis. *Adlubescere.*] lubens accedebat, placebatque. Adlubescere
 enim, ab eo quod lubeat dictum est. Plaut. in Milite: Hercle
 verò iam adlubescit primulum. vbi adlubescit significat, lubere,
 hoc est placere incipit. Adliuescit dicitur, pro liuere incipit:
 hoc est, liuidum fieri. *Oppido*] valde. *En oblita.*] Asinina indi-
 gnatio, & quædam quasi secum expositio, de puella quam
 viderat iuueni aridentem, ignorans scilicet hunc esse virgi-
 nis maritum, qui latro esse credebatur. *Mutui cupitoris.* } sponsi
 scilicet & mariti, qui te mutuiter cupiebat. *Nescio cui.*] De ho-
 mine nobis ignoto sic loquimur. Plaut. Hic nescio quis loqui-
 tur. *Huic adye.* } Magnum pondus est, vt inquit scitissime Do-
 natius, in pronomiibus. sic Propert. Iste quod est, ego sæpe
 fui. *Affectione cal.* } posthabito amore coniugali, postposita ve-
 recundia: qua deposita, virtutes omnes in fœmina corruunt.
Et gladios istos.] Expressit habitum cultumque latronum, qui
 semper gladiis accincti sunt, qui semper lanceas in manibus ge-
 stant. Germani frameas vocant lanceas breui ferro, & ita ad
 usum habili, vt eodem telo (prout ratio poscit) vel cominus, vel
 eminus pugnent. aliàs framea dicitur gladius. *Scortari.* } libidina-
 ri, lasciuire, & instar scorti plurib. corpus prostituere. Propriè
 scortari (vt docet M. Varro) est meretriculam ducere: quod perti-
 net ad viros. Inde & scortatores dicti sectatores scortorum at-
 que meretricarij. *Recurres ad asinum.* } Hoc secum mussabat Apu-
 leius, saluti suæ metuens: ne scilicet iterùm sententia latronum
 morti simul destinaretur. *De alieno corio.* } Prouerbiale est,
 quod significat, quasi tu dicas alieno, non tuo periculo ludis: vñ
 corium meum, & cutis, propter ludum tuum lancinetur: ex libi-
 dine tua periclitabor, impudicitia tua mihi magno constabit.
 Metaphora sumpta ab his lusoribus, qui ludunt de aliena pecu-
 nia, quorum alea fit cum aliena iactura. Potès hoc quoque re-
 ferre ad nummos, qui olim ex corio fiebant. Et Numa Pópilius,
 vt scriptores annotauerunt, in congiario dedit asses scorteos: sic
 enim nominantur nummi ex corio facti. Hinc illud Hieronymi:
 De thesauris tuis ne scorteam quidem nummum proferre pos-
 sis. Donatus quoq; in commentariis Virgilianis, Pecuniã autu-

mat ex corio bubulo priscis temporibus fuisse : & inde dictam pecuniam, quod ex pecore fieret. Placet simpliciter exponas, vt ludis de alieno corio, dictum sit propter asini pellem : sicut dicimus, ludis de alieno auro, quando quispiam non suam, sed alienam pecuniam ludit in foro aleatorio: ex quo fit, vt qui ludit, impunè ludat, citra sollicitudinem: altero, cuius pecunia luditur, anxio & periclitante. Apud Plaut. Concidere corium est, lacerare flagris tergum & pellem hominis vapulantis: & ita est exponendum. Cui subscribit illud Senecæ, scribentis in Suaforijs : Quod filius M. Tullij flagra protinus & afferri iussit, & Ciceroni patri de corio Cestij satisfecit.

Sycophanta. } ca
lumniator, fallus
incusator, qui falso puellam mecum accusabam : cum ille cui adlubescibat, esset sponsus virginis. *συκοφαντι*
δαι apud Græcos est calumniari. *sycophanta* dicitur calumniator. Qui *sycophantam* dicitur autimant ficorum comedonē, labuntur errore non dubio. Sed super hoc verbo a liubi plura. *Prudenti asino.*] Quæ scilicet asinus prudens & solers, qualis erat Apuleius, intelligere potuisset. *Famosum.*] Significanter loquutus est. *famosus* enim dicitur quidem inclytus, sed ex malis artibus: vt *famosos* appellant iurisperiti, eos qui infamia notantur.

*Dum ista sycophanta ego mecum maxima cum indignatione disputo, de verbis eorum quibusdam dubys, sed non obscuris prudenti asino, cognosco, non Herimum illum prædonem famosum, sed Lepolemurum, sponsum puellæ ipsius. Nam procedente sermone, paulo iam clarius, contempta mea presentia: * Qui uenere mortui*, bono animo es, inquit, Charue dulcissima, nã totos istos tuos hostes statim captiuos habebis. Et instatia validiore vinum iam immixtum, sed modico tepesactum uapore, saucys illis & crapula uinolentiæque madidis, ipse abstemius, non cessat impingere. Et hercules suspicionem mihi fecit, quasi soporiferum quoddam venenum cantharis immisceret illis. Cuncti denique sed prorsus omnes, vino sepulti iacebant, omnes partim parati morti. Tunc, nullo negotio arctissimis vinculis impeditis ac pro arbitrio suo constrictis illis, imposta dorso meo puella, dirigit gressum ad suam patriam.*

ut *famosos* appellant iurisperiti, eos qui infamia notantur.

tur. *Iam carius* } *Lege, clarius*; id est, clariore voce, & subaltio-
 re. *Quiuere mortui*] Obelo expungendum hoc est, tanquam sub-
 ditium, & alieno loco inculcatum: nec enim conuenit expone-
 re, operantes Veneri iacuerunt quasi mortui, atque animam an-
 helantes: nec ad latrones referri congruenter potest, quòd tan-
 quam mortui quieuerint, obruti vino, & crapula consepulti.
Es. } *sis*, esto: vetus locutio. *Charite dulcissima.*] Hoc nomine,
 quod Gratiarum nomen est, quod gratiam significat, capticia
 hæc puella nominabatur. *Dulcissima.* } Ex affectu coniu-
 gali dictum. Nam, vt vetus prouerbum est, Sua cuique spon-
 sa est dulcis: & imprimis dulcissimæ sunt vxores primis die-
 bus illis & noctibus quæ plenæ sunt amoris, plenæ dulcedi-
 nis, plenæ mellitissimæ suauitatis. *Tuos.*] Hostes significat. *Vi-
 num iam immixtum.*] Denotat vinum propinatum fuisse latroni-
 bus à sponso Charites medicatum, commixtúmque venenis,
 vel potiùs medicamenti soporiferis: quale opion est, qui succus
 est papaueris, vi somnifica præcellens, cuius largior copia mor-
 tifero somno necat. *Saucius.* } Vinum instar teli cerebrum ferit
 fumi calentis aspergine: auctor Macrobius in 7. Saturnal. *Cra-
 pula.* } Aristot. in Problematis ad vinum pertinentibus: Crapula,
 inquit, est feruor quidam & inflammatio, quæ plus conflictat,
 quam temulentia: quod mentem illa quatit & alienat, crapula
 autem mente sibi constante dolorem admouet. Plin. in 23. Re-
 signatum vinum, inquit, nulli conducit, capitis dolorem & ver-
 tiginem facit. ab hoc dicta crapula est. Quibus verbis signa-
 re videtur, crapulam *δοσι τῆς κεφαλῆς*, id est à capitis dolore nomi-
 natam. Idem in 9. crapulam ait flore resinæ crudo, & ferita-
 tem nimiam, frangique viris. Græcè dicitur *κραπυλάλη*. *Abste-
 mius.* } sobrius, & vino abstiniens. Pisci enim vino temetum
 nomen indiderunt. Vnde temulentia appellata, ebrietas & ab-
 stemius dictus sobriofus, quasi abstiniens temeto, hoc est vino.
 Abstemius quoque dictus, qui abstine: vt apud Horat. In me-
 dio pоторum abstemius. *Hercules.*] Certè, per Herculem: ad-
 uerbum est. *Impingere.*] ingerere: aliàs illider. Hieronymus:
 Impegi in Daniele. *Venenum.* } Qui venenum dicit, vt scri-
 bunt iurisconsulti, adiciere debet vtrum bonum sit, an malum,
 nam & medicamenta venena sunt. Græci *pharmakon* dicunt,
 quod nos venenum: quo nomine apud illos quoque tam medi-
 camenta quàm noxia venena continetur. Est ergo venenum *κάνθαρος*,
 quod inter ancipitia vocabula numeratur. *Cantharis.*] po-
 culis vinariis. Cantharum Libero patri dicatum, vt si yphum
 Herculi, sciunt omnes. In cœlo est cantharus, tribus stellis con-

stans: in aquario, vt docet Maternus. Obiter annotandum, Græcè *κρίσταρον* dici scarabeum: de quo intelligendum apud Laërtium, scribentem, Deorum colloquia fieri per cantharum & accipitrem. Fidus interpret, per scarabeum dicere debebat. Scarabeum autem inter numina Ægyptiorum coli, testis est Plin. in 30. Idē in II. tradit, locum esse in Thracia paruum, appellatum Cantharoleron, à perniciē scarebeorum, in quo vnum hoc animal examinatur. Est & cantharias gemma, ab effigie scarabei cognominata. *Vino sepulti.*] Virgilius: Somno vinoque sepulti Procubuerē. *Negotio.*] difficultate. *Impediis.*] illigatis. Impedire enim, sicut compedire, est innectere & illigare. Horatius: Nunc decet umbrosa nitidum caput impeditē myrtho. Hieton, vinculos dixit, pro vinculis impeditos: scitē magis quā eloquenter. *Imposita dorso.*] Lucianus narrat, manum militarem ad latrones capiendos accessisse: intēque illos milites fuisse sponsum virginis capticiæ, qui puellam dorso impositam ad suos reduxerit.

Ad votium conspectum.] ad optatum & votis exoptatum spectaculum. Votius enim hoc in loco significatur, voto desideratus. Aliās votium dicimus, quod ex voto debetur & soluitur: sicut ludi votiuī, apud Liniū, & apud Horatium: Pascitur in reditum vestrum votiuā iuuenca. Votium veteres dei voluerunt, religione aliqua prohibitum, siue interdictum. *Parentes.*] affines. Dialyton est, siue a syndeton, quæ exornatio à nostris

Quam simul accessimus, tota ciuitas ad votium conspectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni, famuli, lati, faciem gaudio delibuti. Pompam cerneret omnis sexus, & omnis ætatis: nonūmque & hercules memorandum spectamen, virginem a vino triumphantem. Denique ipse etiam hilarior pro virili parte, ne prasenti negotio ut alienus discreparem, porrectis auribus, proflatisque naribus, rudini fortiter, imò tonanti clamore personui. Et illam thalamo receptam commodè parentes sui fouebant: me verò cum ingenti iumentorum ciuiūmque multitudine, confestim retrò Lepolemus agebat, non inuitum. nam & aliās curiosus, & tunc latronum captiuitatis spectator optabam fieri: quos quidem colligatos adhuc vino magis, quā vinculis, deprehendimus. Totis ergo proflatis erutisque

tisque rebus, & nobis auro & argento ceterisque onustis, ipsos partim constri-ctos (uti fuerant) pronolutosque in proximas ripas precipites dedere; alios vero suis sibi gladius obruncatos reliquere.

dicitur, Dissolutus: quæ fit, quando oratio nulla coniectatione interposita, simpliciter effertur: ut, Eunt, quarunt, inveniunt, afferunt. A-

lumni. } qui in illius domo alebantur. *Læti faciem.*] facie lætitiæ præ se ferentes. Archaïsmos est, vñtata apud veteres elocutione. Sic Virgilius: Nuda genu, nodoque sinus collecta fluëtes. *Gaudio delibuti.*] læticia, & ut Hieronymi vocabulo vtar, gaudimonio repleti, perfusisque tales gaudibundos appellant. Ad animum transtulit, quod est corporis: imitatus Terentium sic scribentem in Phormione: Satin est, si delibutum gaudio reddo? Delibutus propriè vnctus & vnguento nitens dicitur. *Spectamen.* } spectaculum. *Vt alienus discreparem.*] Præsenti negotio discrepat perinde ac alienus, qui se rebus præsentibus non accommodat, qui in læticia publica tristatur, qui hilario omnium vultu frõtem cor rugat. Prudentis est (ut aiunt) seruire temporibus. Ille laudatur vt circumspectus & consultus, qui præsentis negotio sese comparat: qui facit, quod Plauti Sofia: vultum è vultu comparat: tristis fit, heri si tristes: hilarius fit, si gaudent. *Proflatis naribus.*] largo copiosoque flatu anhelantibus. Sic Virgil. Proflat de naribus ignem. *Rudini.* } Asinorum propriè rudere est, sicut hinnire equorum, balare ouium. Geta Romanus Imperator habuit hoc familiare, vt tales grammaticis quæstiones proponeret, vt illi dicerent animalia singula quomodo vocem emitterent. Verbi gratia, agni balant, porcelli grunniunt, elephanti barriunt, tauri mugiunt, asini rudiunt. *Retro Lepolemus agebat.*] Lucianus concisior, Apuleius liberior. In Luciano mentio nulla fit de Lepolemo retrò agente iumenta, & redeunte ad latrones morte mulctandos. *Colligatos adhuc vino magis.*] Maius sanè est vinculum ad alligandos homines vinum, quàm funes, quàm pedicæ, quàm compedes. Vinum luctator dolosus est, vt inquit eleganter Plautus: pedes captat primùm, vt Vergilius de vva scribens dixit: Tentatura pedes primùm, vincturæque linguam. Vinario vinculo colligatus, & corpore toto & animo pressus detinetur. Qui vult hominẽ vincire vinculis firmissimis, is vinciat vinculis vinarii: quibus nihil firmitus, nihil tenacius sanè est ad homines alligandos,

Prolatis.] depromptis, & in propatulum eductis. *Nobis.*] Significat se alicui, & cetera iumenta fuisse onusta pretiosis rebus. *Præcipites dedere.*] Græci ἔπιψου καὶ τὸ κρηνον dicunt: pro eo quod est præcipites ex præcipitio dedere. *Suis sibi gladijs.*] Prouerbiale est, Terentius in *Adelphis*: *Suo sibi gladio hunc iugulo, ubi exponit Donatus, veteres sic solitos loqui, non suo, sed suo sibi gladio.*

Custodela.] Sic à custodia custodela, ut à fuga fugela, ab umbra umbella, à puera puella, aliâque sexcenta. In *Apolo-gia* dixit: Nunc magna fugela in ganeum fugit. Aliqui confugelam dixerunt confugium. Græcè δρομηρον vocant carcerem, publicamque custodiâ. Hic signat, publicæ magistratum custodiae diuitias fuisse commissas. *Repetita lege.*] Ex præscripto legis & formula repetitur à sponso spon-sa capticia. Lex præterea est, ut vit fortis præmio quod optauerit donetur. Quidam fortiter facit: petit pro præmio alienam uxorem, & accipit. *Eximium.*] *Lego, ex in me suum. Sospitato-*

Tali vindicta lati & gaudentes, ciuitatem reuenimus. Et illas quidem diuitias, publica custodela commiserunt. Lepolemo puellam repetitam lege tradidit. Ex in me, suum sospitato rem cupatum, matrona prolixè queruabat: ipsoque nuptiarum die præsepium meum ordeo passim repleti iubet, foenumque camelo Baetrino sufficiens apponi. Sed quas ego condignas Fotidi diras deuotiones imprecer, quæ me formauit non canem, sed asinum? quippe cum viderem largissime cœnæ reliquijs rapinisque canes omnes inescatos, atque distentos. Post unicam noctem, & rudimenta Veneris, recens nupta gratias summas apud suos parentes ac maritum mihi meminisse non destitit, quoad summos illi promitterent honores habituri mihi. Conuocatis denique grauioribus amicis, consilium datur, quo potissimum factò dignè remunerarer. Placuerat vni, domi me conclusum, & otiosum, hordeo lecto, fabâque & vicia saginari. Sed obtinuit alius, qui meæ libertati prospexerat: suadens, ut rurestribus potius campis in greges equinos lasciuens discurrerem, daturus dominis equa-

rū in scensu generoso multas mulas alū
nas. Ego igitur euocato statim armenta-
rio equisione, magna cum praefatione de-
ducendus assignor. Et sanè gaudens le-
tūsq̄ue praecurrebam, sarcinis & cate-
ris iam nunc renuntiaturus: nactūque
libertate, v̄eris initio pratis herbentibus,
rosas utique reperturus aliquas.
Subibat me tamen illa etiam frequens
cogitatio, quòd tantis actis gratys, hon-
oribusque plurimis a sino meo tributis,
humana facie recepta, multò tantò plu-
ribus beneficijs honestarèr.

potè ipsius sospitorem. Vel lege, *quiritabat*, quod est in-
clamabat, vocitabātque, & de me plurimùm sermocinaba-
tur. Nam propriè quiritare is dicitur, qui Quiritū fidem clamans
implorat: vt docet M. Varro. Quiritari, inquit Donatus, veteres
dicebant, Quirites conclamari. In hanc sententiā Lucianus πολλῶν
λόγων εἶχεν ἐμοὶ σωμαχυμῶντος: id est, de me concaptiuo multum
fabulata est. *Hordeorepleri.*] Lucianus: ἀριστον παρὶ κείτο μίδιμος
κραιβῶν κ̄ χόρτος ὅσους κ̄ καμῖλα ἰκθυῶν: id est, Prandium apponeba-
tur mihi medimnus hordei, & scenum vel camelo sufficiens.
Bactrine.] Camelos inter armenta pascit oriens: quorum duo
genera, Bactriani videlicet, & Arabici. qui hoc differunt, quòd
Arabici bina tubera in dorso habent, singula Bactriani, & in pe-
ctore alterum cui incubant: oderunt equinum genus, sitim &
quatruiduo tolerant, lutulentas aquas libenter potant: aliter potu
non gaudent. auctores Plinius, Solinus, Aristoteles, cæteri. Anno
tauinus, apud iurisconsult. tit. de munerib. camelariam dici cu-
rationem camelorum, qui publica pecunia alebantur, & came-
larios, ipsos curatores: quod sanè munus personale est, vt scribit
Archadius. Bactrianum verò regnum olim mille vrbibus
inclytum fuisse ferunt. Vir. Nec Bactra, nec Indi Laudibus
Italiae certent. *Deuotiones.*] execrationes & maledicta.
Non canem.] Incusat & tacita deuotione testatur Foridem Milo-
nis ancillam, quòd non in canem potius ab ea transformatus
sit, vt ita posset vesci reliquijs cœnæ opulentioris: quod canes fa-
ctitare consueverunt, qui culinas vinctiores sectantur. Lucianus:

rem.] seruatorem.
Sospitare est serua-
te. Pacuius: Po-
pulum faustum
sempiternè sospi-
tent. Sospitas est
salus. Cassiodorus
de medico: Visita-
tio tua sospitas sit
ægotantium. *Cur-
ruabat.*] Corrige-
dum est, *querita-
bat*: vt sit sensus,
Sponsa illa capti-
cia me tunc ma-
ximè querebat, vt

ἐγὼ δὲ τότε μάλιστα κατὰρμίην τῶν παλαιστράων ὄνον με, καὶ ἐκείνα τῆ
 τέχνη μεταδείσαν, ἔωρον γὰρ τοῖς κείας εἰς τοῦ πτωχεῖον καὶ λαφύσσοντας
 πολλὰ καὶ ὅσα ἐν γάμοις πλεσίον νυμφίων: id est, ego tunc maximè Pa-
 læstram detestabar, quæ me asinum, non canem, arte sua trans-
 formasset: aspiciens videlicet canes introeuntes in aulam, & mul-
 ta deuorantes, qualia in nuptiis diuitum sponzorū esse solent.
Inescatos.] quasi esca captos. Terent. Nescis inescare homines,
 translatio, sumpta ab his qui esca & cibo capiuntur. *Dissentos.*]
 saturos, plenos. Plin. in Panegyrico: Dissentus solitaria cœna.
 Virg. Distendunt nectare cellas. Ad animum quoque transfer-
 tur, vt apud eundem: Cum sis dissentus imperij curis. Rudimen-
 ta Veneris, id est, post habitas primas conjugales palæstras virgi-
 nales, post dulcissimam illam noctem maritalem, quæ plena vo-
 luptatis, plena omniafariæ suauitatis est. *Mihi.*] in beneficium
 meum & commodum. *Illi.*] parentes ac maritus. *Gratias sum-
 mas.*] Lucia. χάριν μοι ἔφη ἡ θεοποινα ἔχεν παρὰ τῷ πατρὶ: id est, dixit
 domina apud patrem mihi gratiam habere, ac meminisse. *Hor-
 deo lecto.*] Potes seiunctim legere, vt Hordeo & cubili molliori
 dicat asinum saginandum. Potes etiam iunctim copulatæque
 connectere, vt hordeum lectum exponas pro electum & exi-
 mium, atque sincerum, omnibus purgamentis excussis. *Vicia
 saginari.*] Non pauci sunt qui existimant, summum bonum esse
 otium, ventrisque delicias. Ex hoc quidam censuit saginan-
 dum esse asinum cibariis congruentibus, qualia sunt hordeum
 & vicia. Plin. viciam ait feri oportere Boote occidente: quod &
 Virgil. præcipit. *Rurestribus campis.*] rusticis & villaticis. Ita su-
 præ: sic Sidonius & alij sæpissime loquuntur. *In greges equinos.*]
 Cum grex propriè minoris pecoris sit, armentum maioris, ἀνύ-
 ρως dixisse videtur equinos greges. Sed Columella, M. Tullius &
 cæteri greges armentorum dicunt. M. Varro greges equorum &
 equarum dixit: quoniam scilicet grex nomen generalius est, ar-
 mentum specialius. Legato vsufructu gregis vel armenti, de-
 bebant ex agnatis gregem supplere, vt scribit Vlpianus. Equitium
 eleganti vocabulo dicitur armentum equinum, qua dictione iur-
 isconsulti frequenter vtuntur. Inde equitarius dictus armenta-
 rius, quasi præfectus equitij. Firmicus Maternus refert, equitariū
 futurū, qui natus fuerit oriente centauro. Lucianus in hanc sen-
 tiā: ἐκείδουσιν ἐλδύθρον ἀφείναι ὑπὸ ἀφρίον, καὶ σὺν ταῖς ἀγέλαισις ἵπποις νό-
 μιαι. Iussit liberū asinū sub diuo emitti in greges equinos, & pa-
 sci. Græci ἀγέλην gregē dicunt. *Inscensu equarū.*] subagitatu & ad-
 missura. ab inscēdere inclinatū, inscensus nomē. *Mulas alumnas.*]
 Ex asino & equa mulus gignitur: ex equo verò & asina genitos,

hinnulos antiqui vocabant. M. Varro in secundo de re Rustica: Ex equa, inquit, & asino fit mulus, contra ex equo & asina hinnulus, vterque eorum ad usum utilis. Aristot. in 6. de Animalibus, hippothelas vocat, nostri equimulgos interpretantur: qui sunt pulli asinorum, sugentes lac equinum: ita enim fit, ne à coitu equarum mox arceantur. Ex onagro (qui est asinus sylvestris) mansueto, & equa, generantur mulae veloces in cursu, duritia eximia pedum: onagro & asina genitus mulus omnes antecedit. In generatione mularum, quo seminio sit asinus spectatur. Arcadici enim in Græcia, Reatini in Italia admittantur sunt præstantissimi. Mulas non calcitrare, cum vinum biberint, auctor est Plin. in 8. & in 30. alumnas mulas dixit, vel quasi asino genitas, vel quia (vt ait M. Varro) mulos & mulas nutricantes educamus. *Armentario equifone.*] Lucianus *ἰπρόφορος* vocat, quem Apuleius armentarium equifonem nominat. Græcè enim *ἰπρόφορος* pastor equorum, & armentarius nuncupatur: equifones equorum moderatores & magistris dicunt, qui & equitarij nuncupantur. De equifonis vaframento scribit Valerius Maximus in septimo. Præterea, vt annotant grammatici omnes, quibus regimen conceditur cuiuslibet rei, equifones dici posse, veteres voluerunt. Armentarium verò, armenti pastorem dici, ab armentòque deduci, nullus ignorat, qui vel tantùm legerit illud ex poëta vulgatissimum: Armentarius Afer agit. Hyadum sydus in horoscopo armentarios facit bubulcos, ouiumque pastores, vt docet Maternus in septimo matheseos. M. Varro refert, se curasse vt armentarius suus crebrò aliquid de Magonis libris legeret, quibus remedia continebantur pertinentia ad armentici pecoris sanitatem. Equitium ponunt iurisconsulti tit. de usufructu, pro vniuersitate gregis equini. Item tit. de usu & habitatione scriptum sic est: Equitij quoque legato usu, videndum ne & domare possit, & ad vehendum sub iugo vti. Natus oriente centauro (vt inquit Firmicus Maternus) aut auriga erit, aut equorum nutritor, & equitarius. *Sarcinis renuntiaturus.*] Lucianus, *ἔχων ἄρματα ἀρχοποιεῖων*: Ego letabar, vt potè qui nō essem deinceps sarcinas laturus. *Herbentibus.*] herba virentibus, & herbescere incipiētibus: pratorum epitheton commodissimū. Ambrosius in Hexamero primo: Germinare, deinde herbescere campos statuit. Idem viriditatem pratorum herbescentem decenter appellat. *Subibat cogitatio*] in mentem veniebat. Plin. subit recordatio. *Pluribus beneficiis.*] Sensus est: Cogitabam ipse mecum, si mihi asino tot honores tributi sunt, tantæ gratiæ repensæ, quantò

magis honestabor, & pluribus beneficijs afficiar apud istos, vbi gustatis rosis humanam faciem recepero, & in pristinum Apuleium reformatus aspiciar?

Gregarius.] A grege gregarius dictus magister gregis, quem paulo antè nominavit armentarium equisonem, qui à Luciano *ἰν πρῶτον βῶε κ̄ τῶν κ̄ν* dicitur. Aliàs gregarius ponitur pro vilis, & promiscuus: vt gregarius miles. Gregales sunt, eiusdem gregis & sodalitiij. Plinius equas gregales vocat, quæ in grege sunt. *Mille delicia.*] Legendum, *Nulla. Libertas.*] Non solum hominibus, verum etiam brutis animantibus dulcissima libertas est: vt non immeritò à iuriconsultis dictum sit, libertatem rem esse inestimabilem. & à Plauto scitè scriptum est: Her-

cle verò liberum esse, id multò est lepidius. Item in Captiuis: Omnes profectò liberi libentiùs sumus quàm serui mus. Avibus quoque & feris, si semel fugiendi data est occasio, satis est: nunquam post illas possis prendere. *Mula machinaria.*] Lucianus ait, *ἡ μὴν ἰππῶν*, id est, præfectum equorum dedisse ipsum uxori, quæ *μύλη ὑπεζήνησεν*, hoc est mola subiugavit.

Sed ubi me procul à ciuitate gregarius ille perduxerat, nulla delicia, ac ne vlla quidem libertas excipit. Nam protinus uxor eius, auara quidem, nequissimæque illa mulier, motæ machinaria sub iugum me de dit: frondosòque baculo subinde castigans, panem sibi suisque de meo parabat corio. Nec tantum sui cibi gratia me fatigare contenta, vicinorum etiam frumenta mercenariis discursibus meis conterebat. Nec mihi misero statuta saltem cibaria, pro tantis præstabantur laboribus. Namque ordeum meum frictum, & sub eadem mola meis quassatum ambagibus, colonis proximis venditabat: mihi verò per diè laboriosæ machinæ attento, sub ipsa vespera sursures apponebat incretos ac sordidos, multòque lapide salebrosos. Talibus ærumnis edomitum, nouis fortuna seuæ cruciatibus tradidit: scilicet, vt (quod aiunt) domi foris que fortibus factis adoriæ plenæ gloriarer. Equinis armentis namque me congregem pastor egregius, mandati dominici* serus ausculator, aliquando permisit.*

gauerit. Mola autem machinariae nomine significatur hoc in loco mola pistrinensis, siue asinaria: vnde & asinus molarius Catoni dictus. Idem memorat molas trusatiles, quae sunt manuarum: & quia manibus traduntur, ideo trusatiles dictae. M. Varro, A. Gellius, & plerique alij memoriae mandarunt, Plautum ob quaerendum victum operam pistori locasse, ad circummagendas molas quae trusatiles appellantur. *Subiugum.*] iunctim & prima acuta lego, vt sit dictione vnica subiugus eleganter dictus, qui sub iugum mittitur, qui Graece dicitur *ὑποζυγιος*. *Subinde.*] identidem, frequenter. *Castigans.*] Exemplum elegantiae: contra eos qui asserunt, castigationem pertinere tantum ad verborum reprehensionem, obiurgationemque: quinetiam apud iurisperitos, qui Latine & puriter loquuntur, scriptum legimus, inter genera poenarum esse flagellorum castigationem. Castigare ergo ex auctoritate eruditorum, ad quam veluti ad anchoram confugiendum est, & ad verba, & ad verbera refertur. *Viliorum frumenta.*] Lucian. scribit, asinum *ἀλεῖν πνευρὶς καὶ κρεῖθας ὄλας*, coactum esse molere frumenta & hordea non solum dominorum, verum etiam aliorum, cum misero ipsius cruciatu. *Statuta cibaria.*] Iusta indignatio: quod videlicet post concinnata aliorum cibaria, ipse legitimo & debito cibo fraudaretur. Namque & mercenarius seruis cibarium iustum dandum est, quod seruo (vt inquit Seneca) dominus debet. Seruus quaternos modios frumenti accipiebat in mense (auctore Donato) & id dimensum dicebatur: vtrum à mense, an à metiendo, incertum est. M. Caro cibaria ruris operariis iusta ceu lege dari iubet. Ex praecipito Varronis, asinos laboriosos foeno atque hordeo largiore pascere debemus, & vires cibus suffundere, ne magno nequeant superesse labori. Haec verò secus factitabat: nam cum iugi labore cruciaret asinum (quia fortassis legerat apud M. Varronem, quod asinus in remissione laboris fit deterior) illum deinde minimè copioso pabulo roborabat, tanquam ieiunium & fames ita conduceret asino discursanti, vt homini lucubrant. *Hordeum frictum.*] Ex Luciano qui ait, *καὶ τὰς πικρὰς τοῦ μὲν ἀείρον ἐρύρουσα*. quod significat prandium fuisse hordeum frictum. *ἐρύριον* enim est sicco, & frigo. Plautus dixit cicer frictum, intelligi volens rem vilissimam. Quidam legunt, *fractum*, referentes ad molam, qua cicer molitur, quassatur, infringitur: vnde & faba fressa. Sequitur enim, Et sub eadem mola meis quassatum ambagibus Graeci hordeum appellant *κρεῖθλιον*. inde tuberculum oculorum à Graecis crithe nominatur, à similitudine videlicet hordei, cuius & Cor. Celsus meminit in 7. *Ambagibus.*] discursibus & circui-

tu multiuio, qui fieri solet à pistrinensibus iumentis. *Attento.*] intento, & perseveranter operanti. Terent. in Adelphis: Nimiùm ad rem in senecta attenti sumus. *Furfures incretos.*] Accipe incretos, permixtos, non purgatos, neque excretos: sequitur enim, Sordidos. Sic Horatius in Sermonibus, Incretum puris circumposuisse catillis. Vbi exponunt commentatores, incretum permixtum: vel incretos expone pro cribratos, quæ scilicet elegantior scitiótque expositio est. Incernere enim & succernere, est cribris & excussoriis repurgare. M. Cato, cum semen serito cribro tanquam linum, & eo terram cribro incernito altam digitum transuersum. Plin. in 18. Farinatio cribro succernunt. Inde incerniculum cribri genus vocant, de quo Plin. in 8. Ne frumentarij negotiatores ab incerniculis arcerent. Idem M. Cato iubet, in supellectile villatica habendum esse incerniculum vnum. Furfures autem increti hoc est cribrati, haud dubiè deteriores vilioresque sunt, cum farina sequestrata sit ac separata. Lucianus: *ἰσοὶ δὲ πίτυρα ἀριστοῦ*: id est, mihi furfur prandium erat. Græci *πίτυρα* vocant furfurem, vnde furfurei panes pityrij dieti: quorum mentio fit à Galeno in 1. de alimen. Rustici veteres (auctore Gellio) apludam dixere furfurem frumenti, sicut flores vini fecem. Hinc illud, in esitantem furfurem panem, & vinum fœtidum potantem: Apludam edit, floces bibit. Plin. verò tradit, purgamenta milij & panici apludam nominari. Inter vitia corporis fœda sunt & furfures, quorum mentio apud Plin. frequens. canicas appellant furfures de farre: à cibo canum. *Salebroso.*] Signat panes furfureos, qui sibi in cibatu dabantur, fuisse lapillis plenos, & ob id minimè edules, cum aspredine fauces lancinarent, neque mandi possent. Salebras dicunt asperitates saxorum. M. Tul. Nunquam in tantas salebras incidisset, item: Hæret in salebra. Inde salebrosus, pro asper & durus. Virg. Non tam salebrosus vt antè. *Domitum.*] scilicet me. *Fortibus fa. ado.*] Prouerbiale est, de hominibus qui domi, foris, in vrbe extra urbem, forti animo & subnixo labores ærumnolos tolerauerunt, qui fortibus factis ad oriam laudemque consequuntur, qui gloriantur fortunæ cruciatibus sese haudquaquam succubuisse. Ad oriam veteres dicunt laudem, siue gloriam: quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret, quod ador nominatur. Plin. in duodeuigesimo: Gloriam denique ipsam à farris honore ad oriam appellabant. Horatiani verò interpretes exponentes illud Flacci, Qui primus alma risit adoria: tradunt, ad oriam dici laudem bellicam, ex eo quòd adorandi sint qui laudem ex bello reportant. *Congregem.*] Sic ut se-

ut segregem dicimus egregium, & à grege separatum, ob excellentiam; ita congregem appellamus gregi copulatum, commixtumque. Seneca in Hippolyto: Segregem sparsi per agros. *Mandati dominici.* } A domino, dominicus derivatur: inde res & rationes dominicæ frequenter apud iuriconsultos. & à Seneca non minùs mordaciter quàm eleganter dictum est in epistolis ad Lucilium: Adiice obsonatores, quibus dominici palati noticia subtilis est, *Pastor egregius.*] Ironi- còs pronuntiandum. *Serius auscultator.* } Serium auscultatorem nuncupamus, qui seridè, diligenter, sedulò audit mandata domini, & ea naviter exequitur. Sed hic quidem malim legere *serus* quàm *serius*, tanquam subindigner dixerit Serius, hoc est, tardus lentus & cunctator: qui non statim mandatum dominicum peregerit, sed serò & cunctanter id tandem impleverit. M. Cato duo hæc verba Audire & auscultare, ita disparasse videtur atque disiunxisse, ut audire sit negligentis, & eius qui minimè obsequi velit, auscultare verò, attendentis, & auditioni obtemperantis. Verba Catonis subscripsi, quæ sunt hæc: Ita est cupidus orationis, ut conducat qui auscultet: itaque auditis, non auscultatis tanquam pharmacopolam. nam eius verba audiuntur, verùm ei se nemo committat si æger est.

At ego tandem liber asinus, lætus & tripudians, gradùque molli gestiens equas opportunissimas iam mihi concubinas futuras deligebam. Sed hic etiam spes hilarior in capitale processit exitium. Mares enim, ob admissuram veterem pasti patienter, ac diu saginati, terribiles alioquin, & utique quovis asino fortiores, de me metuètes sibi, & adultério degeneri præcauentes, nec hospitalis Iouis servato fœdere, rivalem summo furentes persequuntur odio. Hic elatis in altum vastis pectoribus, arduus capite, & sublimis vertice, primoribus in me pugillatur unguis: ille terga pulposis*

Liber. } solutus & nactus libertatem, quam semper experieram, qua nil dulcius est. *Quas concubinas.* } Festiviter dictum in translatione speciosa à fœminis facta, quæ concubinæ fiunt virorum. Ex eadem metaphora capræ dicuntur vxores hircorum, ipsi verò hirci capellârû mariti. Horatius: *Quærunt latentes per thyma*

deuia Olentis vxores marit. Iurif-
 consulti scribunt, concubinam eam
 vocari, quæ cum
 vxor non sit, cum
 aliquo tamen vi-
 uit, quæ nomine
 minus honesto a-
 mica appellatur.
 quidam pellicem
 vocant. Cuiuscun-
 que ætatis concu-
 binam haberi pos-
 se palàm est, nisi
 minor annis 12. sit
 Quæ in concubi-
 natu est ab inuito
 patrono poterit
 discedere, & alteri se in concubinatum dare. Concubini quoque
 dicuntur pueri pathici, qui in concubinato sunt eorum qui libi-
 dine obscœna & præpostera oblectantur. Quintil. in primo: No-
 stras amicas, nostros concubinos vident. *Hic spes.* } *Hæc spes. Ma-*
res. } equos intelligit. *Ob admissuram.*] Admissura dicitur tempus
 & actio ipsa, qua mariti gregum admittuntur ad coitum foetu-
 ræ causa. Papinius in Siluis: Expectatur equus, cuius de stem-
 ma re longo Felix emeritos habet admissura parentes. Columella,
 docens quæ ætas idonea sit ad admissuram vaccarum: Ex his, in-
 quit, quadrimis minores sunt, maiores qui duodecim annis, pro-
 hibentur admissura. admissarij quoque equi appellantur, qui pe-
 culiariter deliguntur ad equas ineundas, causa stirpis propagan-
 dæ. In admissario (vt inquit Palladius) quatuor spectanda sunt:
 forma, color, meritum, pulchritudo. & vt præcipit idem Colu-
 mella, admissarius equus eo tempore qui vocatur à fœminis, ro-
 borandus est largo cibo, & eruo hordeò que saginandus, vt Vene-
 ri superfit: quantoque fortiter inierit, firmiora semina præbeat fu-
 turæ stirpi. Vnus admissarius non minus quam 15. nec plures
 quam 20. debebat implere: isque admissuræ potest & vsque in
 annos viginti plerunque idoneus esse. Quod si admissarius iners
 in Venerem est, odore perfricatus deterfit spongia fœminæ lo-
 cis, & admota naribus equi. Quòd locos fœminæ dixit Colu-
 mella, scito significari genitalia equæ. nam Columella, Caro,
 Celsus

Celsus & cæteri locos appellant vuluam, siue genitalia, de quibus Plinius sic in II. Fœminis eadem omnia, præterquam vesticæ iunctus utriculus. Vnde dictus uterus: quod alio nomine locos appellant. hoc in reliquis animalibus vuluam. Cato locos fœminæ vitiosos dixit, intelligi volens fœminam catulentem, cuius genitalia viri coitum sitienter appeterent. *Satiante passu.*] abunde, opulenter, affatim roborati, refectique: cum ex admissura veteri exhausti, lateribusque (vt inquit Catullus) ex futuris largiore pabulo fuissent saturati, saginati que. *Terribiles.*] Notat suapte natura fuisse feroculos equos, & cibi largitate ferociores factos. Cibus enim, vt inquit Plutarchus in problematis, insolentiam gignit. hinc illud Plautinum: Satur homo est, habet profectò in ventre confidentiam. *Adulterio degeneri.*] Scribendum est, degeneri, nam coitus asini cum equa inuisus infestusque est equo generoso, tanquam degener & vilis. Nec enim videtur esse decorum, quòd asellus vilis & vulgaris velit inscendere equas præstantiores, quarum mariti sunt equi, & non asini. Ipsæ quoque equæ dicuntur fastidire asellum subactorem & adulterum: iccirco, teste Plinio, præcipiunt equarum iubas tonderi, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem. comantes enim gloria superbit. *Nec hospitalis Iouis.*] Græci ξένου, id est hospitalem Iouem colunt, qui præest hospitibus, qui iura hospitalitatis inter hospites sancta illibataque seruari iubet. De quo illud notissimum: Iupiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur.) Verùm equi minimè reueriti Iouem hospitalem, polluto iure hospitij & fœdere, hospitem asinum incurfare cœperunt, tanquam riualem, qui eundem amoris quasi riuum peteret, & equas adulterare gestiret. Nam, vt verissimè dixit ille: Riualem possum non ego ferre Iouem. Aliubi annotatum est, riuales dici proprie qui ius habent aquam petendi ex eodem riuo: ex quo sæpe rixa & concertatio exoritur. inde riuales dicimus, quasi in eundem amorem deriuantes. Quidam autumant riuales dici, æmulos de mulieribus: facta translatione à feris bestiis, quæ sitientes cum ex eodem riuo haustum petunt, in prælia contra se inuicem concitantur. hinc riualitas pro ipsa æmulatione vsurpatur. *Vastis pectoribus.*] Qui vasto & prægrandi pectore præditus est, is pectorosus nominatur. In obsceno poemate: Nemo est feroci pectorosior Marte. Verbum vetus est *Pectorare: quod significat, extra pectus eicere. M. Tul. in 3. de Oratore: Nouantur, inquit verba, quæ ab eo qui dicit ipso gignuntur: vt, Tum pavor sapientiam omnem mihi *exanimato expectorat. Vastis ante pectoribus pluraliter dixit, ad enormitatem pectoris & firmitudinem *impro-*

πυγίτης declarandam, per exornationem Rhetoricam, quæ libro ad Herennium quarto intellectus nominatur. *Arduus capite.*] Secundum Virgilianam descriptionem: Illi ardua ceruix, Argutumq; caput. *Pugillatur.*] conflagit, pugnat, colluctatur. trāslatione subuertunt. Dicitur autem pugil, purgillatus, pugillaria, & ipsa pugna, à pugno. Veteres namque ante vsum ferri & armorum, pugnis & calcibus & moribus corporumque luctatione certabant. Quod & Lucretius signat illo versu: Arma antiqua, manus, vngues, dentésque fuerunt. Græcè *pyctes* dicitur pugil, qua dictione & nostri vtuntur: vt Columella, Plinius, Iulius Firmicus. Inde *pyctale* certamen, pro pugillatu. Homerus Pollucem appellat *πυζαζαδόν*, hoc est, pugillatu præstantem. Inter spectacula popularia exhibebantur & pugiles, qui cum populo mirè placerent, ideò satyricè dixit Horatius, poscunt Aut vrsum, aut pugiles, namque his plebecula gaudet. Plautus in Epidico inquit: Valer pugilicè, pro firmiter & robuste. *Primoribus vngulis.*] Equi ex genere solipedum sunt: ita enim eleganter dicuntur animalia, quibus vngula solida est. Albertus Magnus magis doctus quàm tersus, cum solipedes dicere deberet, dixit, corneas soleas habens animal. Nulli solipedum (auctore Plinio) sunt cornua. à Græcis *μάνυχα ζώα* dicuntur animalia, vngulam solidam habentia: vt sunt inquit Suidas, *ἵππος, ὄνος, & πεζός*: id est, equus, asinus, mulus. *Obesa.*] pingua. Ex descriptione poetica: Breuis alius, obesaque terga, Luxuriatque toris animosum pectus. In Neuiano carmine, * Ex corpore pectoreque vndique obeso. Vbi notauit A. Gellius, obesum propriè magis quàm vstatè dictum pro exili atque gracilento, tanquam *αὐχρῶς* & impropriè obesum pro pingui atque vberi vulgò dicitur. Verùm eruditi omnes obesum pro pingui vsurpant. Notissimum est illud Horatianum, Cum sit obeso Nil melius rurdo. Plinius minùs solertes esse homines tradit, quibus obesissimus est venter. *Pulposis torulis.*] Toros, & per diminutionem torulos, accipimus pro carne musculosa, pulposa, succulenta, cui inest robur & firmitudo. In Hercule poetæ laudant toros lacertorum. Hinc apud Sophoclem gemebundus Hercules inquit, O pectora, ô terga, ô lacertorum tori. Inde torosus deriuatur. Ouid. Colla torosa bouum. Hieronymus diaconum taxat, cui taurina ceruix esset, toris adipeis intumescens. Plinius inulā torosiorè appellat, plantis toros inesse tradēs per trāslationē decētissimā. Et quoniā incidit mētio de toris & torosis, dispiciam⁹ obiter, discutiamusq; quid sint Trofuli: quod vocabulū in ore omnium est, & in scholis

grammaticalibus protritū. Nihil illo Persiano carmine vulgatius, Trofulus exultat tibi per subsellia leuis. Commentatores, grammaticistæ, scholastici omnes cōmuni consensu & vna voce clamant, Trofulos dici ex autoritate Plinij & Festi Pompeij, equites Romanos, ab eo quod oppidum Tuscorum nomine Trofulum, sine vllō adiumento peditū cepissent. nec nos id verum esse inficiamur. sed nimirū subest occultior quæpiam significatio in vocabulo Trofuli, non omnibus obuia, animaduersaque: proinde nos, vt pro virili parte, quod vbique librorum nostrorum facere conati sumus, studiosos iuuaremus, re diligenter curiosèque perpensa, animaduertimus Trofulos, præter illam significationem notissimã, dici delicatos, obesos, succulentos, quorum Deus vëter est: quasi torofulos, à torosa scilicet carne & aruina. Et hoc est quod signat Nonius Marcellus, si sinceriter & rectè legatur, cū ait, Trofuli dicti sunt torofuli, quasi habitiores à torosa scilicet pinguitudine. In Nonianis codicibus mendosa diuisione scriptum est, Trofuli dicti sunt torro soliti: emenda Torofuli. In hanc sententiam est illud à Hieronymo scienter & decenter depromptum in Iouinianū: Vnius tantum philosophi exemplū posui, vt formosuli nostri & trofuli, & vix summis pedibus adubrantes vestigia, imitètur saltem gentiliū parcitatem. Hoc significatū dixit Varro, Nunc emūt trofuli nato nitidi vulgò Attieo talēto equum. Hoc haud dubiè est, quod intelligi voluit Plinius, cū in 33. scribens equites trofulos vocatos esse subiungit: Quia, inquit, non intelligunt trofuli nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari, inuitosque etiamnam trofulos vocari Verba hæc Pliniana nos ita interpretamur: Equites, qui historiam de oppido Trofulo ab equitibus capto, & inde Trofulos se vocari nesciunt, quod virtutis est nomen: ægreferunt, erubescuntque quando Trofuli vocantur: tanquam Trofulus, quasi torofulus dicitur, pro succulento & habitiore: quod nomen vitij est, & eius hominis qui solas Veneris delicias curet. Ad hunc eundem intellectum referri commodissimè potest & scitissimè Persianum carmen, vt Trofulus non magis pro equitibus iudicibus accipiat, quàm pro auditoribus voluptuariis, succosis & opimis: quos magis pigmenta, flosculi, lenocinia orationis, quàm res, quàm sensa, quàm augmenta commoueant. Lector perpende, quæso, hoc nostrum de Trofulis interpretamentum, & sequestrato liuore diiudica, nunquid dignum sit in secretariis disciplinæ remotioris recondatur. Præterea torulus pro quodã quasi torque accipitur apud Plaut. sic scribentem in Am-

phitryone: Tum meo patri autem torulus inerat aureus sub petaso. Victru. quoque torulum eiici tradit ex arbore excisa: vbi torulus accipi videtur pro materie torta, & callo ligni in se conuoluto. Mendum est impressis Victruuij codicibus, qui non torulo habent, sed torculo. *Velitatur.* } depugnat, contendit, congregatur: à pugna velitum verbo deducto. Sunt autem velites, leuis armaturæ milites: à quibus velitatio dicitur, leuis contentio. Plautus: Nescio quid velitati estis inter vos. Idem: Verbis velitationem fieri compendiò volo. Hastam velitarem Tyrrenus primus inuenit, de qua intellexit Ouidius illo versu: Nondum calfacti velitis hasta solum. *Remulsis auribus.* } Quidam codices manuscripti habent, *remissis*. Natura generosissimo cuique animalium notas animi peculiare tribuit: cauda leonum index est: in equis verò & omnium iumentorum genere indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, nutantes pauidis, subreptæ furentibus, resolutæ ægris. Ex hac Pliniana sententia aures remulsas accipio, non tam resolutas & remissas, quàm subreptas, & quasi retrò ac sursum reclinatas. Antiqui remissum dicunt, quasi repandum. Quidam legunt, *remissis*, sensu manifestario. *Cadentium.* } Lego, *cadentium*, hoc est albicantium dentium. nam decidui dentes, signum sunt senectutis & inualentia. Dentes in cæteris senecta rubescunt, equo tantùm candidiores fiunt. Senectus in equis intelligitur dentium brochitate siue bruncitate, hoc est præminentia: brochi enim dentes, siue brunci, dicuntur prominuli. Hoc transeunter dictum sit, vt intelligas dictiones, quibus Plinius, Varro, Lucilius, & cæteri vtuntur. A dente, quod annotatu dignum est & scitu, sit verbum Edentare: quod significat dentibus priuare, & excussis dentibus edentulum efficere. Hoc in transeusu commemini: vt restituerem Plauto suam elegantiam, suamque dictionem, & planè Plautinissimam: quem correctores, immò corruptores interpollauerunt. sic enim scriptum legitur in Rudente: Nimis velim improbissimo homini mala se dentauerint. Tu ita corrigito, & distinctè legito, Malas edentauerint: id est, velim maxillas ita contundi pugnis improbo lenoni, vt edentulus fieret: & vt malas, id est maxillas illi edentarent: hoc est, dentibus spoliarent, excussis crebra pugnorum incussione. Hic est comicus intellectus, hæc Plautina elegantia, hoc verbum Plautinissimum, edentare malas. dentibus excussis maxillas edentatas relinquere. Nam & edentata belua dicitur, carens dentibus, cuius morsus est minimè noxius. Inuat me in hæc diuerticula identidem diuertere, vt vna opera iuuem Latinitatis curiosos, & simul vi-

tem ex vniformi narratione fastidium. *Hastis.*] exercitis, præparatisque dentibus instar hastarum: metaphoricòs intelligi vult acuminatos dentes, prominentes, exertos. *De rege Thracio.*] Diodorus & poëta tradunt, Diomedem Thracem equos feritate notabiles habuisse, quos carnibus humanis pascere solebat. Erant equorum præsepia ænea, ferreis ipsi catenis vinciebantur, caro hospitalis erat pro pabulo. Hos Hercules ex Thracia Argos perduxit, occiso Diomede, quem suo ipsius exemplo equis manducatum apposuit. Hos Eurysteus ad se deductos Iunoni sacrauit. Ex hoc equorum genere progenitus est equus Seianus ille famigeratus. Plin. & Solinus auctores sunt, Tyridam oppidum fuisse in Thracia, Diomedis equorum stabulis dirum. Equorum qui feri sunt, & nominantur, meminit Plinius. *Adeon.*] Pro adeone. *Tyrannus.*] Diomedes Thrax. *Edacium.*] manducorum: ita enim ab edacitate dicuntur. *Distractus.*] discerptus, diuulsus, dilaceratus. *Molares circuitus.*] molarum pistrinensium gyratus ambagiosos & multiuios. *Requirebam.*] tanquam minùs molestum foret molere, & molas circumagere, quàm subire calces & morsus equinos.

*Verùm Fortuna, meis cruciatibus infatibilis, aliam denuò mihi pestem instruxit. Delegor enim ligno monte deuehundo, puérque mihi præfectus imponitur, omnium ille quidem puer deterimus. Nec me montis excelsi tantum, arduum fatigabat iugum, nec saxeas tantum sudes incurfando * cõterebam, ungulas: verum fustium quoque crebris ictibus persæpe dedolabar; ut vsque plagarum mihi medullaris insideret dolor: coxæque dextra semper ictus incutiens, & vnum feriendo locum, dissipato corio, & ulceris latissimi factò foramine, imò fouea, vel etiam fenestra, nullus tamen desinebat identidem vulnus san guine delibutum obtundere. Lignorum verò tantum me premebat ponde-*

Infatibilis.] Fortuna cum dicatur vaga, inconstans, instabilis: tamen in quibusdam vexandis nimium pertinax est, & immobilis: ut verum illud planè sit, An miseris tristis fortuna tenaciter vrget? Tali fortunæ obnoxium se fuisse testatur Lucius noster, scribens eam infatibilem, inexplebilemque fuisse continentibus ipsius cruciatibus. *Pestem.*] exitium, calamitatem, infor-

Qq iij

tunium. De legor.]
 destinor, trador,
 assignor. Ligno.]
 lignis deportan-
 dis: quod est asi-
 norum dossuatio-
 rum. sic enim no-
 minantur, qui dor-
 so baiulant onera.
 Varro in secundo
 de Re rustica: A-
 sellis dossuatiis
 comportant ad
 mare oleum aut
 vinum, itémque
 frumentum, aut
 quicquid aliud.
 Nam quod dici-
 mus dorsum, ve-
 teres dossium no-
 minabant: unde
 dossuarius dictus,
 qui dorso compor-
 tat. Dorsualia quo-
 que appellamus
 dorsu regumenta,
 maximéque in
 bobus ac iumen-
 tis. Iulius Capito-
 linus tradit, boues
 dorsualibus feri-
 cis præfulgentes
 processisse in pò-
 pa Galieni impe-
 ratoris. Omnibus deterrimus. } Attende loquutionem inusitatam,
 neq; ex regula grammatices, quæ præcipit superlatiua iungi de-
 bere cum genitiuo: vt dicatur, omniũ deterrimus, omniũ pess-
 mus. Archaismos figura est: sic enim veteres loquebantur, quib.
 mutatio casuũ erat frequens, & quasi peculiaris. Illud Ciceronis
 non absimile videtur: Similimũ Deo iudico. quod tamen (vt do-
 cet Priscianus) significat valde simile. Hoc autẽ totum transtulit
 ex Luciano, qui ait, εἰς τὸ ὄργου αἰῶν ἐπιεμπόμην, καὶ ζῆλον τοῖς ὄμοις ἑκάμ-

re, vt sarcina molem elephanto, non asi-
 no paratam putares. Ille verò, quoties in
 alterum latus præponderans declina-
 rat sarcina, cum deberet potius grauan-
 tis ruina fustes demere, & leuata pau-
 lisper pressura sanare me, vel certè in
 alterum latus translatis per equare, con-
 trà lapidibus additis insuper, sic ini-
 quitati ponderis medebatur. Nectamen
 post tantas meas clades immodico
 sarcine pondere contentus, cum fluiuium
 transcenderemus, qui fortè præter viam
 defluebat, pedibus suis ab aquæ mado-
 re consulens, ipse quoque insuper lum-
 bos meos insiliens residebat; exiguum
 scilicet & illud tantæ molis superpon-
 dium. At si quo casu, limo cœnoso ripe
 supercilio lubricante, oneris impatien-
 tia prolapsus deruissem, cum deberet e-
 gregius agaso manum porrigere, capistro
 suspendere, cauda subleuare, certam
 partem tanti ponderis quoad resurge-
 rem saltem detrahere, nullum quidem
 defesso mihi ferebat auxilium: sed occi-
 piens à capite, imò verò & ipsis auri-
 bus, totum me compilabat, cadens fuste
 grauissimo; donec, fomenti vice, me pla-
 ge suscitarent.

Attende loquutionem inusitatam,
 neq; ex regula grammatices, quæ præcipit superlatiua iungi de-
 bere cum genitiuo: vt dicatur, omniũ deterrimus, omniũ pess-
 mus. Archaismos figura est: sic enim veteres loquebantur, quib.
 mutatio casuũ erat frequens, & quasi peculiaris. Illud Ciceronis
 non absimile videtur: Similimũ Deo iudico. quod tamen (vt do-
 cet Priscianus) significat valde simile. Hoc autẽ totum transtulit
 ex Luciano, qui ait, εἰς τὸ ὄργου αἰῶν ἐπιεμπόμην, καὶ ζῆλον τοῖς ὄμοις ἑκάμ-

ζῆν. id est, in montem superiorem mittebar, ad ligna humeris de-
 ferenda. De puero quoque quem deterrimum pessimumque
 mortalium Apuleius appellat, Lucianus Græcè inquit: ἑνὸν ἀπὸ
 παιδοποιῶν ἀκατάστατον, id est, Asinarium puerulum impurissimum.
Saxæas fudes. } Vt fudes lignæ vstulatae vicem telorum implent,
 & perforant, sic & saxa acuta, quæ fudes saxæ dicuntur, vngulas
 asini comminuebant, conterebantque: & id facilius cōtingebat,
 propterea quod soleis ferreis minimè erat calciatus. Lucianus:
 ἀπὸ τοῦ ὄρει ἐν λιθίνῳ, id est in monte saxeo eram sine calciatu.
*Iumentorum autem calciamenta sunt solæ ferreæ. Contur-
 babam.* } Corrige, *conterebam.* *Dedolabar.*] Verbum est pro-
 priè fabrorum, cùm materiæ complanatur asperitas.
 Verùm ab alia quoque translatione speciosa transfertur. En-
 nius dixit, Vnum ego libellum non edolem. Sicut ergo fa-
 ber dedolando complanat aspredinem in materiis, ita asini cor-
 rium fustuariis ictibus læuigabatur, expoliebaturque quodam
 quasi dolatorio. Est enim dolatorium ferramenti genus, quo la-
 pides & ligna dolantur: quidam asciam appellant. auctor Hiero-
 nymus. Fustium autem, πληθύνοντως dixit: quoniam, vt inquit Lu-
 cianus, ἡ ξύλον ἀπλῶς ἔπαυον, ἀλλὰ τῶν ὄζοις πυκνοῖς ἔχοντι καὶ ἕξῃς. i. non
 simplici ligno percutiebatur, sed ramos densos habente, & acutos.
Medullaris dolor. } Signat, ad medullas vsq; ad plagas à puero in-
 fictas penetrasse. Medulla non nisi cauis ossibus inest, nec cruri-
 bus iumentorum aut canum seuosa cornigeris, à iuuenta rubēs,
 & à senecta albescens. *Coxæ dextræ.* } Lucianus, καὶ ἀεὶ ἔπαυον εἰς τὴν
 π. i. semper feriebat in ipsa coxa siue fœmore. Interpres Luciani
 parùm curans verbum verbo reddere, interpretatur, semper po-
 steriora dorsi perurgebat. Sed profectò aliud est τὸ ῥῶτον, aliud
 ὀμνός: illud dorsum, hoc femur coxamve significat. Immo fo-
 meæ.] Hoc totum ὑπερβολικῶς dictum est, simul & festiuiter:
 nam mentitur hyperbole, & est omnis ultra fidem. Sed, vt præ-
 cipit Quintilianus, non tamen debet esse ultra modum, & vt ait
 Seneca, incredibilia hyperbole promittit, vt credibilia imperret.
 Nostri superlationem vocant. Igitur Apuleius emphaticòs &
 hyperbolicòs dixit non foramen, sed foueam atque adeò fenestram
 latissimam sibi in femore dextro fuisse patefactam, vt crederet
 lector corium in asinina coxa ictibus asinarij pueri crebri-
 ribus eodem ingestis fuisse foraminatum, exulceratum, dissipa-
 tum. *Nullus.*] id est, non: sic veteres frequenter posuerunt. *Identi-
 dem.*] persæpe, subinde, frequenter. *Obtundere.* } sæpius tū-
 dendo repercutere: translatio à fabrorum malleo. *Elephantio pa-*

paratam. } Lucianus, *ἔπειτα μοι ἐπιτίθει φορτίον ὅσον χαλεπὸν εἶναι ἐλάττω πρῶτον*: id est, postea mihi imposuit onus, quantum elephanto ferre molestum foret & graue. *Præponderans sarcina*] Iumentis sarcinæ imponendæ sunt compares, & quasi ad æquilibrium, vt commodius ferant. vbi enim in alteram partem præponderant, torquentur diro cruciatu laboriosoque iumenta: ideoque æquis portionibus æquandæ sunt sarcinæ, demendo scilicet, non addendo, sed vt puer, qui nihil aliud meditabatur nisi asini cruciatus & exitium, non ligna demebat sarcinæ præponderantis ad releuandum asinum, sed saxa insuper addebat ad cruciandum. hoc idem Lucianus. *Pressura.* } pressione: nomen est. sic Lucanus: *Corycij pressura croci.* *Circa.*] *Lego,* contra hoc est contrariò. *Immodico.*] nimio, prægrandi: vna dictio est. *Præter viam.*] iuxta: quo in significatione propter quoque accipitur. sic Lucretius: *Propter aquæ riuum.* sic Virg. *Propter aqua...* Apud Terentium in *Phormione* scriptum est: *Ita fugias ne præter casam,* quod aiunt: vbi illud, *Præter casam,* exponitur à *Donato*, pro ante casam. Item apud *Gellium*, *Fugiuus præter oculos domini iter:* pro ante oculos, & iuxta. *Ab aqua madore.* } aspergine & infusione. sic in primo: *Urinæ madore me perluerent.* *Mador* enim significatur infusio, & humectatio. *Salust* *Ingens terror* erat, ne ex latere noua monumenta *madore* infirmarentur. *Madulam ebrium* dixerunt, quia *madidus* vino esset, & *madore* *Liberi* perfusus. *Lucianus* in hanc sententiam: *ἡ ποταμός ἐστὶν ἄνναος ἐπὶ τῷ ὄρει, ὃ δὲ τῷ ἑσπέρῳ ἀπὸ δρυμῶν αἰσθηδύροσ, ἡπίσσω τῷ ἕυλαν ἐπὶ ὁμοί κροδίτων ἐπέεα τὰν ποταμὸν*: id est, fluuius erat in via perenniter fluens, puer autem calceamentis parcens, post ligna mihi insidens flumen transibat. *Superpondium.*] *Elegans* scitumque vocabulum, quo significatur illud pondos, & quoddam quasi auctarium, quod super sarcinam legitimam imponitur: dictio composita copulataque ex integro & corrupto. Eadem formula dixit *Plaut.* *Centumpondium*, pro pondere centum librarum: sic *assipondium* & *dupondium* veteres dixerunt. *Ripe supercilio.*] *marginē & summitate.* *Consimiliter* *Virg.* *Ece supercilio cliuosi tramitis vndam Elicit.* Vt enim *supercilia* in nobis alta sunt & sublimia, sic & *metaphoricòs* *supercilium* pro-*altitudine* ac *summitate* aliarum quoque rerum vsurpatur. *Pli.ii.* *Nihil altius superciliis, eruptiúsque superbia* inuenit in corpore, vbi *solitaria* esset. *Supercilium* pro *fastu* ipso & *grauitate* accipi, satis notum est vel illo testimonio: *Terrarum dominum pone supercilium.* Vnde *supercilium* *Censorium*, pro *grauitate* *maiestatē*que accipitur à *Valenio*: & *superciliosus*

iosus dicitur austerus & grauis, vt suprâ diximus. *Deruiffem.*] corruiffem, cecidiffem. Lucianus: *χαμνον κ̄ ἀχδοφορῶν κᾱ τᾱ πείσοιμι.* i. labore & pōdere pressus cecidiffē. *Egrogus agaso.*] Ironicōs. *Suffendere.*] subleuare, sustollere, *χαμνον ἰπυγείην*, id est ex humo subridere. Interpres Luciani deceptus inquit, Camo erigebat credit enim *χαμνον* à camo, quod genus freni est, deriuari: cūm aduerbium sit, significans ex humo. quod sat liquet Græca callentibus. *Manum porrigere.*] *χεῖρα μοι ἐκτείνωαι.* *Ponderis detrahere.*] *ἦροσπις ἀφελείν.* *Occipiens.*] incipiens. *Compilabat.*] pilos peruellabat: signat enim ita se fustuario cæsum, vt nec pilos in toto corpore relinqueretur. Namque compilare, (vt auctor est A sconius Pedianus) est ita peruellere & furari, vt ne pilos quidem in corpore compilatores relinquant. Ex eodem fonte illa quoque verba sunt, suppillare, & expilare. Hinc compilare dicitur scriptor, qui aliena furatur, & in vnum quasi corpus redigit. *Compilare* enim, auctore Festo, est cogere. Ambrosius dictus est à Hieronymo compilasse hexameron Origenis: quoniam videlicet, quæ ob Origene dicta fuerant Græca lingua, hic furtim in librum suum transtulit, Latine compositum: & quod ille fusiùs tradiderat, & vberius, hic succinctius rerulit, & adstrictius. Virgilius compilator Homeri dictus est ac æmulis, quoniam versus Homericos ad verbum penè transferebat, ex alienis que racemis vindemiam sibi faciebat: quod ille respondit magnarum esse virium, clauam Herculis extorquere de manu. Auctores veteris bibliothecæ mutuo se compilauerunt, vt inquit Macrobius. Lucianus in hanc sententiam: *ἀλλ' ἀ αἰώθεν δὸπ' τῆς κεφαλῆς κ̄ τῆς ὠτῶν ἀφ' ἑαυτοῦ σπυγέοντι με τῷ ξύλω, ἕως ἐπεγαίρωσά με αἱ πληγαί:* id est, superne incipiens à capite & auribus, fuste me concidebat, eò usque dum me plagæ ipsæ excitarent. *Cedit.*] Purior lectio est, *caedens*, hoc est, feriens, ac percutiens.

*Idem mihi talem excogitauit perniciem. Spinas acerrimas, & punctu venenato viriosas, tortili nodo in fascem constrictas, cauda mea pensilem deligauit cruciatum: vt incessu modo commo- te, incitateque, funestis aculeis infestè me conuulnerarent. * Ego igitur anticipi malo laborabam. Nam cum me*

Spinas acerrimas.] Lucianus dixit, *ἀκαίδων ἕν- τῶν φορτίων:* id est, spinarum acutissimarum fascē vinculo strictissimo deligasse sub cauda. *Viriosas.*] virulentas, exitiales, pestiferas. Inter virosum & vi-

tiosum hoc inter-
 est, quòd virosus
 dicitur venena-
 tus, viriosus
 verò appetens vi-
 ri. vnde fœmina
 viriosa, & loci mu-
 liebres viriosi di-
 cti, scilicet coi-
 rum appetentes. à
 viro viriosus, pri-
 ma correpta dedu-
 citur: virosus verò
 ab eo quòd est vi-
 rus, quod vene-
 num significat.
 prima producta
 inclinatur, ideò-
 que hic legere
 malim, *virosas*,
 quam *viriosas*. Sed
 quocunque mo-
 do legatur, dictio
 est à veneno dedu-
 cta, inclinataque.
Tortili.] flexili, à
 torquendo torti-
 lus dictus. Virgi-
 lius: Fit tortile col-
 lo Aurum ingens
 coluber. *Pensilem*
cruciatum.] Signi-
 ficantissimo epi-
 theto cruciatus il-
 le, qui sub cauda
 infestat iumenta,
 expressus est, pensilem nuncupando. est enim, suspensus,
 pensus, sublatuque pensiles hortos, pensilia pauimenta, pen-
 files plumas & vas dicunt eruditi, à pendendo omnia deriuata.
 In obsceno carmine haud indecenter dictum: Pulchrè pen-
 silibus peculiatu. Lucian. *ἀνευρέμεν ὁμοίαν ἐν τοῖς ἑρπῶσι.* Postilena
 Plauto

Plauto significare videtur id tortile incurvumque loramentum, quod sub cauda iumentorum poni solet, à post (vt opinor) nuncupata: in posteriore enim parte subterponitur. Verba Plauti ex Casina hæc sunt: Ita te aggerunda curnum aqua faciam probè, vt postilena possit ex te fieri. Vocabulum hoc nusquam aliubi, quod equidem meminerim, reperitur. *Ancipiti.*] duplici: spinarum scilicet aculeis, si procurrissem: & plagis agaloni, si substitissem. Lucilius ancipites cardines dixit, pro duplices. & M. Varro: Ancipiti (inquit) vrgeretur bello, pro duplici. Aliàs anceps, dubium periculosumque significat. Virgilius: Anceps belli fortuna fuisset. Interdum anceps accipitur pro acuto ex vtraque parte. Lucilius: Vecste atque ancipiti ferro effringam cardines. *Nixi.*] conatu, impulsu spinarum aculeatarum. Græcè *πρωσβολή*: ex Luciano totum ad verbum sic scribente: εἰ μὲν γὰρ ἀπείρωτα πρὸς ἑοίμην, οὐλαὶ τοῦ σώματος τῆς ἀκκιθῶν πύω πρὸς βολῆς, ὑπὸ τῆς ξύλων ἀπολλοίμην. εἰ δὲ βύβριμι τὸ ξύλον, τότε ἢ δὴ τὸ δεινὸν ὄπλον ἐξὺ πρὸς ἐπιπέσει. id est: Si enim lentè irem, cauens spinarum nisum, fustibus malè peribam: si autem fugiens ictum fustium procurrerem, tunc me illud sub cauda aculeatum lancinabat. *Perditum iret.*] vexaret, extingueret, morte mulctaret. Terentius: Cur te is perditum? Lucianus ait, *ὅλωε ἔργον ἡ τῶν ὀνηλάτη τῶν ἐμῶν, ἀποκτείνει με*: id est, Hoc vnum opus erat agaloni meo me conficere ac perdere. M. Cato dixit. Contumelia factum itur: significans, operam dari quo fiat contumelia. *Expugnata.*] Cum, inquit, patientiam meam insolentia agaloni immodica expugnasset, vicissetque. Expugnatur patientia in nobis quando amplius patientes tolerantésque iniuriarum esse non possumus. Ouid. Multa diuque tuli, vitis patientia victa est. *Calces extuleram.*] Lucianus ait, *λαξ ἐκίνησα*, calce percussi. *ἔχεν αἰεὶ τὸ τὸ λαξ ἐν μνήμῃ*: id est, habuit semper in memoria illum calcis ictum. Græci dicunt *λαξ* per aduerbium, quod significat cum calce. Annotat Caper grammaticus, dicendum esse & scribendum calces, per lc, quando significatur glutinum parietum: cum verò pedis dicitur calx, per x. Verùm obseruationes tales prærancidæ nimis sunt, & superstiosæ. Calcem dicimus partem pedis, & ipsam quoque percussione. *Stuppe sarcina.*] Græci *στυπῆ* vocant stuppam, & à Græco vocabulo (vt opinor) dictio Latina de fluxit: quamuis Seruius grammaticus stuppam à stipando dictam esse prodiderit. Plinius in 19. Quod proximum cortici fuit, stупpa appellatur, deterioris lini, lucernarum fere luminibus aptior. Ab eodem stupparius malleus dictus, quo *lina* tunduntur, curanturque.

Spirantem carbunculum.] prunam viuentem, ardentemque. Quæcunque spirant, viuunt; & quæcunque viuunt, spirant. Inde carbo spirans, eleganter dictus scintillans, ardens, lucens, illa enim carbonis vita est, sicut e contrariò extinctus, qui sine spiritu est carbo, cum in foco perlucet, tempestatem præfagit. Lucianus non carbunculum, sed titionem ignitum raptum esse de foco tradit, his verbis: *ἐκ τῆς ἐστίας κλέψας δαλὸν ἢ πῦρ ὡδὸν*: id est, ex foco furatus torrem etiamnum ardentem. *Mediutullio.*] in medio ipsius sarcinæ stuppariæ. Mediutullium enim dicitur medium: super qua dictione in superioribus plura. Lucianus, *ἐν κρυφῶν εἰς τὸ στυπῆριον*: Torrem intra stuppam clanculum recondidit. *Fomentis.*] Quis ignorat, stuppam, potentissimum esse flammæ suscitabulum, & ignis alimentum? Virgilius quoque in Troianæ classis incendio posuit stuppam, velut fomitem, flammam corripuisse, extitisseque vaporis incentiuum. Fomenta à fouendo, id est, calefaciendo dicta sunt. Vocamus autem generali vocabulo, omnia quæcunque ad fouendum sunt accommodata. Apud Pliniũ & Celsum frequens mentio est de fomentis agritudinum. Fomenta quoque, flammæ nutrimenta dicuntur. Grammatici assulas ex arboribus excussas, fomites appellant: alij scintillas, quæ ex ferro candenti malleis excutuntur. *Suffugium.*] Sic Silius: Suffugium in foelix miseris & inhospita quercus. *Vstrina.*] crematio, exustioque. *Præuenitur.*] præuenit, anticipat, præterit. Exustio enim ac flamma non sinit hominem meliora excogitare consilia, sed remedio præsentissimo sese quocunque modo liberare compellit. Præuerti signat Plautus, antepone. in Captiuis inquit: Sequere te vt amittam, ei rei primũ præuerti volo. *Fortune nutus.*] Sicut Dei & principis nutus pollens potensque est, ita & fortuna nutu hilariore blandiri interdum solet his, quos mox grauius allidit & cernulat. *Statuta morte.*] quam mihi statuerat decreueratque nequissimus agaso.

Pridiana.] prioris diei. Pridianum enim à pridie, id est priori die, denominatum est. Pridiana obsonia dixit Suetonius in Tiberio, quæ supersunt die pristino. Item in Caligula: Mar-

Nam fortè pluuie pridiane recens conceptaculum aque lutulenta proximum conspiciatus, ibi memet improuido saltu totum abijcio: flammæque prorsus extincta tandem, & pondere leuatus, exitio liberatus euado. Sed ille deterrimus ac temerarius puer, hic quoque suum nequissimum factum in me retorfit: gregariis que omnibus affirma-

uit, me sponte vicinorum foculos transfrenantem, titubanti gradu prolapsam, ignem ultroneum accessisse. Mihi etiam arridens addidit: Quousque ergo frustra pascemus ignigenum istum? Nec multis interiectis diebus, longè peioribus me dolis perivit. Ligno enim, quod gerebam, in proximam casulam vendito, vacuum me ducens, iam se nequitia mea proclamans imparem, miserrimumque istud magisterium renuens, querelas huiusmodi concinnat: Videtis istum pigrum, tardissimumque & nimis asinum? me præ ceteris flagitijs, nunc novis periculis etiam angit. Vt quemque enim viatorem prospexerit, siue illa sit vetula mulier, siue viro nubilus, seu tener puellus, sese, illicò disturbato gestamine, nonnunquam etiam ipsis stramentis abiectis, furens incurrit, & homines amator talis appetit: & humi prostratis illis inhians, illicitas atque incognitas tentat libidines, & ferinas voluptates. auersam Venerem inuitat ad nuptias. nam imaginem etiam sauij mentiendo, ore improbo compulsat ac morsicat. Quæ res nobis non mediocres lites atque iurgia, immò forsitan & crimina pariet. Nunc etiam visa quadam honesta iuvene, ligno quod deuehebat abiectò, dispersòque, in eam furiosos direxit impetus: & festinus hic amasio, humo sordida prostratam mulierem, ibidem in corona omnium gestiebat inf-

cescente, inquit, stomacho pridiani cibi onere. Plin. pridiana balnea appellat, quibus pridie homo usus sit. Conceptaculum. Lacunam signare videtur, quæ (vt grammatici tradunt) proprie fossa est, qua stare consuevit aqua collecta. alio nomine lama vocantur, de quibus Horatius: Viribus vtèris per cliuos, flumina, lamas. Frontinus conceptelas appellat, aquarum conceptacula: aquas ipsamet piscinas interpretatur, sic scribens libro primo de aqueductibus: Nec Virgo, nec Appia, nec Alstetina conceptelas, id est, piscinas habent. Lucianus Græco vocabulo *πίλας* dixit, quod hic nos ter conceptaculum. Græci *πίλας* vocant, locum connotum, & lacunam. Verba Luciani hæc sunt, *πίλας ἢ μολὸν τὸ ὄν τιλά-*

ματος εἰς τὸ ὑπερτα-
 τιν : proiicio me-
 met in humectif-
 simam lacunę par-
 tem. *Retorsit.*] re-
 flexit, conuertit,
 perinde ac ego
 huiusce noxę au-
 ctor exitissem.
 Lucianus : ἢ τὸ
 γὰρ ὁ πολυμῆδης πᾶσι
 θεοστειθῶν ἐμοῦ κα-
 τὰ ψάστατον : id est, au-
 dax puer domum
 reueniens, in me
 hoc totum crimē

coniecit, dicens me aptè sponte in focum profiliisse. *Gregarij.*] A grege gregarij dicti. Est autem gregarius, vilior homo, qui in grege sit. Gregarios milites vocant viliores, abiectioresque: sicut e contrariò egregios dicimus præcellentes & eximios, quasi exemptos ex grege. Possunt quoque gregarij accipi pro pastoribus, qui gregibus pecuinis præstant: vt exponas hoc in loco gregarios pro pastoribus, siue mancipiis, quæ in eiusdem familiæ grege haberentur. Suprà dixit, Gregarius ille perduxerat: vbi exposuimus gregarium dici, gregis armenticij nutritorem & præfectum. *Titubanti.*] vacillanti & lapsabundo. Titubantia apud antiquos dicta est vacillatio. Suetonius refert, Claudium linguæ titubantia laborasse. Talipedare verbum est priscum, quod significat titubare, vacillare, & quasi talis insistere. *Vltroneum.*] me scilicet sponte & vtrò in ignem accessisse. Hieronymus: Vltroneas aiunt putere merces. *Ignigenum.*] quasi ignis & flammæ progentorem, auctoremque. Ignigenus, quasi ignem gignens: contra ignigena, ex igne genitus. Sic poetæ Bacchum ignigenam vocat, propterea quòd igne Iouiali ex Semele progenitus esse memoratur. *Petiuui.*] insidiosè inuasit, & aggressus est: petere enim interdum percutere est, inuadere, aggredi. Inde petitiones, gladiatorum aggressiones dictæ. M. Tullius in Catilinam: Quot ego tuas petitiones, ita coniectas vt vitari posse non viderentur, parua quadã delinatione, & (vt aiunt) corpore effugi: Bouem cornupetam appellat, quasi cornibus percutientem. De quo iurisperitus: Si bos, inquit, cornu petere solitus perierit, aut mula propter nimiam ferocitatem. *Ligno vendito.*] lignis venditis: singularis numerus

merus pro plurali. Ligni appellatio (vt scribit Vlpianus) no-
 men generale est: & propriè lignum dicimus, quicquid combu-
 rendi causa paratum est. Ideoque si cui ligna legata sint, quod
 comburendi causa paratum est continetur, siue ad balnei cale-
 factionem, siue diætaram hypocaustum. Hæc verba passim
 leguntur libro de legatis tertio: vbi Accursius, tanquam aliquid
 præclarum interpretaretur, hypocaustas exposuit loca esse vbi
 stant ægroti, quod Latinitatis seruantissimi valetudinarium ap-
 pellant. Sed nil mirum, si in dictione mendosa mendosissi-
 mum dedit interpretamentum: cùm in sinceris cæcutiens sub-
 inde hallucinetur. Ego emendandum censeo Hypocaustum, si-
 ue hypocaustum, siue hypocaustarium: tot enim modis dici po-
 test, quod voluptarium interpretatur: est enim locus, in quo ignis
 succenditur & erumpit, calefaciendis vaporandisque balneis
 cubiculisque præparatus. Vnde τὸ ὑποκαυστήριον, id est, subtercalefa-
 cere ac succendere est nominatus. Victruuius in quinto, in
 describenda balnearum dispositione, eleganter docet, quemad-
 modum supra hypocaustum, siue hypocaustum athena tria sunt
 componenda, vnum caldarium, alterum tepidarium, tertium
 frigidarium: & ita collocanda, vt ex frigidario in tepidarium, ex
 tepidario in caldarium aqua influat. De his Papinius in pri-
 mo Siluarum: Tenuem voluunt hypocausta vaporem. Plinius
 quoque in epistolis meminit hypocaustorum: Latini vaporari-
 um interpretantur. M. Cicero in Epistola ad Quintum fra-
 trem: Ita erunt posita, vt eorum vaporarium, ex quo ignis eru-
 pit, esset subiectum cubiculo. Erit itaque census hic iuriscon-
 sulti: Legatis lignis, contineri illud quod paratum est ad balneas
 calefaciendas, & ad hypocaustum diætaram, id est, ad vaporari-
 um cubiculorum (vt planius explicem) quod paratur ad cale-
 facienda vaporandaque cubicula, qualia apud transmontanos
 sunt frequentissima: ipsi stuffas vocant (interdum enim vocabu-
 lis barbaricis vtendum est, vt res eruditior liquidius illustretur.
 Nam illud ignis conceptaculum ad calefaciendum diætaram,
 non absurdè hypocaustum dici posset. Diætæ autem, quarum crebra
 est mentio in libris iurisconsultorum, historicorum, poetarum-
 que sunt cubicula siue cœnacula, in quibus viuimus versamur-
 que. Vnde à conuersatione victuque, verbo Græco dicta
 sunt. διατροφή enim significat viuo & conuersor. Quidam no-
 stro seculo clarissimi, quos à me nominari in ea parte qua re-
 prehenduntur inhumanum est, diætatas appellatas esse autumant,
 quod in eis die edatur: idque etymon fulciunt auctoritate Varro-

niana nusquam hoc à Varrone traditum lego: & quia non lego
 minimè credo hæc esse Varroniana. A diæta diætarij vocantur,
 qui in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo: qui (vt scri-
 bit Vlpianus titulo de extraordinariis criminibus) plusquam fu-
 rij pro diætarij. Non inuitus diuertor nonnunquam in extraor-
 dinaria hoc genus annotamenta, propterea quòd scio talia non
 minus esse iucunda & grata studiosis, quam ordinaria interpre-
 tamenta. In commentariis Suetonii, Propertii, Tusculanarum,
 secutus sum morem hunc, vt flosculos doctrinarum per inter-
 ualla insererem, & nodos scriptorum aliorum saltuatiim, in trās-
 cursūque enodarem: quæ lectores (nisi mihi amici blandiuntur)
 valde delectant & ex illa commentatione continenti quasi las-
 sescentes reficiunt, recreant, recentant. Sed iam domum repedan-
 dum est, & institutum opus peragendum. *Vacuum.* } sarcina li-
 gnaria exoneratum. Lucianus dixit, γυμνὸν καὶ ἀέθλον κομίτας. *Ma-*
gisterium reuens. } recusans officium muniæque asinarii, & in
 beluas præfecturam. Magistrare est, moderari, & monstrare:
 vnde magister, magisterium, magistratus deriuantur. *Concinna.* }
 aptè confingit, & concinniter facit. *Videtur.* } Apud Lucianum
 sic inquit, τίς τὸν δεῖσται τὸν ὄνον ἐπὶ οἴῳ; ὃ τί βόσκουσι ἀεργὸν καὶ βραδύ-
 ὄντα: id est, ὦ domine, non vides quòd pascimus hunc asinum cel-
 satorem & tardum? *Nimis asinum.* } Alludit ad asinorum natu-
 ram, qui ferè tardigradi sunt, & pigri. Hinc optimo epitheto
 dixit poëta, Tardi costas agitator aselli. *Præ cæteris.* } præter
 cætera flagitia. *Angit.* } cruciat, torquet. Angor animi est & cor-
 poris cruciatus. ab angendo angina dicta, qui morbus angit fau-
 ces, & strangulat: Græcè synanche appellatur, vulgò squinantia.
 & ita apud Hippocratem passim legitur: Morbus est acutus, mor-
 tiferusque, statim necans, nisi citissimè succurratur. Hinc Ange-
 rona quoque Dea nominatur, cui à Romanis sacra instituta sunt
 ad anginam propulsandam arcendamque, cum omne genus a-
 nimalium, quodam tempore angina consumeretur, cuius festa
 Angeronalia dicebantur. Hæc diua præsul silentij habebatur: id-
 eoque eius simulachrum sit prænexo obsignatoque ore. Tra-
 dunt tutelarè Deum vrbis Romæ fuisse Angeronam, quæ digi-
 to ad os admoto silentium denuntiat, quasi monens silendum
 esse alterum vrbis Romæ nomen, quod in arcanis ceremoniarū
 habebatur, quod inuulgare nefas erat. auctores Plinius, Solinus,
 Macrobius, Festus, cæteri. Illud adde, quòd anginam vinariam
 habere dicuntur, qui vino suffocantur. *Viatores.* } Generali voca-
 bulo viantem. Aliàs viatores nominati sunt ministri, qui ex vil-
 lis

lis senatores accersebat in curiam. auctores, M. Tul. Pl. & Columella. *Sine sit vetula.* } Lucianus, ἡ παρ' ἑωυτῆς ἢ παρ' ἄλλου κελὼν ἢ ἡρώδου ἰδ' ἢ, ἢ ἀγῆδ' ἀπολαύσας ἔπειτα δ' εὐχόμεν' ἐπ' αὐτοῖς: id est, Si mulierem vel virginem formosam, ac viro matram, siue puerum viderit, calcitrando furens eos cursu insectatur. *Viro nubilus.* } Iam matura viro, iam plenis nubilus annis. Quartodecimo ætatis anno homines pubescunt: tunc enim moueri incipit vis generationis in masculis, & purgatio fœminarum: tunc puellæ maturæ viro sunt, & nobiles: tunc masculi aliena tutela eximuntur, quasi virili iam robore muniti: fœminæ verò propter votorum festinationem maturitatis biennio legibus à tutela liberantur. Iustinianus Imperator libro primo Institutionum, constitutione imperatoria pubertatem in masculino terminat (vt diximus) post decimumquartum annum, fœminas verò post duodecimannos completos viripotentes nobilesque esse sancit. *Puellus.* } Antiqui puellos dixerunt pueros: vt M. Varro, Lucilius, Tranquillus, & cæteri. Græcè παῖδ' ἄνδ' ἢ παῖδ' ἀγ' ἄνδ' nominatur. *Gestamine.* } fœcina. *Amator talis.*] Asinus asinas appetere debet instinctu naturali. Hoc verò monstrum est, si homines appetit, & cum hominibus concumbere gessit. *Inhians.*] sitienter desiderans, & cupienter appetens. Dicimus inhio huic rei, & hanc rem, cum datiuo & accusatiuo. Martialis inhians gazæ, vt magnus draco, quem canunt poëta. Stadius: Fraternos inhiantem obitus. Qui appetenter quippiam & immodicè concupiscit, ore patulo & hianti imminet incumbitque rei expetitæ. Inde inhiantem dictum, pro concupiscere. *Inuitat ad nuptias.*] Symbolicòs, & velamento verborum veterundo concubitum significat. Lucianus quoque confimiliter Græcè dixit, γαμῆν ἐβύλασθαι, vxorem ducere voluit. *Auersa Veneris.* } Concubitum puerilem, & obscœnum atque præposterum, elegantè auersam Venerem appellat. Iulius Capitolinus in vita Albini Imperatoris: Mulierarius, inquit, fuit inter primos amatores, auersæ Veneris semper ignarus. M. Cato in hominem muliebria patientem: Aduersus, inquit, & auersus impudicus es. Præpostera quoque & postica libido nuncupatur auersa Venus, de qua dixit Plinius seueriter & sanctè: In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia scelera naturæ, fœminis verò abortus: quantum in hac parte multò nocentiores quàm feræ sumus? Quicumque horoscopus habuerit in quarta parte Capricorni, præposteris libidinum amoribus mulierem persequetur: vt docet Maternus in septimo. Item ille cum vxore sua impuro coitu miscetur, in cuius horoscopo Iupiter &

curius positi fuerint in occasu, & eos Saturnus diametra ratione percutiat. Coitum auersum esse elephantis, camelis, tigribus, leoni, cuniculis tradunt, quibus auersa sunt genitalia. *Sany.*] basij, osculi. *Morsicat.* } Lucianus, *ἀκνή ἐν φιλήματι σχίσματι*: id est, mordet sub osculi prætextu. *Morsicatum* aduerbium est, quod significat cum morfu: quod alio quoque aduerbio mordicus dicitur. *Lites pariet.*] Lucianus, *ἐκ τούτου σοὶ δίκας καὶ ἀδελφύματα παρήξει*: id est, ex hac re lites tibi & negotia facesset. *Quadam iuvene.* } De fœmina dictum. sic Ouidius: Siue petis iuuenem, iuuenes tibi mille placebunt. Plinius in septimo: Cornelia iuuenis est, & parere adhuc potest. *Amasio.* } amator. declinatur amasio amasionis. Pro amatore usurpamus: ut adagium & adagionem dicimus pro proverbio: sic amasionem & amasium. apud Plautum *ἀσπαστικῶς* amatorculus, pro humili, pusillo, minuto amatore ponitur. *In coram omnium.*] Archaïsmos, pro coram omnibus. Terentius: Vereor te in coram laudare. Sic & infra in 10. dixit: Iunioem in coram sui funerari videbat. *Inscendere.*] subagitare. *Compauida.*] pauescens, tremiscensque. Romani codices habent compauita, quod non displicet, ut compauita significetur complanata, compressa, conculcata ab asino: sicut pauimenta puiendo coæquantur, & pistatione solidantur. *Dirupta.* } enormitate scilicet genitalis asinini. *Panale.*] noxium, pestiferumque. à pœna, pœnale deducitur.

Publicum maritum.] Festiuiter, nec minùs decenter asinum appellat publicum maritum, tanquam fœminas omnes inire ac subagitare cupientem. De Cæsare dixit Curio, Eum esse omnium virorum mulierem, omnium mulierum virum: à Iuuenale quoque dictum est, Fiet amator

*Denique vnus ex illis: Quin igitur publicum istum maritum, inquit, imò communem omnium adulterum, illis suis monstruosis nuptus condignam vitimamus hostiam? Et, Heus tu puer, ait, obruncato protinus eo, intestina quidem canibus nostris iacta, cateram verò carnem omnem operariorum cœna referua. Nam corium affirmatum cineris * aspersum dominis referemus: eiusque mortem de lupo facile mentimur. Sublata cunctatione, accusator ille meus noxius, ipse etiam pastoralis executor sententiæ letus, & meis insultans malis,*

malis, calcisquæ illius admonitus, quam inefficacem fuisse mehercules doleo, protinus gladium cotis attritu parabat. Sed quidam de cœtu illo rusticorum, Nefas, ait, tam bellum asinum sic enecare: & propter luxuriam lasciviamque amatoriam criminatum, opera seruitioque tam necessario carere: cum alioquin exectis genitalibus, possit neque in Venerem ullo modo surgere, nosque omni metu periculi liberare, insuper etiam longè crassior atque corpulentior effici. Multos ego scio non modò asinos inertes, verum etiam ferocissimos equos, nimio libidinis calore laborantes, atque ob id truces vesanosque adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, & oneri ferendo non inhabiles, & ceteri mysterij patientes. Denique nisi vobis suadeo volentibus, possum, spatium modico interiecto, quo mercatum proximum obire statui, petitis è domo ferramentis, huic curæ preparatis, ad vos actutum redire, trucemque amatorem istum atque insuavem disitis femoribus emasculare, & quovis veruece mitiorem efficere.

rantis est verbum. Lucianus, *ἄποφαζάτε αὐτῶν, καὶ τὰ ἴψα ἐγχετέ τῶν κροσίων ὄντων, καὶ τὰ κρέατα τοῖς ἐργαταῖς σὺλάζατε*: id est, ipsum ingulare, & intestina quidem canibus date, carnes autem operarijs referuate. *Affirmatum cineris inspersum.* } Sic emendò, *offerdatum cineris inspersu*: ut sit sensus, Dominis reportabimtis asini cœtium offerdatum: hoc est, purgatum, induratum, concitatum, inspersum inspergine cinerulenta. *De lupo.* } Lucianus:

publictis. *Monstruosus nuptijs.*] Illæ nimirum monstruosæ portentosæque sunt nuptiæ, quæ inter dispares fiunt, quibus iumenta & homines copulantur, quæ inter asinum fiunt & feminam. Naturalis enim coniunctio & coitus ille est, ut asinus asinæ, equus equæ, homo homini coniungatur. Næque (ut docet Aristot. in Problematis) in totum cognata cognatis & sui generis concumbunt. *Victimatus.* } immolamus, sacrificamus. *Victimarij dicti,* qui præ sunt hostiis immolandis. *Hemus tu.*] *Legō, Heus tu:* ut vox sit vocantis, inclamantisque puerum. *Iacta.*] iactato, proiicito: impe-

λῦπον ταῦτο καὶ ταύρα φάσκει. i. à lupo interemptum mentiamini. Pa-
 storalis sententia, quam vnus ex pastorum grege dixerat. *Cal-*
eis admonitus.] iētus illo calcis residebat in memoria pueri aga-
 sonis. nam, vt inquit Lucianus, εἶχε καὶ τὸ τοῦ λαοῦ ἐν μνήμῃ. Sen-
 tentia catholica est: Cui dolet meminit, cui placet obliuiscitur.
 Memoria iniuriarum immortalis est, beneficiorum obliuiscitur.
 Attamen (vt inquit verissimè Seneca) magni animi est
 iniurias despiciere. Hinc laudatur M. Cato, qui per imprudentiam
 à quodam percussus, eidem postea satis facienti: Non me-
 mini, inquit, percussum me. In laudem Cæsaris dixit M. Tul.
 Qui nihil obliuisci soles, nisi iniurias. *Inefficacem.*] quæ videlicet
 agasonem non peremerit. *Bellum.*] elegantem, scitum, venustum.
Seruitio necessario.] Columella in 8. Plurima, inquit, asini & necessaria
 opera supra portionem respondent, cum & facilem terram aratris profcindat,
 & non minima pondere vchicula trahat. Iam verò molarum & conficiendi
 frumenti penè solennis est huius pecoris labor. omne rus tam maximè
 necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque utensilia & vehere
 in urbem, & reportare collo vel dorso commodè potest. *Cotis attritu.*]
 Inter operarios lapides sunt cotes ferro acuendo præstantissimæ.
 Multa eorum genera. Creticæ diu maximam laudem habuere. Ex
 cotibus aliæ sunt aquariæ, aliæ oleariæ: quales in tonstrinarum
 officinis haberi solent. Inter aquarias laus maxima fuit Naxiis,
 mox Armeniacis. Ex oleo & aqua Ciliciæ pollent: sunt enim
 oleariæ simul, & aquariæ. Sunt quædam quoque salua hominis
 proficientes. Cos, vt inquit decenter Horat. ferrum acuire potest,
 cum ipsa exors secandi sit. Aristot. iram dixit cotem esse virtutis.
 Silius & Cor. Tacitus, ferrum saxo exasperari scribunt: intelligi volentes,
 cote acutum fieri. Diminutiuum cotis est coticula. Verùm coticulæ
 alius vsus, alia significatio est quàm cotis. Nam coticulæ (vt docet
 Plin. in 33.) sunt lapides, non ad ferrum acendum, sed reperti in
 experimentum auri argentique: his coticulis vtuntur aurifices periti,
 cum è vena rapuerint lima experimentum, protinus dicunt quantum
 auri sit in ea, quantum argenti vel æris, scrupulari doctrina mirabili,
 ratione non fallente. Hunc lapidem alij Heraclium, alij Lydium vocant.
 Illud addere, cotarias dici fodinas cotes, loca scilicet in quibus
 cotes fodiuntur. Vlpian. tit. de publicanis, sic refert: Cæsar cum
 insulæ Cretæ cotarias locaret, legem ita dixerat. Antiqui de cotes
 togas dixerunt detritas, à cotis attritu. *Exæctis gem.*] amputata virilitate.
 Lucian. λαβάναι αὐτὸν ἕκτιστος: Cape ipsum, & castrato. *Nullò modo.* }

quòd omnia quæ sunt natura fera, manuum permulsiōne mitescant. Mansues pro mansuetus usurpatur apud antiquos. Actius: Nunc sine matre misericordia mansues fit. *Nisi volentibus.* Per anastrophē expone: id est, si vobis volentibus persuadeo. *Mercurium.* Jemporium signat, forūque rerum venalium. *Obiisse.* Jadiisse, accessisse. Hæc enim præpositio, *Ob,* interdum significat ad: vt *Ob os,* & *obire,* adire. *Ferramentis.* J Ferramenta intelligit, quæ castratoria nominantur. Palladius in primo: Item cauterēs, castratoria ferramenta, atque tonsoria, vel quæ ad animalium solent pertinere medicinam. Quod cauterēs dixit Palladius, scito sic appellari instrumenta chirurgi, siue ferramenta, quibus ignitis & candentibus vruntur putridæ carnes, & vlcera: quādo enim lenia medicamenta nil profunt, austeriore hac & mordaciore medicina uti solemus. Eadem cauteria quoque dicuntur. Caustica verò medicamenta sunt habentia vim causticam, id est, vrentem. Hinc illud proverbiale apud Hieronymum, *Putridæ carnes ferro curantur & cauterio.* Inde cauteriata conscientia à Paulo Apostolo in Epistola ad Timotheum dicitur, quasi cauterio notata: qualis in hypocritis est. Illud adde dignum annotatu, Cauteria dici quoque instrumenta pictorum, quibus vruntur peculiariter in ea pictura quæ encaustice appellatur, quæ fit coloribus iniustis, & resolutis igni ceris. de qua Plin. in 35. de qua intellexit. Ouid. illo hemistichio: *Tabulæque coloribus vris.* De cauteriis in hoc significato Martianus iuriscōsultus tit. de fundo instructo, sic refert: *Pictoris instrumento legato, ceræ, colores, similiaque horum legato cedunt.* Item: *puniculi,* & *cauteria,* & *conchæ.* *Actutum.* } confestim, euestigio, sine dilatione: adverbium est temporis. Ovidius: *Quos equidem actutum: sed quid prædicere pœnam Atinet?* Virgilius: *Actutum pius Æneas atque integer æui Ascanius.* *Disitis femoribus.* J disclusis, diuiscatis, diductis. *Disitum* media correpta, dicioius, distans, remotum, disclusum. Econtrariò *adstitum,* adiunctum, ac propinquum. *Disitum,* quasi procul situm: *adstitum,* iuxta situm. In Floridis, hæc duo veluti inter se contraria opposuit atque disparavit, sic scribens: *Homines neque longulè disita, neque proxime adita possumus cernere.* Agretius grammaticus *adstitum* dicit esse, cui aliquid vt sustineat adiungitur. citatque Horatij testimonium ex Epistolis: *Qua populus adsitā certis Limitibus: tanquam populus arbor ad Horatio adsitā nuncupetur, quia viribus maritatur.* Ego verò ab Agretio dissentiens, ita interpretor, vt *populus adsitā* dicatur ab Horatio, arbor sita positæque iuxta certos limites, ad iurgia inter conterminos dirimenda: quales

quales hodiè que in limitibus agrorum conspiciuntur. & ita Ad-
 dita simpliciter accipietur pro opposita ad limites agrorum, &
 fines, siue maritata sit vitibus, siue celebs: immò ferè sèper in col-
 limitio agrorum sunt arbores incultræ, minimè que frugifera.
 Qui sumpserit in manum nouissimam Horatij epistolam, eam-
 que accuratè perlegerit, is haud dubiè cognoscet, interpretamè-
 tum hoc nostrum cum Horatiana sententia adamussim con-
 venire, illud autem Agretij affectatum esse nimis & præstigio-
 sum. Igitur vt ad rem redeamus, femora discluduntur, dissep-
 rantur, dissiunguntur, & (vt dixit Apuleius) disita fiunt in asino,
 quem ferramentis castratoris velis excastrare, & abscindere vi-
 rilitem. *Emafcularè.* } excastrare, & mascula virilitate viduare.
 Emafcutores eleganti scitò que vocabulo dicti pædicones, &
 puerorum subactores, atque libidine præpostera abutentes, quos
 Græci ἀπονεοιστράς vocant. Nam tales quasi emasculant pueros
 concubinos & catamitos, qui vicem implent præstantque fœmi-
 narum, prorsus effœminati, & in sexum muliebrem penè refor-
 mati. Consimile est verbum illud Euirare, quod significat viro
 virilitatè que spoliare: inde euirati molles dicuntur, & fluxi, quos
 pœnitet quòd viri nati sunt. Martialis: Cùm sis cinædo euiratio-
 fluxo. *Veruece.*] Lucianus, κάσι τὸν σαρρηνέστρον πορβαρίου παρὲς
 τὴν τομῆν: id est, hunc tibi modestiore m ouicula reddam ex sectio-
 ne. Veruecem vocant arietem castratum, & cui dempti sunt testi-
 culi: à versa natura dictus veruex, vt interpretatur M. Varro. Mi-
 tigari autem ferociam arietis, quando transfiguratur in verue-
 cem exectis genitalibus, opiliones & ouiarj pastores optimè
 norunt. Probrosò ignaviæ maledictò Plautinus feruus verue-
 cea statua in clamatatur à domino. Ferocia arietis cohibetur,
 cornu iuxta aurem terebrato. Aries mutilus mitior est: nam
 cornutus frequenter in pugnam procurrat, & fit in fœminas
 quoque procacior, nec non riualem violentissime persequi-
 tur: vbi fit veruex, mitigatur & mansuescit. Mansuetarij ab
 antiquis dicti magistri mansuetudinis, qui feras docent
 mansuescere. Quicumque nati fuerint oriente signo se-
 ptentrionis, erunt mansuetarij ferarum: id est, qui vrsos,
 vel tauros, vel leones deposita feritate humanis conuersa-
 tionibus sociant. auctor Maternus. Circurare verbum ve-
 tus est, quod significat mansuefacere: vt docet M. Var-
 ro. Vnde cicur ingenium, pro mansuetum, & cicures animan-
 tes, quæ sunt placidæ, mansuefactæ, exarmatæ. Hoc enim quo-
 que nomine appellantur feræ, exuta feritate. Lampridius in Helio-
 gabalo: Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis, quos

edoctos per mansuetarios, subito ad secundam & tertiam mensam iubebat accumbere.

Ex tunc.] Ex illa hora, & temporis momento: sicut exnunc dicitur, pro ex hoc tempore & hora Quiddam codices habent, *Extrema*. extrema autem poena mortis est: & ut inquit Celsus iurifconsultus, vltimum supplicium solam mortem interpretamur. *Mærebam.*] lugebam, lamentabar. *Lucianus,* ἐγὼ δὲ ἡδὴ ἰδὼν τὸν οὐρανὸν ὡς δόρυ καὶ ἄσπερον ἔσπερον ἔστιν. Ego flebam, perinde ac perditurus statim in asino virum. *Novissima parte.*] Id est, genitalium abscissione. *Paritum.*] Lego peritum, hoc est, moriturum. *Inedia continua.*] Quibus inedia mori & abstinentia cibi consilium est, hi septimo die mortem opperunt. *Plinius in ii.* Homini non ante diem septimum lethala

Tali sententia medijs Orca manibus *retractus, sed ex tunc poena reseratus, mærebam; & in nouissima parte corporis totum me periturum deslebam. Inedia denique continua, vel precipiti ruina, memet ipse quærebam extinguere: moriturus quidem nihilominus, sed moriturus integer. Dùmque in ista necis mea decunctor electione, matutino me rursum puer ille, peremptor meus, circa montis suetum ducit vestigium. Iamque de cuiusdam vastissimæ ilicis ramo pendulo destinato, paululum viam supergressus ipse, securi lignum, quod deueheret, recidebat. Et ecce de proximo specu vastum attolles caput funesta proserpsit vrsa: quam simul conspexi, pauidus, & repentina facie conterritus, totum corporis pondus in postremos poplites recello, arduaque ceruice sublimiter eleuata, lorum quo tenebar rumpo: meque protinus pernici *fuga committo, perque prona non tantum pedibus, verum etiam toto proiecto corpore, properè deuolutus, immutato me campis subpatentiibus: * & summo studio fugiens immanem vrsam, vrsaque peiorem illum puerum. Tunc quidem viator solitarium vagumque me respiciens, inuadit: & properiter insensum baculo quem gerebat obuerberans, per obliquam *ignar amque me ducebat

ducebat viam. N^oc inuitus ego cursui
 me* accommodabam, relinquens atro-
 cissimam virilitatis lanienam. Cete-
 rum plagis non magnopere commoue-
 bar: quippe consuetus, ex * forma, con-
 cidi fustibus. Sed illa fortuna meis casti-
 bus peruicax, tam opportunum latibu-
 lum misera celeritate prauersa, non as-
 instruit insidias. Pastores enim mei, per-
 ditam sibi requirentes vacillans, va-
 riasque regiones peragrantes, occurrunt
 nobis fortuito: statimque* me cognitum,
 capistro prehensum, attrahere gestiunt.
 Sed audacia valida resistens ille, fidem
 hominum,* dominique testabatur. Quid
 me* raptatis? quid inuaditis? An te nos
 tractamus inciuiliter, qui nostrum asi-
 num furatus abducis? Quin potius ef-
 faris, ubi puerum eiusdem agasonem
 necatum scilicet occultaris? Et illico* de-
 tractatus ad terram, pugnisque pulsa-
 tus, & calcibus contusus, in fit deierans,
 nullum semet vidisse ductorem, sed pla-
 ne concinnatum, solutum & solitarium,
 ob indicinae premium occupasse: domino
 tamen suo restitutum. Atque utinam
 ipse asinus, inquit, quem nunquam pro-
 fecto vidissem, vocem quiret humanam
 dare, meaeque testimonium innocentiae
 perhibere posset! profecto vos huius* in-
 iuriae pigeret. Sic ad seuerans, nihil quic-
 quam promouebat. nam collo constrictu
 reducunt eum pastores molesti, * circa
 montis illius siluosa nemora, vnde li-

lis inedia durasse,
 & vltra vndeci-
 mum plerosque
 certum est. Inedia
 nostri, cibi absti-
 nentiam dicunt,
 Graeci *νεστίδω*. Hip-
 pocrates in Apho-
 rismis, *νεστίδω*; *δι-
 οποιετα νεστίδω* *δι-
 ογου*: id est, inedia
 facillimè sustinet
 senes. *Moriturus*. }
 tanquam non in-
 teger, sed mutilus
 moriatur, qui mo-
 ritur praecisis ge-
 nitalibus, quae nu-
 merantur inter
 membra principa-
 lia. Namque Aui-
 uicenna & Gale-
 no auctoribus,
 membra principa-
 lia sunt quatuor:
 cor, cerebrum, iecur,
 & genitalia. *Decunctor*.] demo-
 ror, & contabun-
 dus in fitlo. *Perem-
 ptor*. } A volunta-
 te, non ab effectu
 peremptorem ap-
 pellat agasonem,
 qui perimere i-
 psam quoquo mo-
 do destinauerat.
 Sic poeta maritos
 dixit, non qui es-
 sent, sed qui esse
 cuperent, illo ver-
 su: Quos ego sum

toties iam dedignata maritos. *Me destinato.* } deligato. peculiaris in hoc significato dictio Apuleiana. *Vastissima ilicis.* } Inter glandiferas arbores est illex, cuius glans brevis est, & gracilis quæ Homerus acylon appellat. Iligna glans suam facit angustam, nitidam, strigofam, ponderosam. Plin. auctor: glandiferi generis arbores ferè omnes vastitate & enormitate immodica luxuriant. Ciuica

corona, quæ seruatori ciuis in bello dabatur, iligna primò fuit. Ab ilice, ilicetum dictum, locus ilicibus plenus: sicut à quercu quercetum, ab esculo esculetum. *Ecce de proximo specu.*] Hæc particula *Ecce*, ut Pedianus Asconius & Donatus annotauerunt, inopinatum improuisumque denuntiat malum. Quod apud Virg. & M. Tullium curiosus lector aspiciet. Hæc autem omnia Apuleiana sunt, indicta ommissaque à Luciano. Noster enim latius, fusius, copiosius asinum suum opimat, fareitque, quàm Græcus Lucianus. *Proserpiæ vrsa.*] Mares in omni genere fortiores sunt, præterquàm in pantheris & vrsis: auctores Aristoteles & Plinius. Itaque scitissimè vrsam dixit, potius quàm vrsum: ut potè fortiolem, truculentiorèmq: sic & Ouid. Scæua truculentior vrsa. *ἀρκτο:* Græcè dicitur vrsa. vnde arctomys dicitur, animal habens similitudinem muris & vrsi. à Hieronymo interpretatur vrsus mus, fideliter magis quàm scèliciter. Prouerbiū est apud Græcos, *ἀρκτου παρὸς οὐκ ἔχων μὴ ζῆται*, vrsa præsentē ne quære vestigia. dicitur autem de timidis venatoribus. *In poplites recello.*] retraho, & cessim reduco. Poplites sunt sub genibus, Elephas poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuer-

diuersum. *Recellere.*] vt inquit Festus, est reclinare: excellere verò,
 in altum tollere. Liuius in 24. Ferrea manus cum iniecta proræ
 esset, grauique libramento plumbi recelleret ad solem suspensa,
 prora nauim in puppi staturabat. Sensus Apuleij est: Vifa, inquit,
 vrsa vasta & formidanda, omnib. viribus neruisque contendi ef-
 fugere imminens periculum: ita poplites pedum posteriorum
 cœpi retrahere, reclinare, retroducere: vt ita rupto loro quo alligabar,
 salutis fuga consulere. Ab hoc verbo Recello, Plautina
 dictione, epitheto meretricario recellicluniæ, nominantur mere-
 trices, quòd scilicet in concubitu recellant clunes, & nates tor-
 queant, vt cœcinnior fiat venerius coitus. Sed in omnib. ferè Plau-
 ti codicib. leges, non recelliclunias, sed reliquias alicarias, in Pe-
 nulo. Relicinus verò comâ significatur, viduatus comâ capilli-
 riòque depopularus: à relinquo dictus, non à recello. Iidem frõs
 relicina, aperta capillis dimotis, à relinquendo deducta dictione.
 Nescio an satis decenter dici possit relicina coma: sed homo re-
 licinus comâ, quasi relictus à capillis: & frons relicina, quæ ca-
 pillitio velata non sit, rectè & eleganter dicitur. Frontem in
 Alexandro Magno relicinam fuisse, laudat Apuleius in Floridis:
 quæ scilicet lata, aperta, spectabilis, & à capillorum tegumento
 libera viseretur. *Subpatentibus.* } sub monte exporrectis ac paten-
 tibus. Subalpinos populos appellat Plin. qui sunt sub Alpibus. *Sol-
 litarium inuadit.*] Tit. de acquirèdo rerum dominio, traditum est,
 animalia quorum natura fera est, fieri occupatium. Sed cum asi-
 ni natura fera non sit, non potuit iure fieri capientis: quamuis so-
 litarius & procul domino fugitans captus sit. Etenim si longiùs
 à nobis abscefferint animantes nostræ mansuetæ & cicures,
 adeò vt ignoremus vbi sint, tamen nihilominus in nostro domi-
 nio tenentur. *Properitur.*] Emenda, *properiter*, id est festinanter,
 celeriter, perneciter. Veteres enim properiter pro properè di-
 cebant, vt superbiliter pro superbè, verecunditer pro verecundè,
 temeriter pro temerè, aliâque hoc genus innumera. *Obum-
 brans.*] Lego, *obuerberans*: hoc est, verberibus & fustibus cadens.
Per obliquam. } tramites, diuerticula, calles deuios significat.
Virilitatis lanienam. } laniatum, laniationemque genita-
 lium. Laniena dicitur propriè taberna vbi venditur caro: sicut
 pellesuina, vbi pelles: sutrina, vbi calcei venduntur. auctor M.
 Varro in libris de analogia. Igitur cum in laniena lanietur se-
 cûturque frustatim à laniis caro venalis, satis condecenter lanie-
 na vsurpatur pro ipsa laniatione & sectione, à laniando nomina-
 ta. *Plagus non commouebat.* } Costas occaluisse plagis significat,
 quotidianis fustibus contundi assuetos. Et profectò ærumna-

rum consuetudo facit nos obdurescere, & quasi callum ducere aduersus sensum malorum. Hinc illud Ouidianum: Quod malefers assuesce, nihil assuetudine maius. & Ausonius inquit: Leniretque vsum bona consuetudo laborum. *Concidi.*] lacerari futurario supplicio. *Peruicax.*] pertinax, perseverans tenaciter & pereaniter in meis calamitatibus. In hanc sententiam Ouid. An miseros triftis fortuna tenaciter vrget? *Peruicaces* dicuntur, teste Porphyrione, qui in contentione vsque ad pervincendum perseverant. Sic *peruicax* Achilles Horatio dictus. *Peruicaciam* à *peruicacia* grammatici ita dispescunt, distinguuntque, vt *peruicacia* interdum bonarum rerum perseverantia sit, *peruicacia* malarum. Quod & Actius poëta denorat his verbis: *Peruicacem* dicis me esse, perfacile patior, *peruicacem* nihil morror: Hoc fortis sequitur, illam indocti possident. M. Tullius tradit, *peruicaciam* vitium esse finitimum perseverantiæ, sicut *audacia* fidentia finitima est. Verum, vt aliubi annotauimus, *peruicax* quoque in bono vsurpatur: vt *peruicax* virtus apud Lium, *peruicax* bonitas apud Curtium. *Præuersa.*] anticipans, præueniens, euocans: ne scilicet ego tam opportuno latibulo & latebra tam saluari tutus delitescerem. *Archaismos* autem est, & figuratum genus eloquutionis, *præuersa* latibulum: vt nuda genu, & mœsta vultum. *Acculam.*] A vacca per diminutionem fit *vacula*, quæ & alio nomine *buccula* nominatur: vt Virg *Buccula cœlum* suspiciens. Quæ sterilis est vacca, taura appellatur: qua prægnans, horda: ab eo in fastis dies *Hordicalia* nominatur, quod tunc hordæ boues immolantur: quidam *fordas* & *Fordicalia* sine *Fordicia* appellant. Vtrunque rectè, cognatione quadam literæ f cū h. vnde antiqui dicebant *foedum* pro *hœdo*, *fosten* pro *hoste*, *fostriam* pro *hostia*: sic & *fordam* pro *hordam*. de qua Ouidius in *Fastis*: *Forda* ferens bos est, *foecundaque* dicta ferendo, Pontifices *forda* sacra litate boue. *Vaccinus* caseus recens infunditur *dyfentericis*, vt docet Plinius. *Fortuitò.*] cū non asinum quærent, sed *vaccam*: iuxta illud, Tu non inuenta, reperta es. *Domini.*] *Lego, Deum*, pro *Deorum*: est enim exclamatio vsitatissima. Proh *Deum* atque hominum fidem. de qua M. Tullius in *Oratore*: Nam proh *Deum* atque hominum fidem, pro *Deorum* aiunt. Hic *fides* accipitur pro auxilio, vt apud comicos frequenter. *Audacia valida.*] Talis *audacia* sæpe pro *fiducia* est, facitque *fidem* *innocentiæ*. ex quo illud *Satyrici* poëtæ: Nam cū magna malæ superest *audacia* causæ, Creditur à multis *fiducia*. Auctor est M. Tul. in *Rhetoricis*, vnicuique virtuti finitimum vitium reperiri: sic *audaciam* *fidentia* finitimam esse. *Rapatis.*] Rapones dixit an-

xit antiquitas pro raptoribus. *Asin.* Jais ne? verba pastoris ad asini raptorem. *Inciuiliter.* Jnurbanè, violenter, iniuste, contra ciuiles mores. A. Gellius verba inciulia appellat petulantiora, procaioraque, & nihil prorsus habentia ciuilis modestiæ. *Agasonem necatum.* JEx coniectura & suspicione dictum hoc est. Nam cum alium abduci viderent, & nuspiam compareret puer agaso, nimirum suspicati sunt pastorales, illum fuisse clanculo necatum ab hoc, quem videbant, asini ab actore, furtimque occultatum. *Infit.* Jnquit. *Deierans.* Jper Deos omnis adiurans. Deierare enim est, valde iurare : & deirium dicitur scito vocabulo, iusiurandum. Terentius: Illum liquet mihi deierare, his mensibus sex non vidisse. *Abducis.* Jtanquam alienum, significanter locutus. Abducitur enim quod alienum est, vt docet Donatus : & Terentius, proprietatis verborum retentissimus, de alieno seruo loquens in Adelphis inquit: Hunc abduce. Præterea abducimur quod nolumus, ducimur quod volumus. *Ductorem.* Jagasonem, à ducendo grege dictum. Ductare exercitus, verbum honestum, & apertæ significationis apud Salustium: sed mala consuetudine in obscœnum intellectum esse detortum, dixit Quintilianus in 8. Quæret quispiam, & merito quæret, cur hoc dixerit Quintilianus : & quomodo hic sermo, ductare exercitus, habeat obscœnam significationem. Audi qui quæris, discite qui nescis. Ductare exercitus interpretatur, exercitus ducere frequenter genitalia, & manibus tractare virilia. Tales intellectus excogitant obscœnitatis dilectores, vt ea quæ sanctè dicta sunt, & simpliciter, detorqueant ad fœdum significatum, & candida vertant in nigriciem. Apud eundem Salustium est, Ductabat, & arrexit animos militum, simpliciter honesta sententia. Non enim defuerunt, qui per æschrologiã id quoque detorquerent ad obscœnam significationem : tanquam esset intelligendum, duxit manibus virilia, & arrexit penem. Ex hac impura interpretandi licentia fit, vt nihil satis tutum sit, vt loqui sit difficile, vt silentio nihil vtilius, ne in obscœnum intellectum videamur incidere. *Ob indicinæ præmium.* JAttende vocabulum nouè fictum, & scitè fabricatum. Indicina enim dicitur eleganter indicium. Consimiliter à Plauto opificina fœmina est dicta. Index autem rei perditæ solet accipere præmium indicij facti, siue indicinæ : index fugitiui mancipij meretur à domino mercedulam. Ait ergo hic, se occupasse asinum, quem solum solitariũque reperit, eo consilio, vt domino restitueret, reciperetque præmium indicij. *Sic adseuerans.* Jsic adseueranter affirmans. *Collo constrictum.* J Verbum iuris : namque in ius quoque

collo constricti rei trahebantur. Plaut. in Curgulione: Collutti obstringe, abduce istum in malam crucem. Item in Penulo ad hoc alludens videtur dixisse, Collo rem soluam iam omnibus: item in Rudente: Rapite obtorto collo. Consimiliter diuus Hieronymus ad hunc morem alludens inquit, Obtorto collo me in ius trahis. *Lignum egerere.*] ligna exportare, educere. *Nec vsquam ruris.*] nusquam in nulla ruris & agrorum parte: figura archaismus: sic dicimus nusquam gentium, nusquam locorum. Seruius tradit huiusmodi particulas vacanter poni: & ornatus tantum causa. *Membratum.*] per membra, ut frustatim, per frustra: minutatim, per minutias. *Hercules.*] certè. *Sera vindicta.*] Ex desiderio vltionis seram dixit. cupienti enim vlcisci percussorem, omnis vindicta sera videbatur: voluissetque multo prius tali genere mortis agasonem vidisse confectum. Dij lanatos pedes habere dicuntur, propterea quod lento gradu veniunt ad fontes puniendos: sed quanto serius, tanto grauius vlciscuntur, tarditatemque supplicij grauitate compensant. Dixit Satyrographus: Vt sit magna, tamen certè lenta ira Deorum est. *Concinnatum.*] collectum, compositum, concinniter coagmentatum: ut membra membris copularentur, atque congruerent. *Terra dedere.*] Humatum fuisse significat. Humati enim dicuntur, humo coniecti. Sepulti, quoquo modo conditi, ut docet Plinius. Antiquissimum sepulturae genus, auctore M. Tul. fuit reddere corpus terrae, & ita locatum ac situm quasi operimento matris obduci. Cremare cadauera apud Romanos non fuit veteris instituti: terrae antiquitus condebantur. In Cornelia domo nemo ante Syllam dictatorem traditur esse crematus. *Meum Bellerophontem.*] Bellerophontes, ut mythici fabulantur, & Strabo, Pegasus equum alatum & volaticum ex Pyrene fonte Corinthiensi potantem deprehendit, abduxitque: cuius praesidio liberatus est à Chimæra monstro multiformi. Quam cum interemisset, & inde victor profugeret, cum ad caelum pennati equi beneficio contenderet euolare, neque iam longè abesset, despiciens ad terram, timore, perterritus cecidit, atque ita mortem oppetiit. Quidam tradunt, Pegasus, cum grauaretur homine sessore, excussisse illum, praecipitumque ad terram dedisse. Quod sensisse videtur Horatius, cum ait: Pegasus terrenum equitem grauatus Bellerophontem. item aliubi cecinit: Vix illigatum te triformi Pegasus expediet Chimæra. Homer. in 6. Iliados non pauca scitu digna referens super Bellerophonte, nullam Pegasi equi mentionem facit: nos in tertio Tusculanarum commentario pensauimus curiosè, opinor, & diligenter Nasonis carmen, & Homericum versum. Igitur cum à Belle-

Bellerophonte Pegasus olim abductus sit, nunc festiuite cum à viatore asinus abducitur, illum Bellerophontem suum appellat: qui ut Bellerophontes equum, ita ipse asinum abegerit. Oriente sidere aurigæ, natus Bellerophontes esse proditur. *Abactorem.*] Ab abigendo abactores dicti, ut tradit Donatus. abigere enim, abducere est: inde abactos greges, pro abductos dici leges. inde abigei, ipsi abactores nuncupati. Quamuis abigei propriè hi habeantur, ut docet Vlpianus, qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt, & quodam modo deprædantur, & abigendi studium quasi artem exercent, equos ab armentis vel oves de gregibus abducunt. Cæterum si quis oves oberrantes vel equos in solitudinem relictos abduxerit, non est abigeus, sed potiùs fur. Ex hac Vlpiani sententia abactor hic asini, in solitudine deprensus, non erit abigeus dicendus, sed fur. Callistratus scribit, oves pro numero abactarum, aut abigeum, aut furem facere. De abigeis puniendis ita diuus Hadrianus rescripsit consuli: Abigei cum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solent: puniuntur autem durissimè non ubique sed ubicunque frequentius est id genus maleficij. Qui verò honestiori loco nati sunt, relegandi sunt, aut ordine amouendi. Ipsum abigeorum crimen & admissum abigeatus nominatur: quod quia magis furtum est, publici iudicij non fit. Si Mars & Luna in aquosis propriè signis fuerint constituti, pecorum abactores efficient. *Ad casas pastorales.*] Signatè locutus: casa enim vilis est & rustica, à cauatione dicta. hinc apud Lactantium illud scitum Carneadis: Si iusti velint esse Romani, hoc est, si aliena restituant, ad casas esse redeundum. Casaria dicitur, quæ custodit casam. *Renascenti die.*] Matius vir eruditissimus non absone finxit verbum hoc recentatur, pro eo quod est renascitur, renouaturque, atque iterùm fit recens. Versus, in quibus hoc verbum est, hi sunt, de die renascente iam: Iam albicassit Phæbus, & recentatur commune lumen hominibus & volupras.

Interim, dum puerum illum parentes sui plangoribus fletibusque querebantur, adueniens ecce rusticus, nequaquam promissum suum frustratus, destinatam sectionem meam flagitat. Non est, inquit in his vnus, in idem presens iaculatio nostra: sed planè crastino libet non*

Adueniens rusticus.] qui scilicet promiserat, petitis è domo ferramentis castratoriis, sese asinū emasculeturum, castraturumque, ut ita mitesceret, mansuesceretque. *N. 6.*

quaquam frustra-
tus.] Ille dicitur
 promissa frustra-
 ri, qui quod ver-
 bo promisit, re nō
 facit. hic verò ve-
 nerat præstaturus
 quod promiserat,
 & asinum castra-
 turus. *Sectionem.*]
 castrationem, &
 testium amputa-
 tionem. *τομή* Gra-
 cè dicitur. *Indi-*
dem.] inde, ex asi-
 ni libidine: vt præ-
 cisione genitaliū
 nullum amplius
 incommodum sit
 pertimescendum.
 & ita indicat, lon-
 gè grauiorem pe-
 stem ab asino con-
 cinnatam esse de
 pueri scilicet mor-
 te, quàm quæ ex
 lasciuia amatoria
 timebatur. *Natu-*
ram. } genitalia &
 virilitatem. De
 natura in hoc si-
 gnificatu supra
 quoque diximus
 suo loco. *Bono pue-*
ro. } cuius scilicet
 morte effectum
 erat, vt carnificina
 asini procrastina-
 retur. *Carnificina.* }
 laniationi, excar-
 nificationi, & ge-
 nitalium amputa-

tantum naturam, verum etiam caput
quoque ipsum pessimo isti asino deme-
re. Nec tibi ministerium deerit istorum.*
Sic effectum est, vt in alterum diem cla-
des differretur mea. At ego gratias age-
bam bono puero, quod saltem mortuus
vnam carnificina mea dieculam do-
nasset. Nec tamen tantillum saltem gra-
*tulationi mea, * quietique spatium da-*
tum. Nam mater pueri, mortem de plo-
rans acerbam filij, fleta & lacrymosa,
fuscaque veste contacta, ambabus mani-
bis trahens cinerosam caniciem, eiu-
lans, & exinde proclamans, stabuli ir-
rumpit meum, tunsisque ac diuerberatis
vehementer vberibus, incipit: Et nunc
iste securus incumbens præscipio, vor-
acitati suæ deseruit, & insatiabilem pro-
fundumque ventrem semper esuanto
*distentit: nec ærumna mea * miseret, vel*
detestabilem casum defuncti magistri
recordatur. Sed scilicet senectam infir-*
mitatemque meam contemnit ac despi-
cit, & impunè se laturum tantum scelus
credit? At utcunque se præsumit inno-
centem. Est enim congruens pessimis co-
natibus circa noxiam conscientiam, spe-*
rare securitatem. Nam, prò Deum si-
dem, quadrupes nequissime, licet præ-
cariam vocis usuram sumens, cui tan-
dem vel ineptissimo persuadere possis,
*atrocitatem istam culpa * vacare: cum*
propugnare pedibus, & arcere morsi-
bis misello puero potueris? An ipsum
 qui-

quidem sapius incurfare calcibus potuisti, moriturum verò defendere alacritate simili nequisti? Certè dorso receptum auferres protinus, & infesti latronis cruentis manibus eriperes: postremum, deserto derelictoque illo conseruo, magistro, comite, pastore, non solus aufereres. An ignoras, eos etiã qui morturis auxilium salutare denegarint, quòd contra bonos mores id ipsum fecerint, solere puniri? Sed nò diutius meis claudibus letaberis homicida: senties efficiam, misero dolori naturales vires adesse. Et cum dicto* assertis manibus exoluit suam sibi fasciam, pedesq; meos sigillatim* inligans, indidem constringit arctissimè; scilicet ne quod vindictæ meæ superesset presidium: & pertita, qua stabuli fores affirmari solebant, arrepta, non prius me desit obtundere, quam victis fessisque viribus suo pte pondere degranatus, manibus eius sustis esset elapsus. Tunc de brachiorum suorum cita fatigatione conquesta, procurrit ad focum: ardentemque titionem gerens, medys inguinibus obrudit; donec solo quod restabat* innixus presidio, liquida simo strictim egesta, faciem atque oculos eius conspèdassent: qua cacitate, atque fœtore, tandem fugata est à me pernicies. *Certum titione delirantis Altheæ Meleager asinus* interisset.

tioni. De carnificina copio è annotaui in tertio Tusculanarũ cõmentario, vbi dicitur: Et ægritudo est animi carnificina. *Diculam.* modò diem: alias breue tempusculum & moram; vt primo cõmentario enarratiùs est explicatum. *Tanillum.* minimum. *Fleta.* flens, & plena fletus ac lacrymarum. quod actiue positum est, cum alias passiuè dicitur: vt apud poetam in 6. Hic multum fleti ad superiores, belloque caduci Dardanidæ: nam fleti proprie dicuntur illi, quibus fletum & lacrymas impendimus: sicut e contrario infleti, quos nullus defleuit: vt. *Inhumata inflectaque turba est.* *Fusca veste.* Fuscus siue pullus & niger color lugentium est, qui Græco vocabulo anthracinus nominatur à carbone;

quem anthracem vocant. M. Varro amiculum nigellum dixit vestem lugubrem. Lego apud Plutarchū in Problematis, quod fœminæ antiquitus in luctu vestes albas induebant. *Trahens.*] velli cans, decerpensque. *Cinerosam caniciem.* } largo cinere perfusam. imitatio Virgiliana ex 12. Caniciē immundo perfusam puluere turpans, etenim in luctu & dolore caniciem turpabāt cinere immundo, & comam vellebant. Hinc Agamemnon Homericus, & idem Actianus: Scindēs dolore identidem intonsā comā. In quo facetum illud Bionis, perinde stultissimum regem in luctu capillum sibi euellere, quasi caluitio mœror leuaretur. *Eiulans.*] Eiulatio & eiulatus propriè fœminarum est fletus. Hinc illud Horatianum ex Epodo: Et illa non virilis eiulatio. Hic nimirum est fletus, quem leges decemvirales in funeribus adhiberi vetuerunt: ideòque dixit M. Tul. quod eiulatus ne mulieri quidē concessus est. Verba legis hæc sunt: Mulieres lessum funeris ergò ne habeto: id est, non habeant fœminæ eiulatū causa funeris. Lessū enim Lælius interpretatur, quasi lugubrem eiulationē: quod & M. Tul. probat in libris de legibus, quia lex Solonis idipsum verat. Veteres interpretes Sextus Helius, Lucius Attilius, nō satis intellexerūt quid esset lessum: sed suspicati sunt, vestimenti aliquod funebris genus esse. *Tunsis vberibus.* } Fœminarum est, in dolore pectus & vbera pugnis tundere, faciem discerpere, comam diuellere. Sic Virg. Voguib. ora soror fœdās, & pectora pugnis. Sic & Lucanus: Nunc ait, ô miseræ, contundite pectora matres, Nunc laniate comas. Legib. verabantur mulieres genas radere, hoc est, carpere ac lacerare. Verba legis hæc sunt: Mulieres genas ne radūto, mulier faciem ne carpito. *Iste se.*] Querimonia mulieris, indignantis a fini culpa filium peremptum. Pronomen autem, *Iste*, cum indignatione pronuntiatur: nam molestum, odiosumque significat, ut notat Donatus. Sic apud Propertium: *Iste* quod est, ego sæpe fui. *Distendit.*] Implet, farcit, plenum reddit. Hoc autem specimen est & argumentum a fini securi, & de alieno luctu incuriosi, qui ventrem distendens cibariæ voluptati deseruit. De his autem, quorū insaturabile est abdomen, & insatiabilis venter, proverbiū Græcum celebratur, ἀπληροῦς πίδαξ, id est inexplebile dolium: quod refertur ad fabulam Danaidum, quæ dolio perforato hauriunt aquam, nec id unquā expletur. *Miseriæ.*] Purior sensus est, si verbum sit, *Miseret.* *Magistri.*] Agasonem puerum significat ab vrsa interfectum. *Senectam despi.* } Cæcilius: In senectā hoc reputo miserimum: sentire ea ætate esse odiosum se alteri. Tradunt historici senectam Galbæ imperatoris fuisse despectui. M. Tul. refert;

fert in Catone, Senes idè morosos esse & difficiles, quia contemni se putant, & despici. Attamen apex senectutis est auctoritas. Lacedæmone honestissimum fuit domicilium senectutis, nusquam senectus honoratior. Hinc illud celebratum, cum quisquam vidisset quantum honoris iuniores senioribus Lacedæmone exhiberint, scitissime dixit, *ἐν ἀσπρῆ μόνῃ λυσίτελεῖ γηράσκειν*, in sola Sparta expedit senescere. *Circa no.*] Legi potest, *contra noxiam. Quadrupedes nequis.*] Apostrophus sermo vires dat orationi, quæ alioqui erat futura languidior. sic illud Ciceronis, Habet igitur Tubero quod est accusatori maximè optandum, &c. Quòd si per tertiam verbi personam enuntietur, omnis vis acrimoniaque languescet, si sic dicat: Habet igitur Tubero quod est accusatori maximè optandum. sic Demosthenes ad Aeschinem, orationem in proœmio conuertit. sic Salustius, directo ad Ciceronem, in quem ipsum dicebat, vsus est principio, cum ait: Grauitè & iniquo animo maledicta tua parerer, Marce Tulli. & Cic. idem fecit in Catilinam: Quousque tandem abutere patricia nostra? Sic & nunc scitissime inducitur scæmina, vtens apostropha ad asinum, quem filij extinctorem arbitrabatur, vt ita vehementior validiorque criminatio videatur. *Precariam vo. vsu.*] Sensus est: Si tibi, ô pessime asine, vsus vocis temporarius concederetur, vt loqui posses, nulli tamen persuaderes te huic culpæ non esse confinem. Precarium est (vt Vlpianus tradit) quod precibus petentium vtendum conceditur tandiu, quandiu is qui concessit patitur: Qui precario concedit, sic dat quasi tunc recepturus cum sibi libuerit. Precarium simile est commodato. Hinc eleganter dixit Seneca, Homines esse spiritus precarij: quasi commodati, quem mutuò accipimus, quem red dere debemus cum primùm reposcet qui commodauerat. Nos oportet in promptu habere, & appellatos reddere: pessimi est debitoris, creditori facere conuicium. Namque precarium reuocare volenti competit, & (vt inquit Iulianus) est natura æquum, tam diu de mea liberalitate vti, quam diu ego velim. M Brutus precariam salutem, Curtius regnum precarium dixere: sic & nunc precaria vsura vocis accipitur, pro vsu vocis commodato: quam precibus petens vtendam impetrauerit à natura tandiu, quandiu ipsa voluerit. In hunc sensum sexcenta exempla sunt apud eos qui puriter & eleganter scripserunt. Vsuram autem pro vsu dici, frequens est apud eruditos: & testatur M. Tullius, cū ait in Catilinam, Vnius vsuram horæ gladiatori isti ad viuendum non dedissem. Hinc Plautinus Mercurius Alcumenam vxorem Iouis vsurariam non infestiuiter appellat, videlicet ab vsura, hoc est

vsu: illa enim vtebatur perinde ac sua vxore, cum ipse esset Amphitryo subditicius. Puer quoque vsurarius ab eodem Plauto dictus, cuius opera & ministerio vtimur. Vsuram pro vita poni, annotat Donatus. Apud iurifcons. non tam vsurarius nominatur, quam vsuarius, cui vsus legatus sit, in quo minus est iuris quam in vsufructu. de quo in lib. 2. Institutionum sic scriptum legimus: Si pecoris vel ouium vsus legatus sit, neque lacte, neque agnis, neque lana vctur vsurarius: quia ea in fructu sunt, plane ad stercorandum agrum suum pecoribus vti potest. Econtrariò vsuarius seruus, & vsuaria ancilla dicuntur, quorum vsus legatus est, & opera. Vnde lib. 7. digestorum, Labeo putat si fundum conduxerit quis, vsuarium seruum ibi posse operari. Quid enim interest, in quam rem opera eius vtatur? Quare etsi lanam conduxerit vsuarius expediendam, poterit etiam per vsuarias ancillas opus perficere. A. Gel. vsuaria appellat, quæ vsui sunt: qui vsionem quoque pro vsu siue vsura posuit. *Propugnare.*] defendere, & opitulari. Propugnare & oppugnare tanquam contraria disparauit A. Gellius, scribens, oppidum à Metello oppugnari, ab oppidanis propugnari. *Defendere nequissi.*] Argumentum ex eo, vt qui potuerit obesse, possit & prodesse: qui valuerit perdere, debuerit & posse seruare. Verùm, vt inquit Quintilianus in 8. nocere facile est, prodesse difficile: & cum hoc rectum sit, vehementius apud Ouidium Medea dicit: Seruare potui, perdere an possim rogas? *Alacritate.*] Alacris siue alacer dicitur, is qui viget sensibus vniuersis: quod est indicium recti animi, atque sublimis. auctor Pedianus Alconius. vnde alacritas dicta pro vigore & animi erectione, & nonnunquam pro laticia gestiente, quæ malis habenda sit, vt M. Tul. in quinta Tullulana ostendit his verbis: Vir temperatus constans, sine metu, sine egritudine, sine alacritate vlla, sine libidine, nonne beatus? *Dorso.*] Veteres dossum dixere: vnde & iumenta dossuaria, quæ dossonus ferunt, de quibus Var. in secundo de re Rustica, & nos supra commemorimus. *Conseruo magistro.*] Exaggeratio speciosa, onerandi criminis causa tempestiuiter inducta. Turpe enim est conseruum deserere, turpius magistrum: turpissimum verò derelinquere pastorem, qui præbet cibaria iumentis, qui alit, qui curat. *Circa bonos mores.*] Corrige, contra: nam contra bonos mores facit, qui periclitanti non succurrit, qui morituro non fert suppetias salutarès. Nam (vt inquit Seneca) qui non vetat peccantem, cum possit, iubet. In decretis 86. dist. Culpam proculdubio facientis habet, qui, quod potest corrigere, negligit emendare. Ex præscripto legis argumentatur, puniendum

niendum, qui morituro non sit opitulatus. *Contra bonos mores.* }
 Verbum peculiare iurisperitorum. qui sic tradunt tit. de in-
 iuriis: Adicitur, aduersus bonos mores verberavit: vt non om-
 nis omnino qui verberavit, sed qui aduersus bonos mores ver-
 beravit, teneatur. Item tit. de extraordinariis criminibus: Et
 iniuria contra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto ali-
 quem perfuderit, ceno obliuierit, aquas spurcauerit. *Dolori vires*
adess.] Dolor modò venustos facit, modò ingeniosos ac solet-
 res. Hinc illud Nasonis. Grande doloris Ingenium, miserisque
 venit solertia rebus. Non nunquam vires suggerit, & animo
 imperterrito impellit in vltionem. Sæpe doloris affectus iram
 imitatur: est enim impotens, cuius impulsu contemptores pe-
 riculorum ipsius quoque mortis frequenter efficiuntur, dum ani-
 mo dolenti parentemur. *Assertis.*] liberatis, exercitis, expedi-
 tis: cùm non sit (vt inquit Seneca) naturã hominum appetens
 poenæ: mulieres tamen reponendæ vltionis cupidiores sunt, &
 (vt ait satyrogaphus) vindicta nemo magis gaudet quàm fœ-
 mina. *Suam sibi fasciam.* } An strophium intelligit, quæ fascia
 pectoralis est, qua mammæ colibentur. de quo Catullus: Stro-
 phio teretes euincta papillas. An vittam, quæ in vinciendo capi-
 te adhibetur? Celebrata est vox illius qui dixit, Fasciam solve,
 quantum mali sub illa latet? vbi fascia significat diadema &
 insigne regium. Martianus fascias appellat, quas alij zonas.
 Fasciatum aduerbium est prisicorum. Fasciam pro cortice posuit
 M. Var. Fasciis in calciatu vfos esse prisicos, indicat Plin. scribens
 in octauo: Mures ariosisse Carboni imperatori fascias, quibus
 in calciatu utebatur: quod dixum fuit ostentum. Tales fascias
 eleganti vocabulo crurules & pedales Vlpianus appellat, à cru-
 ribus scilicet, & pedibus vestiendis. Sic enim inquit tit. de au-
 ro & veste legata: Fasciæ crurules pedulæque, & pilea, vestis lo-
 eo sunt: quia partem corporis vestiunt. Impressi codices iu-
 riscon. habent fasciæ crinales. Quæ lectio si sincera est, ad vittas
 & crinium tegumenta refertur. Dixit autem Suam sibi ex anti-
 qua locutione. Sic enim veteres loquuntur vt Sui sibi gladio
 hunc iugulo. *Sigillatim.*] singulos, separatim, singularim: & si-
 gillatim dicitur à singulis, aduerbium est notissimum. A Plau-
 to singulariter dictam singulum vestigium, & ita veteres vsur-
 pant. *Indidem.* } ex eadem fascia. *Artissima.* } stricissima.
Afirmari.] Melius, *offirmari* pro eo quod est occludi, obturari, ob-
 serari. Indicat perticam illam vicem impleuisse claustrorum &
 repagulorum. *Obsunderè.*] cerebris ictibus ferire. Translatio sum-
 pta à malleis fabricorum, quibus ferramenta in incude tundun-

tur. Fessis viribus] Meritò in fœmina quæ imbecillior est, & infirmior, citò vires defessæ sunt, & brachia lassescere cœperunt. *Degrauatus*, } valde grauatus: hæc enim particula, De, modò auget, aliàs minuit. Plin. in 7. Eisdem præterea non posse mergi, nec veste quidem degrauatos. *Suopte*.] suo ipsius: Tuopte, tuo ipsius, & alia consimiliter. *Cita*. } celeri. *Ad focum*] Propriè focus, locus est vbi fit ignis, à fouendo, id est, calefaciendo dictus. Tibullus: Dum meus assiduo luceat igne focus. Ad focum colitur lar familiaris Deus: de quo Plautus in Aulularia. A foco, focariæ dictæ fœminæ, quarum ministerium circa focum est. Libro Regum primo sic scribitur: Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias & focarias & panificas. Vlpianus refert, focariam & villicam instrumento fundi contineri. Focale verò non à foco, sed à fouendis faucibus denominatur. est enim faucium velamentum: cuius Horatius, Quin. Varro commemorerunt. Focaneus quoque palmes dictus Columellæ, non qui in foco est, sed qui in bifurco vitis prorepens, velut fauces obsidet. Vnde & nomen focula, antiqui dixerunt nutrimenta: & foculare, nutrire ac fouere: fomenta, focillationes, à fouendo deducuntur. *Titivnem*.] Vt Lactantij verbis utar, ex lib. 4. Institutionum, titivnem vulgò appellant extractum foco torrem semiuustum, extinctum. Nonius quoque titivnem esse dixit, fustem ardentem. Zacharias propheta: Ecce, inquit, titio eiectus ab igne. Virg. torrem dixit, quem noster Lucius titivnem Pacuuius & Ennius declinabant, hic torrus torri, in secunda declinatione. Sed ille loquendi mos exoleuit, cum nunc omnes dicant hic torris, ex formula tertij ordinis. *Obtrudit*.] trudendo immittit, & inuito impingit. Terentius: Quoniam nemini obtrudi potest, itur ad me: vbi exponit Donatus infringi, impingi, quasi inuito. *Inmixus*.] admiscularus, submixusque. *Liquida fimo*. } Mira fuit priscorum in variandis generibus declinationibusque licentia. M. Varro lupum fœminam dicit, corius & collus masculino genere dictus. Pari modo diuerso genere dicebant, hæc metus, hæc annus hic frons. Consimiliter Apuleius licenter dicit fimũ fœminino genere, cum masculino & neutro apud cæteros dicatur. A fimo fit fimetum, quod significat sterquilinium. asinini pulli fimum, quod primum edidit, poleam vocant Aristoteles & Plin. *Egesta*.] egesta, quasi eiactulata. Auctores tradunt, feram, quæ bonafus vocetur, fuga sibi auxiliari, egerentem ea fimum interdum & trium iugerum longitudine, cuius contractus sequentes vt ignis aliquis omburat. itidem asinus egestione excrementi liquidioris perniciem

ciem à sese repulit. *Qua cecitate.*] Ex hoc intelligi vult, largiorē
 finum egestam esse, cuius copia mulier illa quasi obcæcaretur.
Certum.] Legendum est, *Ceterum. Delirantis Althea.*} Fabulæ can-
 nunt, Altheam Meleagri matrem, cū vidisset fratres Toxeæ &
 Plexippum interfectos à filio referri, volentem vlcisci fraternos
 obitus, furore extimulatam coniecisse in medios ignes titionem,
 in quo vita Meleagri continebatur: & ita vterque simul extin-
 ctus est. Mox Althea diri facti conscia, sibimet necem conscivit,
 acto per viscera ferro. Parcæ torrem illum siue titionem fune-
 reum, atque fatalem in flammam posuere, cū Althea Melea-
 grum esset enixa: dixeruntque tempora & stipiti & puero eadem
 fore. Tunc Althea stipitem illum è flammis ereptum, seruauit
 abditum in arca atque in penetralibus: qui seruatus, Meleagrum
 quoque seruabat, extinctus igne, illum pariter extinxit. Græci
Μελαγρον vocant hunc titionem siue torrem, quo Meleagri vita con-
 tinebatur. Nunc non inconcinniter Apuleius vtens fabulæ hu-
 iusce translatione, ait se asinum quasi Meleagrum extitisse, qui
 paulominus interierit titione mulieris, quasi alterius Altheæ, quæ
 per delirium & furorem exitium filio concinnauit: & ita aptè a-
 sinum Meleagro, fœminam Altheæ, titionem titioni comparat.
 Altheam vocant maluam syluestrem, quæ ab excellentia effe-
 ctus à quibusdam Aristalthea appellatur. Altheæ radix (vt inquit
 Plin.) cocta in aqua, aluum sistit: efficacior conuulsis, ruptisque
 ac vulneratis, sitientibusque à defectu sanguinis, radicis altheæ
 decoctæ succum bibendum dedit Hippocrates.

A R G V M E N T V M L I B R I O C T A V I.

*Hoc volumine nex mariti Charites miseranda, exoculatio amatoris
 Thrasylli facta per Charitem, vltronea puellæ mors explicantur. Mu-
 tatio domini, enarratio sacerdotum Deæ Syriæ luculenta, & illorum
 spurcissimæ libidines, flagra, dissecciónesque membrorum, fraudes ac de-
 cipula detecta continentur.*

Noctū gallicinio.] Chronographia, id est, temporis descriptio
 est, secundum diei civilis diuisionem. Post mediam noctem
 est gallicinium, à galli cantu dictum: inde conticinium, cum &

galli conticescunt,
& homines tunc
etiam quiescunt.
Galli vigilantes no-
cturni, quos exci-
tandis (ut inquit
Plinius) in opera
mortalibus, rum-
pendo que somno
genuit, nam diem
venientem nun-
tiant cantu: ipsum
vero cantum, plau-
su alarum. Ambro-
sius in s. hexame-
ri: Est etiam galli
cantus suavis in
noctibus: nec so-
lum suavis, sed e-
tiam utilis, qui
quasi bonus coha-
bitator & dor-
mientem excitar,

& sollicitum admonet, vian-
tem solatur, processum noctis cano-
ra significatione protestans. Græco vocabulo gallicinium dicitur
αλεκτροφωνία. Lucianus hoc idem tempus describens ait, *ἡ νύξ
βαθεῖα, ἀγγελός τις ὑπὸ τῆς καρύνης ἔλθεν εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ τὸ ἐπαυλιον*.
Erat, inquit, nox profunda, cum nuntius ex castello in agrum ve-
nit, & villam Gallinaceorum cantus terret leones: quod serij scri-
ptores tradunt, & Æsopus fabulator ostendit. Prouerbum est ap-
ud Græcos, *ἀλεκτροφῶν μίμωσκει κοιλίαν*. id est, gallorum ven-
trem incusare: de his qui delicatius viuunt, & sumptuosius. *Is de
eius exilio.* Lucianus breuissimè persequitur sponsum & sponsam
in littore ambulantes, repente fluctibus maris absorptos esse. his
verò noster, longè demutans recedensque à Græco scriptore, de-
narrat copiosius latiusque, alio mortis genere extinctos interiisse:
que narratio auocat atque mulcet lectorem minimè lassescen-
tem. *Inem propter.* } iuxta, prope. sic Virgil. Propter aquæ riuum.
Conseruorum. } qui eidem domino seruiunt, qui in eodem sunt fam-
ulatio, conserui nominantur. Seneca lib. 7. epistolarum: Serui
sunt, imò homines: serui sunt, imò humiles amici: serui sunt, imò
conserui. Græci *σώδουλοι* conseruum vocant. *Equisiones.*]

Hoc totum festiniter. sicut enim qui concionem habet ad Romos suos nominibus speciatim, seiunctimque. Nam cum res pastoralis ferme tota contineatur aut equis, aut bobus, aut ouibus, per trigemina nomina pastores omnis expressit. Equisiones, qui alio nomine equitarij, equorum moderatores sunt, aut magistri. apud antiquos, omnes quibus regimen cuiuslibet rei concedebatur, equisiones dicebantur, ut supra suo loco docuimus. *Bubsequæ.* } bubulci, à sequendis bobus dicti. eo inclinatu formatur. & buceras nominantur. buceras dicunt bouum greges, quæ rō, quod annotatu dignum est, vocabulo Plautino sunt, qui loris bubulis cæduntur: quos & plagiparidas vocant. Ex eodem genere sunt flagriones, quasi flagris subiecti: & verberones, & mastigatores, siue tortores, qui flagris cædunt fontes ob noxam, & loris bubulis castigant: vocabulo fictitio à sonitu, quem verbera efficiunt. nam dum verberant & cædunt flagris, tintinnare videntur, & tinnitum reddere ex crepitu plagarum: quæ percussio festiuiter dicitur ab eodem Plauto, Tax tax, videlicet per onomatopœiam, à sonitu quem reddit. id genus homines flagratores quoque dicebantur. quamuis quidem flagratores ponunt pro flagrione, ut sint qui mercede flagris cæduntur. *Fuit Charite nobis.* Quod fuit, non est: quæ fuisse dicitur, iam extincta esse significatur. Consimiliter Virg. Fuius Troes, fuit Ilium, & ingens gloria Teucrorum. hoc enim verbo utimur, cum quippiam transactum, & penitus sublatum, & ad nihilum redactum significamus. Plaut. in Persa: Omne ego pro nihilo duco, quod fuit, quando fuit, tanquam hominem quando animam effluit: quid eum quæras qui fuit? *Nec in comitate.* Dulce est morientibus commorari: & maximum morientis solatium est, si non solus moritur, si petit inferos comitatus. iuxta illud: Nunquam omnes hodie moriemur inulti. *Manes adiuu.* Inferos petit. *Acapite.* } à principio, & summa rei origine. Græcè dicitur *ἀρχαίων*. *Charitis.*] Emendo, chartis: ut sit sensus, se cuncta velle referre, ut historici possint chartis & libris ista conscribere. Occultè denotat semetipsum, à quo hæc chartis inuoluuntur, & historico stilo conscripta posteris produntur.

*Erat in proxima ciuitate iuuenis, natalibus prænobilis, equo clarus, & pecunia * fuit satis locuples: sed luxuria*

ma.] Narratio, secundum præceptiones rhetori-

cas, lucida, brevis, probabilis : qua singula ita decenter, ita graphicè describuntur, vt nō legere te putes, sed cernere. Equo clarus.] Equitem, equestrisq; claritudine nobilē fuisse significat. Quidā codices habent, loco clarus: vt loci conditione splendidum fuisse demonstrat. Natalibus.] claritudine nataliū insignis, nobilitate generis illustris. Natales sunt *παιδες*. nam laudamus natales vt honestos, infamamus vt sordidos. Plin. in 3. epistolarum: Nonnunquam Candidus natales cōpetitoris arguebat. Titulus est apud iuriconsultos, de Natalibus restituendis: quo euidenter ostenditur, eū qui natalibus restitutus sit, vti iure ingenuitatis, tanquā nomine natalium

ingenuitas ipsa significetur. *Luxuria popinalis.* } id est, qui inter popinas & ganeas & lustra luxuriosè ac prodigaliter pecuniā dilapidaret. De popinis alibi affatim scripsimus. Popinones dicuntur homines luxuriosi, popinis dediti, quos alio nomine vocant

popinalis, scortisque & diurnis potationibus exercitatus, atque ob id factionibus latronum male sociatus, nec non etiam manus infectus humano cruore, Thrasyllus nomine. Idque sic erat, & fama dicebat. Hic, cum primum Charite nubendo maturuisset, inter precipuos procos summo studio pentionis eius munus obierat. Et quanquam ceteris omnibus *id genus viris antistaret, eximisque muneribus parentum innitaret iudiciū, morū tamen improbatus, repulsa contumelia fuerat aspersus. * At dum herilis puella in boni Lepolemi manum venerat, firmiter deorsus delapsam nutriens amorè, & denegati thalami permiscens indignationem, cruento *facinore querebat accessum. Nactus denique presentia sua tempestiuam occasionem, sceleri, quod diu cogitabat, accingitur. Ac die, quo predonum infestis mucromibus puella fuerat astu virtutibusque sponsi sui liberata, turbæ gratulantium *exultans, insigniter permiscuit sese, salutique presentia futura soboli novorum maritorum gaudibundus, ad honorem splendida profapia, inter precipuos hospites domum nostram receptus, occultato consilio sceleris, amici fidelissimi personam mentiebatur.

tabernarios & ganeones. Popinationes sunt luxus & helleuatio-
 nes, Græcè dicuntur ἀσπορίη & ἀσπορίαι. *Factiōibus latronum.*] Inter
 bonos amicitia, inter malos factio est Tertull. His nomē factio-
 num accommodatū est, qui in odiū bonorū & proborum conf-
 pirant. *Manus infectus.* } habens manus infectas, tinctas, maculo-
 sas humano sanguine. Tales autē sicarij & homicidæ dicuntur.
 figurata locutio est, sic Virg. Nuda genu, nodoque sinus collecta
 fluētes. *Thrasyllus nomine.*] Latroni congruens nomen. nā Græcè
 θρασυός dicitur temeritas, ferocitasque: unde & Thrasyllus, pro te-
 merario & feroci. *Maturusset.*] ad maturitatē ætatis nubilus pu-
 bertasq; venisset. Plin. in Epistolis: Sūma consequuturus, si vir-
 tutes eius maturuissent. Poeta in hanc sententiā: iam matura vi-
 ro, iā plenis nubilus annis. *Munus obierat.*] adierat, peregerat, im-
 pleuerat officiū proci, & petitionis vxoræ. *Id genus.*] eius gene-
 ris, scilicet procarū, vetus & perinde elegās locutio, id genus, hoc
 genus pro huius generis, & illius generis. hac locutione scātēt vo-
 lumina eruditorū. *Antistaret.*] prætaret, excelleret. Catullus: Anti-
 stas mihi millibus trecentis. Antistiū dicitur à Martiano, ipsa ex-
 cellentia & apex dignitatis. *Parentum iudicium.*] Tāta in muneribus
 fiducia & plerunq; vis est, vt parentes sæpe cōnieant in filia
 collocanda, vt munerā tenebras mortalibus offundant. In hanc
 ferre sententiā est illud Satyrographi: Ipsos audēt tētare parētes.
Morum improbatas.] malè moratus, & ex malis moribus culpatus.
 Archaismus est. *Repulsæ contumelia.*] Prælatio alterius, sine alte-
 rius contumelia non potest procedere, nec electio sine reprobatione:
 vt inquit Tertullianus. Sicuti autē repulsam patiuntur præ-
 teriti in magistratus petitione, cum dedecore & contumelia: ita
 in petenda vxore repulsus præteritusque fuerat turpiter Thrasyl-
 lus, & cum dehonestamento. Val. Maximus Syllam scribit repul-
 sa præturæ sugillatum fuisse: quē vult intelligi: sugillationē quē-
 dam & turpi contumelia deformatam, notatūque ob repul-
 sam. *Herilis puella.*] filia heri nostri, sic seruus appellat Charitem,
 quæ filia erat heri, hoc est domini. Apud Plautum frequenter he-
 rilis filius dicitur, domini filius. *In manum venerat.*] id est, denu-
 pserat Lepolemo, eiusque vxor facta erat. Quod autem ait, in ma-
 num conuenerat, vsus est verbo nuptiali: ex risu scilicet consue-
 tudinēque priscorum, & vt id quod dicitur planius fiat scito duo-
 bus modis vxorem haberi solitā, vsu & coemptione. Nā con-
 farreatio, de qua suo loco dicitur, solis pontificibus conueniebat.
 quæ in manum per coemptionē conuenerat, eæ matresfamilias
 vocabantur: quæ autem vsu, nequaquam. Coemptio certis solen-
 nitatibus peragebatur, & sese in coemendo inuicem interroga-

bant, vir ita: An mulier sibi materfamiliàs esse vellet? illa respondebat, velle. Item mulier interrogabat, vtrum vir paterfamiliàs esse vellet? ille respondebat, velle. Itaque mulier viri conueniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem, & erat mulier materfamiliàs viro loco filia. auctor Vlpianus, & post Vlpianum Boetius in commentariis Topicorum: qui alio quoque loco tradit, quòd bona mulieris post eius mortem vir adipiscatur, quæ in viri manum conuenierit. efficitur enim per in manum conventionem, vt quæcunque sunt mulieris, viri fiant dotis nomine. Hanc solennitatem nuptiarum signauit A. Gellius, cum ait, Matremfamiliàs appellatam esse eam solam, quæ in mariti manum inancipiũque venisset. Hoc idem denotat Seruius Maronianus interpres, scribens in n. commentario: Matremfamiliàs dici, quæ in matrimonio conuenit per coemptionem, per quandam iuris solennitatem. Triviales magistri & minuti grammaticæ, quorum deus est Seruius, legentes hæc Seruiana annotamenta, hallucinantur atque cæcutiunt: apud quos commentator commentatore, interpres eget in interprete: qui nostra quoque interdum vellicant, quia scripta non sunt verbis vulgariis, & stilo rubiginoso. De hac coemptione coniugali, qua vxor in mariti manum conueniebat, intellexit poeta illo versu: Téque sibi generum Thetis enat omnibus vndis. Hic autem ritus sic peragi solebat. Nubentes asses tris ad maritum venientes ferre solebant, atque vnum quem manu tenerent, tanquam emendi causa marito dare: alium, quem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere: tertium, quem in matrisupio condidissent, compito vicinali resonare. Hæc eo curiosius enarrauĩque explicauĩ, propterea quòd non parum multi lectores per incuriam, eruditionem in Apuleianis verbis delitescentem haud facillè perspicunt: neque vltra primorem cutem descendunt, minimè elaborantes sanguinem ac medullam verborum ipsius eruere, atque penitus introspicere. Nos verò, qui posteriorum negotium pro virili parte agere contendimus, pensilaretè & diligenter perpendimus ea quæ non sunt omnibus obuia, quæ in secretariis doctrinarum recondita delitescunt, & vt in Commentariis pristinis nostris dedimus operam, ne poenitendi commentatores videremur: ita in his curabimus, ne opera & impensa dispareat. Suprà quoque id totum leges explicatum, ex precepto scilicet Græci prouerbij, quòd ait, δις ἢ τρις τὸ κάλον: id est, Bis & ter pulchra sunt repetenda. *Permiscens.*] Planior lectio est, reminiscens. *Accingitur.*] Significanter locutus est: sic enim dicimus in magnis rebus suscipiendis, vt, *Accingunt omnes operi.*

operi. auct. Donatus. *Tempestiuam occa.* } Pittaci Mitylæ. illa est celebrata sententia, *ἄνευ ἰσχυροῦ*, id est, nosce opportunitatem, siue tempestiuitatem, siue tempestiuam occasionem: quæ adeo in rebus feliciter aduendis necessaria est, vt sine occasione nihil ferme prosperè atque ex animi sententia proueniat. Sed super hoc copiosissimè disserui in libello Septem sapientum, quem scio tibi (Antistes maxime) cordi esse, qui veræ sapientiæ es explorator, qui ad sapientiam perinde ac scopum dirigit studia tua omnia, & actiones. *Astus sponsi.* } Qua astutia, vaframento, virtute Lepolemus sponsam Charitem ex prædonum manibus liberauerit, proximo volumine enarravit. *Salutique.*] Videtur legendum, salutarique præsentia. *Gaudibundus.*] Immodico gaudio gestiens, & omnibus læticiis affectum esse se simulans. Si M. Tullio credimus, gaudium à læticia sic distinguitur: vt gaudium in laude sit, in vitio læticia vt gaudere deceat, lætari non deceat. Gaudimonium Hieronymus haud indecenter vsurpat pro gaudio, qui in proemio prophetarum: Gaudimonium (inquit) eius erit in luctu. Ab eodem vox gaudimonij dicta est. *Prosapia.*] Vocabulum quidem vsitatissimum: sed quod à Quintiliano interdicitur, perinde ac vetustum nimis & deculpatum. *Personam mentiebatur.*] Nulli peiores inimici profectò sunt, quàm personati, quàm occulti, quàm simulato amicitia regumento inuoluti, quos cuncti detestantur. de quibus Cecilius verè ac diserte scripsit: Hi sunt inimici pessimi, fronte hilario, corde tristi: quos neque vt apprehendas, neque vt mittas, scias. Ad hanc sententiam non absurde referri potest Plautinum illud: Lupus est homo homini, cum qualis sit non nouit. Grammatici annotant, fidos in maximis dici, fideles in minoribus negociis: item fidos esse amicos, fideles seruos. Sed hæc indiscriminatim apud idoneos auctores vsurpantur: neque enim decet friuolis Grammaticorum obseruationibus astringi classici summatusque scriptores.

*Itaque sermonibus assiduis, & conuersatione frequenti, nonnunquam etiam cœna poculoque communi charior chariorque factus, in profundam romanam cupidinis sese paulatim nescius precipitauerat. Quid ni? Cum flamma saui amoris, parua quidem primo vapore delectet: sed fomento consuetudinis exaestuans * immodici ardoris, &*

Cœna poculoque communi.] Mēsam veteres amicitia conciliatriculam esse dixerunt: sapèque in conuiuio inuentus est amicus fidelior, crescitque beneuolentia ex consuetu-

dine contubernali-
tatis. Prouer-
bium græcum
est, dignum sci-
tu, nec indignum
memoratu, *αὐτὸ
ματὸς δὲ ἀγαθὸς ἀ-
γαθὸν ὅτι δ' αἴτιας ἐν-
ταυ*, id est Boni ad
conuiuium bo-
norum vltro nei-
eunt, & inuocati:
tanquam fas sit
bono viro ire ad
cœnam probi a-
mici, sine voca-
tione, qua ex re
cariores inter se
fiunt, & coniu-
ctiores. auget e-
nim beneuolen-
tiam consuetudo.
Hoc ego propè
peculiariter facio

cum meo Roscio, vt illius conuictor sim frequens, citra voca-
tionem: vt Rosciorum domo perinde vtat ac mea in qua mihi
omnes libenter ac dominis obsequuntur, & cum ego ex meis
moribus cœnam foris non libenter, tamen libentissimè cœnito
& pransito apud Roscios, vbi non extrarius esse videor, sed do-
mesticus, vbi semper de literis literatis confabulationes iucun-
dissimæ interferuntur, vbi vita degitur hilarior & amœnior.
Omnipotens deus faxit, vt in hoc contubernio dulcissimo diu
permanere, & florentes beatam vitam viuere possimus. *Romam.*
Dictio hoc in loco inutilis, & nihil valens, ac intempestiua: pro
qua substituito vel rotam, vel foueam: vtrunque enim amoris cõ-
gruit. De rota Cupidinis auctorem habes Plautum, sic scriben-
tem in Cistellaria: Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in a-
moris rota miser. Foueam autem & pedicas & castes dici, quis
ignorat? translatione decentissima à feris facta, quæ foueis &
cassibus capiuntur, irretiunturque. Itidem amanti irreti lapsi-
que tenentur. *Quid ni?*] quare non? Comica locutio. Horatius:
Militia est potior, quid ni? concurritur horæ Momento. Saepè

annotauimus, hanc particulam comicis poetis esse familiarem. *Flamma* (*æni amoris*.] per catholicam sententiam docet, amorem ab initio esse modicum, & modico vapore calentem, qui mox exarsuet, gliscatque in incendium immodicum, & cuncta comburens. Xenophon scribit, amorem igne ac flamma esse flagrantiore: quippe cum ignis vrat tangentes, & proxima tantum cremet: amor ex longinquo spectantes torret, inflammat, incendit. Seneca in tragœdia cui titulus est Octauia tradit amorem esse blandum animi calorem, qui iuuenta genitus, luxu & ocio nutritur inter lætæ fortunæ bona: quem si fouere aut alere desistas, cadit. *Fomento consuetudinis*.] Consuetudo magnum est amoris incendium: vnde merito & scitè dicta consuetudo Veneris ancilla, & vt ait Lucretius, Consuetudo concinnat amorem. *Clandestinis*.] Mytheria Veneris in arcano habenda sunt, minimè que inuulganda. Amor furtiuus esse debet occultus, clandestinus, & (vt inquit amasius poeta) celari vult sua furta Venus, Militaris disciplinæ præceptum est: Quod facturus sis, tractato cum paucissimis ac fidelissimis, vel potius ipse tecum. hoc idem optimè præcipi potest militiæ Cupidinis sectatoriæ: vt ipse sibi dux, comes, signifer sit: vt clàm, latenter furtim ipsemet amicam alloquatur, si potest: si minus, per fidum internuacium. Furtiuum operatumque alloquium amantium apud præcos fuit, inscribere corpus lacte herbæ quàm tithimallom vocant, alij lactucam capri nam: & ita amicas clandestinè alloquebantur. *Copia custodientium*.] Custos est castitatis necessitas, sed plerunque infida. nam, vt inquit verissimè diuus Hieronymus, Quid prodest etiam diligens custodia, cum vxor seruari impudica non possit, pudica non debeat? *Gliscantis affectionis*.] Amorem coniugalem signat, qui ex nouitate iucundior in dies magis magisque gliscbat: hoc est, crescebat, & augebatur inter neogamos, id est novos maritos. Vera est Mediusfidius illa Propertiana sententia: Omnis amor magnus, sed aperto in coniuge maior. Seneca quoque in laudem amoris maritalis sic scripsit: Perennis amor coniugis castæ manet. inter affectiones potentissima & firmissima est affectio amoris coniugalis, vbi adest illud Catullianum: Mutuis animis amant, amantur. *Gliscantis*.] crescentis, vt sæpe annotauimus. *Incommodaret rudimentum*.] tyrocinium, primitias, palestram Veneris primitiuam. Incommodaret hoc in loco positum videtur, non tam pro impediret, quàm pro commodaret, præberetque. *Furatrine coniugalis*.] furtiuu concubitus. Martiali furatrina eleganti vocabulo, pro furto & re furtiua dicitur, eodem indicatu quo sutrina, moletrina, feratri-

na. Veteres molettrinam, vt id transeunter explanem, dixerunt pro pistrino, à molendo scilicet. *Impellitur.*] Iuxta illam sententiã notissimam, Nitimur inuetitum semper, cupimusque negata. *Spe, ætate.*] Spes, quam Græci *ἐλπίδα* vocant, quæ sola in terris remansit, vt cecinit Hesiodus, cunctos fermè mortales fouet ac pascit: in primis verò amatores spe aluntur, quæ melius eras fore semper ait, vt inquit Tibullus. A Seneca quoque dictum est, O spes amantum credula. Itaque spes & ætas iuuenilis, quæ maxima sunt in amore præsidia, Thrasyllo persuaserant, facile effectum fore quod concupiscebat.

In capreis veritatis est.] Verba nullo intellectu consistentia sunt, dignaque obeli iugulatione. Itaque illis confossis, expunctisque, ista substitue: In capreis feritatis. vt sit sensus purus & lucidus, Lepolemmum iuisse venatum, indagaturum quidem feras, sed mitiores, quales sunt capreae, in quibus feritatis minus est, minusque periculi. & hoc faciebat, vt vxori amorabundæ sollicitæque de coniugis salute obsequeretur. Cõsimile consilium dat Venus Adonidi suo delizioso, apud Ouidium, monens vt lepores, ceruos, capreas, tutæque

*Die quadam venatum Lepolemmus, assumpto Thrasyllo, petebat: * indagatur feras, * quod tamen in capreis feritatis est. nec enim Charite maritum suum querere patiebatur bestias armatas dente vel cornu. Iamque apud frondosum tumulum, * ramosumque densis tegminibus, umbroso prospectu vestigatorum, obseptis campis, canes venationis indagini generosa mandato cubili * residentes innaderent bestias, immittuntur: statimque solertis discipline memores, * partiti totos præcingunt aditus: tacitæque prius seruata musitatione, signo sibi repentino reddito, latratibus feruidis dissonisque miscent omnia. Nec vlla capra, nec pauens damula, nec præceteris feris mitior cerua, sed aper immanis atque * inusitatus exurgit, toris callosæ cutis obesus, pilis inhorrentibus corio squalidus, setis insurgentibus spine hispidus, dentibus attritu sonaci * spine meus, oculis flammæus, aspectu minaci impetu seuo frementis oris, totus fulmineus. Et primum quidem canum procaciores, qui cominus contulerant vesti-*

giurum, genis hac illac iactatis, confectas interficit: deinde calcata retiola, quæ pri- mos impetus reduxerat, transabit. Et nos quidem cuncti pauore deterriti, & alioquin innoxii venationibus consue- ti, tunc etiam inermes atque immuniti, tegumentis frondis* vel arboribus laten- ter abscondimus.

animalia prædæ securus exagitet: abstineat apris, leonibus, vrsis: ne- ve feras quibus as- ma dedit natura, laceffat. Vsitata lo- cutio est, & peri- de elegans, si di- cas, Quod in ca-

preis feritatis est: pro, quæ feritas est in capreis. Capreas autem fugaces esse, ex armatæque feritatis, nemo non nouit, quarum multa genera percensent: rupicapreas, ibices, oryges, dæmas, py- gargos, strepcerotes. Orygis & pygargi iunctim meminit Iuue- nalis aliàs pygargus aquilæ est genus, cauda albicante: vnde no- men vtrique est enim videre inter caprearum genera quasdam habentes nates albicantes. Strepicerotes sunt capræ, habentes cornua rugarum ambitu contorta: vnde & illis nomen inditum: nam *σπίρω* significat verto, torqueo. *ἄρξ* *ἡ* *ἐξ* *ἄρξ*, cornua. Non probo correctionem illorum; qui apud Plinium non strepice- totes legunt, sed terpsicerotes. *Armas dente.*] In hanc senten- tiam Epigrammatarius inquit: Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum. *Obsepsis campis.*] Circumuallatis saltribus. Tale est illud: Satusque indagine cingunt. Potes legere, obsepsis capreis: Vestigatores enim in venatu capras reliquasque feras obsepiunt, & indagibus in arcem vallant. *Canes indagini.*] Canum tri- plex est genus, villaticum, pastorale, & venaticum. villa- ticus canis villam, & quæ iuncta sunt, custodit: pastoralis, obseruat foris pecora pascentia: venaticus, venandi causa com- paratur. sunt & catelli Melitæi, ad delicias solas pertinentes; Græ- ci *μυλαῖα* *κωνιδία* vocant. Porro venatici canes bifariam dispart- tiuntur: in eos qui feras sectantur & capiunt, & eos qui odora- tu vestigant. qui indagini ferarum sunt accommodati canes, id genus vocant odorisequos. M. Tullius sagaces appellat, quasi acutè sentientes. Sagare enim sentire est. Poeta nominauit odoros, illo versu: Massylieque ruunt equites, & odora canum vis. Sagaci cani in venatu, vt inquit Plin. solertia & sagacitas præci- pua est. scrutatur vestigia, atque persequitur comitantem ad fe- ram, inquisitorem loro retrahens: senecta fessos, cæcosque ac debiles, sinu ferunt, ventos & odorem captantes, prodentesque tubilia. Sagaces siue odorisequos canes signat Lucanus in quat- to, cum ait: Non creditur vlli Sylua cani, nisi qui pressio vestigia

roſtro Colligit, & præda nescit latrare reperta, Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro. De his hoc in loco intelligendum est, & est ſenſus: Canes ſagaces ex ſeminio generoſo ad indaginem venaticam comparatæ, immittuntur ad feras ex cubilibus latibuliſque exagitandas. Nolito autem iunctim legere, Mandato cubiculi recidentes: ſed illud Mandato, per ſe ſeiunctim legas, namque denotat, immiſſos eſſe canes ſagaces, ex mandato ſcilicet veſtigatorum, vt ſcilicet inuaderent beſtias ſtabulantes in cubili atque latibulo. *Solertem diſciplinæ.* } Solertem diſciplinam vocat illam, qua canes ſagaces inſtituuntur, formanturque: quibus ſolertia & ſagacitas ineſt propè peculiaris. *Tacita muſſitatione.*] Sagacis canis proprium eſt, vt ſine latratu tacitus vel preſſa voce muſſans, feram demonſtret. nam cauda primùm, deinde roſtro demonſtratio fit, ſignificans feram deliteſcentem. Muſſare, cuius frequentatiuum eſt muſſitare, propriè eſt (vt docet Donatus) diſſimulandi cauſa tacere. dictum vel à muto, vel ab hac litera M. quæ nimium preſſæ vocis eſt, ac penè nullius. itaque vt mutus non plane loquitur, ſed murmurat: ita muſſare homines. dicuntur, occultè quid preſſa voce loquentes. quod celatum velint. Seruius enarrans illud Virgilianum ex II. Aeneidos, Quid fortuna ferat populi, ſed dicere muſſant: exponit, muſſare propriè eſt obmurmurare, & muto eſſe vicinũ. In præmio Naturalis hiſtoriæ: Dum iſta muſſitamus, pluribus horis viuimus. hoc eſt, ſecreti loquimur, & preſſa voce ſoli commentamur. Inde muſſitatores dicti, quod verbum in Iſaia ſcriptum legimus: Muſſitatores diſcet legem. Plautus in Rudente: Tu taceto, ego muſſitabo. quod idem valet, quod tacebo. inde muſſitatio dicta, non tam pro ſilentio pleno, quàm pro murmure preſſo: & vt expreſſius dicam, pro murmurillo. ſic enim Plautus, linguæ latiniæ decus, murmurationem modicam appellat, cùm ait: Nolo ego murmurillum, neque ſuſurrum fieri. Canibus autem ſagacibus proprium hoc eſt, vt inuenta præda minimè latent, ſed murmurillo muſſitantes, & cauda ac roſtro indicium facientes, demonſtrent feram venatoribus: à quibus cum ſignum redditum eſt, latratu mox concitato cuncti permixcent, & tunc venatici canes illi præferoces inuadunt feras oſtenſas. Illud, Latrantibus ferundis, ita emendo, Latratibus feruidis feruido enim & vehementi latratu vitur canis ſagax, poſt inuentam feram. *Nec pauens dammula.* Epitheton eſt propriũ dammarum, vt pauidæ dicantur, & timidæ. ſic Horatius, ſic Virg. appellant. à Martiale dicuntur imbelles, illo verſu: Imbelles dammæ quid niſi præda ſumus? Plin. in 8. autumat, dammas iure dici feras non poſſe, quauis raro

nis raro mansuescant: complura namque sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter vtrunque naturæ: vt hirundines, delphini, apes, & damme. Quod Plin. ait, apes, feras dici non posse, dissentit à iuriconsultis, qui tit. de acquirendo rerum dominio, & libro secundo Institutionum prodiderunt, apium naturam feram esse, ideoque fieri occupantium. Itaque si in arbore nostra confederint, antequam in alueo à nobis concludantur, non magis nostræ esse intelliguntur, quàm volucres quæ in arbore nostra nidû fecerint: adeò vt si alius eas incluserit, dominus earum erit. Ceterum Plinius non tam iureconsultorum obseruationem spectans, quàm mores apium & ciuilitatem, quæ hominum causa genitæ sunt, quarum mel & cera vsibus humanis seruiunt: scite & eleganter dixit, apes neque placidas haberi, neque feras, sed intermedias atque in meditullio placiditatis & feritatis collocatas. *Aper immanis.* } Magna virtus est, res de quibus loquimur, clarè atque vt cerni videantur enunciare. hoc cum pluribus locis, tum in hac descriptione decenter facit Lucius noster: qui describit, immò depingit aprum tam graphicè, tam eleganter, vt cum oculis repræsentet, per illam exornationem Rhetoricam, quam Græci enargiam, nostri repræsentationem atque euidentiã appellant. *Toris obesus.*] torosa pulpa & crassa. de toris & obeso antè dictum est. Dicitur autem obesus, quasi ob edendum pinguis factus, & crassus. *Pilis inhorrentibus.*] Quid. consimiliter describens aprum illum Calydonium, vactum & formicandum, hyperbolicòs inquit: Riget horrida ceruix, Et setæ densis similes hastilibus horrent, Stantque velut vallum. velut alia hastilia setæ. *Dentibus spumens.*] Quid. Spuma fluit, dentes æquantur dentibus Indis. Exteri dentes sunt apro, hippopotamo, elephanto. Raro foemina sus habet exteros, & tamen sine vsu, itaque cum apri percutiant, foeminae sues mordent. Dentes omnes suis concavi, nec vnquam decidunt. In India (vt vtar verbis Plin.) cubitales dentium flexus gemini: ex rostro, totidem à fronte ceu vituli cornua exeunt: pilus æreo coloris similis est in agrestibus apris, cæteris niger. Ex mixtura apri feri & placidi gignuntur semiferi, qualiter natos antiqui hibridas vocabant. quod nomen ad homines quoque translatum est, vt videlicet hibridæ cum Probo appellentur: super qua dictione plura in Suetonij commentariis. *Sonaci.*] sonoro & stridulo. Quid. Conchaque sonaci Inspirare iubet. vt recto casu dicitur edax, pugnax: sic & sonax, quod in raro vsu est. Plin. refert, apros in coitu asperiores esse, indurantes attritu arborum costas, lu-

tóque se tergorantes. quod ante Plinium numeris poeticis complexus est Maro, sic scribens: Ipse ruit dentesque Sabellicus exa-
 cuit sus, Et pede pro subigit terram, fricat arbore costas: Atque
 hinc atque illinc humerosque ad vulnera durat. Græcè
κυνος: dicitur aper. *Oculis flammeus.*] Ex Ouidij archetypo, scri-
 bentis: Sanguine & igne micant oculi. *Totus fulmineus.*] Nihil
 fulmiæ vehementius, nulla vis impetu fulmineo concitacior,
 nullus fremor terribilior. Igitur vt emphaticoteròs & euiden-
 tius demonstraret fulmineũ, terribilem, impetuofum aprum, di-
 xit illum totum fuisse fulmineum: quo verbo breuiter expressit
 aprum formidandum, qui instar fulminis cuncta concute-
 ret, & solo afflatu perureret. simul allusit ad dentes aprugnos,
 quos fulmina ab impetu quasi fulmineo appellare videntur
 poëtæ. Ouid. Nec vires fulminis apro. Item, Fulmen ab ore ve-
 nit, frondes afflatibus ardent. item in 10. Fulmen habent acres in
 aduncis dentibus apri. *Canum proca.* } venaticos canes acro-
 res, appetentioresque configendi cum apro, eleganter proca-
 ciores appellat, à procacitate illa notissima, id est appetentia &
 postulatione. procare enim pascere est: & procaces meretrices
 dictæ quia semper aliquid petunt. *Genis iactatis.*] ad aprum re-
 ferendum, qui dentibus extra genas exercis percutiebat, dissec-
 bātque canes propius accedentes. Genas acyròs dixit, cum ge-
 næ de homine tantum propriè dicantur, vt memorat Plinius.
Transabit.] Virg. Transabit costas. *Innoxys vena.* } caprearum
 scilicet & leporum, & id genus ferarum, quæ minimè noxiæ
 sunt, & (vt inquit Ouidius) tutæque animalia prædæ. Plato
 probat venationem ferarum, quæ equis canibusque & corpo-
 ris viribus agitur. nam lib. de legibus 7. Quibuscunque, inquit,
 curæ est fortitudo, hi quadrupes omnes cursu, vulneribus,
 telisque manu propria venando vincere debent. Vituperat
 autem aucupium, & piscatum, & venatum animalium, quæ re-
 tibus & laqueis capiuntur. Ecclesiastici conditores clericum
 damnant venatorem: & illi improbantur antistites, quibus pro
 psalterio est venabulum, pro libris retia, qui venatores fouent,
 vestigatores amplexantur. Scio te, antistitum clarissime, esse
 extra hanc noxam, cui literæ omnifariæ sunt pro pabulo, qui
 horas partiris inter studia sanctiora, & musas humaniores, qui
 pluris facis hominem literatum quàm venaticum instrumen-
 tum: quo continetur (vt scribunt iuriconsf.) canes & vestigato-
 res. Quicunque habuerit horoscopum in quarta leonis par-
 te, erit venator. Idem horoscopus in canicula facit venatorem.
 Græcè, *κυνος* & *κυνόγυτος* dicitur venator: inde Cynegetica di-
 cuntur